వైజయంతీవిలాసము

కావ్యానుశీలనము

దండా హనుమంతరావు,
యం. ఏ., యం. ఫిల్.,
తెలుగు లెక్చరర్
కొత్త రఘురామయ్య జూనియర్ కళాశాల,
నరసరావుపేట.

1986లో నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయముచే
యం. ఫిల్. డిగ్రీపొందిన పరిశోధనా వ్యాసము.

ప్రతులు : 1000

ముఖచిత్రము : బాలి

ముద్రణ : శ్రీ కోటేశ్వర ప్రింటింగ్ ప్రెస్, నరసరావుపేట.

ప్రతులకు : దండా కృష్ణకుమారి
W/o దండా హనుమంతరావు
11-13-26/4 రామిరెడ్డిపేట
నరసరావుపేట - 522 601.

వెల : రు. 30/-

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయమువారి
ఆర్థికసహాయముతో ఈ గ్రంథము ముద్రింపబడినది

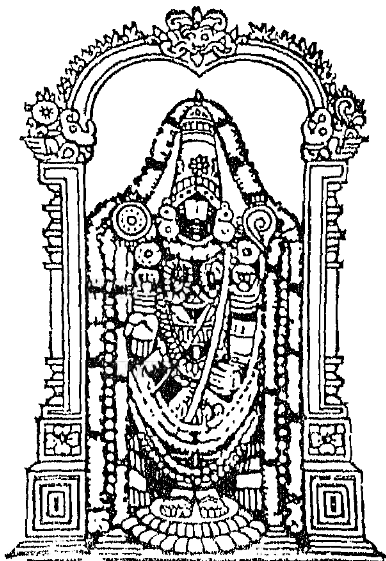
"This book is Published
with the Financial Assistance of
Tirumala Tirupathi Devastanams
under their scheme Aid to Publish
Relegious books".

ప్రత్యేక కృతజ్ఞతలు

ఈ పుస్తకమును ముద్రించుటకు
ఆర్థిక సహాయము నందించిన
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము వారికి
నా హృదయపూర్వకమైన కృతజ్ఞతలు
తెలియజేయుచున్నాను.

— గ్రంథకర్త

అంకితము

వైజయంతీవిలాస ప్రబంధజలధి
తరిచితీసిన చిన్నిపొత్తమిది కాన్క-
గా గ్రహించి మమ్మేలుము కరుణతోడ
శ్రీ మదారాధ్య దైవమా శ్రీనివాస

నాకూహ తెలియకముందె నా జనకుడు మమ్ము వీడి
నాకలోకంబున కేగ నన్ను నా తోబుట్టువులను
సాకి సంరక్షించినట్టి సౌజన్యశీలి మా యమ్మ
నాకునండగ నిల్పి నేడు నన్నింతజేసె లింగమ్మ

వైజయంతీ వాసనలు

డా॥ వి. వి. యల్. నరసింహారావు,
ప్రచురణాధికారి.
తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

ఇంద్రియముల శక్తి సామాన్యమైంది కాదు ఎంతటి విద్వాంసుడినైనా అవి ఒరపిడిపెట్టక మానవు. "బలవా నింద్రియగ్రామో విద్వాంస మపికర్షతి" అనే సూక్తి ఊరకే పుట్టలేదు. విప్రనారాయణ వృత్తాంతమే అందుకు ప్రబల నిదర్శనం. నారాణుని కంఠసీమనలంకరించిన వైజయంతీ వనమాలిక అంశతో జన్మించాడాయన. ద్రావిడనామం తొండరడిప్పొడియాళ్వారు. ఆయన కథ కనుక దీనికి "వైజయంతీ విలాస" మనే పేరు సార్థకం. విప్రరూపంలో వెలసిన నారాయణాంశ కనుక విప్రనారాయణ నామమూ సార్థకమే.

పరమాకర్షకమైన ఈ మహానుభావుని కథ సారంగు తమ్మయ్య తెనుగున అత్యంత మనోజ్ఞంగా రచించాడు. క్రీశ. 1581-1611 మధ్య కాలంలో వున్న తమ్మయ్య రాయల ప్రబంధయుగ శృంగారాన్ని తన ప్రబంధంలోకి ధట్టించుకొని, రెట్టించి, రసజ్ఞ హృదయాలను రాపాడి రాపాడి, రంజింపజేశాడు.

ఇటువంటి ప్రసిద్ధ ప్రబంధాన్ని పరిశోధనాంశంగా గ్రహించి కవి పండిత లోకాన్ని మరింతరంజింపజేయటానికి ప్రయత్నించారు శ్రీ దండా హనుమంతరావు. యం. ఫిల్. కోసం చేసిన కృషి అయినా డాక్టరేట్ కోసం పడినంత కష్టం కన్పిస్తున్నది.

కవి కాలనిర్ణయంలో కాని, కథాకథన పరిశీలనలోకాని, శైలీ విన్యాస వివరణలోకాని రస నిరూపణ ప్రయత్నంలో కాని, మత సంప్రదాయ స్పష్టీకరణలో కాని పరిశోధకుడు అంతరదృష్టితో వ్యాసరచన సాగించినట్లు విశదమౌతున్నది.

విప్రనారాయణ కథకు స్థూలంగా ద్రవిడ భాషలోని గురుపరంపరా ప్రభావమే మూలం. తెలుగులో వచ్చిన తాళ్లపాక చిన్నన్న 'పరమయోగి విలాసం' చదలువాడ మల్లన "విప్రనారాయణ చరిత్రం", విజయరాఘవ నాయకుని "విప్రనారాయణచరిత్ర" యక్షగానం, పానుగంటి వారి "విప్రనారాయణ" నాటకం,

నంబూరి కేశవాచార్యుల "ఆచార్య సూక్తిముక్తావళి", కె. టి. ఎల్. నరసింహాచార్యుల "ద్వాదశసూరిచరిత్రి" మొదలైన గ్రంథాలను పరామర్శించి సారంగు తమ్మయ్య ప్రత్యేకతను వివరించటంలో శ్రీ హనుమంతరావు కృతకృత్యులైనారు.

శ్రీ వైష్ణవులు ఉపపురాణంగా సమ్మానించే "భార్గవపురాణం" అనేగ్రంథం ఉంది. దీనిలో కూడా విప్రనారాయణచరిత్రఉంది. సంస్కృత భార్గవపురాణం ప్రతులు మద్రాసు ప్రాచ్య లిఖిత గ్రంథాలయంలో దాదాపు పది వున్నాయి. (సం. 14547 నుండి 14753 వరకు, సి. 1569 7, ఆర్ 6031 మొ॥). ఈ భార్గవపురాణాన్ని ముమ్మడి రాఘవపామనాయక [క్రీ. శ.1762-1773]డనే రాజకవి మనోహరంగా తెనిగించాడు. ఈగ్రంథం 1986 లో ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం పరిశోధనాలయం ప్రచురణగా వెలువడింది. హనుమంతరావుగారి పరిశోధననాటికి ఇది అందుబాటులో లేదేమో! 1922 లో శ్రీ చెలికాని రామారావు ప్రచురించిన "భార్గవ పురాణం" ఒకటుంది. ఇది కొండూరు వెంకటవాసు తెనిగించిన "భార్గవపురాణం". ఇందులోనూ విప్రనారాయణ కథ ఉంది. ఇదీ ఈ పరిశోధకునకు అందుబాటులో ఉండి వుండకపోవచ్చు.

ఇంతదూరం ఈ అంశం ఎందుకు వివరించానంటే - తెలుగు సాహిత్యంలో విప్రనారాయణ కథకు కలిగిన ఖ్యాతి ఎటువంటిదో నొక్కి చెప్పేందుకే.

సంస్కృతంలో గరుడవాహనపండిత విరచితమైన "ప్రపన్నామృతమ్", పెద్దన "మనుచరిత్రి", రాయల "ఆముక్తమాల్యద", సంకుసాల 'కవికర్ణరసాయనం' మొదలైన రచనల ప్రభావం తమ్మయ్యపై ఎంతవరకు ప్రసరించిందో వివరించటమే కాక కూచిమంచి తిమ్మకవి మొదలైన వారిపై తమ్మయ్య ప్రభావం ప్రసరించిన తీరు ఈ పరిశోధకుడు గుర్తించటం జరిగింది. ఇది పరిశోధనకు మరింత పాటవం కూర్చింది.

తమ్మయ "వైజయంతీవిలాస" పీఠికలో పేర్కొన్న (1-12) జాతి వార్తోపమరీతులున్నాయి. ఈ "జాతుల, వార్తల, ఉపమల రీతుల పదబంధముల" విశేషం ఇంకాపరిశోధించి తెలుసుకోవలసిన అంశంగానే కనిపిస్తున్నది. "జాతియు వార్తయున్, చమత్కారము, అర్థగౌరవము" కల్గగా కృతులు చెప్పటం సామాన్యమైన విషయం కాదని చేమకూర వెంకట కవి ఉద్ఘాటించాడు. కనుక జాతి వార్తాదులు అలంకారిక పరిభాషా పదములుగా గ్రహించి, పరిశీలించవలసిన ఆవశ్యకం ఎంతైనా ఉన్నది.

తమ్మయ్య కవితా శైలి విషయంలో శ్రీ హనుమంతరావు చేసిన కృషి కొంత ఈ మార్గంలో కూడా సాగినందుకు సంతోషం.

వైజయంతీ విలాసం శృంగార కావ్యమే అయినా, శేషిశేషసంబంధ నిరూపకమైన విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతాన్ని హృదయంగమంగా ఆవిష్కరించే అద్భుత ప్రబంధం. మత సంప్రదాయ పరిశీలనలో పరిశోధకుడు ఈ అంశం కూడా ప్రస్తావించటం ముదావహం.

కావ్యం ఉపదేశాన్ని కాంతాసమ్మితంగా అందజేస్తుంది. తమ్మయ్య ఉపదేశం ఆనందనిష్యందిగా ఉంది. పైగా ప్రసన్నామృతాన్ని భాగవత సహృదయ ప్రపంచానికి దోసిళ్లతో కుమ్మరించింది.

శ్రీ దండా హనుమంతరావు ఆ అమృతాన్ని భద్రంగా పట్టి, కనక కలశ నిక్షిపం చేసి, విమర్శక పాఠకలోకానికి అప్పనంగా అందించారు.

ఇందు కభినందిస్తున్నాను — ఈ పరిశోధక పండితుణ్ణి.

ఇతోధికంగా ఈయన పరిశోధన ఇంకా క్రొత్త నిక్షేపాలు త్రవ్వి పోసి, పతితృలోకానికి పరమప్రయోజనం కలిగించాలని కోరుతున్నాను

— వి. వి. యల్. నరసింహారావు

ఆచార్య వి. రామచంద్ర చౌదరి, M. A, Ph D.
ప్రొఫెసర్ మరియు తెలుగు శాఖాధిపతి,
మద్రాసు యూనివర్శిటి
మెరీనా క్యాంపస్, మద్రాసు.

ఆశీస్సులు

చి॥ దండా హనుమంతరావు రచించిన యీ వైజయంతీ విలాస కావ్యానుశీలనంలో ఆకృతికి సంబంధించిన బహుముఖాకృతి అభివ్యక్తమయింది. తెలుగు కవుల్లో విప్రనారాయణుని కథ చాల మందిని ఆకర్షించి, పలు సాహిత్య ప్రక్రియల రూపంలో వెలిసింది. వాటిలో ప్రబంధరూపం ఒకటి. ఆ కథను మంచి ప్రబంధంగా సంతరించిన వాళ్ళలో సారంగు తమ్మయ్య ఒకడు. తమ్మయ్యకు తాను స్వీకరించిన కథ ఎలాంటిదో తెలుసు. దాన్ని యేవిధంగా తీర్చిదిద్దితే బాగుంటుందో తెలుసు. కథకు తగిన విషయపరిజ్ఞానమేకాక మంచి భావనాశక్తి ఉన్నవాడు. స్వతంత్ర దృక్పథం కలిగి తెలుగు నుడికారపు పస ఉట్టిపడే రచన చేశాడు. ఈ కారణాలచేత విప్రనారాయణ కథ వ్రాసిన కవుల్లో తమ్మయ్యకొక ప్రత్యేకస్థానం కలిగింది.

విప్రనారాయణుని కథకు అట్టి ప్రత్యేకతను సాధించిన తమ్మయ్య రచనా విధానాలన్నింటినీ క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి, వాటి మూలంగా వైజయంతీవిలాసాని కబ్బిన విశిష్టత యెటువంటిదో నిరూపించడంలో చి॥ దండా హనుమంతరావు కృతకృత్యుడైనట్లే భావిస్తున్నాను.

నేటి కాలంలో ప్రబంధాల జోలికి వెళ్ళే పరిశోధకుల సంఖ్య తగ్గిపోతున్నది. అందుచేత ఒక మంచి ప్రబంధాన్ని అనుశీలించి, తద్గతమైన వివిధాంశాలకు సంబంధించిన విశేషాలను గురించి ప్రామాణికంగా చెప్పనేర్చిన హనుమంతరావు కృషిని ప్రశంసనీయంగా భావిస్తున్నాను.

మరిన్ని విశిష్టమైన రచనలుచేసి, తెలుగులోని విమర్శ సాహిత్యానికి మరింత పెంపు చేకూర్చి హనుమంతరావు విద్వజ్జనుల మన్ననలను పొందగలడని నా విశ్వాసం. అతని కివే నా యాశీస్సులు.

(సం.) ఆచార్య వి. రామచంద్ర చౌదరి

డా॥ ఆకురాతి పున్నారావు, ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి.
రీడర్, తెలుగు శాఖ
నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయము

శుభాశంసనం

ఆంధ్ర సారస్వత చరిత్రలో దక్షిణాంధ్రయుగం కొందరు విమర్శకుల దృష్టిలో క్షీణయుగమయితే, మరి కొందరు విమర్శకుల ఆలోచనలో ఉషఃకాలమూ అయినట్లు గమనిస్తున్నాం. ఏమైనా అది వివాదగ్రస్తమైన సంధియుగం. అయినా దానిలో కూడ సారమతులయిన కవులూ, చమత్కృతి రమ్యాలైన కావ్యాలూ లేకపోలేదు. అలాంటి కవి సారంగు తమ్మయ్య, కావ్యం వైజయంతీ విలాసం.

తెలుగులో ప్రబంధాలకు మొదట మనుచరిత్ర, వసుచరిత్ర అన్నట్లుగా సామాన్యంగానే "నామకరణం" జరిగినా రానురాను అవి క్రమంగా విజయవిలాసం, వైజయంతీ విలాసం అని ఒకింత ఒయ్యారాలు ఒలికించినట్లు అనిపిస్తుంది. నిజమేమరి! కాలంగడిచే కొద్దీ మార్పు, సౌందర్య అన్వేషణలో, తదావిష్కరణ విధానంలో నవ్యత మానవ నైజంలో నిక్షిప్తమైనట్లు తోస్తుంది.

కథవల్ల కావ్యం, కావ్యం వల్ల కథ రెండూ పరస్పరాశ్రయాలుగా ప్రసిద్ధిపొందడమన్నది సారస్వత లోకంలో అనుభవ సిద్ధమైన అంశమే. కవికర్మ కావ్యం కాబట్టి "కావ్యం"లో "కవి" ఉంటాడు. ఇక్కడ కవి తమ్మయ్య వలన ఈ ఇతి వృత్తానికి కావ్యగౌరవం సుప్రతిష్ఠితమైంది. అనవచ్చు. అలాగే ఇతి వృత్తమహత్త్వం వలన ఈ కవికి సారస్వతరంగాన శాశ్వత స్థానం లభించింది- అనీ అనవచ్చు. సహృదయులు ఈ రెండు వాదాలను ఆమోదిస్తారు.

వైష్ణవ సాహిత్యంలో విప్రనారాయణుడు సుప్రసిద్ధుడు. అతని ప్రసిద్ధి మరీ అతిశయించడానికి హేతువు అతని వ్యక్తిత్వం; అంటే అతనిలోని భక్తి శృంగారాల సమ్మేళనం.

నిప్పులాంటి అభక్తుడు పాపం! దేవదేవి సౌందర్యానికి తొలుత చకితుడై, పిదప ఆకృష్టుడై, తరువాత దాసుడైన వైనం తమ్మయ్య కవితలో ఎంతో కమనీయంగా చిత్రితమై నిల్చిపోయింది. వజ్రసన్నిభమైన ఆవిప్రుని శీలం,

క్రమంగా శ్లథమై జారి పడిన తీరు తన్మయి వర్ణనలో "లోహమై గ్రీవంబై దృఢదారువై తరుణవృక్షంబై, ఫలప్రాయమై, పూవై, తన్మకరందమై కరఁగెఁబోఁబో నీళ్ల కుంబల్చనై" అంటూ ఆచంద్రార్కం నిలిచి ఉంటుంది.

"అవే పదవిన్యాసాలు, అవే అర్థ విభూతులూ అయినా కావ్యం నవ్యంగా భాసిస్తుంది–కవి గ్రథనకౌశలం వలన" అని ఒక సంస్కృత ఆలంకారికు డన్న మాటకు ప్రత్యక్షర నిదర్శన మీ కావ్యం.

ధోరణిని బట్టి పిల్లవసుచరిత్ర అనిపించినా, ఈ వైజయంతీ విలాసం అడుగడుగునా స్వకీయ చమత్కృతి విశేషాలను ప్రదర్శిస్తూ ఆంధ్ర సారస్వత రంగాన ఒక అపూర్వ గౌరవాన్ని అందుకొన్నది. అలాంటి కావ్యాన్ని అను శీలించడం, అందునా, విజ్ఞులు ఔనన్నట్లు విశ్లేషించి నిగ్గుతేల్చడం సుకరమైన పనికాదు. కాని, పరిశోధకులందరు కేవల సుకర కార్యతత్పరులుకారు – అని నిరూపించారు దండా హనుమంతరావుగారు.

ఆయన ఈ అనుశీలనం చేయడానికి పూర్వరంగంగా వైష్ణవమతాన్ని, దానికి ఆధారమైన తమిళ ప్రబంధ సముదాయాన్ని అధ్యయనం చేసిన తీరు పండిత ప్రశంసల నందుకొన్నది.

సరి; పర్యవేక్షకులకు పరిశోధకుల గూర్చి ప్రశంసించడం అకార్యం; అభిశంసించడం అనుచితం – తమకూ బాధ్యత కలదు కాబట్టి. కాగా, మిగిలినది **ఆశంసించడ** మొక్కటే, "భావి శుభోదర్కమగుగాక" – అని ఇతిశమ్.

నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం,
నాగార్జున నగరం

ఆ. పున్నారావు

శ్రీమాన్ కోగంటి సీతారామాచార్యులు
ఆనందతీర్థ అగ్రహారం
6వ లైను, గుంటూరు.

ఆలోకనము

లోకమునందు భక్తుల చరిత్రలు చిత్రవిచిత్రములుగా ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. అందలి సత్యాసత్యములను యిదమిత్థమని నిరూపించలేము. ఆ కాలంనాటి, అప్పటి సమకాలికులు కూడ యథార్థమును తెలుసుకొనలేదు. ఏ విధమైన లోపములు లేకుండ పాత్రను తీర్చిదిద్ది దానికి ఒక దోషమును ప్రామాదికముగా కాని, బుద్ధి పూర్వకంగా కాని చేసినట్లు చెప్పి, మరల ఆదోషమును తీసివేసి, ఆ తీసివేయుటకు పూర్వజన్మ వృత్తాంతమును కారణంగ చెప్పి కవులు రసపోషణము చేయుచున్నారు. దీని వలన తమ కావ్యమునకు రసపోషణము కలుగునేమో చెప్పలేము కాని, దానిని చదివినవాడు అపాత్రను గౌరవించుట కంటె, ఆపాత్రను అపాత్ర ద్వారా అతని మతసిద్ధాంతమును అవహేళనము చేయుట పరిపాటి యయినది. సాధారణంగా భక్తుల చరిత్ర లిట్లే ఎక్కువ కన్పిస్తున్నాయి. ఈ వైజయంతీ విలాసము కూడ ఆకోవలోనిదే. ఈ విప్రనారాయణుని చరిత్రమును తెలుగున చాలమంది వ్రాసినారు. ఈ తెలుగునకు మొత్తమునకు సంస్కృత భాషలో ప్రపన్నామృతం, గురుపరంపరా ప్రభావం అను గ్రంథములు ఆధారములు. ప్రతి మతమునందును ఏదో ఒక విశేషం ఆ మతమునకు ప్రాణంవలె, ఆగ్రంథమునకు జీవనాడివలె ప్రత్యేకంగా గోచరించుచుండును. అట్లే ఈ వైజయంతీవిలాసము నందు కూడ ఒక విలక్షణ ధర్మము గోచరించుచుండును.

ఈ గ్రంథ పరిశోధకులు శ్రీయుతులు దండా హనుమంతరావుగారు. వీరు చాల నిబ్బరమైన వారు. కార్యదక్షత కావలసినంత ఉన్నవారు. వీరు అన్ని కోణములనుండి గ్రంథమును చక్కగా పరిశీలించి గ్రంథమునకు గౌరవం సడలిపోకుండ పరామర్శ చేసినారు. ఈ విప్రనారాయణ కథకు వైజయంతీ

విలాస మని పేరు పెట్టుటలో ఎంతేని ఔచిత్యమున్నది. ఈ వైజయంతీ శబ్దమునకు శంకరభగవత్పాదా చార్యులవారు విష్ణు సహస్రనామ భాష్యమునందు పంచభూత తన్మాత్రలు, ఆ తన్మాత్రలను హృదయమునందు మాలగా ధరించినవాడు అని వనమాలీహలాయుధః అన్న ప్రదేశమునందలి వనమాలీ శబ్దమునకు వ్యాఖ్యానం వ్రాసినారు. అసలీ విప్రనారాయణుడు వనమాలికాంశ చేత గదా అనిర్భవించినది. కావున ఈ విప్రనారాయణుని జీవితమంతయు ఆ వైజయంతి యొక్క విలాసమేకాని, విప్రనారాయణకృతం కాదు. విప్రనారాయణుడు భగవద్భాగవత పరతంత్రుడు. అంతేకాదు, ఆతడు ఏకాంచెము అభిమానపడక తనను తానే భక్తాంఘ్రిరేణువుగా ప్రకటించుకున్నాడు. దేవదేవి కూడ కేవలం వేశ్య కాదు. భగవద్విలాసం భక్తపరతంత్రమై ఎలా ఉంటుందో అందులోను, మహాభాగవతనిష్ఠ గల విప్రనారాయణుని వంటి మహానుభావుని మీద ఏ విధంగ అధికారాన్ని ప్రకటిస్తుందో కూడ ఈకావ్యం చెబుతుంది. ఇటువంటి కావ్యాలను చదివినప్పుడు వ్యక్తుల సత్త్వనిష్ఠకంటె, వికారములు మనలను ఎక్కువ ఆకర్షిస్తుంటాయి. ఇలాంటి వికారములకు లోనుకాకుండగా తత్త్వాన్ని మాత్రమే పరీక్షించేవాడు నిజమయిన విమర్శకుడు. అలాంటి ఉత్తమ విమర్శకత శ్రీయుతులు దండా హనుమంతరావుగారికి పుష్కలంగ ఉంది. ఏ మాత్రం లొసుగులు లేకుండగ పూర్వోత్తర విషయములను పరామర్శ చేసుకొనుచు సాహిత్య ధర్మాన్ని సాహిత్య ధర్మంగానే సమ్యగ్దర్శనం చేసే సత్త్వం అందరకు లభించదు. శ్రీహనుమంతరావు గారికి ఈ గుణం వారి పూర్వపుణ్య విశేషం వలన లభించినది. కాబట్టివారు యింతటితో తృప్తిచెంది, "ఎమ్. ఫిల్. పట్టము వచ్చినది గదా!" యని ఆగిపోకుండగ ఒక మహాగ్రంథము మీద నిష్పాక్షికమైన విమర్శ గ్రంథంగా వెలువరిస్తే భాషకు, సాహిత్యానికి చాల ఉపకారం చేసినవారవుతారు. వీరు చేసిన పరిశ్రమ గ్రంథం చదివినవారికి గాని అవగతం కాదు. ఎన్నో గ్రంథములు చదివి, ఆ గ్రంథములలోని తాత్పర్యమును పూర్వోత్తర విభేదం లేకుండ సమన్వయించారు. ప్రకృత గ్రంథ స్వరూపాన్ని నిర్ధారించి చెప్పారు. వారి బుద్ధి సునిశితమైనది కనుక కరిగిన మైనంవలె ఏమూసలోపోస్తే, ఆరూపం ధరించినట్లే గ్రంథగతమయిన విషయాన్ని చక్కగ రూపు కట్టించగలిగిన కృతహస్తులు.

మరొక మనవి. ఈగ్రంథాన్ని యిలా నిర్మింపచేసిన మార్గదర్శకులెవరో నాకు తెలియదు. గ్రంథము మాత్రమే నాచేతికి వచ్చినది. ఈ గ్రంథమునందు శబ్దార్థముల వలెనే కర్త, కారయిత యిరువురూ సమగ్రంగా ప్రతి బింబిస్తున్నారు. ఇంత ఓర్పు నేర్పులు కల మార్గ దర్శకుడు (గైడ్), తన్మార్గానుయాయి చాల అరుదుగ కన్పిస్తున్నారు. ఇలాంటివారి అవలోకనంతో సాహిత్య కేదారం మంచి పంట పండుతుందని నా ఆశ. ఈగ్రంథాన్ని కేవలం ఎం. ఫిల్. పట్టం కోసరం పుట్టినదని భావించరాదు. నిజమైన సాహిత్య సేవగా సంభావించుట మన ధర్మం.

జయంతి తే సుకృతినో రససిద్ధాః కవీశ్వరాః
నాస్తి తేషాం యశఃకాయే జరామరణజం భయం॥

(సం) కోగంటి సీతారామాచార్యులు

తోటకూర వేంకటేశ్వరరావు
M. A.
అధ్యక్షులు : అభ్యుదయ భారతి

పరామర్శ

వైజయంతీవిలాస కథ, స్థూలంగా ఆలోచిస్తే దేవదేవి అనే వేశ్య పంతం బట్టి, శపథం చేసి విప్రనారాయణుడనే భక్తి పరున్ని శృంగారలోలుడుగా చేసి, పతనం చేస్తుంది. దీనికాకారణం తన్ను అలక్ష్యం చేశాడు. ఆదరించలేదు, ఆశీర్వదించలేదు. ఇదే ఆమె కోపానికి ముఖ్యకారణం. ఈ మె కోపానికి ఫలితంగా ఒక వైష్ణవ భక్తుడు పతనమయ్యాడు. మనం ఈ లౌకిక ప్రపంచంలో ద్వివిధాలుగా ప్రవర్తించే మానవుల్నిచూస్తూ ఉంటాం. అందులో ఒకరు తమ స్వలాభం కోసం

పరులకు కీడు తలపెట్టేవారు. తన వలన ఇతరులు నాశన మైనప్పటికి తా
మాత్రం లాభిస్తారు. ఇది కొంతవరకు క్షమార్హం. తమకే మాత్రం లా
లేకపోయినా, ప్రయోజనం చేకూరకపోయినా ఇతరులను బాధిస్తారు, వేధిస్తా
ఇదే పరమదుర్మార్గం అంటారు. ఇది సహించరానిది ఇదిగో దేవదేవి ఈ రెం
జాతికి చెందినది

వేశ్య దేవదేవి అపరాధం చేసింది. అన్యాయానికి ఒడిగట్టి మరొకరి జీవితా
నాశనంచేసింది. ఇది ఘోరమైన తప్పు. తప్పుచేసిన వాళ్లు సహజంగా శిక్ష అను
వించాలి. కాని దేవదేవికి ఏ శిక్ష విధించబడలేదు. ఇది ప్రాచ్య సాహిత్యరీతుల్లో
కాని, పాశ్చాత్య సాహిత్యంలో లేదు. మనకూడా రామాయణాది పూ
గ్రంథాల్లో ఈ సంప్రదాయం కన్పిస్తుంది. అంటే తప్పుచేసిన వాళ్లు శి
అనుభవించుట ధర్మం, న్యాయం, అనేది.

నేను ఈ పరిశోధనా గ్రంథం ఆమూలాగ్రంగా శ్రద్ధగా చదివా
ఈ కావ్యానుశీలనం చేయటంలో శ్రీ దండా హనుమంతరావు మూడు సంవత్సరా
పాటు అవిరళ కృషి చేశారు. నిజంగా M. Phil. పట్టం సంపాదించడ
ధ్యేయంగా పెట్టుకొని మాత్రమే ఈ పరిశోధన జరపలేదు. అంతకు మించి ది
అధికంగా కన్పడుతుంది. వీరికి ఈ పరిశోధన చేయడానికి పర్యవేక్షకులుగా ను
శ్రీ డా॥ అకురాతి పున్నారావుగారి మార్గదర్శకత్వము కూడ గణనీయం. కంక
సాన్నిహిత్యంవల్ల రత్నం రాణిస్తుంది. రత్న సాన్నిహిత్యం వల్ల కంకణమ
రాణిస్తుంది. ఏది దేనికి ప్రోద్బలమో అది తేల్చి చెప్పడం చాలా కష్టం. రెం
కలసి ఉన్నప్పుడే ప్రకాశం, ప్రాశస్త్యం బయల్పడుతుంది. అలాంటి సంబంధ
వీరిరువురికి పొసగూడిందని భావిస్తున్నాను.

నరసరావుపేట (సం) తోటకూర వేంకటేశ్వరరా

०००००

డాక్టర్. చేరెడ్డి మస్తాన్ రెడ్డి
ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి.
పోలేపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి
ఎం. ఏ., ఎం. ఫిల్.
ఆంధ్రోపన్యాసకులు

ఎస్. కె. ఆర్. బి. ఆర్. కళాశాల
నరసరావుపేట

ప్రశంస

సుమారు ఆరు సంవత్సరాల క్రితం 1983లో మా మిత్రులు శ్రీ దండా హనుమంతరావుగారు "ఎం. ఫిల్. పట్టం కోసం వైజయంతీవిలాసాన్ని పరిశోధనాంశంగా తీసుకొన్నా" నని చెప్పినప్పుడు చాల ఆనందించాం. మా గురువర్యులు డాక్టర్. ఆకురాతి పున్నారావు గారి పర్యవేక్షణలో వారి కృషి ఫలవంతమై, ఇప్పుడా సిద్ధాంత వ్యాసం గ్రంథరూపంలో మా చేతికందటం ఆ ఆనందాన్ని ద్విగుణీకృతం చేసింది.

దక్షిణాంధ్రయుగ సాహితీ సముద్రంలో ఉవ్వెత్తుగా ఎగిసిన అనేక ప్రబంధ తరంగాలలో సారంగు తమ్మయ్య కృతమైన వైజయంతీ విలాసాని కొక విశిష్టమైన స్థాన మున్నది. యుగధర్మాన్నను సరించి కవి దాన్ని అతివేల శృంగార పరిపుష్టం గావించినప్పటికీ, చివరి కది భక్తిలోనే పర్యవసించటం ఇందులోని విశేషం. దానికి కారణం ఈ ప్రబంధనాయకుడు విప్రనారాయణుడు – తొండరడిప్పొడి ఆళ్వార్ – పన్నిద్ద రాళ్వారులలో ఒకడు కావటమే: ధారాళమైన పద్యరచన, మన నిత్య జీవితంలో కలసిపోయిన సామెతలు, నానుడులు, మనస్సును ఆకట్టుకొనే శబ్దార్థాలంకారాలు, వీటన్నింటితోను సమ్మిశ్రిత మైన భక్తి తత్వం–ఇన్నిలక్షణాలతో పాఠకుడిని భౌతిక ప్రపంచానికి దూరంగా రసజగత్తులోకి తీసుకొని వెళ్లటం ప్రబంధ ప్రశస్తికి ప్రధాన హేతువులు.

వైజయంతీ విలాసాన్ని గురించి పరిశోధన చేసేవ్యక్తికి సాహిత్యసంప్రదాయాలతో బాటుగా భక్తిసంప్రదాయం - ప్రధానంగా వైష్ణవ సంప్రదాయం - తెలిసి వుండాలి.

శ్రీ హనుమంతరావు గారు ఆ సాంప్రదాయపరులను ప్రత్యక్షంగా కలుసుకొని, స్వయంగా అనేక గ్రంథాలను చదివి, తాను సేకరించిన సమాచారాన్ని ఈసిద్ధాంత వ్యాసంలో నిక్షిప్తం చేశారు. వివిధ ప్రక్రియలలలో వచ్చిన విప్రనారాయణ చరిత్రలను కూడ విహంగావలోకనం చేయటం ప్రశంసింపదగిన విషయం.

పరిశోధనాంశాన్ని నిర్దిష్టమైన శీర్షికలుగా విభజించుకోవటం, వాటిని ఒక క్రమ పద్ధతిలో విన్యస్తం కావించటం, విషయాన్ని సరళగ్రాంథికంలో చక్కగా వివరించటం - హనుమంతరావు గారి రచనలోని విశేషాలు.

ఇటువంటి ఉత్తమ లక్షణ పరిశోభిత మైన సిద్ధాంతవ్యాసాన్ని రచించి, ప్రచురించిన శ్రీ దండా హనుమంతరావు గారిని అభినందిస్తూ, వారు ప్రస్తుతం పి హెచ్. డి. పట్టం కోసం చేస్తున్న కృషిలో కూడ అద్యతనభావిలో విజయాన్ని సాధించాలని కోరుకొంటున్నాం.

చేరెడ్డి మస్తాన్ రెడ్డి
పోలేపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి

అభిలాష

బాల్యము నుండి భగవద్భక్తుల గాథలనిన చెవికోసికొనెడివాడిని. ఆ కోరికతోనే ఆంధ్రభాషలో ప్రావీణ్యము సంపాదించవలెనను ఆకాంక్షతో కళాశాలదశలో తెలుగును ప్రత్యేకముగా చదువుకొనినాను. ఆ కోరికతోనే ఎం. ఎ. తెలుగు చేసినాను. అప్పుడు విప్రనారాయణకథ నాచెవికి సోకినది. దానిని పరిశీలించి, పరిశోధించవలెనని మనస్సులో తలపు కలిగినది. ఆ తరువాత పరిశీలింపగా ఒకరిద్దరు మాత్రమే దీనినిగూర్చి పరిశోధించినట్లు తెలిసినది. అవి నామనస్సుకు తృప్తినివ్వలేదు కనుక నేను సాహసించి ఈ ఇతివృత్తమును గ్రహించి ఎం.ఫిల్. సిద్ధాంతవ్యాసముగా రూపొందించితిని. నా శక్తివంచనలేకుండా కృషి చేసితిని. ఆమూలాగ్రముగా పరిశీలించితిని.

స్వల్పముగా దొసగులు ముద్రణలో దొర్లినవి. వీటిని పాఠకులు ఆయా సమయములందు గ్రహించి ఒప్పులుగా సరిజేసికొని చదువుకొనవలసినదిగా కోరుచున్నాను. ఇట్టి గ్రంథమును హృదయపూర్వకముగా ఆదరించి నాకు ప్రోత్సాహమిచ్చి నన్ను ముందుకు నడిపించవలసినదిగా సాహితీవేత్తలకు మనవి చేయుచున్నాను.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త

కృతజ్ఞతలు

నా అభిలాషను మన్నించి పరిశోధనావకాశమును కల్పించిన ఆచార్య దోణప్పగారికి హృదయపూర్వకముగా కృతజ్ఞుడను.

నాకు పర్యవేక్షకులుగానుండి ప్రోత్సహించి పుత్రవాత్సల్యముతో ఆదరించిన డా॥ ఆకురాతి పున్నారావుగారికి ముమ్మందుగా నమస్కరించుచున్నాను.

"వైజయంతీవాసనలు" శీర్షికతో నా గ్రంథమునందలి విషయమును ఖాసింపజేసిన డా॥ వి. వి. యల్. నరసింహారావుగారికి, "ఆశీస్సుల"ను అందించిన ఆచార్య వి. రామచంద్రచౌదరిగారికి, "శుభాంసనము" వెలిబుచ్చిన మద్గురువులు డా॥ ఆకురాతి పున్నారావుగారికి, ఈ గ్రంథమును "ఆలోకనము"చేసిన కోగంటి సీతారామాచార్యులుగారికి, ఈగ్రంథమును "పరామర్శ" చేసిన తోటకూర వేంకటేశ్వరరావుగారికి "ప్రశంస" చేసిన నా మిత్రులు డా॥ చేరెడ్డి మస్తాన్‌రెడ్డి, ప్రోలేపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తిగార్లకు నా నమోవాకములు.

ఈగ్రంథ పరిశోధనలో సహకరించిన ఆచార్య బిరుదురాజు రామరాజు, గుడిమెట్ల తాతాచార్యులు, లంకా లక్ష్మీనరసింహశర్మ, టి. శేషాద్రి, టి. టి రామానుజాచార్యులు, కె. శివశాస్త్రి, ఇంకను పరిశోధకులైన మిత్రులెల్లరకు నాహృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు తెలియజేయుచున్నాను.

ఈ గ్రంథమును ఆమూలాగ్రముగా దోషములులేకుండ ముద్రించి ఇచ్చిన శ్రీ కోటేశ్వర ప్రింటింగ్ ప్రెస్‌వారికి నా ధన్యవాదములు సమర్పించుచున్నాను.

ఈ గ్రంథముద్రణకు ఆర్థిక సహాయము నందచేసిన తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము వారికి అంజలి ఘటించుచున్నాను.

గ్రంథకర్త
దండా హనుమంతరావు

సంక్షిప్త సంకేతముల వివరణ

గురు. : గురుపరంపరా ప్రభావమ్

పర. : పరమ యోగి విలాసము

విప్ర. : విప్రనారాయణ చరిత్రము

ఆము_క్త. : ఆముక్త మాల్యద

మను. : మను చరిత్ర

కవిక. : కవికర్ణరసాయనము

వై జ : వైజయంతీ విలాసము

వి. చ. : విప్రనారాయణ చరిత్రము (యక్షగానము)

నీలా. : నీలాసుందరి పరిణయము

రాజ. : రాజశేఖర విలాసము

రసికజ : రసికజన మనోభిరామము

సుభద్రా : సుభద్రా పరిణయము

చంద్ర : చంద్రరేఖా విలాసము

ఆ. సూ. ము : ఆచార్య సూక్తి ముక్తావళి

ద్వా. సూ. చ : ద్వాదశ సూరి చరిత్ర

వై. వై. : వైజయంతీ వైభవము

విషయ సూచిక

అవతారిక

ఆంధ్రవాఙ్మయ సుక్షేత్రమున పండిన బంగారుపంట ప్రబంధము. భారతాదులవలె నిది సంస్కృతానువాదము కాదు. ఇది ఆంధ్రకవుల స్వతంత్ర రచన యగుటచే నాంధ్రసాహిత్యమున కత్యంత గౌరవస్థానము లభించినది. కళాపూర్ణోదయము వంటి ఒకటి, రెండు ప్రబంధముల యితివృత్తములు మాత్రము కవి కల్పితములు. మనుచరిత్రాది మిశ్ర ప్రబంధముల ఇతివృత్తములు సంస్కృత పురాణేతిహాసాదుల నుండి గ్రహింపబడినవి అయినను అట్టి మూలకథల నాంధ్ర కవులు రసానుకూలముగా మార్చుకొని స్వకపోల కల్పనలతో విస్తరించి అష్టాదశ వర్ణనలతో నలంకరించి స్వతంత్ర కావ్యములుగా రచించిరి. కావున మన ప్రబంధములు స్వతంత్ర కావ్యములనుట నిర్వివాదము. ప్రబంధము లాంధ్రమున నాంధ్ర కవులచే ప్రత్యేకముగా సృష్టింపబడినవనియు, ఇట్టివి సంస్కృతము నందు కాని ఇతర దేశభాషలలో కాని లేవనియే చెప్పుట కలదు.

ప్రబంధమును గూర్చి వివరించుటకు ముందు ప్రబంధ శబ్దమును గూర్చి తెలిసికొనుటెంతయో అవసరము. ఆంధ్రభాషలో ప్రబంధములు పదునారవ శతాబ్దిని బుట్టి పరిపూర్ణవికాసమును బొందినట్లు సాహిత్య చరిత్రలు తెలుపుచున్నవి ఇది నిజమే అయినను ప్రబంధశబ్దము మాత్రము నన్నెచోడుని నాటి నుండియు తెలుగునందు కన్పించుచున్నది. తరువాత తిక్కనాదులును దమతమ కృతులలో కావ్య శబ్దముతోపాటు ప్రబంధ శబ్దమును కూడ ప్రయోగించుట తరచు కనబడుచున్నది. కాని ప్రబంధశబ్ద మింతకంటెను కడుప్రాచీనత కలదిగా గోచరించుచున్నది. దీని ప్రాచీనతను గుర్తించుటకు సంస్కృత సారస్వతమును పరిశీలింపవలసి యున్నది.

ప్రబంధశబ్దము సంస్కృతమున కడుప్రాచీనమైనది. క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దికి పూర్వమే యిది వాడుకలోనుండి, పాణిని కాలమున గ్రంథస్థము చేయబడి సారస్వతమున ప్రవేశించినది.[1] తరువాత కాళిదాసు "మాళవికాగ్నిమిత్ర" నాటకము

---

1. "ప్రబంధవాఙ్మయ వికాసము" డా॥ పల్లా దుర్గయ్య, పుట 18 నుండి ఉద్ధృతము

నందు ప్రబంధశబ్దమును నాటకపరముగా ప్రయోగించినాడు. ఆనందవర్ధనుడు కూడ "ధ్వన్యాలోకము" నందు "కాళిదాస ప్రబంధేషు" అని కాళిదాసు కావ్యములను ప్రబంధములనినాడు.

ఆ తరువాత ఆనందవర్ధనుడే "ధ్వన్యాలోకము" నందు ప్రబంధలక్షణమును జెప్పుచూ "ప్రబంధేచ .... యథా రామాయణ యథా మహాభారతే" అని రామాయణ, భారతములను కూడ ప్రబంధములుగా పేర్కొనినట్లు తెలియుచున్నది. ఇట్లే లాక్షణికుడైన మమ్మటుడు నయితము "ప్రబంధేఽ ప్యర్థశక్తిభూః" అని చెప్పి అందుకుదాహరణముగా "యథాగృధ్రగోమాయు సంవాదో" అని మహాభారత మందలి శాంతి పర్వస్థమైన గృధ్రగోమాయు సంవాదమును పేర్కొనుట చూడగా మమ్మటాచార్యుడు మహాభారతమును ప్రబంధముగా పరిగణించి వ్యవహరించినట్లే కానవచ్చుచున్నది. [1] వాంఛేశ్వరుడను కవి అన్యాపదేశముగా తాను రచించిన "మహిష శతకము"ను ప్రబంధమనెను. తుదకు ప్రబంధశబ్దము [2] శ్లోకమను నర్థములో కూడ "అమరుకి" కవి వాడినట్లు చెప్పబడు చున్నది. ప్రస్తుతము కావ్యమను నర్థములోనే ప్రబంధశబ్దము స్థిరపడినట్లు చెప్పవచ్చును.

ఈ రీతిగా సంస్కృతకవులే కాక మన తెలుగుకవులు నయితమీ పదమును ఎక్కువగా కావ్యమను నర్థములోనే ప్రయోగించిరి. నన్నయభట్టు మాత్రము "సత్యవాక్ప్రబంధ శతసహస్రశ్లోక, సంఖ్యమయినదాని ...." [3] సత్యవాక్ప్రబంధ అని కూర్చబడిన లేక రచింపబడిన అను నర్థములో ప్రబంధశబ్దమును ప్రయోగించినాడు. నన్నెచోడుడు ".... .... లోకమునంప్రసిద్ధిగా, భంగిగ విస్తరించెద ప్రబంధము సద్రస బంధురంబుగాన్" [4] అని ప్రబంధశబ్దమును ప్రయోగించినాడు. ఆంధ్రమహాభారతములో తిక్కన సోమయాజి "ఈ ప్రబంధ మండలికధినాథుగా నేపురుషుని పేర్కొనువాడ" నను సందర్భమునను, ఈ

---

1. పైది పుట 20
2. "అమరుక కవేరేకశ్లోకః ప్రబంధశతాయతే" పైది పుట 21.
3. "ఆంధ్రమహాభారతము" ఆది. ప. ఆశ్వా. 3, పద్యము 9.
4. కుమారసంభవము ప్ర. ఆ. 48 వ పద్యము.

వృశంబులగు ప్రబంధంబులు దేవసన్నిధిని ప్రశంసించుటయు నొక్కయారాధన విశేషంబ"ని చెప్పిన తావునను ఈ ప్రబంధశబ్దము ప్రయోగింపబడినది. ఈ వాక్యములను పురస్కరించుకొని చూడగా తిక్కనార్యుడు భారతగ్రంథమునే గాక భారతమందలి ఒక్కొక్క పర్వమును ఒక్కొక్క ప్రబంధముగా భావించి పేర్కొనినట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఈ కవి తరువాత కవిత్రయములోని మఱియొక కవి ఎఱ్ఱాప్రగడ తన "నృసింహపురాణము"ను గ్రంథములో "ఇట్లు మహాప్రబంధ కల్పనాకుతూహలాయత్తచిత్తుండనై" అనియు, హరివంశమున "జగదర్చితంబగు ప్రబంధము నిర్మింప నుపక్రమించితి" ననియు రచించుట చూడగా నెఱ్ఱన తన కృతులైన నృసింహపురాణ హరివంశములను ప్రబంధ నామములతో వ్యవహరించెననియే చెప్పవీలగుచున్నది. ఇంతేకాక ఇతనికి సాక్షాత్తు 'ప్రబంధపరమేశ్వరుడ'ను బిరుద నామమున్నది. ఇట్లు ఇన్ని తావుల ఇందరు కవులచే ప్రయోగింపబడిన 'ప్రబంధ' శబ్దమును పురస్కరించుకొని చూడగా ప్రబంధమనగా కావ్యమనియే అర్థము గ్రహింపవచ్చును.

"ఆంగ్ల నిఘంటువులను పరిశీలింపగా ఈ ప్రబంధ శబ్దమునకు **A succession uninterruptedness, a Continuity or connected narrative, A work of imagination** అను నర్థములు కానవచ్చుచున్నవి".[1] ఈ నిఘంటువులన్నింటిలో రెండు విశేషములు ప్రధానములై యున్నవి. ఒకటి ప్రబంధమనగా కథాసూత్రము తెగక సాగివచ్చుచున్న కథేతివృత్తము రెండు కల్పితకావ్యము అనునవి. ఇక సామాన్యముగా మన నిఘంటువులను పురస్కరించుకొని ప్రబంధ శబ్దమునకు అర్థము నిర్ణయింపవలయునన్నచో 'ప్రకృష్టమైనబంధము లేక కూర్పు' కలది అనియు చెప్పవలసివచ్చును .అట్టిచో ప్రకృష్టమైన కూర్పు కలిగిన ఏ సాహిత్యమునైనను ప్రబంధమను పేరుతో వ్యవహరింపవచ్చును.

కాని సాహిత్య చరిత్రకారులు శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమున వెలసిన రచనలకే ప్రబంధములని నామములిడి ఆ కాలమునే ప్రబంధయుగముగా పేర్కొనిరి. సాముదాయికముగా రాయలయుగమందు వెలసిన సాహిత్య

---

1. "ప్రబంధవాఙ్మయము" వి. యశోదారెడ్డి పుట. 2 (నుండి ఉద్ధృతము)

లక్షణములు కొంచెమించుమించు పురాణయుగమునందు సయితము గోచరించు చున్నవి. అయ్యును ఆ యుగమును ప్రబంధయుగముగా ఆ సాహిత్యమును ప్రబంధవాఙ్మయముగా, ఆ కవులను ప్రబంధకవులనుగా పేర్కొనక కేవలము రాయలయుగమును మాత్రమే ఆ పేరుతో పేర్కొని వ్యవహరించుచున్నారు. ఇందుకు కారణమేమని ప్రశ్నింపగా లోకరూఢి అని మాత్రమే సమాధానము చెప్ప వచ్చును.

కాని కృష్ణదేవరాయల కాలము నుండి బయలుదేరిన కొన్ని కావ్యములకు ప్రబంధములను ప్రత్యేకనామము పూర్వులీయలేదుకాని ఆధునికులు అవిధముగా వాకొనుట జరిగినది. రాయలకాలము నుండి జరిగిన రచనలలో వైలక్షణ్యమే అట్టి ప్రత్యేక నామసృష్టికి దారితీసినది. ఆ వైలక్షణ్యమును పరికించి విశ్లేషించి డాక్టర్ కొకర్ల వెంకట రామనరసింహం ప్రబంధశబ్దమును క్రింది విధముగా నిర్వచించిరి.

"కథైక్యమును అష్టాదశవర్ణనలును గలిగి శృంగారరస ప్రధానమై అర్థాతి శాయియయిన శబ్దమును గ్రహించి యాలంకారిక సాంకేతికములకు విధేయమై అనతివిస్తృతిగల యితివృత్తముతో - భాషాంతరీకరణము గాక స్వతంత్ర రచనయే యైన తెనుగు కావ్యము ప్రబంధము". 1

ఈ విధముగా రాయలకాలమున వెలసిన మనుచరిత్రాదులందు ప్రబంధ శబ్దము రూఢమైన తరువాత అదొక ప్రత్యేకశాఖయై వెలయడానికి కొన్ని లక్షణ ములు అమరినవి. అందుకే అప్పకవ్యాదులు ప్రబంధ లక్షణములను ప్రత్యేకించి చెప్పినారు. ఈ విధమైన ప్రబంధశాఖకు చెందినవానిలో "వైజయంతీవిలాసము" అను ప్రబంధ మొకటి కలదు. దీని రచయిత సారంగుతమ్మయ్యగారు. ఈ ప్రబంధమును పరిశీలించుటకు పూర్వము కవి జీవితమును గూర్చి తెలియజేయు టుత్తమమని భావించుచున్నాను.

---

1. "ఆంధ్ర ప్రబంధము - అవతరణవికాసములు" డా॥ కె.వి.ఆర్. నరసింహాం పుట 18

కవి పరిచయము

(జీవిత విశేషములు – గురువు – కవికాలమును గూర్చి పలువురి అభిప్రాయముల వివరణ – ఇతరకృతుల పరిచయము)

ఒకే చిత్రమును పలువురు చిత్రకారులు రచించి నప్పటికి దానివలన కీర్తి వారిలో ఎవరికో ఒకరికి మాత్రమే దక్కును. ఆదేవిధముగా విప్రనారాయణుని చరిత్రను ఇతివృత్తముగా గ్రహించి పలువురు పలువిధములుగా రచించినప్పటికి సారంగు తిమ్మయ్య రచించిన "వైజయంతీ విలాసము"నకు వచ్చిన వ్యాప్తి కీర్తి దేనికీ రాలేదనియే చెప్పవచ్చును. ఇట్టి ఖ్యాతిగడించిన కవి యే కాలము వాడో నిర్ణయించుట కొంచెము క్లిష్టమే యగుచున్నది. దీనికి కారణము ఈతడు పూర్వకవి యగుటయే. పూర్వకవులలో ఎక్కువమంది తమ గ్రంథములందు జీవిత విషయములను వివరించలేదు. దానికి కారణము అనాడు విమర్శకుడు కాని పాఠకుడుగాని వ్యక్తిని బట్టిగాక కవిత్వమహత్తును గ్రహించియే గ్రంథమునకు విలువనిచ్చెడి వారగుటవలననే యని ఊహింపవచ్చును. ఈ విధమైన మెప్పునే ఏ కవియైనను కోరుకొనుట సహజము. ఈ విధమైన మెప్పునుపొంది సాహిత్య లోకమున వ్యాప్తినొందిన ప్రబంధము "వైజయంతీ విలాసము". ఆంధ్ర సరస్వతికే అలంకారము.

1. జీవితము – వంశక్రమము :

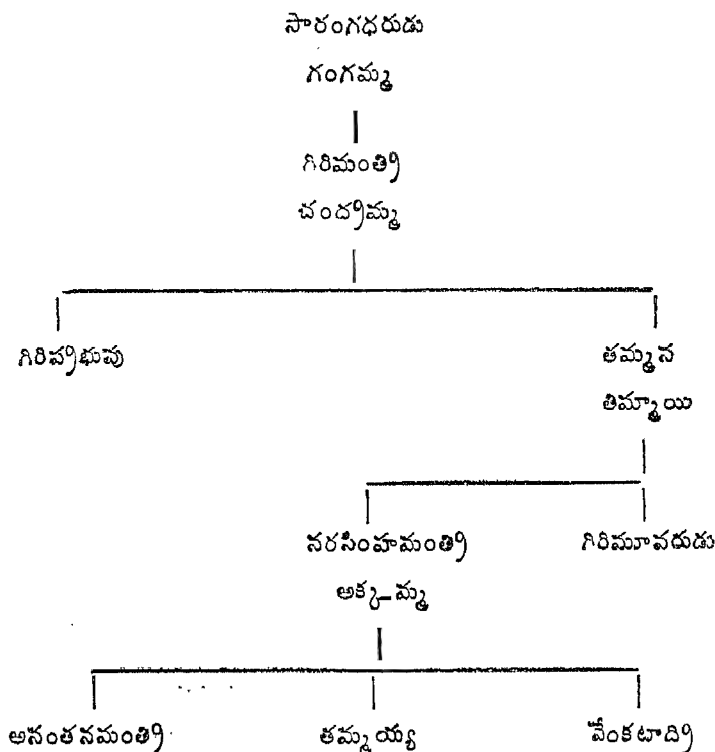
"వైజయంతీ విలాసము" నందు వర్ణించబడిన దానినిబట్టి సారంగు తమ్మయ్యగారి వంశక్రమము నీవిధముగా పేర్కొనవచ్చును.

సారంగువారి వంశమునకు మూలపురుషుడు సారంగధరుడు. ఈతడు భారద్వాజసగోత్రుడు. ఈతని నామమే వీరి గృహనామముగా మారినది. ఈతని భార్య గంగమ్మ వీరిరువురకు పుట్టినవాడు గిరిమంత్రి. ఈతని వలన చంద్రమ్మకు గిరిప్రభువు, తమ్మన యను కుమారులుదయించిరి. వీరిలో తమ్మన వలన తిమ్మాయికి నరసింహమంత్రి, గిరిచమూపతి అను కుమారులుజన్మించిరి. నరసింహమంత్రి

వలన అక్కమ్మకు అనంతమంత్రి, తమ్మయ, వేంకటాద్రి యను పుత్రులు కల్గిరి. వీరిలో మధ్యములే మన ప్రబంధ రచయితయగు సారంగు తమ్మయ్యగారు.

వంశవృక్షము

పై వంశక్రమమునుబట్టి సారంగువారి వంశవృక్షము నీవిధముగా గ్రహింపవచ్చును.

తమ్మయ్య శ్రీరామభక్తుడు. ఆ శ్రీరాముడే తనకు కలయందు కన్పించి కావ్యము నంకితమిమ్మన్నట్లు కవియే పల్కినాడు.

సీ॥ రవికోటి.... ....

తే॥ ....
.... దివ్యపురుషు
డెదుటనిలుచుండి నాపేర నీవుసేయు
కావ్యమంకిత మొనరింపు భవ్యసరణి" (పీఠిక - 32)

క॥ అని పల్కినంతలో మే
ల్కని నలుదిక్కులను గలయఁ గన్గొని స్వప్నం
బున గులదైవము రఘుపతి
నను భవ్యుని జేయ వచ్చినాడను తెలిపిన్"

(వై. జ. పీఠిక ఈ పద్యములు 32, 33)

2. శాఖానిర్ణయము :

తమ్మయ్య ఏ శాఖకు చెందినవాడనుటలో కొన్ని వివాదములు తలయెత్తిన వనవచ్చు. వీరి శాఖను గూర్చి చర్చించిన వారిలో కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు, చాగంటి శేషయ్యగారు ముఖ్యులు. వీరి వాదములలో నితడు నియోగిబ్రాహ్మణుడా? మాధ్వుడా? అన్నది చర్చించబడినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

కందుకూరి వీరేశలింగంగారు సారంగుతమ్మయ్యను గూర్చి వ్రాయుచు ఇట్లు పలికిరి.

"ఈ ప్రాంతములయందు సారంగువారు సాధారణముగా మాధ్వులుగా నున్నారు. ఈ కవి తన వంశమును వర్ణించుచు

ఉ. తమ్మనయంబు బ్రోచుటకు ధారుణి బంధులు బంధుపారిజా
తమ్మన రామభక్తిగల కార్మికు లెల్లను వీనిదౌర చి
త్తమ్మన, జూపులందననిసి, ధార్మికులీతని దెంత. మంచిప్ర
త్తమ్మన. నాగిరి ప్రభుని, తమ్మన నెంచెను దంచితస్థితిన్

గీ. తమ్మ మంత్రి, గాంచె, దిమ్మాయి యందు,
నందనుల, శౌర్య సంహు, నారసింహు,
జతురబుద్ధి చంద్రు, సత్కళాగుణచంద్రు,
గిరిచమూవరేంద్రు, గీర్తిసాంద్రు

తన తాతను రామభక్తునిగా జెప్పుటచేతను అతని భార్యను తిమ్మాయి యని చెప్పుటచేతను కూడ నితడు మాధ్వవంశజుడేమో యని యూహింపదగి యున్నది.

క. సారమతి యానృసింహుడు
వారాశిగభీరుడ తుల వైభవమున గౌ
రీ రమణి నీశుడుంబలె
నారూఢాన్వయ వరించె నక్కమసాధ్విన్

అని తన తల్లి దండ్రులను పార్వతీపరమేశ్వరులతో బోల్చుట చేతను తన పూర్వుల కమాత్యాది పదములను జేర్చుచు వచ్చుట చేతను కవి నియోగి బ్రాహ్మణు డని తోచుచున్నది"[1] కందుకూరివారు తన అభిప్రాయము ప్రకారము సారంగు తమ్మయ్య మాధ్వుడనియు వేరొక ఉపపత్తి ప్రకారము నియోగిబ్రాహ్మణు డనియు చెప్పినట్లు తెలియుచున్నది.

పై అభిప్రాయములో కందుకూరివారు "ఈ ప్రాంతముల యందు సారంగు వారు మాధ్వులుగా నున్నారు" అనుదానిలో ఈ ప్రాంతము అనునది రాజమహేంద్రవర ప్రాంతముగా భావించినారు నందిరాజుచలపతిరావుగారు. ఇది వాస్తవమే యయి యుండవచ్చును. కారణము పంతులుగారి నివాస ప్రాంతము రాజమహేంద్రవరమగుటయే. రాజమహేంద్రవరము ప్రాంతములందు నివసించు సారంగువారు మాధ్వులగుటచే సారంగుతమ్మయ్య కూడ మాధ్వుడనునభిప్రాయ మును చలపతిరావుగారు ఖండించిరి "ఈ కవి మాధ్వుడని తెలియజేయునంశము లేమియు గ్రంథమందు లేకున్నను రాజమహేంద్ర ప్రాంతములనున్న సారంగు

1. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర.

వారను మాధ్వులనెఱిగిన కతమున శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవారీతనిని మాధ్వుడు కాపచ్చుననిరి. అది సమంజసము కాదు. నందూరు ఇంటిపేరు గలవారు నాలుగు కులములలో నున్నారు." [2] అని పంతులుగారి అభిప్రాయమును ఖండిస్తూ "ఈ కవి వైష్ణవ గురుకులవాసము చేయుటచే నీ వైష్ణవచారిత్రమును రచించియుండును" [1] అని తన అభిప్రాయమును తెల్పినాడు చలపతిరావు.

కె. నారాయణరావుగారు "మాధ్వుడగు సారంగు తమ్మయ్య" [2] అని సారంగు తమ్మయ్యను గూర్చి వ్రాసినాడు. దీనివలన ఈ కవిగారు మాధ్వుడనియే తెలియుచున్నది.

ఈ విషయము గూర్చి చాగంటి శేషయ్యగారు తన అభిప్రాయమునిట్లు వెల్లడించినారు. "మాధ్వులు కరణీకము చేయుటయు, అమాత్య మంత్రి శబ్దములను తమ నామములకు చివర జేర్చుకొనుటయు శివపరములగు నామములను ధరించుటయు మాధ్వులలో గూడ నచ్చటచ్చట కలదు. ఈ ప్రాంతములందలి సారంగువారు భారద్వాజసగోత్రజులు. కవియు ఆ గోత్రజుడే. భారద్వాజసగోత్రజులలో సారంగు వారను నింటిపేరుగల నియోగి బ్రాహ్మణులున్నట్లు ఋజువయినదే తప్ప తమ్మయ్య కవి మాధ్వశాఖా బ్రాహ్మణుడనియే నిశ్చయింపవలసి యున్నది". [3]

శేషయ్యగారు వీరేశలింగంగారు సారంగు తమ్మయ్య నియోగిబ్రాహ్మణుడన్న అభిప్రాయమును పూర్తిగా ఖండించి తుదకు సారంగు తమ్మయ్యను మాధ్వుడుగానే స్థిరపరచినారు.

వైష్ణవాచారములు తెలిసిన మాధ్వులు కూడ నుండుట సహజమే. కనుక సాంప్రదాయములకు అలవాలమగునట్లు గ్రంథరచన చేసినంత మాత్రముచేత ఆ రచయితను వైష్ణవుడని చెప్పుట సమంజసము కాదేమో. పైన వివరింపబడిన పెక్కు మంది అభిప్రాయములలో సారంగు తమ్మయ్యగారు మాధ్వుడనియే తేలు

---

1. "వైజయంతీ విలాసము" పరిష్కర్త నందిరాజు చలపతిరావు విజ్ఞాపనము
2. "ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రము" కె. నారాయణరావు, పుట 162.
3 "ఆంధ్రకవితరంగిణి" చాగంటి శేషయ్య, 8 వ సంపుటము, పుట 92, 93

చున్నది. "శ్రీరామచంద్ర కరుణాంతరంగిత వైభవ సారంగు నృసింహమంత్రి తనూభవ విరచిత భగవద్భాగవత కైంకర్య విధాన తమ్మయాభిధాన ప్రణీతంబైన" అని ఆశ్వాసాంత గద్యలలో చెప్పుకొనుటచే తమ్మయ్య వైష్ణవుడని చెప్పుటయే సమంజసమని పించును. భగవద్భాగవత కైంకర్యము శ్రీ వైష్ణవులకు సమ్మతమైన ఆచారము.

3. గురువు :

పూర్వకవు లేయే గురువులవద్ద విద్యాభ్యాసము చేసియున్నది లేనిదీ వారి వ్రాతల వలననే తెలిసికొనుట సాధ్యమగును. మన కవిగారి గురువు కందాళప్పలాచార్యులు. ఈ విషయమును వారి గ్రంథపీఠికలోనే వ్యక్తపరిచిరి.

క. వందారు దాసజనతా
మందారు న్వేదశాస్త్రమహిత ప్రజ్ఞా
బృందారక గురు మద్గురు
గందాళప్పల గురు న్జగద్ధితుఁ గొలుతున్" (వైజ. పీఠిక 11)

మన సాహిత్య చరిత్రలో ఇద్దరు కందాళప్పలాచార్యులు కన్పించుచున్నారు. చిత్రభారత కృతపతియగు యెనుములపల్లి పెద్దయామాత్యుని పెదతండ్రి తండ్రు లగు నారయ మాదయలకు కందాళప్పలాచార్యులొకరు గురువై యుండినట్లు అ గ్రంథకృత్యాదిలో కలదు. ఈతని మనుమడైన కందాళప్పలాచార్యులొకడు గలడు. ఈతడు విరూరి వేదాద్రికి గురువు. "మన తమ్మయ్య ఆతనికడ శిష్యుడగుట కవకాశము గలదనిరి చాగంటి శేషయ్యగారు. [1] ఈ కందాళప్పలాచార్యుడే చిత్ర భారతి కృతిపతి గురువని పీఠే వ్రాసిరి. [2]

4. కాలము :

ఈ "వైజయంతీవిలాస" ప్రబంధకర్తయగు సారంగు తమ్మయ్య యే కాలమువాడో నిర్ణయించుటలో పలువురు పలువిధములైన అభిప్రాయములను

---

1. "ఆంధ్ర కవితరంగి" చాగంటి శేషయ్య, 8 వ సంపుటము, పుట 86.
2. పైది పుట 86.

వెలిబుచ్చిరి. ఈతని కాలము తెలిసికొనుట కీతని గ్రంథపీఠికలో నొకపద్యము ఆధారమగుచున్నది. ఈతడు తన గురువును స్తుతిస్తూ చెప్పిన పద్యము కూడ కాలనిర్ణయమునకు తోడ్పడినది. ఈ కవి గోలకొండకు కరణముగా నుండెడివాడట. ఆ సమయమున ప్రభువు తనను "రమ్ము బొమ్ము" అని గౌరవించెడెవాడట.

చ. జనసమ తేజులౌనృపులనెల్ల మహమ్మదు శాహి యేలు నీ
యెనుబది నాల్గు దుర్గముల నేలిన యేలిక గోలకొండ ద
క్షిన నగరస్థలిన్ కరణికంబొనరించెడు దమ్మమంత్రి యా
జనపతి రమ్ము బొమ్మన బ్రజల్ జయపెట్ట గృహస్థులౌనన్"

(వై జ. పీఠిక 31)

ఈ కవిని రమ్ముబొమ్ము అనిన మహమ్మదుశాహి ఎవరన్నది వివాదములకు దారితీసినది. ఈ వివాదములలో ముఖ్యముగా నిద్దరు రాజులను గూర్చి చర్చింపబడి నది. వారిలో ఒకరు ఖుతుబ్‌షాహీ వంశీయుడైన మహమ్మద్‌కులీ ఖుతుబ్‌షాహీ యని కొందరి వాదన మరికొందరు బహ్మనీసుల్తానగు రెండవ మహమ్మద్ షాహి యని వాదించిరి.

ఈ కులీఖుతుబ్‌షాహీ రాజవంశము సుల్తాన్‌కుతుబ్ ఉల్ ముల్క్ (1512–1548)తో ప్రారంభమయినట్లు తెలియుచున్నది. ఈతడు పర్షియాదేశస్థుడు. హందాన్‌నగరమునకు చెందిన కారాకుయిన్‌లూ (కర్రిగొఱ్ఱె) తెగకు చెందిన రాజ కుటుంబమువారు. ఈ తెగను వారి ప్రతిపక్షులయిన అక్‌కుయిన్ (తెల్లగొఱ్ఱె) తెగవారు ఓడించి వారి రాజ్యాన్ని స్వాధీన పరచుకొనిరి. కారాకుయిన్‌లూ తెగకు చెందిన మగవారినందరిని చంపిరి. సుల్తాన్‌కులీ భారతదేశమునకు పారిపోయి వచ్చినాడు. బీదర్‌కు చేరుకున్నాడు. అప్పుడు బీదర్‌ను రాజధానిగా చేసికొని బహ్మనీరాజ్యమును మహమ్మద్‌షా పాలించుచుండెను. మహమ్మద్‌షా ఆయనకు స్వాగతమిచ్చి, ఆదరించినాడు. అతని అంగరక్షకదళములో చేర్చుకొనినాడు. ఒక వేట సందర్భములో ఆయన చూపిన చొరవకు మెచ్చి సుల్తాన్ వరంగల్ జాగీరుగానిచ్చి 150 అరబ్ అశ్వదళమును కూడా బహూకరించి సుల్తాన్‌కులీని

సత్కరించినాడు. బీదర్ కోటలో దక్కనీ సేనానాయకులు తిరుగుబాటు చేసినప్పుడు సుల్తాన్ ప్రాణాలను కాపాడినందుకు సుల్తాన్‌కులీకి క్రీ.శ. 1487లో గవాస్‌ఖాన్ బిరుదులభించినది.

బహదూర్ గిలాని కొంకణంలో లేవదీసిన తిరుగుబాటును అణచివేసినప్పుడు కుతుబ్‌ఉల్‌ముల్క్ బిరుదు లభించినది. మహమ్మద్‌షా గోల్కొండ కోటలో కుతుబ్‌కులీని తెలంగాణాకు తరఫ్‌దారు (గవర్నరు)గా చేసి అమీరుల్ ఉమ్రా బిరుదు నిచ్చినాడు.

సుల్తాన్‌కులీ 1512లో గోల్కొండ రాజధానిగా స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించి నాడు. అటుతరువాత కూడా బహమన్ రాజ్యవారసులకు ఏటేటా బహుమతులూ, ధనమూ పంపుతూనే ఉండేవాడని గార్డన్ మెకంజీ వ్రాసినాడు.

కృష్ణరాయల అనంతరము రాజ్యములో అంతఃకలహాలు ప్రారంభమయినాయి. అంతలోపల సుల్తాన్ గోల్కొండను ధృఢపరచుకొనినాడు. సైన్యాన్ని పునర్నిర్మించు కొనినాడు. స్థానిక నాయకుల తిరుగుబాట్లను అణచినాడు. గజపతుల సైన్యాధిపతి సీతాపతి (షితాబ్‌ఖాన్)ని కంభంమెట్టు యుద్ధంలో ఓడించి బెల్లంకొండ మొదలైన కోటలను పట్టుకున్నాడు. అచ్యుతరాయలను ఓడించి కొండవీడు, కొండపల్లి దుర్గాలను స్వాధీన పరచుకొనినాడు. అటు తరువాత తన సామంతుడైన నల్లగొండ కోట అధిపతి హీరాచంద్‌ను ఓడించినాడు, బీదరు సుల్తాను నుండి మెదక్‌ను సుల్తాన్‌కులీ స్వాధీనము చేసికొనినాడు. ఈ విధముగా వరంగల్ పరిసరాలకే పరిమితమైన రాజ్యమును క్రీ శ. 1543 నాటికి మచిలీపట్టణము వరకు విస్తరింప జేసినాడు సుల్తాన్ కులీకుతుబ్‌షా.

ఇతడు క్రీ.శ. 1543 వరకు ఆంధ్రదేశమును పాలించినాడు. అర్ధశతాబ్దము పైగా అతడు భారతదేశములో నుండి దానినే తన నివాసముగ చేసికొనినాడు. తన రాజ్యములోని ప్రజలు ముప్పాతిక మూడు వంతులు హిందువులే కాబట్టి వారి హృదయాలను చూరగొంటే తప్ప సుస్థిరముగా రాజ్యము చేయలేమని సుల్తాన్‌కులీ గుర్తించినాడు. తాను పరదేశీయుడనీ ఇతర మతమువాడనీ ప్రజలు మరచిపోవు నట్లుగా అనురాగముతో పాలించినాడు. జాతి మత భేదాలను పాటింపక అర్హత

ఉన్నవారికి గొప్ప ఉద్యోగము లిచ్చినాడు. ఉత్తరోత్తర కృష్ణదేవరాయలవారి అల్లుడైన అరవీటిరాయలు మొదట ఈ సుల్తాన్‌కులీ కొలువులో నున్నవాడే ఇటువంటి తెలుగు సర్దార్ల సహాయముతో కులీకుతుబ్‌షా ఆంధ్రదేశము నంతటినీ ఒకరాజ్యము క్రిందికి తీసికొనివచ్చి జాతీయతకు అంకురార్పణ చేసినాడు. కుతుబ్‌షాహీలు తాము వ్రాయించే సనదులు పార్శీలో వ్రాయించి యిచ్చినా ఆ విషయాలనే తెలుగులోనే వ్రాయించి యిచ్చేవాడు. తెలుగు మండలములో తెలుగు ద్వారానే వ్యవహారాలు జరిపించినాడు. [1]

సుల్తాన్‌కులీ సుదీర్ఘకాలము పరిపాలన చేసినాడు. తొంబది సంవత్సరాల వయస్సులో సైతము రాజ్యమేలినాడు. ఇతనికి నలుగురు కుమారులు గలరు. పెద్దవాడు హైదర్‌కులీ తండ్రి జీవితకాలములోనే మరణించినాడు. రెండవవాడు కుతుబ్‌ఉద్దీన్. ఇతనిని కులీకుతుబ్‌షా తన తరువాత రాజ్యానికి వారసునిగా ప్రకటించాడు. కాని మూడవ కుమారుడు జంషీద్‌కుతుబ్‌షా దురాశాపరుడై తండ్రిని చంపించి, అన్న కళ్ళు పీకించి రాజ్యాధికారమును చేజిక్కించుకొనెను. ఈ దుర్మార్గాలు చూచి సుల్తాన్‌కులీ నాలుగవ కుమారుడు ఇబ్రహీమ్‌షా పారిపోయి విజయనగరములో తలదాచుకొనినాడు. అతనికి అళియరామరాయలు ఆశ్రయ మిచ్చినాడు.

అప్పటికి విజయనగరములోని అంతఃకలహాలు సర్దుకొనినవి. కృష్ణదేవరాయల తరువాత రాజ్యము కోసము వారి సవతితల్లి కుమారుడు అచ్యుతరాయలూ, అల్లుడు అరవీటిరాయలు పెనగులాడుకొనిరి. అచ్యుతరాయలు మొదట బిఱ్ఱబిగిసినా రామరాయలతో రాజీపడి కొంత అధికారమును వదలుకొనక తప్పలేదు. క్రీ.శ. 1542 లో అచ్యుతరాయలు మరణించెను. ఆ తరువాత ఒకఏడాదైనా గడవకుండగనే రామరాయలు రాజ్యమంతటినీ కైవసము చేసికొనినాడు. కృష్ణదేవరాయల సోదరులలో ఒకడైన సదాశివరాయలకు పట్టముకట్టి అతని పేరుమీదుగనే రాజ్య

---

1. "ఖుతుబ్‌షాహీల ఆంధ్రభాషాపోషణము" సురవరం ప్రతాపరెడ్డి, అయ్యంకి వెంకట రమణయ్యగారి సన్మానసంచిక ప్రచురణ డా॥ సి. ఆర్. రెడ్డి 1942 పుట 398.

మేలినాడు. ఎన్నో యుద్ధాలు చేసినాడు. భారతదేశాన్ని పాలించిన మహార
అళియరామరాయలు దొడ్డ ప్రభువని చెప్పవచ్చును. ఇతడు ఎంతటియోధుడో
శాంతికాముడు. మహమ్మదీయులకు కూడా భారతదేశమే స్వదేశమని గుర్తి
సుల్తాన్‌కులీ ఏలాగయితే హిందూ సర్దార్లను నమ్మి పెద్దపదవులలో నెలకొ
అలాగే రామరాయలు మహమ్మదీయ యోధులకు ఉద్యోగముల ని
సైన్యములో వేలకువేలు ముసల్మానులను చేర్చికొనినాడు. వారిలో ప్రము
గొప్ప ఉద్యోగములనిచ్చి, సామ్రాజ్యములోని అంతరంగిక రహస్యాలను
వారికి తెలియనిచ్చినాడు. వారిని బాధ్యతాయుతమైన కార్యాలలో నియోగిం
ఈ తురకసర్దార్లు చాలామంది విశ్వాసపాత్రముగా కొలుచుకొనినారు. ఇ
వారినే పోషించిన రామరాయలు తన మాజీ యేలిక కుమారుడగు ఇబ్రా
ఆశ్రయమిచ్చుటలో నాశ్చర్యమేమియును లేదు.

ఇబ్రహీమ్ విజయనగరములో ఏడేళ్ళపాటు తలదాచుకొనినాడు. రా
తంత్రనైపుణ్యాన్ని అలవరచుకొనినాడు. తెలుగు సాహిత్యమంటే అభిరు
ఇబ్రహీం కుతుబ్‌షా విజయనగరములో తలదాచుకొన్న కాలములోనే భట్టు
మొదలగు కవులతో పరిచయము పెంచుకొని ఆంధ్రము నందు పాండి
సంపాదించుకొనినాడు.

క్రీ.శ. 1550 లో జంషీద్ కేన్సర్‌తో చచ్చిపోయాడు. ఆయన
నంతరము మంత్రి జగదేకరావూ ఇతర హిందూ సర్దార్లు కలసి విజయనగ
తలదాచుకొనిన ఇబ్రహీంను రాజ్యానికి ఆహ్వానించినారు. కోవిల్‌కొండ
ఎదురువెళ్ళి ఆయనను తోడితెచ్చి గోల్కొండ సింహాసనము ఎక్కిం
పట్టము కట్టుకొన్నాక ఇబ్రహీం ఎన్నో ప్రజోపయోగకార్యాలు చేసినాడు.
బాధలేకుండా రాకపోకలు సురక్షితముగా నుండేటట్లు చేసినాడు. వర్తకము అ
చేసినాడు. చెరువులు త్రవ్వించినాడు. నగరాలు నిర్మించినాడు.
వేయించినాడు. కవులను, పండితులను పోషించి తెలుగు కృతులను అం

---

1. "సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం" (నవాబులయుగం - 8 అప్ప్రద,
పైదానినుండి ఉద్ధృతము)

తీసికొనినాడు. "తపతీసంవరణోపాఖ్యానము"ను రచించి అద్దంకి గంగాధరుడు ఈతనికే అంకితమిచ్చినాడు. తెలుగుకవుల పద్యాలలో ఇబ్రహీం మల్కిభరాము డయినాడు. ప్రభువు మహమ్మదీయుడైనా అతడిని "హైందవ దేవతలు రక్షించుగాక" అని కవులు దీవించినారు.

ఇభరాము కొలువులో వేదశాస్త్రపారంగతులైన ఒంటరి విద్వాంసు లొకప్రక్క, అష్టభాషలలో అందవ్యంలేని హంతకారి కవీంద్రు లొకప్రక్క ఉన్నారు. సంప్రదాయ ప్రకారము మనకు షట్చక్రవర్తులే యున్నారు. వీరి కోవలో ఇభరాముని చేర్చినారు. పండితులు ఇతనిని పదిహేడవ రాజుగాను, యేడవ చక్రవర్తిగాను వర్ణించిరి.

ఉ. "ఏడుకులాద్రు లెక్కి వెసనేడు పయోధులుదాటి లీలమై
నేడవు దీవులం దిరిగి యేడుగడన్ విహరించి కీర్తి యీ
రేడు జగమ్ములన్ వెలయ మల్కిభరామచంద్రుడే
యేడవ చక్రవర్తి పదునేడవ రాజు ధరాతలమ్మునన్"

(చాటుపద్యమణిమంజరి, పుట 45)

ప్రభువు యీ విధముగా సంగీత సాహిత్యములను పోషించుచూ ఉంటే రాజోద్యోగులు కూడ తమ తాహతుకు తగినట్లు సాహిత్యపోషణ గావించిరి.

ఇటువంటి సాహిత్యపోషకుడైన ఇబ్రహీమ్‌కుతుబ్‌షా క్రీ.శ. 1580 లో మరణించినాడు. ఆయన పెద్దకొడుకు తండ్రికి ముందే మరణించెను. రెండవ కుమారుడు హుస్సేన్‌అలీ ఏకారణముచేతనో సింహాసనము ఎక్కలేదు. మూడవ కుమారుడు మహమ్మద్‌కులీ సుల్తానయినాడు. బహుశా అంతఃపుర కుట్రల ఫలితము కావచ్చును.

ఈ మహమ్మద్ ఖులీకుతుబ్‌షా యువరాజుగా నున్నప్పుడే మూసీనది యొడ్డుననున్న పల్లెలో నివసించు భాగమతియను హిందూ స్త్రీని ప్రేమించి, తాను రాజు కాగానే ఆమెను పట్టపురాణిగా చేసినట్లును, ఆమె పేరుతోనే భాగ్యనగరమును నిర్మించినట్లును ఒక ఐతిహ్యము కలదు. ఈ భాగ్యనగరమే నేటి హైదరాబాదు. ఈ విషయమును అబ్బరాజు శ్రీనివాసమూర్తిగారు "భాగమతి" అను పద్యకావ్యముగా రచించిరి.

"కొలువు దీర్చిన తోడ్తోడ గూర్మిసతిని
భాగమతిని గారవముతో పట్టమహిషి
పదవి నిల్పి, కల్పించె నభ్యుదయ మార్గ
గతులనెన్నో ప్రజావళి సుతుల గొనుచు

తనదు కూరిమిరాణి హృదంతరముల
మరువు మూపెడు సరిక్రొత్త తెరువులందు
ప్రణయ సంకేత చిహ్నమై పరిమళింప
భాగ్యనగరమ్ము గట్టించెఁ బార్థివుండు." [1]

ఈ కథనే ఇతివృత్తముగా గ్రహించి శ్రీ పాలా వేంకటసుబ్బయ్యగారు "భాగ్యమతి" అను పద్యకావ్యమును, నార్ల చిరంజీవిగారు "భాగ్యనగరం" అను నాటకముగాను రచించినట్లు అబ్బరాజు శ్రీనివాసమూర్తిగారు [2] తన గ్రంథమందు పేర్కొనిరి.

ఈ మహమ్మద్ ఖులీని గూర్చి వివరించుతూ కంభంపాటి సత్యనారాయణ గారు "వైజయంతీ విలాసము వ్రాసిన సారంగు తమ్మయ ఈయన కాలమువాడే. గోల్కొండ కవణము" అని పేర్కొనిరి. [3] సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు కూడ ఈ యభిప్రాయమునే వెలిబుచ్చిరి. [4]

ఈ కవి కాలమును నిర్ణయించుటకు మరొక ఆధారము అతడు చేసిన గురుస్తుతి సారంగు తమ్మయ్య గురువును యీ విధముగా స్తుతించినాడు.

---

1. "భాగమతి" అబ్బరాజు శ్రీనివాసమూర్తి, పుట 41.
2. ముందుమాట (భాగమతి) అబ్బరాజు శ్రీనివాసమూర్తి.
3. "ఆంధ్రులచరిత్ర - సంస్కృతి-11" కంభంపాటి సత్యనారాయణ, పుట 315
4. "ఖుతుబ్‌షాహీల ఆంధ్రభాషాపోషణము" (అయ్యంకి వెంకటరమణయ్యగారి సన్మాన సంచిక 1942) పుట 310.

కం. "పంచారు దాసజనతా
మందారు న్వేదశాస్త్ర మహితాప్రజ్ఞా
బృందారక గురు సద్గురు
కందాళప్పల గురు జగద్ధితున్ గొల్తున్"
(వై. జ. పీఠిక 11)

శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారు పై "ఇనసమతేజులౌ" అను పద్యము నందలి మహమ్మదుశాహి యనగా మహమ్మదు ఖులీకుతుబ్ షాగా భావించి, అతడు క్రీ. శ. ౧౫౮౧ (1581) ౧౬౧౧ (1611) నడుమరాజ్యము చేసినవాడు కావున కవియు నాకాలమువాడే అని నిర్ణయించిరి.[1]

కాని ఈ నిర్ణయము పొరపాటని శ్రీచాగంటి శేషయ్యగారు ఖండించి క్రింది యుపపత్తులను జూపిరి.

చిత్రభారతకృతిపతి యగు యెనుములపల్లి పెద్దయామాత్యుని తండ్రి పెద్ద తండ్రులగు మాదయనారయలకు గందాళప్పలాచార్యులు గురువై యుండి నట్లు గ్రంథము కృత్యాదియందుకలదు. ధర్మన కవి చిత్రభారతమును క్రీ.శ. ౧౫౧౦ (1510) ప్రాంతమున రచించియుండెనని సహేతుకముగా అతని చరిత్రమున వ్రాసియుండెను. అప్పలాచార్యులు క్రీ.శ. 1480-1550 ప్రాంతము వాడని అందు తెలుపబడెను. సారంగుతమ్మయ్య అతనికడ శిష్యుడుగా నుండినచో మహమ్మదు శాహి కాలమునాటికి తొంబదేండ్ల వయసుగల వాడగును. ఆకాలమున ఈ కావ్యమును రచించి నాడనుటకంటె ఆ మహమ్మదు శాహి శ్రీ పంతులుగారూహించిన మహమ్మదుఖులీ కుతుబ్షా కాదనియు మహమ్మదు షాహ అను మరియొక ప్రభువని తలంపవలయునని వారి యభిప్రాయముగా తెలిపిరి.[2] ఈ మహమ్మదు షాహను రెండవమహమ్మదు షాహగా పేర్కొనిరి. ఇతడు క్రీ శ. ౧౪౮౧ (1481) లో

---

1. "ఆంధ్రకవులచరిత్రము" (ద్వితీయ భాగము) వీరేశలింగంపంతులు పుట. 169
2. "ఆంధ్రకవితరంగిణి" చాగంటి శేషయ్య పుట. 84

సింహాసనము నెక్కి ౧౫౧౮ (1518)లో చనిపోయెను. ఇతనినే కృష్ణదేవరాయలు క్రీ.శ. 1512లో చెఱనుండి విడిపించెను. ఆతని కాలముననే ఇతని యొద్ద సేవకుడుగా నున్న కులీకుతుబ్షాయనునతడు తన ప్రభువును ధిక్కరించి స్వతంత్రుడయ్యెను. ఇతడు స్వతంత్రుడు కాకపూర్వమో, స్వతంత్రుడైనను నీ బహమని మహమ్మదుషాహా పూర్తిగా నశింపక పూర్వమో తమ్మయ్య గోలకొండకు కరణముగా నుండి ఈ గ్రంధమును రచించి యుండువనిరి. పై పద్యములో చెప్పిన యెనుబది నాల్గుదుర్గముల పరిపాలనాధికారము బహమనీ మహమ్మదు షాహాకు అన్వయించునుగాని, కులీకుతుబ్షా మనుమడైన మహమ్మద్ ఖులీకుతుబ్షా కన్వయింపదనిరి. బహమనీ మహమ్మదు షాహా బహమని రాజులలో కడపటివాడు. బహమనీరాజుల పాలనము క్రింద విశేష దేశముండెడిది. అందులో కడపటివాడైన యీ మహమ్మదుషాహా కాలములో నా రాజ్యమైదు భాగములుగా చీలిపోయెను. అందొక భాగమునకు మాత్రమే కులీకుతుబ్షా స్వతంత్రుడయ్యెను. అందుచే ఆ పద్యమునందలి వర్ణనము కులీకుతుబ్షా మనుమడైన మహమ్మదుకులీకి అన్వయింప దనిరి చాగంటి శేషయ్యగారు.

"పైన చెప్పిన కందాళప్పలాచార్యునకు పౌత్రుడైన అప్పండితుడు మరియొకడున్నాడు. అతడు విరూరివేదాద్రికి గురువు. మన తమ్మయ కవి యాతని శిష్యుడగుటకవకాశమున్నది. ఇంచుమించుగ మహమ్మదుఖులీ కుతుబ్షాకాలము కూడ అందులకు సరిపోవును. అందుచే శ్రీవీరేశలింగంపంతులుగారూహించిన కాలము సత్యము కాకూడదా యని యెవరైన ప్రశ్నింపవచ్చును. మహమ్మదు ఖులీకుతుబ్షా కెనుబది నాలుగు దుర్గములపై పరిపాలన లేదని పైన వ్రాసి యున్నాడను. "మహమ్మదుశాహి" యనగా బహమనీ మహమ్మదుషా యనియే నాయుద్దేశ్యము"[1] అని చాగంటి శేషయ్యగారు పలికిరి.

వారే అప్పలాచార్యుని వర్ణించిన సారంగువారి పద్యమునకును చిత్రభారత మున అప్పండితుని వర్ణించిన పద్యము ఒక్కపోలికగా నున్నవనిరి. "వందారు"

---

1. "ఆంధ్రకవితరంగిణి" చాగంటి శేషయ్య, పుట 85.

శబ్దమీతనికి బిరుదము వలె కన్పించుచున్నదనిరి. ఈ రెండు కారణములను బట్టి తమ్మయ్య మొదట అప్పండితుని శిష్యుడై క్రీ.శ. ౧౫౦౦ (1500) ప్రాంతమున నున్నవాడనియే యభిప్రాయమును వెలిబుచ్చిరి.

"షాహయనగా కృష్ణరాయల కాలములోని బహమనీ రెండవ మహ్మమ్మదు షాహా యని నిర్ణయించుటయే సమంజసము. దీనినిబట్టి పై జయంతీ విలాస జననము క్రీ.శ. ౧౫౧౦ (1510) ప్రాంతమని స్పష్టమగుచున్నది. అట్లు కాదనుటకు బలవత్తరములైన యుపపత్తులు లేవు" అని తన వాదమును సమర్థించిరి. చాగంటి శేషయ్యగారు. [1]

ఈ విషయమునందు ఆచార్య బిరుదు రామరాజుగారు ఇట్లు వివరించిరి. "చాగంటి శేషయ్యగారు చూపిన యుపపత్తులు అన్నియు సమంజసముగానే యున్నవి. కాని సుల్తాను సారంగు తమ్మయ్యను "రమ్మి పొమ్మి" అని యాదరించెడివాడట. రమ్మి పొమ్మనునంతటి యాదరణమును జూపుట దూరస్థుడగు బహ్మనీ సుల్తానుల కన్వయించుటకన్న సమీపస్థుడగు' కుతుబ్‌షాహీ సుల్తానున కన్వయించుట వీలరముగా నుండును. మీదుమిక్కిలి ఛాగంటివారు చెప్పెడి బహ్మనీ సుల్తాను ఆ వంశములో చివరివాడు. అతని కాలముననే బహమనీ రాజ్యము అంతరించెను. కనుక అతడు యెనుబది నాల్గు దుర్గముల నేలిన యేలిక యగుట పొసగదు. కాని కందాళప్ప లాచార్యుని గూర్చి చాగంటివారు చూపిన యుపపత్తులే సమంజసముగా నున్నవి. చిత్రభారతమున పేర్కొనబడిన కందాళప్ప గురువే పై జయంతీ విలాసమున పేర్కొనబడిన కందాళప్ప గురువని యూహించుటకు ఓరుగల్లు, గోల్కొండ పట్టణముల సామీప్యము కూడ కొంత తోడ్పడుచున్నది". [2]

చాగింటివారి యభిప్రాయమును పల్లా దుర్గయ్యగారు ఖండించిరి.

---

1. పైది. పుట 86.
2. "సారంగు తమ్మయ్య - గీర్వాణభాషాసేవ" డా॥ బి. రామరాజు (శాంతి 1961 పుట 670)

"వైజయంతీ విలాస జననము 1510 ప్రాంతము. అట్లు కాదనుటకు బలవత్తరమైన యుపపత్తులు లేవు. అని చాగంటివారు అనిరి. తరువాత వీరి "ఆంధ్ర కవితరంగిణి" 11వ భాగము 69వ పుటలో "సారంగు తమ్మయ్య" రచించిన వైజయంతీ విలాసము నందలి కథయు నీ విప్రనారాయణ చరిత్రము నందలి కథయు నొక్కటియై యున్నది. ఇరువురును సమకాలికులే. ఒకరి కావ్యమును ఒకరు చూడక వ్రాసియుందురు. చదలువాడ మల్లన కాలము క్రీ.శ. 1580 ప్రాంతమని శ్రీ శేషయ్యగారు నిశ్చయించిరి. వీరిట్లు రెండు గ్రంథములందు రెండు విధములుగా వ్రాయుట చింత్యము. అయిన మొదట వ్రాసినదానికంటె పిదప వ్రాసినదే ప్రామాణ్యమగును. కావున తమ్మయ్య వీరి అభిప్రాయము ప్రకారము కూడ పదునారవ శతాబ్దివాడే కాగలడు కావున వీరేశలింగం పంతులు గారు తెలిపిన కాలమునే ప్రామాణ్యమైనదని నిస్సంశయముగా విశ్వసింప వచ్చును". [1]

"విప్రనారాయణ చరిత్ర" (మల్లన)కు పీఠిక వ్రాయును జయంతి రామయ పంతులుగారు, మల్లాది సూర్యనారాయణగారు తమ్మయ్యకవి క్రి.శ. 1600 ప్రాంతము [2] వాడని తెలియజేసిరి.

ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారు "మహమ్మదుకుతుబ్ షా 1612-1628 లో రాజ్యము చేసెను. ఈ సుల్తాన్ కాలములోనే సారంగు తమ్మయ్య యుండినట్లు నాయభిప్రాయము" [3] అని పల్కిరి.

చాగంటి శేషయ్యగారు చెప్పిన యభిప్రాయమును డా॥ దివాకర్ల వెంకటావధాని గారు యీవిధముగా పూర్వపక్షముచేసిరి,

---

1. "మల్లన, తమ్మయ్య కవుల విప్రనారాయణ చరిత్రములు" డా॥ పల్లా దుర్గయ్య (సా. వాల్లభ్య 1968) పుట.
2. "విప్రనారాయణచరిత్ర" పీఠిక. సాహిత్యపరిషత్ 1915.
3. "కుతుబ్ షాహీల సాహిత్యపోషణము" ఆదిరాజు వీరభద్రరావు (సాహితీ వాల్లభ్యము 1968)

"శ్రీచాగంటి శేషయ్యగారు ఇతడు (మహమ్మదుశాహి) బహామనీ సుల్తానులలో చివరివాడగు మహమ్మదుషా (1481-1518)యై యుండునని నిరూపించిరి. "ఎనుబదినాల్గు దుర్గములనేలిన యేలిక" యను విశేషణము మహమ్మదుషాయెడ అన్వర్థమగుట కవకాశమున్నను గోలకొండలోనున్న తమ్మయ నతడు రప్పించి పోషించి యాదరించుట కవకాశములేదు. అందుచే నిది కులీకుతుబ్‌షాను వర్ణించునదేయని తలంచి చెప్పవలసియున్నది. అప్పుడతని సమకాలికుడైన తమ్మయ 16వ శతాబ్ది యుత్తరార్థమునను 17వ శతాబ్ది ఆరంభమునను నివసించెనని చెప్పవచ్చును" [1]

డా॥ యన్. వెంకటరమణయ్యగారు కూడ తన వ్యాసములో వైజయంతి విలాసకర్త మహమ్మద్‌కులీ కాలమువాడనియే వ్రాసిరి.

"His son and successor Muhammad Quliqutub Shah was no doubt well versed in Telugu he like his father was fond of the company of Telugu poets and scholars. The famous poet Sarangu Tammaya, the author of love poem Vaijayanti Vilasam proudly states that he was previliged to enjoy the friendship of the Sultan who would summon him ever now and then to the place of to converse with him" [1]

పై చర్చల సారాంశముగా సారంగు తమ్మయ్య మహమ్మదు కులీకుతుబ్‌షా కాలమునాటి వాడనియే చెప్పవచ్చును. ఆతని తండ్రియైన ఇబ్రహీమ్ కుతుబ్‌షా కాలములోనే మచిలీపట్టణము వరకు రాజ్యవ్యాప్తి జరిగినట్లు చరిత్రయందు చెప్ప బడుట దీనిని ధృవీకరించుచున్నది. ఈ రాజ్యమే మహమ్మదుకులీకి సంక్రమించినది. ఈతడు యుద్ధాలుచేసి రాజ్యవ్యాప్తి చేసినట్లు కానవచ్చుచున్నది. తమ్మయ్య వ్రాసిన "యెనబది నాల్గుదుర్గముల నేలిన యేలిక" అనునది యీతనికే వర్తించుచున్నది. కనుక తమ్మయ్య ఈతని కాలమువాడనియే చెప్పుట సమంజసమని పించుచున్నది.

---

1. "The Quitb Shalhis" డా॥ యన్. వెంకటరమణయ్య ("ఖుతుబ్‌షాహీ సుల్తానులు - ఆంధ్రసంస్కృతి" సం॥ డా॥ బి. రామరాజులు 1962)
1. "వైజయంతీ విలాసము" డా॥ దివాకర్ల వెంకటావధాని ("ఖుతుబ్‌షాహీ సుల్తానులు - ఆంధ్రసంస్కృతి" పుట 19, 20, సం. డా॥ బి. రామరాజు)

5. ఇతర కృతులు :

తమ్మయ్య ఆంధ్రమునందే గాక సంస్కృతము నందును పండితుడు. అతనికృతులు చాటుచున్నవి. ఈ కవి విశిష్టాద్వైతమతానుయాయి యనియు "పరిచిత భగవద్భాగవత కైంకర్యవిధానుడని" యును వైజయంతీ విలాస అశ్వా సాంతగద్యలు చాటుచున్నవి. ఏవంవిధగుణ విశిష్టుడు గనుకనే సారంగుతమ్మయ నారదీయపురాణాంతర్గతమగు హరిభక్తిసుధోదయమునకు సంస్కృతవ్యాఖ్యానము రచించెను. ఈ వ్యాఖ్యానమునకు భక్తిసంజీవని యనిపేరు పెట్టినాడు. ఇది ఇరువది అధ్యాయముల గ్రంథము అధ్యాయాంతముల గద్యము యీవిధముగా నున్నది. "ఇతిసారంగుతమ్మ ప్రభుణా విరచితాయాం హరిభక్తిసుధోదయ టీకాయాం భక్తి సంజీవనాఖ్యాయాం ప్రథమోధ్యాయః". [1]

పై గద్యమున సారంగు తమ్మయ్య తనను ప్రభువుగా చెప్పుకొనినాడు. మంత్రికులమున బుట్టిన పెద్దకరణము సుల్తానులు "రమ్మపొమ్మని" యొసర్చిన యావరమున తానుకూడ స్వయముగా ప్రభువైన పిమ్మట యీ వ్యాఖ్యానమును వ్రాసి యుండును. అనగా వైజయంతీ విలాస ప్రబంధరచనమునకు తరువాతనే "భక్తి సంజీవని" రచన జరిగియుండును. వైజయంతీ విలాసము శ్రీరామున కంకిత మిచ్చెను. శ్రీరామచంద్రుడు సారంగు తమ్మయ్యకు ఇలవేల్పు. ఆ శ్రీరామచంద్ర ప్రభువును తమ్మయ తన వ్యాఖ్యాన ప్రారంభమున నిట్లు స్తుతించెను.

> "శ్రీరామచంద్ర స్సతనోతులక్ష్మీం
> శ్రీ లక్షణాలంకృతిదివ్యమూర్తిః
> యద్ధర్మనా ద్దుఃఖముపాస్య సఖ్యం
> సద్యః పరానందము పైతిలోకః" [2]

దీని తరువాత మరిరెండు శ్లోకములున్నట్లును వానిలో తమ్మయ తనను గూర్చియు తన రచనను గూర్చియు తెలిపినట్లు తెలియుచున్నది.

---

1. "సారంగుతమ్మయ్య-గీర్వాణ భాషాసేవ" ఆచార్య బి. రామరాజు (శాంతి 1961 సం॥ భార్గవవిద్యాదేవకులపతి పుట 670)
2. పైది. పుట 671.

"యస్యౌదార్యమివా కలస్య సతతం
కుర్వన్తి వాసందివి
స్వర్థేను ముఖావదాన్య
మణయోప్యద్యోపినేహగతా [1]

శ్లాఘ్యస్సాధు గుణాన్వితో
బుధజనై ర్భాగీరదీ పట్టణే
సో యం మంత్రి దురంధరో
విజయతే సారంగుతమ్మ ప్రభుః" [2]

"తేనేయం క్రియతే టీకా
హరిభక్తి సుధోదయే
భక్తి సంజీవనీనామ్నా
విద్వత్సంతోషకారిణీ" [3]

పై శ్లోకములవలన సారంగు తమ్మయ్య మంత్రి దురంధరుడనియు 'ప్రభు' వనియు తెలియుటేగాక గోల్కొండ పట్టణమునకు 'భాగీరథీపట్టణ' మనియు మరొక పేరున్నట్లు తెలియుచున్నది.

హైదరాబాదు నగరమునకు 'భాగ్యనగరమ'ని పేరున్నట్లును అది సుల్తాన్ మహమ్మద్ ఖులీకుతుబ్‌షా ప్రియురాలి వలన నేర్పడినదనియు నొక ఐతిహ్యము కలదు. కొందరిది సత్యమనియు మరికొందరిది అసత్యమనియు వాకొనుచున్నారు. సుల్తాన్ మహమ్మద్ ఖులీకుతుబ్‌షా భాగీరధీ యను హైందవస్త్రీ వలన జన్మించి నట్లొక ఐతిహ్యమున్నది. [4]

---

1. ఆదే పుట 671 (నుండి ఉదృతము)
2. పై ది. 671
3. పై ది. పుట 671
1. "History of Golkonda" by Andul Majeed Siddiqui page 68
"సారంగు తమ్మయ్యః గీర్వాణభాషాసేవ" నుండి ఉధృతము.

హరిభక్తి సుధోదయ వ్యాఖ్యానకారుడగు తమ్మయ్య తన తండ్రితాతలను గూర్చి యేమియు చెప్పుకొనలేదు. వైజయంతీ విలాస ప్రబంధకర్త తాత మరియొక సారంగు తమ్మయ్య కలడు. ఈ తమ్మయ్య యీ వ్యాఖ్యాన రచయిత కాగూడదా యన్నచో భాగీరథీపట్టణ వృత్తాంతము మరికొంత ప్రాచీనమగును. తాతగారు ఇట్టి గొప్ప పురాణమునకు అందులో తమ మతమునకు సంబంధించిన దానికి వ్యాఖ్య వ్రాసి యుండగా వైజయంతీవిలాస కర్త దానిని స్మరింపకుండునా? తప్పక స్మరించును. కనుక ఈ యిద్దరు తమ్మయ లభిన్నులనియే భావింపవలయును. మీదు మిక్కిలి వైజయంతీ విలాస కర్త తాను పరిచిత భగవద్భాగవత కైంకర్య విధానుడనని కంఠోక్తిగా చెప్పుకొనుటచే హరిభక్తి సుధోదయమునకు (ప్రహ్లాదాది భాగవతుల చరిత్రమునకు) భక్తిసంజీవని టీకను గూర్చినవాడతడే యని మనము కొనవలెను. ఇది అముద్రితము.

అమూల్యమైన ప్రసంధమును ఆంధ్రులకిచ్చి అమరుడయినారు సారంగు తమ్మయ్యగారు.

2. ఆంధ్రసాహిత్యములో విప్రనారాయణకథ

స్వర్గమునందు పుట్టి, శంభునిశిరముపై నెక్కి, హిమాద్రిపై ప్రవహించి భూమికి జాలువాఱిన గంగ భూలోకమునందనేక ప్రాంతములలో ప్రవహించి పెక్కు మలుపులు తిరిగి సముద్రునిలో లీనమయినది. అట్లే తమిళప్రాంతమున పుట్టిన వైష్ణవము వీరవైష్ణవముగను, తుదకు శ్రీవైష్ణవముగను రూపుదిద్దుకొని వ్యాప్తినొందినది. అట్టి వైష్ణవమత వ్యాప్తికి తోడ్పడినవారే ఆళ్వార్లు. ఈ ఆళ్వారులలో నొకడు విప్రనారాయణుడు. ఈ ఆళ్వారుల జీవితచరిత్రలను తెలియజేయు తమిళ గ్రంథము "గురుపరంపరా ప్రభావమ్". ఇది మణిప్రవాళ శైలిలో రచింపబడినది.

ఈ యాళ్వారుల జీవితచరిత్రలను తెల్పు గ్రంథములలో ప్రాచీనమైనది సంస్కృత భాషలోని "దివ్యసూరి చరితమ్". అయినప్పటికినీ తరువాత వచ్చిన తమిళ ప్రబంధమే బహుముఖముగా వ్యాప్తినొందినట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఈ యాళ్వారులలో నొకడగు విప్రనారాయణుని జీవితచరిత్రను మాత్రమే ఇతివృత్తముగా గ్రహించి రచింపబడిన గ్రంథము లనేకము లాంధ్రమున వెలసినవి. అవి ప్రబంధములుగాను, నాటకములుగను, హరికథలుగను, గేయరూపములలోను వెలసినవి. "లోకో భిన్నరుచిః" అనునట్లుగా పెక్కుమంది కవులు పెక్కువిధములుగా మార్చి ఈ కథను తమ అభిరుచి కనుగుణముగా తీర్చిదిద్దినారు. అటువంటి వానిలో ప్రముఖమైన రచనలుగా రూపుదిద్దుకొన్న విప్రనారాయణ కథలోని మార్పులను మనమిచ్చట చర్చించుకొనబోవు చున్నాము.

"పన్నిద్దరాళ్వారులను భగవద్భక్తులలో చేరిన తొండరడిప్పొడి యాళ్వారు (భక్తాంఘ్రిరేణువు) చరిత్ర మీ గ్రంథమున వర్ణింపబడినది. దీని మూలకథ ద్రవిడ

భాషలోనిది"[1] అని తెల్పిన వారితో నేను కూడ ఏకీభవించుచున్నాను. కనుక ముందు ఈ కథకు మూలమగు ద్రవిడ భాషలోని "గురుపరంపరా ప్రభావమ్" నందలి కథను తెలియజేసి తదుపరి ఆంధ్రములోనికి చెందిన మార్పులను వివరించుట సమంజసమని భావించుచున్నాను.

1. మూలకథ :

తిరుమండగుడి అను గ్రామము నందు మార్గశిర మాసములో జ్యేష్ఠా నక్షత్రమున వైజయంతీ వనమాలికాంశముతో బ్రాహ్మణ వర్ణమునందు తొండరడిప్పొడి ఆళ్వారు అవతరించెను. శుద్ధసత్వనిష్ఠుడగు నతనికి తల్లిదండ్రులు "విప్రనారాయణు" డని నామకరణము చేసి, సరియగు కాలమునకే చౌలోపనయనాది కర్మలను నిర్వహించిరి. చతుర్వేదములను, షట్శాస్త్రములాదిగా గల విద్యలను అభ్యసింపజేసిరి. సకలవిద్యాపారంగతుడైన ఈ యాళ్వారు విరక్తుడై వివాహమాడక శ్రీరంగ క్షేత్రములో పరవాసుదేవుడగు భగవంతుని సేవింపగా ఆ భగవంతుడు కరుణించి తన కృపాకటాక్షములచే తన నందనవన కైంకర్యమునందు నియమించెను. ఆ విధముగా శ్రీరంగనికి పూలమాలలు సమర్పించుచు విప్రనారాయణుడు కాలము గడుపుచుండెను.

తిరుక్కరంబనూరు గ్రామమునందు దివ్యాంగనాంశమున అతిసుందరాంగిగా జన్మించిన దేవదేవి యను వేశ్య తన అక్కతోపాటు సపరివారముగా చోళాధీశుని సేవించి తిరిగివచ్చుచూ, మధ్యేగమార్గములో ఈ విప్రనారాయణుని వనమునందు మార్గఖేదవ్యపనోదనార్థము ఒక చెట్టుక్రింద విశ్రమించి, ఆ వనము యొక్క సౌందర్యమునుగాంచి ముగ్ధురాలై అది చైత్రరథము, నందన వనములను పోలియున్నదని మెచ్చుకొనెను.

ఆ ఉద్యానవనము నందు పెరిగిన జుట్టు, ప్రవృద్ధరోమములతోను పరిశుద్ధ వస్త్రములను ధరించియు, ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రములను ధరించి, తులసీపద్మాక్ష

---

1. "విప్రనారాయణ చరిత్రము" చదలువాడ మల్లన 'పీఠిక' జయంతి రామయ పంతులు, మల్లాది సూర్యనారాయణ. పుట 8.

మాలలతో ఉద్యానవనమున చెట్లకు పాదులు చేయుచు నీళ్ళు పోయుచున్న విప్రనారాయణుని దేవదేవి, ఆమె సోదరియు చూచిరి, కాని తమను కన్నెత్తి చూపని విప్రనారాయణుని ఉన్మత్తుడా? క్లీబుడా? యని ప్రశ్నించినది దేవదేవి. అతడు ఉన్మత్తుడును కాదు, క్లీబుడును కాడని ఆమె యక్క సమాధాన మిచ్చినది. అంతేగాక అతడు రంగేశకైంకర్యాసక్తచిత్తుడనియు, మహావిరక్తుడనియు, ఆమె రూపసంపత్తునుచూచి చలింపలేదనియు, విభ్రమవిలాస హావేక్షణాదులచే మోహింప జేసిన యెడల ఆమెయే వారస్త్రీజన ముఖ్యురాలగు ననియు పలికినది దేవదేవి యక్క. తాను ఆమె కాఱునెలలు దాస్యవృత్తి చేయుదుననియు పలికినది. అంతట దేవదేవి తానాతనిని వశపరచుకొననిచో నామెకు ఆఱునెలలు దాస్యము చేయుదునని ప్రతిజ్ఞ చేసినది.

తరువాత దేవదేవి అలంకారములన్నింటిని తన అక్కకిచ్చి ఆమెతో పాటు సఖులను ఇంటికి పంపినది. సాత్త్వికవేషధారిణియై విప్రనారాయణుని సమీపించి పాదకమలములకు నమస్కరించినది. అతడడుగగా తాను పాపవశాత్తు వార స్త్రీ వంశమున జన్మించినట్లును, తల్లి వేశ్యావృత్తియందు నియమింపగా పూర్వము చేసిన పాపమువలన ఈ వంశమున జన్మించియుండి, మరల పాపార్జనముచేసినచో అధఃపాతాళమునకు వెళ్ళవలసి వచ్చునని భయపడి, తుదకామెను పరిత్యజించి, భగవంతునికి అంతరంగకైంకర్యము చేయుచున్న విప్రనారాయణుని పాదారవింద ములను చేరితిననియు, కృపకలిగి ఉద్యానవనవ రక్షణములో నియోగించినచో ధన్యురా లయినట్లుగా భావించుకొందునని పలికినది. విప్రనారాయణుడు కూడ ఆమెయందు దయతలచి అట్లే నియమించి, భగవన్నివేదిత పదార్థములను నిజభుక్తశేషమును అనుగ్రహించెను.

ఆమెయును నందన వనములో తులసి మొదలగు చెట్లకు పాదులుచేసి నీళ్ళుపోయుచు ఆరునెలలు గడపినది. వర్షాకాలమం దొకరోజు పెద్ద వర్షమురాగా, విప్రనారాయణుడు పర్ణశాలలో నున్నప్పుడు దేవదేవి వాకిటి దగ్గఱ నిలుచుండుటను అతడు చూచెను. ఆమెను లోనికిరమ్మని పిలిచి ఉత్తరీయము నిచ్చినాడు. ఆమె దానిని ధరించి పాదములను పట్టెదనని కోరి అంగీకారమును పొంది పాదము లొత్తుచుండగా నిప్పును చేరిన వెన్నవలె అతని మనస్సు కరిగిపోయెను. అదిచూచి దేవదేవి విప్రనారాయణునితో హితమగుమాట చెప్పెదనని పలికి మందస్మితము

చేసి అపాంగవీక్షణము చేయగా విప్రనారాయణుడు వికారమునొంది ఆమెచేతిని పట్టుకొనెను. ఆమె "ధన్యురాలైతి" నని అతనిని గాఢాలింగనము చేసికొని, రమించి ఎప్పుడును కాంతావిషయానభిజ్ఞుడైన వానిని మనోభవాయోధనవైభవము చే తన విషయమునందు నిమగ్నునిగా చేసినది.

మరునాడు దేవదేవి ఇంటినుండి ఆభరణములను తెప్పించికొని సర్వాభరణ భూషితయై అతనిని సుందరరూపముచే మోహింపచేసి తదేకచిత్తునిచేసి మల్లికా లతాగృహములో మన్మధోత్సాహానందము ననుభవింపజేసి ధృఢానురాగబద్ధుని చేసెను. తనను వీడి క్షణమైనను గడపలేని విప్రనారాయణుని తన యక్కయును, సఖులును చూచుచుండగా తీర్ణ ప్రతిజ్ఞయై స్వగృహమునకు తనతోపాటు తీసికొని పోయెను. అతనిని వర్ణాశ్రమ భ్రష్టుని చేసి చిరకాలము రమింపజేయుచుండెను. అతడును సర్వధర్మానుష్ఠాదు లెల్లను మరచి స్త్రీభోగమే పరమావధిగా గడుపుచుండెను. ఆతనిని సర్వస్వాపహరణము చేయగా శూన్యధనుడగుటచే ఆమెయు అనురాగ శూన్యయై గృహము నుండి వెడలగొట్టినది. అతడు ఆమెగృహము వద్ద ఖిన్నుడై యుండగా, శ్రీరంగనాథుడు సతీసమేతుడై ఆ వీధిలో సంచారముచేయుచు వచ్చెను. అప్పుడు లక్ష్మీదేవి వేశ్యాగృహద్వారము వద్ద తచ్చాడుతున్నవానిని చూచి చిరునవ్వునవ్వి, నాధునితో చెప్పినది. తమకు పూలమాలలు సమర్పించు విప్ర నారాయణుడు వేశ్యాసక్తుడై అర్థలోభమువలన వేశ్యచే నిరాకృతుడై దుఃఖించుచూ ఆమె గృహద్వారమున తచ్చాడుతున్నాడని భగవంతుడు వివరించినాడు. తమకు అంతరంగికుడైన వానిని ఇట్లు విషయాసక్తుడైనప్పటికిని, విశ్వమోహనహేతువైన తన మాయకు విషయము చేయుట, తగదనియు, అతనివి విషయాసక్తిచే వచ్చిన పాపము నుండి నిశ్శేషముగా నివర్తింపచేసి తన పాదారవిందములకు దగ్గఱగా వచ్చునట్లు కటాక్షించ వలయుననియు ప్రార్థించినది.

శ్రీరంగనాథుడును సతిమాటకు సమ్మతించి మారువేషధారియై తన పంచ పాత్రలలో నొక బంగారపు శుద్ధోదక పాత్రను తీసికొనివెళ్ళి వేశ్యాగృహ ద్వారము వద్ద నిలువబడి, దేవదేవిని కవాటోద్ఘాటనము చేయుమని ఉద్ఘాటించెను. ఆమె నీవెవరని ప్రశ్నించగా తాను అళగియమణవాళుడనియు, విప్రనారాయణుడంపగా వచ్చిన దూత యనియు ప్రత్యుత్తరమిచ్చినాడు. వచ్చిన కారణమును గూర్చి దేవదేవి ప్రశ్నించగా

విప్రనారాయణు డామెకు స్వర్ణపాత్ర నిమ్మనినాడని దానిని ఆమె కిచ్చినాడు భగవంతుడు. ఆమె సంతోషముతో స్వీకరించి, విప్రుని రమ్మనమని చెప్పవలసినదిగా కోరెను. భగవంతు డావిషయమును విప్రనారాయణునికి తెల్పినాడు. ఆ కరుణామృత వార్తను విని అతడు లోపలికి వెళ్ళి ఆమెతో రమించుచుండెను. శ్రీరంగనాథుడు గుడికి వెళ్ళి సర్పాసనముపై శయనించెను.

తెల్లవారి గుడి తలుపు తీయగా సన్నిధియందు తపనీయశుద్ధోదక పాత్రము కనపడకపోవుట వలన గుడి పరిచారకులు భయపడి రాజునకు తెల్పగా, రాజు నంబియార్ పరిచారకులు మొదలగు వారిని పట్టి దండించెను. ఆ సమయములో జలాహరణార్థము వచ్చిన దేవదేవి ఇంటి ఘటచేటి తనతో సంబంధమున్న ఒకనిని భటులు బాధించుచుండగా చూచి వారిని కారణమడిగినది. వారు తపనీయ పాత్రము కనపడకపోవుటగా చెప్పిరి. ఆమె శ్రీ విప్రనారాయణుడు దేవదేవికి ఒక స్వర్ణ పాత్రను తెచ్చిఇచ్చినట్లును, దానినామె పరుపు దిండుక్రింద దాచినట్లును చెప్పినది. ఆ కర్ణామృతమైన మాటలను విని, వారు రాజోద్యోగికి తెల్పిరి. అతడు వీరిని తీసి కొనివెళ్ళి దేవదేవి విప్రనారాయణులను బంధించి రాజున కెదురుగా నిలిపెను. రాజు వేశ్యను చూచి "ఏ విధముగా భగవంతుని పాత్రమును తీసికొనవచ్చునా ?" అని అడుగగా "అయ్యా, నేను భగవంతునిదని ఎఱుగను. ఈయన తన పాత్రమని తన దూతయగు అళగియమణవాళన్ అను వానికిచ్చి పంపెను. తెలియక తీసికొంటిని" అని చెప్పెను. విప్రనారాయణుడు "నాకు దూత ఎవరును లేడు. నేను పాత్రమును ఎఱుగను" అని చెప్పగా ఆమె "ఉన్నాడు" అనినది. అతడు "లేడు" అనినాడు. ఈ విధముగా ఇద్దరి వివాదమును విని రాజు వేశ్యనుండి అపరాధరుసుము చెల్లించుకొని పాత్రమును భగవంతునికి సమర్పించి "ఈయనను స్వర్ణస్తేయయుక్త దండమును పరీక్షించి దండించవలెను" అని ఆదేశించి, విప్రనారాయణుని కారాగారమున బంధితుని చేసి తన మందిరమున కేగెను. (గురు. పుటలు 102, 103)

ఆ సమయమున లక్ష్మీదేవి శ్రీ విప్రనారాయణుని ఇకనైనను తన లీలకు పాత్రము చేయక కరుణకు పాత్రము చేయవలయునని భగవంతుని కోరినది. భగవంతుడు రాజునకు నాటిరేయి స్వప్నమందు కన్పించి, శ్రీ విప్రనారాయణునకు ప్రారబ్ధకర్మమును ఇక్కడ పోగొట్టుటకై తానే తపనీయపాత్రమును వేశ్యకిచ్చి

దండింపజేసినట్లును వివరించెను. మరియు విప్రనారాయణుని నిర్దోషిగా భావించి విడిచి పెట్టి యథావిధిగా పుష్పమాలా కైంకర్యమునందు నియోగించవలయు ననియు, వేశ్యాధనమును వేశ్య కివ్వవలయుననియు రాజు నాజ్ఞాపించినాడు. చోళభూపతియు తెల్లవారుఝామున లేచి భగవంతుడు తనకు స్వప్నములో నిచ్చిన ఆజ్ఞను వినిపించి సభాసదులను ఆశ్చర్యపరచెను. విప్రనారాయణుని రప్పించి అనేక ప్రకారములుగా సత్కరించి నమస్కారము చేసి వదలిపెట్టెను. అతడు తన హీనకృత్యమును తలచి పరితపించి విషయాసక్తతను నించించి ఆగమ ప్రాయశ్చిత్తముగా సర్వ పాపప్రాయశ్చిత్తమగు భగవద్భక్త పాదోదక నిషేవనము చేసి పూతుడయ్యెను.

అతనికి గ్రామాధిపతులచే వచ్చు అనర్థమును పోగొట్టుటకు శ్రీ వైష్ణవుల పాదధూళియే తమకు జీవకరమైనదను నర్థముతో తొండరడిప్పొడి అను నామమును భగవంతు నాజ్ఞగా ధరించినాడు. శ్రీ విప్రనారాయణుడు "తిరుమాలై" "తిరుప్పళి యెళుచ్చి" మొదలగు పాశురములను రచించి భగత్సేవ చేయుచుండగా భగవంతుడు ఇతనకు పరతత్త్వాది పంచప్రకార గుణములను నిస్సందేహముగా వివరింప చేయగా భగవత్కైంకర్యము యథావిధిగా చేయుచుండెను.

దేవదేవియు ఇతని నిరవధిక భక్తి చూచి ఈతనివలె తాను కూడ ఉజ్జీవింప వలెనని తలచి, సర్వస్వమును భగవంతున కర్పించి పరమసాత్త్వికురాలై శ్రీరంగనాథుని గుడియందు సమ్మార్జనాది కైంకర్యములు చేయుచుండెను.

2. ఆంధ్రమునందు "విప్రనారాయణ కథ"

ఆంధ్రసాహిత్యమునందు విప్రనారాయణకథను ఇతివృత్తముగా గ్రహించిన గ్రంథములను పరిశీలింపగా, ఎక్కువమంది కవులు ద్రావిడభాషయందలి "గురుపరంపరా ప్రభావమ్" లోని కథనే మాతృకగా గ్రహించినట్లు కనబడుచున్నది.

1. "పరమయోగి విలాసము" :

దీని కర్త తాళ్ళపాక తిరువేంగళనాథుడు ఈతనిని చిన్నన్నయని కూడ అందురు. ఆళ్వారుల చరిత్రలను ఆంధ్రులకందించిన మొదటి ద్విపద గ్రంథ

మిదియే. దీని కాలయు శ్రీ.శ. 1545. దీనియందు నాల్గవ అశ్వాసమునందు విప్రనారాయణ కథ కలదు. చిన్నన్న ద్రవిడ ప్రబంధమును చూచియే వ్రాసినట్లు చెప్పుకొనినాడు.

"పనుపడ ద్రవిడ ప్రబంధంబు చూచి
తెనుగున రచియింపు ద్విపద రూపమున" (పర. 1-69, 70)

అని శ్రీవేంకటేశ్వరుడు కలలో కన్పించి చెప్పినట్లు చిన్నన్న చెప్పికొనెను. దీనిని బట్టి దీనికి మూలము "గురు పరంపరాప్రభావమే" యని గ్రహింపవచ్చును.

మూలకథతో పోల్చి చూచినచో దీనియందు కొలది మార్పులు కన్పించును.

విప్రనారాయణుని జననమునందు మూలకథతో చిన్నన్న ఏకీభవించినను విద్యాభ్యాసము చేసినవిధములో కొంత మార్పు చేసినాడు చిన్నన్న. మూలమునందు గురుముఖముగా విద్యనేర్పించగా, చిన్నన్న "జనని గర్భంబులోనే సకలంబు నెఱిగి" (4-5197) అని వ్రాసినాడు. మూలమునందు వలెగాక యితను విప్రనారాయణుని జన్మతోనే మానవాతీతునిగా వర్ణింపదలచి అట్లు వ్రాసి యుండవచ్చును.

నాయిక దివ్యాంగనాంశ సంజనిత యనుదానిలో మూలమునే అనుసరించినాడు కవి. నాయికయగు దేవదేవిగా జన్మింపవలసినదని శ్రీరంగనాథుడే ఒక దివ్యాంగనను అదేశించినాడని చెప్పుటచే మూలకథతో ఈషద్భేదమేర్పడినది.

"తనదు లీలా వినోదము చూపదలచి
యనుపమ లావణ్య యచ్చరనొద్దు
దలప నేతెంచి సాదములకు నెఱిగి
పలుమఱు వినుతించి పలుక నీక్షించి
సరసిజనేత్రుడచ్చర తోడ పలికె
ధరణి కావేరి కుత్తర భాగసీమ
విలసిల్లు వర్ణజ్ఞా విఖ్యాత దేవ
నిలయమొక్కటి యొప్పు నిఖిల సన్నుతమున

జతురవర్తక పంకజాతవై జగతి
నతిలోక సుందరివై యుండు మింక
కౌతుకంబొకటి యే గావింతుననిన
నా తలోదరియు తదాజ్ఞ వాటించి (పర. 4-5329 నుండి 5342)
దేవదేవిగా జన్మించినది.

దీని వలన శ్రీరంగనాథుడే స్వయముగా విప్రనారాయణుని తన విలాసమునకు గురిచేయదలచి దేవదేవిని సృష్టించినట్లుగా కానవచ్చుచున్నది.

మూలమునందు దేవదేవి విప్రనారాయణునితో ఒకే కుటీరము నందు నివసించినట్లు భావన కలుగును. కాని చిన్నన్న మాత్రము ఇద్దఱి నివాసములు వేర్వేఱుగానున్నట్లు వ్రాసినాడు.

"ఈరీతి యోగీంద్రు డింతితో గూడ
నారామ కృత్యంబు లాచరించుచును
వెలమియై పగలెల్ల నిట్లుండి రేయి
యెలనాగ యొక పొదరింటిలోనుండ
జనుదెంచి తన "పర్ణశాలలో నుండి" (పర. 4-5705 నుండి 5709)

తమిళ ప్రబంధంబు నందలి విప్రనారాయణుడు దేవదేవికి ఆరునెలలకే వశమయినాడు. కాని చిన్నన్న కావ్యమందలి విప్రనారాయణుడు మాత్రము సంవత్సరము వరకు వశుడు కాలేదు. ద్రవిడమునందలి నాయకుని కంటె ఈతడు ధీరుడు. సంవత్సరము తరువాత దేవదేవి ప్రార్థనను అనుసరించి రంగనాథుడు ప్రేరేపించగా విప్రనారాయణుడు దేవదేవికి వశుడయినాడు. (పర. 1-5719 నుండి 5726)

"ఈశ్వర ప్రేరితాత్ముడై మఱియు
వన బోడి గని విప్రనారాయణుండు
తడయనేటికి రమ్ము తరళాయతాక్షి" (పర. 4-5799 నుండి 5801)

అని వర్షముచే తడియుచు వాకిటి ముందర నిలిచియున్న దేవదేవిని లోనికి పిల్చినాడు విప్రనారాయణుడు. అనంతర మామె శృంగార చేష్టలను ప్రదర్శించి అతనిని

వకునిగా చేసికొనినది. అనంతరమామె సకల భూషణాన్వితయై కొంతకాలమాతనితో గడిపినది. తదుపరి యొకనాడు అతనిని తన స్వగృహమునకు కొనిపోయి తన యక్క మొదలగు వారికి చూపినది.

చిన్నన్న కావ్యమునందు కూడ మూలమునందు వలెనే శ్రీరంగనాథుడే తపనీయపాత్రను వేశ్యకిచ్చుటకై తీసికొని వెళ్ళును. తమిళమునం దాతని మారు పేరు అళగియమణవాళన్. ఇచ్చట మాత్రము కాంతోపయంతుడు అని పేర్కొన బడినాడు. (4-6123). అచ్చట దేవదేవియే స్వయముగా తపనీయశుద్ధోదక పాత్రను అళగియమణవాళుని వద్ద నుండి సంతోషాంతరంగితయై గ్రహించును. కాని ఇచ్చట వేశ్యమాత (విటకంటకి) తలుపుతెరచి కాంతోపయంతుని చేతిలోని పాత్రను తీసి కొనుటకు మొదట కొంచెము సందేహించినట్లు కన్పించును. ఈ సందేహము మోమాటము నటించుటకే గాని వేఱుకానేరదు.

"వినవయ్య యోదేవ విప్రపుంగవుఁడ
బనివడి నీచేత బంగారుగిన్నె
యిప్పుడంపఁగ యున్న నింతలో నేమి
దప్పె మాకిది గుఱుతా కానెకాక

(పర. 4-6137 నుండి 6140)

వేశ్యలతో నిట్టి మోమాటముండుట చాల అరుదు. అందునా వేశ్యమాతలలో నిది శూన్యము. కాని చిన్నన్న ఈ పాత్రకు కొలది ఔన్నత్యము చేకూర్చుటకై యిట్లు వ్రాసినాడు.

చోళభూపాలుని ఆస్థానములో విప్రనారాయణుని నిర్దోషిత్వమును నిరూపించుటకై శ్రీరంగనాథుని ప్రస్తావన రెండింటిలోను సామాన్యమే. కాని మూలమునందు చోళరాజునకు స్వప్నములో కన్పించినాడు. దీనియందు మాత్రము స్వయముగా సభలోనే ప్రత్యక్షమయినాడు. ఇది మూలమునకు మెఱుగు దిద్దినట్లుగా నున్నది. రాజే విప్రనారాయణుని పల్లకిలో కూర్చుండబెట్టి స్వయముగా "ఆ పల్లకి కొమ్ము భుజము నిడుకొని పురవీధులందు" (పర. 4-6809-6810) మోసినాడు. ఇచ్చట మూలముకంటె సుందరముగా ఈ సన్నివేశము తీర్చిదిద్దబడినది.

ఈ మార్పులు తప్ప మిగిలిన కథ యంతయు మూలమునకు యథావిధిగా చేయబడిన అనువాదమే యగును. ఈ మార్పుల ద్వారా విప్రనారాయణుని మానవాతీతునిగను, ధీరునిగను తీర్చిదిద్దినాడు కవి. అంతేగాక మానవజీవితమునందు జరుగు ప్రతి సన్నివేశమునకును భగవత్ప్రేరణము మూలమగునను విషయము స్పష్టమగును. భగవంతుడు కూడ భక్తుని పరీక్షించుటకో యనునట్లు తన లీలను ప్రసరింపజేయునను విషయమును స్పష్టము చేసినాడు.

విప్రనారాయణుని వేశ్యాలోలుని చేయుటలో భగవంతుని ప్రోత్సాహము కలదు. విప్రనారాయణునిపై దొంగతనము మోపబడుటకు కారకుడు భగవంతుడే. కనుకనే విప్రనారాయణుడు ప్రార్థింపక పోయినను శ్రీరంగనాథుడు సభలో ప్రత్యక్షమయినాడు. ఆ విధముగా ప్రత్యక్షమగుట భగవంతుని విధిగా కానవచ్చుచున్నది. అనగా పూర్తిగా దోషారోపణకు కారకుడు భగవంతుడే అని వ్యక్తమగుచున్నది. దీనివలన భగవంతునిపై భక్తి కుదురుటకు బదులుగా ప్రజలలో భగవంతునిపై విశ్వాసము కోల్పోవుట కవకాశము కలదని హేతువాదులు ప్రతిపాదింపవచ్చును. ధనవంతులు నేటి సమాజములో పేదలకు డబ్బును ఎరగా చూపి తమ ప్రయోజనమును నెరవేర్చుకొనుట కన్పించుచున్న విషయమేకదా! పై విషయము దీనికి ప్రోత్సాహకరముగా నున్నది. అందువలననే తమ్మయ ఇటువంటి దానిని మార్చి వ్రాసి లోకమునకు మహత్తరమైన సందేశము నిచ్చినాడు. ఈ విషయమును ముమ్ముందు వైజయంతీ విలాసమును గూర్చి చర్చించునపుడు వివరించెదను.

మొత్తముమీద వైష్ణవమత ప్రోత్సాహము నుద్దేశించియే ఈ కావ్యము రచింపబడినది. ఈ ప్రయోజనము చాల వరకు నెరవేర్చినాడు చిన్నన్న.

2. "విప్రనారాయణ చరిత్రము":

దీని కర్త చదలువాడ మల్లన. "తొండరడిప్పొడి యాళ్వారు చరిత్రము పరమయోగి విలాసము మూడవ అశ్వాసమున నున్నది. ఆ కథను మాత్రమే గ్రహించి చదలువాడ మల్లనకవి విప్రనారాయణ చరిత్ర మనియు, సారంగు తమ్మయ్య వైజయంతీ విలాసమనియు ప్రబంధములుగా రచించిరి".[1] అని ఈ

1. అదే పుట 8.

గ్రంథ పీఠికా కారులు పల్కిరి. పీఠికాకారుల యభిప్రాయము ప్రకారము మల్లన చూచిన పరమయోగి విలాసము సిద్ధిరాజు తిమ్మభూపాలుని రచనయైనట్లు కానవచ్చు చున్నది. చిన్నన్న రచించిన పరమయోగి విలాసమునందు తొండరడిప్పొడి యాళ్వారు కథ చతుర్థాశ్వాసములో గలదని యింతకు పూర్వమే చెప్పితిని. తిమ్మ భూపాలుని "పరమయోగి విలాసము"లోని తృతీయాశ్వాసమునందు తొండరడిప్పొడి యాళ్వారు కథ యుండుట వాస్తవమే. కాని మల్లన, చిన్నన్న పరమయోగి విలాసమును చూచియే వ్రాసినాడనుట కెక్కువ అవకాశము కలదు. పదముల పొందికలోను, కథాగమనములోను, విషయాది వర్ణణలోను మల్లన కావ్యము చిన్నన్న కావ్యమునే పోలియున్నది. నిడదవోలు వెంకటరావుగారు "మల్లన కవి చిన్నన్న కృతమగు పరమయోగి విలాసము ననుసరించెనని స్పష్టమగుచున్నది. మల్లన తిమ్మరాజు కృతమగు పద్యకావ్యమును చూచి నట్లీ రెండు గ్రంథములను చదువగా గోచరించుటలేదు" [2] అని పల్కిరి.

గురు పరంపరా ప్రభావమ్ – విప్రనారాయణ చరిత్ర :

ఆంధ్రవాఙ్మయములో విప్రనారాయణ చరిత్ర బాగుగా వ్యాప్తిపొందినది. దానిలో వివిధములైన మార్పులు కూడ కల్పింపబడినవి. ఆ విధమైన మార్పులతో వ్యాప్తినొందిన ఈ కథకు మూలము ద్రవిడ ప్రబంధమని ఇదివరకే చెప్పబడినది. కనుకనే మల్లన కావ్యమును ఆ దృష్టితోనే పరిశీలించు చున్నాను.

మార్పులు :

నాయకుడగు విప్రనారాయణుడు వైజయంతీ వనమాలికాంశ సంజనితుడనునది రెండింటను సమానమే. కాని మల్లన ఈ విషయమును కొంచెము మార్చి వివరించినాడు.

---

2. "విప్రనారాయణ చరిత్ర" (చదలువాడ మల్లన) ద్వితీయ ముద్రణ పీఠిక పుట 24.

క. "హరివనమాలిక యంశము
ధరలోపల నవతరింప దలచినదై య
ప్పురి నొక విప్రకాంత యు
దరము బ్రవేశింప సతికి దగ నెల మసలెన్" (1 - 17)

వనమాలికాంశము తనంతట తానే ఒక విప్రకాంత నెన్నుకొని ఆమె ఉదరమునందు ప్రవేశించినదట. దీనివలన విప్రకాంత పవిత్రత స్పష్టమగుచున్నది. తల్లి దండ్రులు పవిత్రమైన వారగుచో బిడ్డలు కూడ పవిత్ర మనస్కులుగా జనించెదరు గదా ! ఈ మార్పు మిక్కిలి ప్రయోజనకారిగా నున్నది.

మల్లన కూడ చిన్నన్న వలెనే నాయకుడగు విప్రనారాయణుడు "జననీ దుర్భర గర్భగోళముననే సర్వజ్ఞుడై" (1 - 76) నట్లు వివరించినాడు.

నాయికయగు దేవదేవి జననము కూడ శ్రీరంగనాథుని లీలా వినోదార్థముగా స్వామి సృష్టియనియే వ్రాసినాడు. (2 - 36)

మల్లన మూలమునందు, చిన్నన్న కావ్యములోను లేని విషయము నొకదానిని తన కావ్యమందు పొందుపరచినాడు. అది దేవదేవిని శైశవదశలో ఊయలలూగించు నపుడు జోలపాట. దానిని చక్కగా ఉత్పలమాలలో నిమిడ్చినాడు కవి. (2-38)

దేవదేవి తన యక్కతో సఖీజనులతో కూడ చోళభూపాలుని సేవించి వచ్చుచు మార్గమధ్యములో వేసవి వేడి తీవ్రతకు తాళలేక ఏదైనా వనము కన్పింప జేయుమని శ్రీరంగని ప్రార్థించినది.

క. "జలదాకృతి ధృత తులసీ
దళధాముడు రంగశాయి తద్దయుమన్నపై
గల దాయెనేని యుండ
వ్వలదా యీయెండ నొక్క వనమీయంగన్" (2-64)

చిన్న కష్టమునకైనను ఓర్చుకోన జాలని సుకుమారి మల్లనగారి దేవదేవి. అంతే గాక శ్రీరంగనాథుడు కరుణామయుడని పై పద్యము వలన వ్యక్తమగుచున్నది.

ఆరామకృత్యములలో లీనమైన విప్రనారాయణుడు తమను చూడలేదని కోపమునొందినది దేవదేవి. అంగనల సౌందర్యమునకు విప్రనారాయణుడు లొంగడనిన ఆమె అక్కమాటలకు దేవదేవి కోపము ద్విగుణీకృతమయినది.

క. "నామములఁ దీర్చి తులసీ
దామంబులు వైచి బేలతనమునఁ దగు నీ
సాములె కారా మగువల
బాములఁ బడువారు వేషభాషలు గుఱుతే" [2-73]

వేషధారణలో భక్తులయిన వారు మానసికమైన భక్తులు కారనునది దేవదేవి విశ్వాసము.

దాసరిసాని వేషధారిణియై విప్రనారాయణుని సమీపించిన దేవదేవి అతనితో తన వృత్తాంతమును చెప్పి ఏడ్చినది [3-7]. అప్పుడు అతడామెను కొన్ని ప్రశ్నలడిగినాడు. అవి "ఎక్కడ నుండి ఇక్కడకు వచ్చితివి? హరి భక్తురాలా! నీ పేరేయ్యది? యార్తి బొంద గతమెయ్యది? నీకును మేమొనర్పగా నయ్యెడు కార్యమెయ్యది?" అని అనుట తోడనే ఆమె "చిక్కెడమ్మడని" [3-9] భావించినది. ఇచ్చట నాయిక కొంచెము మల్ప సంతోషిగాను, అధీరురాలుగాను కన్పించుచున్నది.

ఈ దేవదేవి ఆ విప్రునితో వర్షము కురిసిన రాత్రి కలసి మాట్లాడుటకు కూడా "రంగప్పా! యెక్కడనున్నవాడవు వరాకా నన్నుపేక్షింతువా?" [3-64] అని శ్రీరంగని పార్థించినది.

అప్పటికిని విప్రుడు వర్షమునకు తన తోట ఏమాయెనో, ఇంకనూ మేఘము లున్నవో లేవో అని బయటకు తొంగిచూచినాడు. అత్తరి నొక మెరుపు కాంతిలో దేవదేవిని చూచినాడు.

పై విషయములు మూలమునతో భేదించినవి. కొన్ని చిన్నన్న కావ్యముతో నేకీభవించినవి. మిగిలిన విషయము నంతయు చిన్నన్న వలె యథాతథముగా మూలము ననుసరించియే వ్రాసినాడు మల్లన. ఇతడు చిన్నన్న కన్నను, మూలము

కన్నను ఎక్కువగా విష్ణువుయొక్క భక్తవాత్సల్యమును, మాహాత్మ్యమును చాటినాడు. ప్రతివిషయమునూ విష్ణుసహాయము వలననే జరుగును వేరొక విధముగా జరుగజాలదను విషయమును ప్రతిపాదించినాడు మల్లన. అనగా సర్వము విష్ణుమయ మన్నదే మల్లన అభిప్రాయము. విప్రనారాయణుని యందు మానవాతీత లక్షణములనే అధికముగా వర్ణించినాడు కవి. ఇక్కడ నాయికయగు దేవదేవి దివ్యాంగనాంశచే భగవదాజ్ఞచే జనించినది. ఈమె యందు అభిజాత్యము మెండుగా వర్ణించబడినది.

3. "విప్రనారాయణ చరిత్ర" [యక్షగానము] :

ఈ కృతికర్త విజయరాఘవనాయకుడు. ఇందు వర్ణించబడిన విప్రనారాయణ చరిత్రలో మూలముతో చాలా విషయములు భేదించినవి. ఇందలి విప్రనారాయణుడు మొదట నారాయణుడుగా పేర్కొనబడినాడు. ఇతడు గృహస్థుగా కొంతకాలము సాంసారిక జీవితము గడిపినాడు.

"పరమ పావనుఁ డేకపత్నీవ్రతుండు
గురుభక్తి పరుడు సద్గుణముల ప్రోవు
పాడియుఁ బంటయు బలగంబు గలిగి
వేడకఁ దనచేత విడిముడి గలిగి
నారాయణుండన నవవిధ భక్తి
పారాయణుండగుచు .... " (పుట 3)

ఇంతటి గృహస్థుడగువానికి బాల్యమునుండియు హరిభక్తి తవిలి యుండెను. దానికి "వీరవైష్ణవ గోష్ఠి" (పుట 3) ఎంతో సహకరించినది. "ఇల్లెల్లరోసి" నాడు అనంతరము

"తల్లియుఁ దండ్రియు త్తరువుఁ బాలింప
నిల్లాలిఁ బుట్టిన యింటికంపించి
యాచార్యచేతఁ జక్రాంకితుడౌచు
శ్రీచూర్ణరేఖల చెలువు రాణింప

సురవుమీరగ ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రముల
ధరియించి దాసరి తావడాల్ పెడి
తిరుమంత్రి ద్వయమును తెలియనూహించి
చరమ శ్లోక జపము సేయుచును
ధరణిపై తీర్థయాత్రి పరుండగుచు" (పుట 3)

ఇందు విప్రనారాయణుడు కొంత సాంసారిక జీవితము ననుభవించి, వీరవైష్ణవ గోష్ఠివలన విరక్తి నొంది రోసినాడు. ఈతడు సామాన్య మానవుడు. మొదట భోగి. తదుపరి విరక్తి నొంది సంస్కరించబడినాడు. ఇంతకుపూర్వము చెప్పబడిన కావ్యముల వలె నిందు విప్రనారాయణుని జన్మవృత్తాంతము చెప్పలేదు. అంతేగాక ఈ యక్షగానము విజయరాఘవనాయకుని ప్రస్తావన తో ప్రారంభమగు టొక విశేషము. ఇతర గ్రంథములలో విప్రనారాయణుడు సేవించినది శ్రీరంగనాథుని. ఆ స్వామి నివాసము శ్రీరంగము. కాని ఇందలి విప్రనారాయణుడు సేవించినది రాజగోపాలస్వామిని. నివాసము దక్షిణద్వారక. ఇందలి దక్షిణ ద్వారక వర్ణన బహుసామాన్యముగానున్నది. ఈ వర్ణన రమణీయతను కోల్పోయినది.

"/.... ..../" ద్విజపురందరుండు భూలోకంబున గల దివ్యదేశంబులెల్ల సేవించి, గోపాలదేవునకు గాపురంబగు దక్షిణ ద్వారకాపురంబు దర్శింప గోరి యన్నగరి వైభవంబు వర్ణింపుచు వచ్చెనట .... " (పుట 4)

ఆ రాజగోపాలస్వామి "ద్విజనందమునకు నిజనందన రసావేశంబు గల్పించి యతనిసట్లఁ గొంత వినోదంబు నడిపింపంగోరి శౌరిగుడిసేవ చేయు సాని కూతుల వంగడంబునందిద్దఱి దివ్యాంగనలఁ బుట్టించె"ను. (పుట 12) ఇందలి నాయికయగు దేవదేవి భగవంతునిచే సృజింపబడినది. సర్వకళానిధి.

ఈ దేవదేవి నాట్యప్రదర్శన విజయరాఘవనాయకుని ఆస్థానములోనే జరిగినది. ఈ గ్రంథమునందు వర్ణించబడిన చోళరాజు విజయరాఘవ నాయకుడే.

ఈమె విప్రనారాయణుని చెరచుటకు ప్రతిజ్ఞ చేయుటకు కారణము చిన్నదే. అతడు "దివ్యప్రబంధానుసంధాన దురంధరుండై కతిపయ శిష్యపరివేష్ఠితుండై తన్ను గణింపక విష్ణుకథాగోష్ఠినున్న" వాడు (పుట 19). ఇందువలన ఆమె అంతటి ప్రతిజ్ఞ చేసినది. దీని వలన నాయిక అహంకారిగా స్పష్టమగుచున్నది. ఆమె

యందమును చూచి యాతడు మోహమును చెందలేదని మరింత కుపితయైనది దేవదేవి. అగ్రజ ఎంత చెప్పినను వినక "అయోగపరుని భోగపరునిగాఁ జేసెద" (పుట 20) నని ప్రతిన పూనినది.

"నేడు రేపట నీ ప్రోడతపసిని జోడుగూడి.... ....
యలయించి తెచ్చెదనని పలికి" నది (పుట 21)

తన ప్రయత్నము నెరవేర్చుకొనుటకు విప్రనారాయణుని వద్దకు దాసరిసాని రూపమును ధరించి వెళ్ళినది. అతనిని వశపరచుకొనుటకు పలుకష్టములకు గురి యయినది. చలువలు విసర్జించినది, షడ్రసాన్నములు వర్జించినది. అనిశము నిద్ర వేగించినది. తుదకు కోరిక తీరక "కంటికొలంకుల నీరుజాఱ నా సారంగ లోచన రాజగోపాలస్వామిని" దూరినది (పుట 26). అంతట ఆమె తోటపనుల బడలి యొక్కచోట నిద్రించినది. స్వామి కలలోనికి వచ్చి "ఈ రేయి నీ కోరిక చేరికలయ్యెడు" నని (పుట 26) పలికినాడు.

ఆ రాత్రి మహావర్షము కురిసినది. ఆ వర్షమునందు దేవదేవి తడిసినది. ఈమె వేరుగా నివసించుచుండెను. కనుక విప్రనారాయణ యింటి చాయకు వెళ్ళినది. ఇట్లు పలికినది.

"ఏమయ్య చోటియ్యరాదా, ఓ స్వామి
నా మీద నీకు దయలేదా వానచే
నా మేను ముద్దాయె నడిరేయి పొద్దాయె" (పుట 27)

ఆ విధముగా ప్రార్థింపగా తన శిష్యునిచే తలుపు తెరిపించి బంబుగూడ[1] విప్పించినాడు.

"పడతులు వద్ద నున్న భక్తి యించుకఁ దఱుగు
నడవడి దప్పును నారీమణివల్ల" (పుట 28)

1. దీనిని తిరిపెగూడ అని కూడ అందురు. దేవతార్చకపు పెట్టె, మడిబట్టలు, బొట్టుపెట్టె మొదలగునవి ఉండెడి బుట్ట ఇది.

అని పలికినాడు లోపలికి ప్రవేశము నివ్వక తిరస్కరించినాడు విప్రనారాయణుడు. ఆమె నిష్ఠురోక్తులాడినది. శిష్యునితో చర్చించినాడు. తుదకు

"మము దూరుచున్నాది మన సందుకు రమ్మని
రమణిని పిలవర రామానుజులు" (పుట 29)

అని చెప్పగా శిష్యుడామెను పిలిచినాడు. అప్పుడామె పర్ణశాల ముందర కుడుంగంబులో దాచిన చలువచీర ధరించి, వివిధాభరణములు ధరించి పర్ణశాల లోనికి ప్రవేశించినది. హావభావాది శృంగార చేష్టలు ప్రదర్శించినది.

"సేద దీర కొంతసేవ చేయించుకొని
నీ దాసురాలి గూడి నిదురబోవయ్యా" (పుట 30)

అని వేడికొనినది. తుదకు "గాఢ పరిచయంబున మేనుమఱచిన యమ్మహా భాగవతుని మనసు లాగించి భోగించి చేయెల్ల పేగించి"నది (పుట 30)

అతడు తన వలపులలో చిక్కినట్లుగా భావించినది దేవదేవి. అత్తరి "ఓ పరమయోగీంద్రా! మాయక్క తను జూడ పిలువ నంపినది. ఊరిదాక పోయి వచ్చేనయ్యా" (పుట 30) అని పలికినది. తనను ఎడబాసి యుండలేనని విప్రుని వెంటవిడికొని వెళ్ళి అక్కకు చూపినది. పందెమును నెగ్గినది.

విటకంటకిచే ఇల్లు వెడలగొట్టబడినాడు నిర్ధనుడగు విప్రనారాయణుడు. ఆ రాత్రి విప్రనారాయణుడు దేవదేవి వడకటింటి వాకిటి వద్దకు వెళ్ళి తలుపుతీసి అదరించుమని బ్రతిమాలుట మిగిలిన గ్రంథములలో లేని విశేషమిందున్నది దీని వలన నాయకునిలోని ధీరత్వము మరింత సన్నగిల్లినట్లు కన్పించును. ఈ సన్నివేశములో దేవదేవికి విప్రనారాయణులకు మధ్య జరిగిన, సంభాషణ తమ్మయ్య దేవదేవీ, విప్రనారాయణుల మధ్య జరిగిన సంభాషణను పోలియుండును.

వైజయంతీ విలాసమునందు వలె ఇందలి విప్రనారాయణుడు దేవదేవితో పునస్సమాగమమునకై దైవ ప్రార్థన సల్పినాడు. ఆ విప్రనారాయణుడు శ్రీరంగ నాథుని ప్రార్థించినాడు. ఈతడు రాజగోపాలస్వామిని ప్రార్థించినాడు.

సువర్ణపాత్రము వోవుట మిగిలిన గ్రంథములవలె యిందునూ కలదు. కాని నేరపు విచారణ విజయరాఘవ నాయకుని ఆస్థానములోనే జరిగినది. ఇందలి రాజు విజయరాఘవనాయకుడే.

భగవంతుడు సాక్షాత్కరించుటయందు కూడ కొద్ది మార్పు కలదు. మూలము నందు చోళరాజునకు కలలో కన్పించినాడు శ్రీరంగనాథుడు. ఇచ్చట మాత్రము రాజగోపాలస్వామి రాజసభలోనే సాక్షాత్కరించినాడు.

ఈ విధముగా ఇందలి కథ పూర్తిగా మన్నారుగుడి యందే జరిగినట్లు వర్ణించబడినది.

అందలి శ్రీరంగనాథ దేవాలయ మిచట మన్నారుగుడియయినది. కనుకనే యస్. గోపాలన్ గారు యిట్లు వ్యాఖ్యానించిరి.

In this yakshagana, however, the scene of action is changed to Mannargudi and the King before whom he appears is Vijayaraghava himself" [1].

ఈ గ్రంథ పరిష్కర్తలు కూడ నట్లే వివరించిరి.
"ప్రస్తుత పరిష్కరణములో విప్రనారాయణుడు తంజావూరు మండలములోని శ్రీరాజమన్నారుగుడియను శ్రీరాజగోపాల క్షేత్రమందు, భక్త పరిశోధన లీలా వినోదుడగు రాజగోపాలస్వామిచే ప్రేరితుడై వేశ్యాలోలుడై తుదకు భగవత్కృప వను పొందినట్లు వర్ణింపబడియున్నది." [2]

4. "విప్రనారాయణ" (నాటకము) :

దీని రచయిత పాసుగంటి లక్ష్మీనరసింహంగారు. దీని యందలి కథ చోళాధీశుని కొలిచి బహుమానములను పొంది, తిరిగి వచ్చుచు మధ్యే మార్గములో

1. 'Preface' "విప్రనారాయణ చరిత్ర" విజయరాఘవ నాయకుడు పుట III
2. ఉపోద్ఘాతము, అదే పుట XI

దేవదేవి, ఆమె యక్కయగు మధురవాణియు సపరివారముగా విప్రనారాయణుని ఉద్యానవనములో ప్రవేశించుటతో ప్రారంభమగును.

దేవదేవి మధురవాణులు భాగవతోత్తముని గూర్చి చర్చించుకొందురు. వారావనమునందు విహరించుచు విప్రనారాయణుని కని నమస్కరించిరి. "దేవా! దేవదేవి మ్రొక్కుచున్నది" (పుట 10) అని దేవదేవి మ్రొక్కినది. కాని అతడు కన్నెత్తియైనను చూడక పాశురమును పాడుకొనుచు వెళ్ళెను. అదియే దేవదేవి ప్రతిజ్ఞ చేయుటకు కారణమయ్యెను. ప్రతిజ్ఞ పూనిన దేవదేవి తన అక్కతోపాటు పరివారము, నంతటిని పంపివేసి తాను వనమందే యుండి మరునటి ఉదయమున వేషము మార్చుకొని విప్రనారాయణుని దర్శించినది. అందుకామె పలుకులే సాక్ష్యము.

"దేవదేవి :- ఏమిచేయుటకు నేమియుఁ దోచకున్నది. అయిన నుచితవేషమున రేపటి యుషమున విప్రనారాయణుని సేవింపఁ బోయెదను" (పుట 22).

పానుగంటివారు విప్రనారాయణుని కొక శిష్యుని కూడ సృష్టించిరి. అతడి పేరు శ్రీనివాసుడు. ఇతడు విదూషకపాత్ర వంటివాడు.

వేశ్యమాత దేవదేవిని విటునితో సుఖియింపకుండుటకై నిర్బంధించినది. ఆమె వ్యతిరేకించినది. వారిరువురికి కొంత ఘర్షణ జరిగినది. ఇక ఆ రాత్రి దేవదేవి ఒంటరిగా నుండి భగవంతుని ప్రార్థించినది. అప్పుడామెకొక ఆచార్య పురుషుడు కలలో కన్పించినాడు. అతడే భక్తిసారుడు. "శ్రీరంగ క్షేత్రమున బుష్ప వనమున నర్థపంచకజ్ఞాన సంపన్నుడగు మహాత్ముడొకడు విప్రనారాయణు డను పేరున వెలుగుచున్నాడు. నీవు పోయి యాతని సేవించిన నిస్సంశయముగా గృతార్థురాల వగుదువు" (పుట 42) అని భక్తిసారుడు కలలో ఆదేశించినట్లు దేవదేవి విప్ర నారాయణునితో పలికినది. ఇది కల్పితవిషయమే. శ్రీవైష్ణవులకు ఆచార్య సేవయే చాలా ప్రధానమైనది. దాని ద్వారానే ముక్తిని పొందవచ్చుననెడి భావము వారికి కలదు. ఆచార్యసేవ వారికి సర్వతీర్థాభిగమనముకన్నను అధికము. ఆచార్యులను

---

1. ఉపోద్ఘాతము. అదే పుట XI

మిక్కిలిగా గౌరవింతురు. కనుకనే విప్రనారాయణునకు తనపై విశ్వాసము కలుగుటకును, తనకాతనివద్ద దాస్యము లభించుటకును సులభమార్గము నేర్పరచు కొనుటకు ఈ ఆచార్య వృత్తాంతము కల్పించినది దేవదేవి.

విప్రనారాయణుని చూచుటకై దేవదేవి వచ్చినది. కాని సాష్టాంగ పడినను అతడామెను ఆశీర్వదించలేదు. అప్పుడామె తనను చూడని భక్తుడు సేవకంగీరించ డని భావించి నాటిరాత్రి రెండు యామములు గడిచిన తరువాత కావేరిలో దిగి ప్రాణత్యాగమును జేయుటకై తత్తీరమును చేరినది. అప్పుడింకను జనసమ్మర్థ ముండుటచే కొంతసేపు ఆశియుండవలయునని తత్తీరమున కూర్చొనినది. అంతటామె మబ్బుతగిలి సొమ్మసిల్లినది. ఎవరోవచ్చి అమెను శ్రీరంగాలయమునకు చేర్చినారు. అంతనామె "రంగ రంగా! విప్రనారాయణమూర్తిని సేవింప వచ్చి యాతనిచే తిరస్కరింపబడి నీ పాదములే గతియని నమ్మివచ్చితి" నని పల్కినది (పుట 45). దీనివలన దేవదేవిపై విప్రనారాయణునకు విశ్వాసము కల్గుటయే ప్రయోజనము ఈ ప్రయోజనమును సాధించుటకై ఇంకా కొంత విషయమును కల్పించినారు పానుగంటివారు. "తెల్లవారిన పిమ్మట మాలాకైంకర్యమునకై వచ్చు విప్రనారాయణుని మేము మందలింతుము. నీవు పోయి యాతనినే సేవింపుము"(పుట 45) అని శ్రీరంగనాథుడు ఆమెతో చెప్పినాడట. ఇంతకు పూర్వము అచార్యునాజ్ఞకన్నను భగవదాజ్ఞ బలవత్తరము, ఒకవేళ దానిని తిరస్కరించినను, దీనిని తిరస్కరించు టసాధ్యము. కనుకనే దేవదేవి నోట అ పలుకులు పలికించినాడు లక్ష్మీనరసింహం. అ విధముగా అతనివద్ద దాస్యమును సంపాదించినది దేవదేవి.

ఆమె చిత్రవిచిత్ర నృత్యముల పేరితో నాతనిని కౌగిలించుకొనినది. మోమున మోము చేర్చినది. పాదము లొత్తినది. ఇట్లెన్నియొ విధముల శృంగార చేష్టలను ప్రదర్శించి నప్పటికి విప్రనారాయణుడు అమెకు వశుడు కాలేదు. తృతీయాంకములో శిష్యుడగు శ్రీనివాసునితో విప్రనారాయణుడు జరిపిన సంభాషణ ద్వారా అతని మనస్సు చలించినట్లు అనుమానము కలుగును.

చతుర్థాంకమునందు వర్షములో తడిసి వచ్చిన దేవదేవి "చలి చలి" అని వణకుచు పలుకగా "సందేహింపకు. సందేహింపకు. దగ్గరకు రమ్ము మనుష్యుని వేడిమి మంచిది" (పుట 104) అని విప్రనారాయణుడు పలికెను. దీనివలన అతడామెకు

పతుడయినాడేమోనను సందేహము కలుగును. అతనిని ఆమె కౌగలించుకొని "మన ప్రక్కనుండు గదిలోనికి బోవుదము. శ్రీనివాసుడు వచ్చునేమో?" (పుట 104) ఈ మాటలు పైదానికి బలము చేకూర్చినవి. ఇది గర్భసంధి యగును. ప్రాప్త్యాశ ఈ కార్యావస్థ వలన సందేహము ఏర్పడుట కవకాశమున్నది.

పంచమాంకము నందు గురుశిష్యుల సంభాషణను పరిశీలించినచో వి నారాయణునకు దేవదేవికి శారీరక సంబంధమేర్పడలేదని నిశ్చితాభిప్రాయమేర్పడు పై సందేహము తొలగును.

శ్రీనివాసుడు : (అపవారించి) "మీరు దేవతార్చనపు గదిలోనికిఁ బోయితి చెప్పితిరిగదా!"

విప్రనారాయణుడు : (అపవారించి) "ఔను శీతబాధానివారణకై యది రమ్మనెన

శ్రీనివాసుడు : (అపవారించి) "అదియుఁగాని మీరుగాని యచ్చటఁ దొం యేమియుఁ బడలేదు కదా?"

విప్రనారాయణ : (అపవారించి) "ఏమియుఁ దొందరలేదు. తన యింటికి న దీసికొని పోవుదునన్నది. నదే యంటిని" (పుట 1

ఈ యంకమునందే దేవదేవి మధురవాణితో చేసిన సంభాషణములో "అ బ్రహ్మచర్యవ్రతమునకు భంగము కలుగచేయవలయునను దురుద్దేశముతో కౌగలి కొనుసరికి నా యొడలాపాదమస్తకము భగుభగున నిప్పులతో గాల్చినట్లు మ పోయెను. నిలువున నట్లు కాలిపోవుచుంటినను మహాభయముచే నేనుండఁ జేత తమంతతామే పట్టువదలిపోయెను. వెంటనే యొడలి మంట చల్లారెను" (పుట 131, 132) అని దేవదేవి పల్కినది. దీనిద్వారా విప్రనారాయణుని పవిత్ర చెడలేదన్న అభిప్రాయమునకు బలము కలిగినది.

ఈ నాటకము నందు మాధవుడు కల్పితపాత్రే. ఇతడు వేశ్యలకు విటుఁ దార్చుట, వేశ్యమాత ఆదేశము పాలించుట వంటి కార్యములను నిర్వహించు ఇతడు శ్రీనివాసుని మోసముచేసి విప్రునిద్ద నుండి దూరముచేసి, వారి దర్శనన

సంచిని దొంగిలించి పారిపోయినాడు. వారు తిరిగి వచ్చునరికి దేవదేవి ఇంటివాకిలి మూసియుండును. అప్పుడు విప్రనారాయణుడు "రేపు సాయంకాలము తిరిగివత్తము" (పుట 129) అని శిష్యునితో వెడలిపోయినాడు.

దేవదేవి మనస్సునందు విరక్తి పొందినది. తాను బ్రాహ్మణ భక్తుని భ్రష్టుని చేయలేదను యదార్థమును తన అక్కతో చెప్పినది. ఆమె వెంటనే అక్కడనుండి సారనారాయణము అను దివ్యక్షేత్రమునకు వెళ్ళినది.

తరువాత విప్రనారాయణుడు శిష్యునితో కూడ దేవదేవి యింటికి వచ్చినాడు. అతని సంచిని మాధవుడు తీసికొని వచ్చినట్లు వేశ్యమాతకు తెలియజేసినాడు. ఆమె సంచి లేదనినది. అంతట విప్రుడు "మాధవా, ఇదివఱకు నీ తలక్రింద పెట్టుకొనినది మా సంచి కాదా?" (పుట 137) అని పలికినాడు. ఆమె వెంటనే మాధవుని చెప్పుతో విప్రనారాయణుని నెత్తిపై కొట్టినది. దానితో నాతనికి భక్తి కుదిరినది. అక్కడి కక్కడనే రంగని భక్తిలో లీనమయి, భౌతిక ప్రపంచములో ప్రతివస్తువు నందును శ్రీరంగని దర్శించి పరవశుడై పలవరించుచు మూర్ఛిల్లెను. ఇది పానుగంటి వారి రాధభక్తిని పోలియున్నది.

చోళరాజు అచ్చటకు వచ్చినాడు. దేవదేవి తనకు వ్రాసిన లేఖను శ్రీనివాసునికి విన్పించినాడు. దానియందు విప్రనారాయణుడు దేవదేవి గృహములో నున్నట్లును, అతనిని రక్షింపుమనియు, విప్రనారాయణు డచ్చటకు వచ్చుటకు పూర్వము జరిగిన వృత్తాంతము నంతయును సవివరముగా వ్రాయబడి యున్నది. ఆ రాత్రి రంగేశుడు రాజునకు కలలోనికి వచ్చి "మదీయ భక్తాగ్రగణ్యుడగు విప్రనారాయణుడు తిరుక్కరంబనూరు వేశ్యావీధిలో నున్నాడు. నీ విప్పుడే పోయి యాతనిని మా పల్లకిలో నుంచి సమస్త వైభవములతోఁ దెల్లవాఱకుండ మా సన్నిధికిఁ దీసికొని రావలయును" (పుటలు 148, 149) అని ఆజ్ఞాపించినట్లుగా రాజు పలికినాడు.

వారు మూర్ఛనొందిన విప్రనారాయణుని శ్రీరంగనాథాలయమునకు చేర్చిరి.

నాటకము నందలి నాయకుడు ధీరోదాత్తుడు కావలయును "అవికత్థనుడు, క్షమావంతుడు, అతిగంభీరుడు మహాసత్త్వుడు, స్థేయుడు, నిగూఢాభిమానుడు, దృఢ

ప్రతుడును ధీరోదాత్తుడు"[1] అని ఆంధ్రసాహిత్య దర్పణమునందు చెప్పబడినది.

ఈ లక్షణములను విప్రునియందు పోషించుటకై పానుగంటివారు పై మార్పు లన్నిం టిని చేసిరి. నాయకుడు భక్తుడని నాయిక చేతనే లేఖ ద్వారా పలికించి నాయక పాత్రకు వన్నె తెచ్చినాడు నాటక కర్త.

ఇంకనూ నాటకమునందు మాధవుని నోట పలుకబడిన వేశ్యానుభవము, పాఠకులకు కొంచెము విసుగునిచ్చును.

ఇది నాటకము కనుక నాటక లక్షణముల కనుగుణముగా తగిన మార్పులు చేసి కథను లక్షణలక్షితముగా చేసినారు పానుగంటివారు. ఈ విధముగా పలు విషయములతో మూలముతో భేదించినది ఈ నాటకము.

5. "ఆచార్యసూక్తిముక్తావళి" :

ఈ గ్రంథకర్త నంబూరికేశవాచార్యులు. "ఇది గురుపరంపరా ప్రభావము దివ్యసూరిచరితము, ప్రపన్నామృతము, యతీంద్రప్రవణ ప్రభావము మొదలైన గ్రంథములను ఇక్కగా పరిశీలించి వ్రాయబడిన దని తెలియుచున్నది"[2] అని టి. దే. చెప్పినాడు.

ఈ గ్రంథమునందు విప్రనారాయణుని చరిత్ర పూర్వభాగములోని ద్వితీయోల్లాసమునందు 25వ పద్యమునుండి 98వ వచనము వరకు గల పద్యములలో వివరించబడినది. దీనియందలి కథ వాదిభీకరుండను, గురువు రచయితకు చెప్పుచుండగా వ్రాసినట్లు కలదు.

---

1. "ఆంధ్రసాహిత్య దర్పణము" (వ్యాఖ్యానము) వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి పుట 38.
2. "ఆచార్య సూక్తిముక్తావళి" ఉపోద్ఘాతము పుట i

దీనియందలి కథకును గురుపరంపరా ప్రభావము నందలి కథకును ఎక్కువ పోలికలు కలవు. అంతేకాదు ద్రావిడ ప్రబంధమునే ఈ కవి మూలముగా గైకొని నాడెమో యనిపించును. అయినను అక్కడక్కడ కొన్ని మార్పులు కూడ లేకపోలేదు.

మూలమునందు వలెనే విప్రనారాయణుని జననము చెప్పి "విష్ణుకృపాప్రాప్త వివిధ సాంగోపాంగ సశిరస్క వేదవిజ్ఞాన ఘనుడు" (1-2-25) అని వర్ణించి నాడు కవి. ఈతనికి హరికృపచే సహజ సిద్ధముగనే సకల శాస్త్ర వేద విజ్ఞాన విషయములు కరతలామలకము లయినవని భావము.

పై గ్రంథములలో లేని మార్పొకటి ఈ కావ్యమునందు కన్పించును శ్రీరంగనాథుడు ముందుగనే లక్ష్మీదేవితో తానొక లీలా వినోదమును కల్పింపబోవ చున్నట్లును దానికి విప్రనారాయణుని పావుగా చేయబోవుచున్నట్లును తన్మూలము: అతని యొక్క ప్రారబ్ద కర్మము నశింపజేసి భక్తాగ్రగణ్యునిగా చేయుటే దా: ప్రయోజనమనియు పలుకుట విశేషము (1-2-33). దీని వలన పాఠకులకు ముంద గనే జరుగబోవు విషయము బోధపడును. ఇది పూర్తిగా భగవద్భక్తిని పెంపొంది. చుటకై చెప్పబడినదని గ్రహింపవచ్చును. ఒక విధముగా భక్తుని పరీక్షించుటయే యగును.

ఈ కావ్యకర్తయును పూర్వప్రోక్త రచయితల వలెనే ఆరు మాసములు గడిచినను తీరని ప్రతిజ్ఞ గల దేవదేవి శ్రీరంగని ప్రార్థించినట్లు వివరించినాడ: "రంగనాయక! యితని ననంగశర విధేయునిగ: జేయు కృపనని"(1-2-51) దేవదే ప్రార్థించినది. ఆ ప్రార్థనను మన్నించిన హరి తన కృపచే వర్షము కురిపించినాడ

విప్రనారాయణుడు తన పర్ణశాలలోనేయున్నాడు. దేవదేవి "తొంటి పగి వృక్షగుల్మాది మూలస్థలంబుల యందుండజాలక వడవడ వడంకుచు నమ్మః మహుని పర్ణశాలా ద్వారవేదిక యందు నిచ్చలంబగు క్రొక్కారు మెఱుంగు తెఱ గున దోచె"ను (1-2-53). దీని వలన వీరిరువురి నివాసములు వేఱనియు, ఆమెః ముస్ముందుగా విప్రనారాయణుని సమీపించెననియు తెలియుచున్నది, ఇచ్చ నామెలో ధీరత్వము తక్కువగను విప్రునిలోనది ఎక్కువగను కన్పించును.

ఆచార్యులు విప్రనారాయణుని ధనవంతునిగా చెప్పుట మరొక విశేషము. ఇది పూర్వప్రోక్త కావ్యములం దెచ్చటనూ లేదనియె చెప్పవచ్చును. "దైవవశ ప్రాప్తధనమనేక విధంబు, తెచ్చిచ్చు నంతకు దేవదేవి తల్లి మన్నించు" నని పలికినాడు (1-2-74).

నిర్ధనుడుగా గ్రహించి, అతనిని ఇల్లు వెడలగొట్టినది వేశ్యమాత. అతడామె వాకిటి వద్దనే పడుండి "శ్రీరంగనాథుని కలవరించుచుండె"ను. (1-2-75)

ఈ కొలది మార్పులు తప్పక కథ యంతయును యథావిధముగా ద్రవిడ ప్రబంధమునందు వలెనే యున్నది. పై మార్పులవలన నాయకునకు ఏవిధమగు దోషమంటక రంగనాథుని మాహాత్మ్యము వలననే అతడు కాముకుడయినట్లు ప్రతిపాదించబడినది. అంతేగాక రంగనాథుడు తన భక్తుని పూర్వ ప్రారబ్ధకర్మము నశింప జేసి మోక్షమిచ్చుట ప్రధానముగా గల భక్తవత్సలుడని చాటిచెప్పుట జరిగినది.

నాయికానాయకుల నివాసములు వేరుచేయుటలో కూడ నాయకుని ధీరత్వము పోషించబడినది. మిగిలిన రచనలకన్నను ఆచార్యుల రచనలో శ్రీరంగని మాహాత్మ్యము, విశిష్టత అధికముగా చాటబడినవి. నాయకుని కంటె నాయిక అధీరగా తీర్చిదిద్దబడినది. ఆమె వేశ్యయగుటచే నిట్లు వ్రాయుట సమంజసమే యనిపించును.

6. ద్వాదశహరి చరిత్ర :

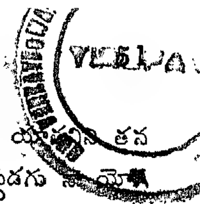
ఈ గ్రంథకర్త కె.టి.యల్. నరసింహాచార్యులు. పన్నిద్ద రాళ్వారుల జీవిత చరిత్రలను తెలుగునందు వచనరూపమున రచించిన గ్రంథములలోనిది ప్రసిద్ధమైనది. ఇందు తొండరడిప్పొడి యాళ్వారును పదునొకండవవానిగా పేర్కొనబడినది.

ద్రావిడ ప్రబంధమునందు వలె నిందలి విప్రనారాయణుడును వనమాలికాంశ సంభూతుడే. కాని ఈ విప్రనారాయణుడు గురుముఖముగా గాక "సర్వవేదశాస్త్రములు నాతని కప్రయత్నముగనే కరతలామలక మయ్యెను". (పుట 213) అందలి దేవదేవి నగరియగు తిరుక్కరంబనూరు ఇందు కదంబనగరముగా మారినది.

ఈమె ప్రతిజ్ఞ కాలమారుమాసములు. ఆమె అప్పటివరకు విప్రనారాయణుని సేవించుచునే యున్నది. కాని అతడు మాత్రము కన్నెత్తియైనను చూడలేదు. ఆమె ఒకనాడు "హే భగవాన్! పంతమే నెరవేరనిచో నిక నాకు కావేరీ తోయమే గతి. కాన పాలముంచినను నీటముంచినను నీదే భారము. అశరణ్యశరణ్యా! శరణు శరణు" (పుట 221 - 222) అని శ్రీరంగని ప్రార్థించినది కాని ఫలితము శూన్యమయినది. మరల ఆమె "తల్లీ మహాలక్ష్మీ రంగనాయకీ! నీవైన నీ భర్తతో నా మొర వినిపించి నన్ను తీర్ణప్రతిజ్ఞను చేయుము"ని శ్రీరంగేశ్వరిని ప్రార్థించినది (పుట 222). శ్రీరంగేశ్వరి వేశ్యాంగనను బ్రోవుమని శ్రీరంగనాథుని కోరినది. ఆమె ప్రార్థనను అంగీకరించినాడు. ఈ గ్రంథమునందు ఈ సన్నివేశమును ఇట్లు మార్చుటకు కారణము వైష్ణవ సంప్రదాయమే, వారు శ్రీ లక్ష్మికి కూడ పురుషకారమును కల్పింతురు. శ్రీవైష్ణవులు ముందు లక్ష్మీదేవి కంతటి ప్రాధాన్యత నిచ్చుటచేత అట్లు వివరించినాడు.

శ్రీరంగనాథుని ప్రభావముచే నొకనాటి రాత్రి జడివాన కురిసెను. దేవదేవి ఆ యోగివరుని వాకిట నొక మూల నొదిగి కూర్చొని చలిచే వడ వడ వణక జొచ్చెను. "ఉరుములతో మెరుపులతో తాటియాకుల చప్పుళ్ళ నొకప్పుడును మరియొకప్పుడు గజఘీంకారముల ననుకరించుచు కురియుచున్న ఆ వర్షము విప్రనారాయణ యోగివరుని కలతనిద్ర నుండి తటాలున మేల్కొల్పెను" (పుట 223). ఇంతకు ముందు రచింపబడిన గ్రంథములలో లేని విషయమిది. బయట అంతటి వర్షము కురియుచుండగా నెవనికిని నిద్రరాదు. విప్రనారాయణుడు కేవలము విష్ణుమాయా ప్రభావితుడై ఆమెను కుటీర ప్రవేశము చేయించినాడని చెప్పుటకే ఇది వివరించబడినది. వర్షము పగటిపూటకూడ కురిసినట్లు చెప్పబడినది. అట్టిసమయములలో దేవదేవి విషయము నిద్ర లేచినప్పుడే గుర్తుకు వచ్చినదని పలుకుట సమంజసము కాదు. ఆవిడ తనతోపాటు నిర్విరామముగా కలసి ఆరామకృత్యము లొనర్చును. కనుక ఆమెను గూర్చి పగటిపూటనే ఆలోచించి యుండవలయును.

ఇందలి విప్రనారాయణుడు ధనవంతుడయినట్లుగా కూడ వర్ణించబడినది. దేవదేవికి వశుడయిన విప్రుడు ఆమె వెంట వేశ్యాగృహమున కేగెను. "ఆ వేశ్య తల్లి విటకంటకి యను సార్థకనామురా లాయన వద్ద నున్న ధనమంతయు సమూల

ముగ పిండివేయఁ జొచ్చెను. డబ్బంతయు నూడ్చివేసి యామె యతనిని తన యింటినుండి వెడల నడచెను." (పుట 225) ప్రియామోహపాశబద్ధుడగు నాయోగి ఆమెను వీడనిష్టము లేక ఆ యింటి యరుగులపై నా రాత్రి శయనించెను.

దేవాలయమునందు పోయిన స్వర్ణపాత్ర దేవదేవి ఇంటిలోనున్నట్లు రాజునకు తెలిపిన విధము వివరింపబడలేదు. "చౌర్యమెట్లు జరిగినదో ప్రశ్నించియు తెలిసికొనజాలక యారాజర్చకులనందఱను ఖైదులో పెట్టెను. నిదానముగా రాజు కా పాత్ర దేవదేవి యింటనున్నట్లు తెలిసెను" (పుట 227) దండింపకుండగ ప్రశ్నించినచో అర్చకుల నుండి సమాధానము రాదు, ఇది రాజు యొక్క గొప్ప దనము ఔదార్యము చాటుటకు యిట్లు మార్చబడినది. దీని వలన కథకు చేకూర వలసిన ఔచిత్యము లోపించినది.

పైన చెప్పబడిన కొలది మార్పులు తప్ప మిగిలిన విషయము నంతయు ద్విపద ప్రబంధములోనున్నట్లే యథాతథముగా నున్నది. ఈ మార్పులు కూడ నామమాత్రములే. విప్రనారాయణుని నిష్కల్మషునిగాతీర్చి దిద్దుటకును, దైవ ప్రేరితముగనే అతడు వేశ్యాసక్తుడయినాడని తెలియ జేయుటకును పై మార్పులు చేయబడినవి.

ఈ రచయిత వైజయంతీ విలాసమును (తమ్మయ్య)ను చదివి వ్రాసినాడని చెప్పవచ్చును. అందుకు సాక్ష్యము ఈతడు దానినుండి "అ విప్రోత్తము వజ్రపంజర నిభందై........" (వైజ 12-139) అను పద్యమును ఉటంకించుటయే. ఈ గ్రంథమందు ప్రబంధములలో నుండెడి శృంగార వర్ణన పూర్తిగా తొలగింప బడినది.

3. వైజయంతీ విలాసము – దాని విశిష్టత :

ఆంధ్ర సారస్వతములో విప్రనారాయణ చరిత్రను తెలియజేయు గ్రంథము లలో నాలుగవది "వైజయంతీ విలాసము". అయినప్పటికిని చదలువాడ మల్లన కృతమగు విప్రనారాయణ చరిత్ర దీనియంతటి ప్రాచుర్యము నొందకపోవుటచే నిది

చవలెనని తలచినది. అందుకు తగిన విప్రకాంతనెన్నుకొని ఆమె గర్భమునందు ప్రవేశించి తదుపరి విప్రనారాయణుడుగా జన్మించినదని వివరించినాడు (వి. ప్ర. 1-71)

విజయ రాఘవుని "విప్రనారాయణ చరిత్ర"లోని యంశములెన్ని భాగము మిగిలిన గ్రంథములకంటే విపరీతము. దీనిని గూర్చి ఈ యధ్యాయమునందే వివరించితిని. కనుక దీనిని ప్రస్తుతము ప్రస్తావించనవసరము లేదని భావించు చున్నాను.

నంబూరి కేశవాచార్యులు తమిళ గ్రంథమునందు వలెనే విప్రనారాయణుని జననమును వర్ణించినాడు (అ.సూ. 1-2-25) కాని "జనని గర్భములోనె సకలంబు నెఱిగి" (పర. 4-5197) అని చిన్నన్నవలెనే "విష్ణుకృపాప్రాప్త వివిధ సాంగో పాంగ శిరస్క వేద విజ్ఞాన ఘనుడు" (అసూ 1-2-25) అని విప్రనారాయణుని మానవాతీతునిగా వివరించినాడు కేశవాచార్యులు. నరసింహాచార్యులు కూడ పైవారితో నేకీభవించి నట్లు ఇంతకు ముందు వివరించితిని.

విప్రనారాయణుని జననమును రెండు పద్యములలో వివరించినాడు తమ్మయ్య. ఇది మూలముతో భేదమును కలిగియున్నది. విష్ణువే స్వయముగా విప్ర సతికి స్వప్నము నందు కన్పించి మాలనిచ్చినాడట. తన్మాలమున గర్భ మేర్పడి పుత్రుని కనినది. అతడే విప్రనారాయణుడు.

"ఉ. నల్లని మేను నిల్వుతిరునామము వచ్చని పట్టునాభిపైఁ
దెల్లని తమ్మియుంగలుగు దేవుడు కుంకుమవన్ని పుల్గు రా
బొల్లని నెక్కి నల్పు దెలుపుం గల పువ్వుల దండఁ దెచ్చి యు
త్ఫుల్ల నిజాంజలిం జిగురు బోడికొసంగె వెసం గృపామతిన్.

"మ. కరుణావారిధి శౌరి దివ్య సుమనో గంధోల్లసన్మాల్య మా
దరణంబొప్ప నొసంగ నప్పుడే యహో తద్దివ్యజయంత్యంశ వి
స్ఫురణన్ గర్భము దాల్చి పొల్చె గడు నప్పూబోడి భాస్వద్ద్యుతిన్
హరిణాంక ప్రతిపత్కళావహన శోభాంచత్ప్రతీచీరుచిన్"

(1-69, 70)

భగవంతుడు సృష్టించినదీ జగత్తు. కావున సృష్టిలోని జీవరాశులన్నియును భగవదధీనములు. భగవంతుడు ఈశ్వరుడు. ఈశ్వరాజ్ఞ లేనిదే తృణము కూడ కదలదు. ఈ యీశ్వరుడు త్రీపేశ్వరులలోని ఈశ్వరుడు. అతడే విష్ణువు. ఆ విష్ణువు మెడలో నుండునదే వైజయంతీ మాల. కనుక నదియు ఈశ్వరాధీనమే. అది చేయవలసిన కార్యమును నిర్ణయించువాడు విష్ణువు. అతడు తన మెడలో ధరించుటచే పవిత్రతనొందిన వనమాలిక జన్మించుటకు తగిన పవిత్రులైన దంపతులకే ప్రసాదించుట యుక్తము. కనుకనే తమ్మయ్య దాని జన్మమును విష్ణువు చేతనే నిర్ణయింపజేసినాడు.

విష్ణువు స్వయముగా బ్రాహ్మణ సతికి కలలో కన్పించి వనమాల నిచ్చుటచే నామె యొక్క ఔన్నత్యము, పవిత్రత స్పష్టమయినది. తల్లి పవిత్రురాలైనచో ఆమె సంతానము కూడ పవిత్రమైనదే యగును. కనుకనే తమ్మయ కథనిట్లు మార్చి పూర్వులకన్న విశిష్టుడుగా కన్పించినాడు.

పై వారివలె మానవాతీత శక్తి నాపాదింపక సామాన్య మానవునిగా విప్రనారాయణుని చిత్రించినాడు తిమ్మయ్య. అందువలననే

తే. "వేద వేదాంగ శాస్త్రాది విద్యలెల్ల
గురు ముఖంబున జదివి తత్పరతనపుడు" (1-74

అని గురుముఖముననే విప్రసుతుడు విద్య నేర్చినట్లు చెప్పినాడు కవి. "నాల్ వేదవ్ ఆఱఙ్గమ్ ముతలాన అఖిల విద్యైకళైయుమ్ అధికరిస్సిక్క" (గురు పుట 95) అని మూలమునందు కలదు. తమ్మయ్య కూడ మూలముతో నేకీభవించినాడు.

2. నాయిక :

ఇందు నాయిక దేవదేవి యను వేశ్య. తమిళ గ్రంథమునందు "దివ్యా నాంశైయామ్ అతి సుస్దరైయాయ్ పర్తిక్కుం" "దేవదేవి ఎన్గిఱపేర్యై" (గురు పుట 98) అని దేవదేవి జననము గూర్చి చెప్పబడినది. దీనినే చిన్నన్న, మల్లన కొంచెము మార్పుతో మూలమునే అనుసరించిరి. శ్రీరంగనాథుడే తన లీలా వినోదమున దివ్యాంగనను రావించి వేశ్య వంశమున జన్మింపజేసినట్లు వివరించిరి.

విజయరాఘవనాయకుడు కూడ చిన్నన్న, మల్లన త్రోవలోనే నడిచినాడు. కేశవాచార్యులు మూలమునే అనుసరించినాడు.

తమ్మయ్య పైవారికన్నను సహజ లక్షణ సంపన్నగా దేవదేవిని పరిచయము చేసినాడు. వేశ్యకు చిత్తముకన్నను విత్తము ప్రధానము. ఆ విత్తమును సంపాదించవలెనన్నచో విటుల నాకర్షించగల సౌందర్య మవసరము. కనుకనే ఆమెనొక అందాలరాశిగా చేసి మన కన్నులకు కట్టినట్లుగా వర్ణించినాడు. ఆమె కందర్పుని మాయలమందు, మదను సామ్రాజ్య సంపదల దీవి, రాగరసంపు నడబావి, శంబరారాతి యార్జనపు తీవి" అని వాడిన విశేషణములన్నియును సౌందర్యమును వ్యక్త పరచునవే. అన్నింటిని మించి "భూవసతినున్న రతిదేవి దేవదేవి" (1_102) యను విశేషణమామె సౌందర్యమును ఇనుమడింప జేసినది.

3. దేవదేవి ప్రతిజ్ఞ చేయుట :

విప్రనారాయణుని విటుని కావించుటకు దేవదేవి ప్రతిజ్ఞ చేయును. ఇది కథ యందలి ప్రధానమైన సన్నివేశము. ఆయువుపట్టు. ఈమె ప్రతిజ్ఞకు కారణము మూలమునందిట్లు కలదు. "దివ్యోద్యానస్థ తరుగుల్మ లతాదికళుక్కు ఆలవాలకరణ జలసేచనాది కైఙ్కర్య నిరతారాయి రానిఱ్కు అత్తై అవర్ కళిరువరుమ్ విస్మయిత్తుడన్ అలోకిత్తుక్కొణ్డిరుక్క ; ఇవరుమ్ తమ్ కైఙ్కర్యాసక్తచిత్తరాయ్ అవర్కళైక్కణ్డెడుత్తుప్పారామల్ తిరస్కరిత్తిరుక్క" (గురు పుట 99). ఇందు విప్రనారాయణుడు తోటపనిలో లీనమై యుండుటచే ఆ వేశ్యలను కన్నెత్తి చూడలేదన్నదే ఆమె ప్రతిజ్ఞకు కారణమయినది. దీనినే చిన్నన్న, మల్లనలు యథావిధిగా అనువదించిరి.

"ఆరామకృత్యంబు లాచరింపుచును
జీరికిం దము లెక్కసేయని వాని
| ....
.... |
ఇటవచ్చి మనము నెంతసేపాయె
కటకటా యొక్కమాటు కన్నుల జూచి
యెందుండి వచ్చితి రేమని యనుడు"

(పర. 4_5555, 5556, 5558, 5559)

చ. "కనుగొని తమ్మితండు కడకంటను జూడక యొక్క చీరికిం
గొనక వచోవిలాసములకుం జెవిదేలంగనీక యా
ననమరవాంచి తోటపయి నాటిన కోర్కుల నిర్వికారుడై"
(వి ప్ర. 2-70)

ఇదే అభిప్రాయమును కేశవాచార్యులు కూడ కొలది మార్పుతో చెప్పినాడు.

"జలసేచనావాల కలన శీలు విప్రనారాయణుని జూచి దీప్ర రత్న
దివ్యభూషణ యద్దేవదాసి విలసితంబొప్పఁ గనుఁ మ్రోల నిలిచె"

ననియు (అ.సూ. 1-2-36) "కన్నెత్తి చూడ డక్కాంత నతడంత" (అ.సూ. 1-2-37) అని విపులీకరించినాడు ఆచార్యులు.

ఒక కార్యమును నిర్వహించుటలో లీనమైన వాడు సమీపస్థులను గమనింపక పోవుట సహజమే. అందును ఎచ్చటనుండియో వచ్చి ఉలుకూ పలుకూ లేకుండగ సమీపములో నిలుచున్న వారిని చూడక పోవుటలో విశేషము లేదు. అంతేగాక పూలచెట్లకు పాదులు చేసి, నీరుపెట్టుట మనస్సు లగ్నము చేసి చేయవలసిన పని. కనుకనే అతడు దేవదేవిని కన్నెత్తి చూడలేదు. ఆమె స్త్రీ. అతడు విష్ణుకైంకర్యాసక్తుడు. అందువలననే ఆమెను చూడక పోయి యుండవచ్చునని భావింప వచ్చును.

ఈ సన్నివేశమునందు కారణము బలవత్తరముగానుండవలయును కనుకనే తమ్మయ్య మార్చి వ్రాసినాడు.

"ఉ. మ్రొక్కిన నెవ్వరేమనడు మోమటు పెట్టుక చక్కఁ బోయె నీ
దిక్కును జూడడాయె నొక దీవన మాటయు నాడడాయె నీ
టెక్కిడి వైష్ణవుండు మనకేటికి మ్రొక్కలి మమ్మ యక్కటా
నెక్కొని పెట్టిబుద్ధిమెయి నిద్దుర వోయిన వాని కొళ్ళకున్" (2-11)

మ్రొక్కినప్పటికి దీవించక పోవుటయే దేవదేవి కోపమునకు కారణమయినది. అదియే ఆమెచేత ప్రతిజ్ఞ గావించినది. ఎదురుగా వెళ్ళి మ్రొక్కినప్పుడు సంబోధించియే మ్రొక్కుదురు కదా! ఆటువంటి సమయమున ఎంత పరధ్యానాసక్తుడైయున్నను తప్పక కన్నెత్తి చూచును. చూచినప్పుడు దీవించక పోవుట

ఎదుటివారి ఆత్మాభిమానమును దెబ్బతీసి నష్టే యగును అత్తరి ఎవ్వరికైనను కోపము కలుగక మానదు. కనుకనే దేవదేవి విప్రనారాయణుని విటుని గావించుటకు ప్రతిజ్ఞ పూనినది. ఈ మార్పు మూలమును సంస్కరించినట్లుగా నున్నది.

విజయ రాఘవ నాయకుడు విష్ణుకథాగోష్ఠిలోనుండుటచే విప్రనారాయణుడు దేవదేవిని గమనించలేదనినాడు. పానుగంటి వారును, నరసింహాచార్యులును తమ్మయ్యనే అనుసరించిరి.

4. నాయికా నాయకుల కలయిక :

ఈ సన్నివేశమే కథకు తారాస్థాయి ప్రధానమైన మలుపు. అవమానములలో విప్రుని విటుని గావింతునని ప్రతిజ్ఞపూని, తన అలంకారముల నన్నింటిని సఖులను అగ్రజతోపంపినది దేవదేవి సాత్త్వికవేషముతో విప్రుని సమీపించినది (గురు. పుట 99). దీనినే కొద్ది మార్పుతో చిన్నన్న అనువదించినాడు. చిన్నన్నగారి దేవదేవి అక్కతో చెలులను మాత్రమే పంపినది. ఆ భరణములు ఒక చెట్టు తొఱ్ఱలోనుంచి, అచ్చటనే వైష్ణవముట్టిపడునట్లు వైష్ణవ దాసరిసాని వేషధారణ గావించుకొని విప్రనారాయణను సమీపించినది. మూలమునందు వలె వేశ్యావృత్తి యందు విరక్తినొంది విప్రుని పాదములాశ్రయించినట్లు విశదపఱచినాడు.

మల్లన దేవదేవిచే విప్రనారాయణునకు జీవిత వృత్తాంతము చెప్పించినాడు. అందుచే నాతని మనస్సు కరిగి కొన్ని ప్రశ్నలడిగినాడు. సమాధానములు విని దాస్యము నొసగినాడు.

తమ్మన ఈ సన్నివేశమునందు విషయ వివరణ చక్కగా చేసినాడు. "తరుణీమణు లిరువురు నీ కరణింబన్నిదము నుడివి క్రమ్మఱ లీలా సరణిం బురికిం జేరిరి" (2-31 అని ఇరువురిని యింటికంపినాడు తమ్మయ్య. వీరిరువురును దేవదేవి, ఆమె యక్కయగు మధురవాణి. ఇరువురును రాజసభలో న్నాట్యప్రదర్శననిచ్చి వచ్చుచు. మార్గమధ్యములో విప్రుని వనములో ప్రవేశించిరి. కనుక వారివద్దనున్న వస్తుసామాగ్రి వైష్ణవదాసరిసాని వేషధారణకు సరిపడదు. తగినదైయుండక పోవచ్చును. అందువలననే ఇంటికి వెళ్ళి తగుసామాగ్రినంతయు సేకరించి మఱునాడు ఉదయముననే విప్రనారాయణుని వనమునందే సందర్శించినది దేవదేవి.

ఒకనాటి ఏకాదశి నాటిరాత్రి పింగళాఖ్యానము వినుటచే తాను విరక్తురాలయి నట్లు చెప్పినది. అంతకు ముందే వేశ్యావృత్తిని నిరసించినది. ఇంటికి వెళ్ళి మరునాడుదయముననే వచ్చుటచే కొంత కాలవ్యవధి కలదు. ఈ వ్యవధి ఆ వేషమును మార్చుకొనుట కవకాశము నిచ్చినది. చిన్నన్న, మల్లన్న విజయరాఘవుడా దిగా గల రచయితలు అక్కడకక్కడే దేవదేవి వేషమును మార్చుకొనినట్లు వ్రాసినారు. వారందరు మూలమునే అనుసరించిరి. కాని తమ్మయ్య మూలమును సంస్కరింప తలచియే పై విధముగా వివరించినాడు.

ఈ విధముగా వేషము మార్చివచ్చిన దేవదేవితో కొంత కాలము చర్చించిన తదుపరి దాస్యమంగీకరించినాడు విప్రనారాయణుడు.

విప్రనారాయణునితో కలసి దేవదేవి తోటపని చేయుచును, అతని సేవలు చేయుచును ఆఱుమాసములు గడిపినది. అనంతరమొకనాటి వర్షాకాలమునందు పగలు, రాత్రి ఎడతెరిపి లేకుండగ వర్షము కురియసాగెను. ఆనాటి రాత్రి విప్రనారాయణుని అనుమతితో పర్ణశాలలో ప్రవేశించి తన హావభావాది శృంగార చేష్టల ద్వారా అతని మనస్సు మార్చి రతికేళి కూడినది. ఇది మూలమునందలి విషయము.

"ఇప్పడియే అఱుమాసమ్ అనువర్త్తిత్తిరుష్దాల్ / .... / ఒరు వర్షాకాలత్తిలే పెరువర్షమ్ వర్షిక్క; శ్రీ విప్రనారాయణరుమ్ పర్ణశాలైయిల్ ప్రవేశిత్తిరుక్క; అవళుమ్ అప్పాలే యిరుష్దునన్నైయానిఱ్కక్కణ్డు "ఉళ్ళేవా" ఎన్ఱైక్క; అవరుమ్ ఉళ్ళే ప్పుకున్దవళవిలే ఈరప్పుడైవైయుడనే యిరుక్కుఱత్తైక్కణ్డు తమ్ముడైయ ఉత్తరీయత్తై ప్రసాదిక్క; అవళుమ్ ధరిత్తుక్కొణ్డు అవరై ప్పార్త్తు "తిరువడికళై ప్పిడిక్కవేన్" ఎన్న ఇవరుమ్ అనుకూలిక్క; అవళుమ్ తిరువడికళై ప్పిడి యానిఱ్కచ్చెయ్తే", అఙ్గారసదృశీనారీ ఘృతకుమ్భసమః పుమాన్" ఎన్గిఱపడి పడియే నెరుప్పెచ్చేర్న్దనెయ్యైప్పోలే ఇవర్ మనమ్ ఉరుకచ్చెయ్తే, అవళుమ్ "స్వామీ! అడియేనుక్కు హితమాయిరుప్ప తొరువార్త్తై యరుళిచ్చెయవేణుమ్" ఎన్ఱు మన్దస్మితమ్ శెయ్తు అపాఙ్గవీక్షణమ్ పణ్ణ; ఇవరుమ్ వికరిత్తు అవళ్ కైయైప్పిడిక్క: అవళుమ్ "ధన్యైయానేన్" ఎన్ఱు ఇవరై గాఢాలిఙ్గనమ్ పణ్ణిక్కొణ్డు రమిత్తు ఒరుకాలుమ్ కాన్తా విషయానభిజ్ఞరాన ఇవరై మనోభవాయోధన వైభవత్తాలే స్వవిషయే మగ్నమనావాక్కినాళ్" (గురు. పుట 100)

చిన్నన్న మల్లన కావ్యములలో వీరిద్దరి నివాసములు వేర్వేరుగా ఉన్నట్లు స్పష్టపరిచిరి. చిన్నన్న ఆరు మాసముల తరువాత దేవదేవి శ్రీరంగ నాథుని ప్రార్థింపగా, అతని కరుణచే వర్షము కురిసినదనియు, భగవత్ప్రేరణ చేతనే దేవదేవి విప్రుని వశపరచుకొని రమించినదనియు సూచించినాడు. మల్లన సంవత్సర కాలమునకు చిన్నన్న రచనలోవలె దేవదేవికి విప్రుడు వశుడయినట్లు పేర్కొనినాడు. మూలమునందు మాత్రమిరువురును కలసి ఒకే పర్ణశాలలో ఉన్నట్లే చెప్పబడినది. తమ్మయ్య కూడ వీరువురును ఒకే పర్ణశాలలోనున్నట్లు వర్ణించినాడు.

వేర్వేరు నివాసములలో నుండుటచే వీరిద్దరి కలయికకు ఎక్కువకాలము పట్టుట సహజమే. దేవదేవి గృహ కార్యక్రమమును నిర్వహించుచు విప్రుని కను సన్నలలో మెలగుచున్నట్లు తమ్మయ్య వర్ణించినాడు (2-120). దీనివలన ఆమెపై అతనికి కరుణ కలిగి మనస్సు కరగినది. ఆమె శృంగార చేష్టలచే నాతనిలో మోహపు బీజమునాటినది. అది మొలకెత్తినది. మొగ్గతొడిగినది. తత్ప్రభావము వలననే ఆమె కౌగిలి కొరకు అఱ్ఱులు చాచినాడు. దానికి ఒకనాటి రాత్రి వర్షము సహకరించినది. వాన నెపముతో కుటీరములోనికి పిలిచి బలాత్కారముగా తనను కోరికను తీర్చుకొననెంచినాడు (3-3). స్త్రీసామీప్యముచే పురుషునిలో క్రమక్రమముగా జరుగు మార్పులతో ఈ సన్నివేశము చక్కగా తీర్చిదిద్దబడినది. ఇద్దరి మధ్య కొంత సంభాషణ జరిగినది. ఇందు విప్రనారాయణుడు పరూధిని గాను, దేవదేవి ప్రవరుడుగాను కనిపింతురు. పొలతిదావ. పురుషుదాక్ష్యఘటము. పురుషుడు పొలతిపలుకులకు వలపులకు వశమగుట మానవ సహజము. దానికి దైవప్రేరణ యున్నట్లు వర్ణించుట సమంజసము కాదని భావించియే తమ్మయ్య సహజ మానవ స్వభావానుకూలముగా ఈ సన్నివేశమును తీర్చిదిద్ది మూలకథ కంటె అందముగు వేసినాడు.

చిన్నన్న మల్లనాదులు నాయకునియందు ధీరత్వమును పోషించుటకై ఇద్దరి కలయిక దైవ ప్రేరణమని ఉద్ఘాటించిరి. కాని మానవుని జీవితచరిత్రలను మానవత్వమున్నట్లుగనే వర్ణించుట యుక్తమము. మానవులను దైవత్వము కలిగిన వారుగా చిత్రించుట సమంజసము కాదు. తమ్మయ్య తన పాత్రలందు మానవత్వ మును సంపూర్ణముగా పోషించినాడనుటలో సందేహము లేదనవచ్చును.

దేవదేవి విప్రనారాయణుని వశపర్చుకొని రతికేళిలో తేలించినదను విషయమున వీరందఱును ఏకీభవించిరి. విప్రుని వశపర్చుకొనిన తరువాత సర్వాలంకరణ భూషితయై అతనితో భోగించినట్లుగా విజయ రాఘవుడు వివరించినాడు (వి.నా.పుట 29). కాని తమ్మయ్యమూలకథలో నేకీభవించి నిరస్తభూషగానే యీ సన్నివేశమునందు దేవదేవిని చిత్రించినాడు.

సంభోగానంతరము విప్రుడు తనను వదలి యుండలేడని గ్రహించిన దేవదేవి వెంటనే తన గృహమునకు తీసికొని వెళ్ళినది. స్త్రీ భోగమే కాలక్షేపముగా అనుభవించుచు సర్వమును మరచినాడు విప్రుడు. ఆతనిని సర్వశూన్యునిగా చేసినది దేవదేవి. అనంతరము వేశ్యమాత ఇతనిని గృహమునుండి బయటకు వెడలగొట్టినది. అతడక్కడే వేశ్యాగృహద్వారము యొక్క ముఖద్వార సమీపమందు అరుగుపై కూర్చున్నట్లు మూలకథలో కలదు.

"స్వధర్మానుష్ఠాన సన్ధ్యాసావిత్ర్యాదికళైయుమ్ మఱన్దు స్త్రీభోగమే కాలక్షేపమాక వర్తిక్క ఇవరై సర్వస్వాపహారణమ్ పణ్ణి శూన్య ధనరానవాఱే తానుమ్ అనురాగ శూన్యై యాయ్ త్తవిళ్ళద; ఇవరుమ్ అవళ్ గృహద్వారత్తిలే ఖిన్నరాయ్ ముకిత్తు క్కొణ్డుకిడక్క" (గురు. పుట 101)
దీనినే చిన్నన్న యున్నది యున్నట్లుగా ననువదించినాడు.

"ఖిన్నుడై వారి వాకిటనున్న పంచ
తిన్నెపై నొదికిలి దేవుడా యనుచు
తలక్రింద జేయిడి తనలోతానె
తలపోయుచుండె ...." (పర. 4-5987-5990)

తరువాత కవులందరు మూలమునే అనుసరించిరి. తమ్మయ మాత్రము యీ సన్నివేశమును మార్చినాడు. విప్రుని నిర్ధనునిగా గుర్తించిన వేశ్యామాత ఇల్లు వదలి వెళ్ళుమనినది. అట్టిదరి ఆమె పలికిన పలుకులు అతనికి రోత పుట్టించినవి. "పోకుండుట నీతిగాదు బుద్ధి దలంపన్" (వై జ. 3-107) అని భావించినాడు. వెంటనే తొంటి తోటకు బయలుదేరినాడు.

చ. కరమున మ్రోనికుండికయుఁ గంబళమంసమునందుఁ జంకపైఁ
దిరిపపుగూడయు న్గొని తదీయ నివాసము నిర్గమించి యే
వ్వరు తనుఁజూతురో యనుచు వంక ముసుంగిడి నమ్రవక్త్రుఁడై
యరిగె నతండు పంచశరదు న్గలలమూఁటకుఁ దోఁటిలోఁటకున్" (3-109)

ఎంతటి వేశ్యాలోలుడైనను వేశ్యాగృహమునుండి బయటకు గెంటబడిన తరువాత నచ్చట యుండుట దుర్లభము. పౌరుషవంతుల లక్షణము తిరిగి స్వగృహమునకు చేరుకొనుటయె. కనుకనే తమ్మయ్య విప్రనారాయణుని తోంటితోటకు చేర్చినాడు. తిరిగివెళ్ళు సమయములో నెవ్వరికైనను చేసిన పని సమంజసము కాదని గుర్తుకు వచ్చును. అప్పుడే వారికి లజ్జాభయములు గుర్తుకు వచ్చును. అందువలననే విప్రనారాయణుడు "వంకముసుంగిడి"నాడు. ఈ సన్నివేశము నందు కూడ కవి విప్రునిలో సంపూర్ణమైన సహజమానవత్వమును నింపినాడు. అందువలననే ఆరుద్ర ఈ విధముగా పలికినాడు "ఇతరకవుల విప్రనారాయణ చరిత్రలలో నాయకుడు మనిషిలాగా ఇంత స్పష్టంగా కనబడడు. తమ్మయ్య మానవస్వభావాన్ని అర్థము చేసికొన్నదిట్టి" .[1]

5. స్వర్ణపాత్ర వృత్తాంతము :

ఆ విధముగా వేశ్యాగృహ ముఖద్వారమునందు పడుండిన విప్రనారాయణుడు కొంతకాలము తరువాత లేచి అచ్చటనే అటునిటు తచ్చాడుచుండెను. శ్రీరంగనాథుడు సతీసమేతుడై సంచారము చేయుచు ఆ వీధికి వచ్చెను. అక్కడ తచ్చాడు విప్రుని చూచి లక్ష్మీదేవి మందహాసముచేసి, అతనిని గూర్చి స్వామిని ప్రశ్నించినది. స్వామివారు తమకు పూమాలలు సమర్పించు విప్రనారాయడను భక్తుడు వేశ్యాసక్తుడై వేశ్యాగృహమునకు వచ్చెననియు, ఆమె అర్థలోభియై ధనహీనుడగు వానిని గృహము వెడలగొట్టగా బయటనున్నట్లు తెలిపినారు. వీనిని ఆయన లీలకు పావుగా చేయవలదనియు, కరుణించి మన్నించుమనియు దేవి పలికినది. అంతట

---

1. "సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం" (నవాబుల యుగం) పుట 186.

స్వామి తన పంచపాత్రలలో నొక దానిని అపహరించుకొని వెళ్ళి వేశ్యకు ఇచ్చెను. ఆమె సంతుష్టయైనది. శ్రీరంగనాథుడు విప్రనారాయణుని లేపి దేవదేవి పిలిచి నట్లు చెప్పివెళ్ళెను.

"అవ్వేళవిలే పెరుమాళ్ళుమ్ పిరాట్టియుమ్ అవ్వీధియిలే సవిలాస సఞ్చారమ్ పణ్ణిక్కొణ్డు ఎళున్దరుళానిఱ్క; అవ్వేళవిలే పిరాట్టి, ఇవరైక్కణ్డు మందహాసమ్ పణ్ణి "వేశ్యాగృహద్వారత్తిలే ముళిత్తుక్కొణ్డు కిడక్కిఱారార్" "ఎన్ఱుకేట్క; పెరుమాళుమ్ "నమక్కు పూమాలై తరుమ్ విప్రనారాయణన్ వేశ్యాసక్తనాయ్ అవళాలే అర్థలోభత్తాలే నిరాకృతనాయ్ దుఃఖితనాయ్ తద్వారి ముళిత్తుక్కొణ్డు కిడక్కిఱాన్" "ఎన్దరుళిచ్చెయ్య; పిరాట్టియుమ్, పెరుమాళడనే "నమక్కు అన్తరఙ్గరానవర్ ఇఙ్గనే విషయాసక్తరానాలుమ్ విశ్వమోహన హేతువాన దేవరీర్ మాయైక్కు విషయ మాక్కలామో? ఇవరై విషయాసక్తి యిరుణ్డాన పాపత్తై నిశ్శేషమాక నివర్తిత్తు దేవరీర్ తిరువడి కళుక్కు అన్తరఙ్గరామ్పడి కటాక్షిత్తరుళ వేణుమ్" ఎన్న; పెరుమాళుమ్ పిరాట్టివార్తైక్కు ఇశైన్దు, తమ్ పఞ్చపాత్రిత్తిలే ఒరుతపనీయమాన శుద్ధోదక పాత్రత్తై యెడుత్తుక్కొణ్డు వన్దు, వేశ్యాగృహద్వారనిన్ఱు "దేవదేవీ! కవాటోద్ఘాటనమ్ పణ్ణు" ఎన్న; అవళుమ్ "నీర్ ఆర్" ఎన్ఱుకేట్క "నాన్ అళగియమణవాళనెన్బవన్ విప్రనారాయణనుడైయ దూతన్ అవరనుప్పవన్దేన్" ఎన్న అవళుమ్ శిడక్కె నక్కతవైత్తిఱన్దు "ఎన్" ఎన్దు వినవ; పెరుమాళుమ్ "శ్రీవిప్రనారాయణన్ ఉనక్కు ఇన్ద స్వర్ణపాత్రత్తైత్తన్దాన్" ఎన్న; అవళుమ్ ప్రహృష్టై యామ్ త్తపనీయ పాత్రత్తై వాఙ్గిక్కొణ్డు "అవరై ఉళ్ళేవరచ్చొల్లుమ్" ఎన్న అళగియమణవాళనుమ్ విప్రనారాయణ రణ్డియిలే శెన్దు "దేవదేవి ఉమ్మై ఉళ్ళే వరచ్చొన్నాళ్" ఎన్న ఇవరుమ్, కర్ణామృత వార్తైయెక్కేట్టు సన్తుష్టరాయ్ ఉళ్ళే పుకున్దు అవళడనే క్రీడాపరరాక, అవ్వేళవిలే పెరుమాళుమ్ కోయిలిలేపోన్దు" (గురు పుటలు 101, 102)

పై విషయమును చిన్నన్న మార్చి తెనిగించినాడు. శ్రీదేవి శ్రీరంగనికి ఏకాంతమున సేవచేయుచుండగా స్వామి అకారణముగా మందస్మిత మొనర్చెను. శ్రీదేవి దానికి కారణమడిగెను. అతడు విప్రనారాయణుని స్థితిని వివరించెను. తరువాత నంతయును, మూలకథయే. అయితే మూలకథలోని అళకియమణవాళన్

ఇచ్చట కాంతోపయంతుడయినాడు. మూలమునందు దేవదేవియే స్వయముగా స్వామి వద్దనుండి స్వర్ణపాత్ర గ్రహించినది. ఇందు వేశ్యమాత గ్రహించినది. వేశ్యావీధికి వెళ్ళకుండగనే విషయమును గ్రహించినట్లుగా విష్ణు పాత్ర తీర్చి దిద్దినాడు చిన్నన్న. విష్ణువు సర్వాంతర్యామి, సర్వజ్ఞుడనియును చాటుటయే ఈమార్పు ప్రయోజనమని బోధపడుచున్నది.

మల్లన యు చిన్నన్ననే అనుసరించెను. విజయరాఘవ నాయకుని విప్రనారాయణుడు మాత్రము వేశ్యయింటి బయటనే యుండి రాజగోపాలస్వామిని ప్రార్థించినాడు.

"అపవర్గమిచ్చే నిన్ను రాజమన్నా
ఈ నీరజ ముఖి పొందు
నిమ్మని వేడు కొందు రాజమన్నా" (వి చ. పుట 41)

కేశవాచార్యులు ఈ విషయమునందు మూలమునే అనుసరించినట్లు కానవచ్చును. కాని విప్రనారాయణుని లోనికిరమ్మని పిలుచుటకు దేవదేవి "చెలికత్తెనంపినది. నెచ్చెలి పలికెనిట్లు "స్వామి ప్రేమమెలర్పఁ జయ్యన నిను దోడితెమ్మని పంచెనద్దేవదేవి" (అ.సూ. 1-2-84) అని మూలమును కొంచెము మార్చినాడు. ఇది తమ్మయ్య ప్రభావమై యుండవచ్చును.

ఈ ఘట్టమును తమ్మయ్య మార్చి రమణీయముగా మలచినాడు. వేశ్య మాతచే నిల్లు వెడలగొట్టబడిన విప్రనారాయణుడు తన తోంటతోటకు చేరుకొనెను. అందునాతడు దేవదేవితో పొందు కల్పించుమని శ్రీరంగనాథుని ప్రార్థించినాడు.

మ. నిలదీయంగము రంగనాథ । వరమేనివ్వేడెదన్నన్న హీ
సలిలాగ్నిశ్వసనాభ్రిత త్త్వముల నాచంద్రాస్య నిమ్మేనఁ దో
య్యలి ఘర్మాంబుల నింతినేత్రములఁ గీరాలాప ప్రాణంబులన్
జలజాక్షేక్షణ మేనిలోని బయలన్ సాయుజ్యమొందింపవే" (3-130)

శ్రీరంగనాథుడు భక్తుని మొరనాలించినాడు. వామన వేషము ధరించి రంగడను నామముతో స్వయమర్థచోరుడై వేశ్యాగృహమునకు వెళ్ళినాడు. వేశ్య

కూతకు బంగారు గిన్నె నిచ్చినాడు. "చాలు రమ్మనవయా యయగారి"ని (4-31) అన్న వేశ్య మాటతో" నేరమ్మని నన్వచ్చునే మీరలె పిలువఁ దగు గాక" (4-14) అని బదులు పలికినాడు రంగనాథుడు. ఈ సన్నివేశమునందు వెడల గొట్టిన వారే తిరిగి పిలిచినచో నాతనికి గౌరవము కలుగును. అందుచేతనే తమ్మయ్య కావేరియను వేశ్యచే విప్రనారాయణుని పిలిపించి, ఈ ఘట్టమునందు మూలమునకు మెఱుగు పెట్టినాడు.

మరునాడు గుడిలోని బంగారు పాత్ర పోవుటను చూచి పూజారి జియ్యరునకు తెలియజేసెను. ఆ జియ్యరు తలవరికి, తలవరి, రాజునకు తెలియజేసిరి. రాజాజ్ఞగా గుడి సిబ్బందిని హింసించుచుండగా, వారిలో నొకని యందు ప్రేమగొనియున్న ఘటచేటియగు వేశ్య జలాహరణార్థమువచ్చి వారినిచూచి, కారణమడిగి, స్వర్ణపాత్రి వృత్తాంతమును వివరించినట్లు మూలమునందు కలదు.

"నిచుళాపురీన్ద్రనాన రాజావుమ్ కేట్టు, నమ్బియార్, పరిచారకర్, ముదలా నార్తై ప్పిడిత్తుదణ్డిక్క: అవ్వళవిలే జలాహరణార్థమాకవన్ద దేవదేవియకత్తా ఘటచేటి, తన్నోడు సమ్బన్దముడై యానొరువనై బాధిక్కణ్డు "ఇతువెన్?", ఎన్రుకేట్క తపనీయపాత్రమ్ కాణామర్పోనత్తై అవళుక్కుచ్చొల్ల: అవళుమ్ కేట్టు "శ్రీ విప్రనారాయణన్ ఎజ్గళ్ దేవదేవిక్కు ఒరుస్వర్ణపాత్రమ్ కొడుత్తిరుక్కిఱాన్, అవళ్ మెత్తైత్తలై యణైయిన్ కీళేవై త్తిరుక్కిఱతు", ఎన్న అవర్కళుమ్ కర్ణామృతమాన ఇవార్తైయైక్కేట్టు రాజకర్తురుక్కుచ్చొల్ల" (గురు. పుట 102)

పై మూలకథలోని ఘటచేటికి చంచలవాణి అనిపేరుపెట్టినాడు చిన్నన్న. మిగిలిన విషయములో మూలమునే అనుసరించినాడు. మల్లనయునట్లే చేసినాడు. విజయరాఘవనాయకుడును, కేశవాచార్యులును మూలమునే అనుసరించిరి. "ద్వాదశసూరి చరిత్ర" యందు మాత్రము "నిదానముగా రాజునకాపాత్రదేవదేవి యింటనున్నట్లు తెలిసెను" (ద్వా.సూ.చ.పుట 227) అని వ్రాయబడెను. బహుశః గూఢచారుల వలన రాజు తెలిసికొని యుండవచ్చును.

తమ్మయ్య దీనిని సంపూర్ణముగా మార్చి వ్రాసినాడు. దొంగలు దొంగిలించిన సొమ్మును అగసాలివారిండ్లకు తీసికొని వెళ్ళి అమ్ముకొందురు. కనుక

దొంగిలించబడిన వస్తువులు వారిండ్లకు చేరును. వారిని రప్పించి యడిగినచో విషయము తెలియును. కనుకనే ఊరిలో నున్న కంసాలివారి నందఱిని ఒక్కొక్కరిని రహస్యముగా రప్పించి సొమ్ము విషయము తెలిపినచో బహుమతి యిచ్చుచున్నట్లును, "ఎట్టియెతం బ్రచురమతని నెన్నడుఁజేయన్" (4-74) అని తలవరి వివరించినాడు. దానికాశ పడిన యగసాలిబత్తుడు హేమపాత్ర దేవదేవి యింట నున్నట్లు తెలియజేసెను (4-76)

వేశ్యయింటిలో పనిచేయువారు యింటిరహస్యము చెప్పినట్లు చెప్పుటకన్న కంసాలివారి ద్వారా స్వర్ణపాత్ర వృత్తాంతము చెప్పించుట సమంజసముగా నున్నది. సాధారణముగా నితరులు తెచ్చియిచ్చిన సొమ్మును ఒరుపు పెట్టించి స్వచ్ఛమైనదో కాదో తెలిసికొనుటకు స్వర్ణకారుల వద్దకు తప్పక తీసికొనిపోదురు జనులు. వారికి తప్పక విషయవివరములు తెలియును. కనుక ఈ విషయ వివరణ యందు పైవారి కన్నను తమ్మయ్యయే శ్రేష్ఠుడనవచ్చును ఇది మూలమును కూడ సంస్కరించినట్లే యయినది.

6. నేరపు విచారణ :

ఆవిధముగా ఘటచేటి యగు వేశ్యవలన స్వర్ణపాత్ర ఉనికిని తెలిసికొని వెంటనే రాజు భటులను పంపి పాత్రతోపాటు దేవదేవిని, విప్రనారాయణుని బంధితులుగా తెప్పించెను. రాజు వారిని విచారింపగా విప్రనారాయణుని శిష్యుడే తనకాపాత్ర నిచ్చినాడనియు విప్రుడే దానిని వాని ద్వారా పంపినాడనియు దేవదేవి వివరించెను. తనకసలు శిష్యుడే లేడనియు, ఆ పాత్ర విషయమే తెలియదనియు విప్రనారాయణుడు విపులీకరించినాడు. దేవదేవి ఆతనికి శిష్యుడున్నాడనియు, ఆతడు లేడనియు సభలోనిరువురు వాదించుకొనిరి తుదకు వేశ్యవద్ద అపరాధ రుసుమును వసూలు చేసి, పంపించి, విప్రనారాయణుని స్వర్ణచోరునిగా నిర్ణయించి, కారాగారమున బంధించి గృహమునకేగినాడు రాజు.

ఆ రాత్రి శ్రీసతి కోరికపై శ్రీరంగనాథుడు రాజునకు కలలో కన్పించి తానే ఆ పాత్రను గైకొని పెళ్ళి వేశ్యకిచ్చినట్లు పలికి, విప్రనారాయణుడు

నిర్దోషి కావున ఆతనిని యథావిధిగా తిరువారాధన కంగీకరించవలయుననియు వేశ్యాధనము వేశ్యకివ్వవలయుననియు ఆదేశించెను.

"అవల్ కళుమ్ వన్దు ఇవల్ కళై ప్పిత్తుక్కొణ్డు అవళ్ గృహత్తై శోధిత్తు అన్దవట్టిలై యుమెడు త్తుక్కొణ్డు దేవదేవియుమ్ విప్రనారాయణరై యుమ్ పిడిత్తు క్కొణ్డు వన్దు రాజావిన్ మున్నేవిడ, అశరసుమ్ వేశై యైక్కుటిత్తు "ఇప్పడి పెరుమాళుడై య పాత్రత్తై నీవాఙ్గాలామో "ఎన్న" నాయన్; తే పెరుమాళ తెన్దటియేన్, ఇవన్ తన్ వట్టివెన్దు తన్ దూతన్ అళకియమణవాళనెన్బా నొరువన్ కైయితే వరవిట్టాన్, అటియాపల్ వాఙ్గినేన్ "ఎన్న, ఇవరుమ్" నమక్కొరు దూతన్ మిల్లై, నావట్టిలై యు మటియేన్ "ఎన్న; అవళుమ్ "ఉణ్ణు" ఎన్న:ఇ వరుమ్ "ఇల్లై"ఎన్న: ఇప్పడి ఉభయరుడై య వివాదమ్ కేట్టు అరశనుమ్ అన్ద వేశ్యైయై అపరాధదణ్డమ్ వాఙ్గి వట్టిలై యుమ్ పెరుమాళుక్కు సమర్పిత్తు "ఇవరై యుమ్ స్వర్ధయస్తేయయుక్త దణ్డమ్ పరీక్షిత్తుప్పణ్ణక్కడవోమ్" ఎన్రు కావలిలే వైత్తు స్వగృహమే పోన్దాన్.

అవ్వళవిలే పిరాట్టియమ్, పెరుమాళుడనే "శ్రీ విప్రనారాయణరై ఇవిలీలైక్కు విషయామాక్కాతే ఇరక్కత్తుక్కు విషయావాక్కికొళ్ళ వేణుమ్" ఎన్న పెరుమాళుమ్ రాజావిన్ స్వప్నత్తిలే యెళున్దరుళి "శ్రీ విప్రనారాయణర్కు ప్రారబ్ధకర్మత్తై ఇఙ్గే కళిక్కైక్కాక నామే తపనీయపాత్రత్తై క్కొడుత్తు దణ్డిప్పిత్తో మిత్తనై యల్లతు అవర్ దణ్ద్యరన్రు, నిర్దోషర్ అన్ద వేశ్యాధనముమ్ నమక్కు వేణ్డా, అవరై విట్టు పూర్వమ్బోలే తిరుమాలై కైఙ్కర్యత్తిలే నియుత్త వేణుమ్ "ఎన్రు నియమిత్తరుళ" (గురు. పుటలు 102, 103).

ఈ మూలమునందలి విషయమును కొలది మార్పు చేసి చిన్నన్న మల్లనలు అనుసరించిరి రాజుగారి స్వప్నములో గాక రాజసభలోనే విష్ణువు ప్రత్యక్షమగుట వీరిమార్పు. ఇందు శ్రీసతి ప్రమేయము లేదు. విప్రనారాయణుని రక్షించుమని ఆమె కోరుటయును లేదు.

"యీ చోరునకు నాజ్ఞయేది శాస్త్రంబు చూచి సేయింపుడచ్చుగ మీరటంచు (పర 4-6747, 6748) అని రాజు ధర్మాధికారుల నాజ్ఞాపించెను. వెంటనే శ్రీరంగనాథుడు విహంగపుంగవునెక్కి వేల్పులు గొల్వగా రాజసభలో ప్రత్యక్షమయ్యెను, అతడు చోళరాజుతో నిట్లు పలికెను.

"యోరీ! నీకిటు సేయ-నుచితమె! తలఁప
నీగతి నిల నటియించిన వాడ
నీ గిన్నె పీరల కిచ్చినవాడ
నేను నీపెవ్వండ వతడు నాబిడ్డ
దేను గూర్చిన ధనం బితనిది గాదె?
చేకొని లంజకిచ్చిన యట్టి సొమ్ము
కై కొందునే యేను గడు నీతిదక్కి-
వారికిచ్చిన సొమ్ము వారికే యొసగి
నా రీతి నయ్యోగినాథు నా తనయుఁ
దలపోయు మనుచు ...." (పర. 4-6780-6789)

ఇందలి శ్రీరంగనాథుడు నత్కీరోపాఖ్యానమునందు నత్కీరునిపై కోపించిన శివునివలె కన్పించుచున్నాడు. రాజు విష్ణుసమానుడు. అటువంటి రాజుపై విష్ణువు కోపించుటనగా ధర్మము నపమార్గము పట్టించుటయే యగును. భగవంతుడు భక్తవత్సలుడే కావచ్చుగాని, భక్తుల నధర్మమునకు ప్రోత్సహించ కూడదు. భగవంతుని ధనమును భక్తుడు స్వప్రయోజనములకు వాడుకొనవచ్చునను నభిప్రాయమిందు స్పష్టపడుచున్నది. ఇది కావ్యధర్మమునకు విరుద్ధమగును. కావ్యము వలన హితోపదేశ మెక్కుడుగా నుండవలయును. సాహిత్యమనగా హితమును కూర్చునది. కావ్యము కూడ సాహిత్యములో నొక శాఖయే గదా కనుక దానియందిట్టి దురుపదేశముండుట సమంజసము కాదు.

ఈ సన్నివేశమును మల్లనయు నట్లే తీర్చిదిద్దినాడు. విజయ రాఘవుని యక్షగానములో విప్రనారాయణుని విచారించిన రాజు విజయరాఘవనాయకుడే. అందు "భూపాలుడాందోళిత హృదయుండై యున్న సమయంబున .... భక్త వాత్సల్యనిధియైన రాజగోపాలస్వామి విహంగపుంగ తురంగారూఢుండై" (వి.నా: పుట 59) ప్రత్యక్షమయినాడు. అ స్వామి "రావోయి! వత్స మదీయాంతరంగ భక్తుండైన యీ విప్రనారాయణుండు సనకాదులకన్న మాకుఁ జనవరి గనుక నితనికిఁ దైత్రిలోక్య సామ్రాజ్యమే యొసంగి యున్నారము. ఈ బంగారుగిన్నె యనగా నెంత. ఈ యుపచార యోగ్యుని పట్ల నపచార పడక స్త్రైరణఁబూనితివి

గనుక నీవు మాదయకు పాత్రుండవైతివి. మా కుమారుడిచ్చిన బంగారుగిన్నె నా పెకు మరలనిచ్చి నీవు హెచ్చున యుండుమ" (వి.నా.పుట. 60)ని ఆజ్ఞాపించి నాడు రాజగోపాలస్వామి.

ఇందలి రాజగోపాలస్వామి విజయరాఘవ నాయకుని యందే ఎక్కువ అనురాగము కలిగినవాడుగా కన్పించుచున్నాడు. విజయరాఘవనాయకుడు కూడ కొద్ది మార్పుతో పరమయోగి విలాసము (చిన్నన్న)నే అనుసరించినట్లు భావించ వచ్చును.

ఆచార్యసూక్తిముక్తావళి యందు కూడ మూలమునందలి స్వప్నవృత్తాంతమే గ్రహింపబడినది. (1-2-95).

"ద్వాదశసూరిచరిత్ర" యందు కొద్ది మార్పుతో మూలమునే అనుసరించినాడు కవి. ఇందు చోళరాజు దేవదేవిని నిర్దోషిగా తలచి వదలిపైచెను (ద్వా.చ.పుట 227). మిగిలిన విషయమునంతను మూలము వలె తీర్చిదిద్దినాడు కవి.

ఈ సన్నివేశమును సంపూర్ణముగా మార్చి వివరించినాడు తమ్మయ్య. విప్రనారాయణుని నేరపువిచారణను ధర్మసభ కప్పగించినాడు జియ్యరు. వారు దేవదేవిని, విప్రనారాయణుని విచారించి, విప్రనారాయణుని దోషిగా నిర్ణయించినారు. చేయనినేరమునకు దోషిగా నిర్ణయింపబడుటకు విప్రనారాయణుడు సహించలేక వ్యాకులచిత్తుడయినాడు. వారు విధించిన దేశబహిష్కరణ శిక్ష అతనికి మరింత హృదయతాపము కలిగించినది. సీమ వదలిపోవుట కతడు ఇష్టపడలేదు. కనుకనే "దేహము విసర్జింతు న్హరి ప్రీతిగన్" (4-114) అని నిర్ణయించుకొనినాడు. అనగా "నీవే తప్ప యితః పరంబెఱుంగ రావే యీశ్వరా! కావవేవరద" అన్న పోతనగారి గజేంద్రుని తలపించుచున్నాడు విప్రనారాయణుడు. భగవంతుడే ఏకశరణ్యుడుగా కవిచే చిత్రితుడయినాడు. ఈ ఏకశరణ్యత్వమే భక్తుని భగవంతునిలో లీనమొనర్చుటకు మార్గమగును. కనుకనే తమ్మయ్య విప్రనారాయణునిచే ఆ పలుకులు పలికించినాడు. తుదకు భగవంతుని కొరకు తనుత్యాగమునకు కృతనిశ్చయుడయినాడు భక్తుడు. ఆ సమయములో శ్రీరంగనాథుడు ప్రత్యక్షమయినాడు. ఆ స్వామి జియ్యరుతో నిట్లనినాడు.

"క. లీలా వినోదమునకై
యీలాగున నేను వీరియువురి రతి రా
శ్కేలిం గూర్చితి మద్వన
మాలిక యితడ వ్వరః ప్రమద యీ సతియున్" (4-125)

"క. రోపెలకు నేనె యిచ్చితి
నీ వెలది గిన్నె వేశ్యకిచ్చిన యది గై
కోవచ్చునె మరలఁగ నా
యీలికిఁదిరుగెందు గలదె యిండది మరలన్" (4-126)

స్వప్నవృత్తాంతము ఒక్కనికే పరిమితము. ఆ వ్యక్తిపై విశ్వాసమున్నచో, దానిని ఇతరులు నమ్ముదురు లేనిచో నమ్మరు. కాని భగవంతుడే స్వయముగా సభలో కన్పించి చెప్పిన దానినెవ్వరును కాదనలేరు. ప్రత్యక్ష ప్రమాణము నెవ్వరును తిరస్కరింపజాలరు. ఇక్కడ శ్రీరంగనాథుడు జియ్యరుతో సాత్త్విక ముగానే విషయమును వివరించి విప్రనారాయణుని నిర్దోషిగా గుర్తించునటుల చేసినాడు.

విప్రనారాయణచరిత్రను తమ్మయ్య తీర్చిదిద్దినంత సహజసౌందర్యముగా మిగిలిన వారెవ్వరును తీర్చిదిద్దలేదనియే చెప్పుట సమంజసమగును. కథాకథనములో సన్నివేశ నిర్వహణలో విప్రనారాయణకథను ఇతి వృత్తముగా గ్రహించి కావ్య రచన చేసినవారిలో తమ్మయ్యయే ఉత్తముడుగాను, అగ్రగణ్యుడుగాను కన్పించును.పల్లాదుర్గయ్య"మహాకవులను గొందఱను విడిచి చూచిన నింత చాతుర్యముతోఁ గథాకథన చాతుర్యమును బాత్రపోషణ నైపుణ్యమును బ్రకటించిన కవులరుదు"[1] అని తమ్మయ్యను గూర్చి వివరించినాడు

పాఠకుల మనస్సులలో సూటిగ నాటుకొని పోగల సహజత్వమును తమ్మయ్య పోషించినాడు. మొదటి నుండియు కథను సహజసౌందర్యముగను

---

1. "మల్లన తమ్మయ్యకవుల విప్రనారాయణ చరిత్రలు (సాహితీవాల్లభ్యము 1961) పుట. 545

విశ్వసనీయముగను, తీర్చిదిద్దినాడు వైజయంతీవిలాసకర్త. అందువల్లననే వల్లా దుర్గయ్య "తమ్మకవి మొదటి నుండియు తుదివఱకును ననగా శ్రీరంగనాథుడు సభలో ప్రత్యక్షమగు వఱకును విప్రనారాయణుని పాత్రమును గుణాధికుడగు సామాన్య మానవునిగా పోషించుచు, కథను సహజముగను అధిక విశ్వసనీయము గను నడిపించి"[1] నాడని వచించిరి.

నేటిసాహిత్యములో విప్రనారాయణ కథను ఇతివృత్తముగా కలిగిన రచనలు తామరతంపరగా వెలసినవి. వానిలో చిన్నన్నగారి గ్రంథమునుగాని, సిద్ధిరాజు తిమ్మభూపాలుని "పరమయోగివిలాసము"నుగాని ప్రమాణముగా గ్రహించినవి ఎక్కువగా కన్పించుచున్నవి.

కొందఱికి తమ్మయ్య రచనయు మూలమయినది. ఈ ప్రబంధము నాధారముగా చేసికొనియె భరణి పిక్చర్స్‌వారు చలనచిత్రముగా విప్రనారాయణకథను తెరకెక్కించినారు. కొందరు దీని నాధారముగా గొని కొద్ది మార్పులతో హరికథలుగా రచించిరి[2]

ఈ విధముగా నాంధ్రసాహిత్యములో మహోన్నతమైన స్థానమునొందిన రసవత్తరకావ్యము "వైజయంతీవిలాసము"ని భావించుట సమంజసమే యగును.

---

1. అదే. పుట 544
2. "వైజయంతీవిలాసము" (హరికథ) బాలకవి వల్లూరి వెంకటకనకయ్య "విప్రనారాయణ" (హరికథ) ములుకుట్ల పున్నయ్యశాస్త్రి.

౩. పాత్రచిత్రణ

జగత్తును సృష్టి చేయువాడు బ్రహ్మ. కావ్యజగత్తును సృష్టించువాడు కవి. అందువలననే కవి బ్రహ్మ అను నానుడి ప్రసిద్ధికెక్కినది. జగత్తులో వివిధములైన మనఃప్రవృత్తులు గల జీవులుందురు. అదే విధముగా కావ్యమునందుకూడ విభిన్న మనస్తత్వములు గల పాత్రలుండును. వానిపై సర్వాధికారి బ్రహ్మ. వీనిపై సర్వాధికారి కవి. అందువలననే "అపారే కావ్య సంసారే కవిరేవ ప్రజాపతిః"అన్న ఆర్యోక్తి అవిర్భవించినది. బ్రహ్మ జీవి ప్రారబ్ధము నాలోచించి సృష్టించును. కవి యీ విషయములో స్వతంత్రుడు. తన మనోభావముల కనుగుణమగు పాత్రలను సృష్టించుకొనవచ్చును. తాను కనిన వినిన విషయములను దృష్టిలో నిముడ్చుకొని వాటికనుగుణముగా కవి కావ్య సృష్టి చేయును. తాను సృష్టించిన పాత్రను క్రమపద్ధతిలో పోషించినపుడే కవి పాఠకులకు స్వీకార్యుడగును. తద్ద్వారా పాఠకుల మనస్సులలో చిరకాలము జీవించగలడు.

పాత్రచిత్రీకరణము సముద్రమంత విద్య. మానవ స్వరూప స్వభావముల నెల్ల అనుసంధించి కవి తన పాత్రలముఖమున సృష్టికి ప్రతిసృష్టి చేయును. కవికి బ్రహ్మత్వమును ప్రతిపాదించు శక్తి కలది పాత్రచిత్రీకరణమే. పాత్ర నిర్మాణ కౌశలము మహాకవి ప్రతిభకు గీటురాయి.

స్వరూప వర్ణన, స్వభావ వర్ణన అని పాత్ర పోషణ పద్ధతులు రెండు. స్వరూప వర్ణనము శారీరక వర్ణన. స్వభావ వర్ణన మానసిక వర్ణన. ఒకటి తను ప్రధానమైనది. మరొకటి గుణ ప్రధానమైనది. ఒకటి పాంచభౌతిక పరిణామ వర్ణనాత్మకమైనది. మరియొకటి ప్రాణుల అంతర పరివర్తన నిరూపణాత్మకమైనది.

కొందరు విమర్శకులు పాత్రపోషణను మరొక విధముగ రెండు రకములని చెప్పినారు. ఒకటి పరోక్షపద్ధతి. రెండు ప్రత్యక్షపద్ధతి, పరోక్షపద్ధతిలో పాత్రల స్వరూప స్వభావములు వేరొక పాత్ర సంభాషణ వలన వ్యక్తమగును. ప్రత్యక్ష

పద్ధతి యందు పాత్ర స్వరూప స్వభావములను కవి స్వయముగా వర్ణించును. ప్రత్యక్షపద్ధతి యందు చైతన్యముండదని పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారి అభిప్రాయము[1] ఆచార్య కె.వి.ఆర్. నరసింహంగారు పాత్రలను సజీవములని, నిర్జీవములని రెండు రకములుగా తెల్పియున్నారు. సజీవపాత్ర నిర్మాణమనగా "పాత్రలు కొరడు పాటి కొయ్యబొమ్మవలె నుండక చైతన్య సహితములై యుండుట"[2] నిర్జీవపాత్ర నిర్మాణ మనగా అలంకార శాస్త్రము అచ్చున పాత్రలను విగ్రహము వలె పోతపోయుట, సజీవపాత్రలు అలంకారశాస్త్ర పరిధిని దాటియుండును. మానసిక చైతన్యము కలవి సజీవపాత్రలు. విధిప్రేరణవలన గాని, తన సంకల్పమువలన గాని ఒక వ్యక్తిలో ఒకానొక ఆశయమునకు బీజము పడును. అప్పుడా వ్యక్తి ఇతర విషయ పరాఙ్ముఖుడై తదేకదీక్షతో తత్కార్య సాధనకై కృషిచేసి సఫలీకృతుడైనచో సజీవ పాత్ర వాచ్యుడగును. సంభాషణా చాతుర్యము సజీవపాత్రకు ముఖ్యము. రెండు సమానప్రతిపత్తిగల పాత్రలను రంగమున నిలిపి సన్నివేశములను కల్పించి సంభాషణ మూలమున పాత్రల స్వభావ గుణ శీలాదుల వ్యక్తము చేసినచో ఆ పాత్రలు చైతన్యములై యుండును.

"కావ్యమున వారి కుచిత పద్ధతియే స్వీకరింపబడవలెను. దేవతను గ్రహించి వాని యందు మానవత్వము నారోపించినచో జాత్యనౌచిత్యము. వారి స్వభావాదులు వేఱు. కావున కాక మనుష్య దృష్టితో దేవతలను ప్రవర్తించిరనుట పురాణసృష్టి కాని కావ్యదృష్టి కాదు"[3] అని పలికినారు కోటేశ్వరరావుగారు.

కథాదృష్టితో పరిశీలించిన ప్రధాన పాత్రలని అప్రధాన పాత్రలని పాత్రలలో హెచ్చు తగ్గులు కనిపించవచ్చును. కాని మహాకవి అల్పపాత్ర చిత్రీకరణము నందును ప్రత్యేక శ్రద్ధను కనబరచి కావ్యమున కొక ప్రయోజనము సాధించును.

---

1. "ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర" పుట 224.
2. "ఆంధ్ర ప్రబంధము - అవతరణ వికాసములు" కె. వి. ఆర్. నరసింహం, పుట 34.
3. "అముక్తమాల్యదా సౌందర్యము" పుట 207.

తమ్మయ్య తన కావ్యమునందు స్వరూపము ముఖ్యమగు పాత్రలకు స్వరూప ప్రధానముగను, గుణప్రధానమగు (స్వభావము) పాత్రలకు గుణప్రధానముగను చిత్రించినాడు. సముచిత రీతిలో సహజ సుందరముగా పాత్రలను కనులకు కట్టినట్లుగా చిత్రీకరణ చేసినాడు తమ్మయ్య.

1. నారాయణుడు :

కావ్యమునందు ప్రప్రథమముగా కన్పించు పాత్ర నారాయణుడు. నాయకుని తండ్రి. తండ్రి గుణములు తనయునకు సాధారణముగా సంక్రమించును. కనుక తండ్రి ఉన్నతగుణ సంపన్నుడగుచో తనయుడు కూడ సద్గుణ సంపన్నుడగును. తండ్రికి ప్రతిరూపమే తనయుడు గదా! అందువలననే యీ పాత్ర పరిచయమునందు ముందుగా పాత్ర గుణములను వర్ణించినాడు కవి. ఈ నారాయణునిది బ్రాహ్మణ వంశము. ఆ బ్రాహ్మణులు ఆమ్నాయ చూడారూఢ శేముషీకులరు. అరిషడ్వర్గోత్థితాతంక ధిక్కార స్వాంతులు. నిత్యభాగవత కైంకర్యానురక్తులు శ్రీవైష్ణవాగ్రేసరులు. అట్టి వంశోద్భవుడు నారాయణుడు. కనుక అంతకు మించిన గుణ సంపన్నుడుగా తీర్చిదిద్దబడినాడు. ఒక్క సీసములో చక్కగా వివరించబడినాడు.

సీ. "వేదవేదాంగాది విద్యాప్రవీణుండు
పరతత్త్వ విజ్ఞాన పారగుండు
నిత్యభాగవతార్చనాత్యుత్సుక స్వాంతు
డఖిల జీవదయా పరైక బుద్ధి
యతులితైకాదశీవ్రత నిత్యశీలుండు
ద్వాదశ వాసరోత్సవ విధాయి
యగణిత శమ దమాది గుణసంపన్నుండు
త్రిభువన స్తుత్య నిర్నిద్ర యశుఁడు

తే. వంశ పారంపరీలబ్ధ వైష్ణవాంక
పంచసంస్కార విభవ విభ్రాజ మాను
డాత్మ సన్నిహితాది నారాయణాంఘ్రి
యుండు నారాయణాహ్వయుండొక గృహస్థు" (1-58)

ఈతడు సంప్రదాయజ్ఞుడే కాదు. కర్మ సిద్ధాంతమునందు నమ్మకము కలవాడు. విధిపై విశ్వాసము కలవాడు. వైష్ణవ యతి వృత్తాంతమును తన భార్య తనకు తెలిపినపు డాతడాడిన మాటలలో పై యభిప్రాయము స్పష్టపడును.

కం. "కారణము లేక చెందవు
ధారుణి నాపదలు సంపదలు నిందులకై
యారట పడి సర్వేశ్వరు
దూఱుట కోరుట యుపలదు తోయజనయనా" (1-67)

"అభిజ్ఞాన శాకుంతలము" నందు కాళిదాసు పలికిన "భావస్థిరాణి జననాంతర సౌహృదాని" అను విషయమును తలపింప జేయుచున్నవి ఈతని మాటలు. ప్రతి కావ్యమునకు వెనుక కారణముండునను విశ్వాసము గలవాడుగా నీతడు చిత్రీకరించబడినాడు.

2. లక్ష్మి :

ఈమె నారాయణుని భార్య; విప్రనారాయణుని తల్లి. భర్తకు అనుకూలవతియైన భార్య. వీరిరువురిది కుల శీల జన స్తుత్య నిత్యానుకూల దాంపత్యము (1-59). ఈమెకు కూడ గుణమే ప్రధానముగా వివరించినాడు తమ్మయ్య.

శా. "ఆ నారాయణు ధర్మపత్నిఁ బతిసేవాలోల సంశీలతా
నూన ప్రోద్యదగణ్యపుణ్య నసమానోదార శృంగారలీ
లా నిస్సారిత విశ్వలోక మహిళా లావణ్య విప్రాన్వయ
శ్రీ నీరాకరలక్ష్మి నెన్నదగు లక్ష్మి నామ ధేయంబునన్" (1-57)

ఈమె అగణ్య పుణ్యవతి కనుకనే శ్రీమహావిష్ణువు కలలో కన్పించినాడు. దీనికి మరొక కారణము ఆమెకు గల తీవ్రమైన సంతాన కాంక్ష. మాతృత్వముపై మమకారము. కనుకనే "అనపత్య భిక్షనేనందనను" (1-61) వైష్ణవయతి మాట వినగనే మిక్కిలి మనోవ్యథ నొందినది. ఎన్ని దానము లొనర్చినను, ఎంతటి ఆచారనిష్ఠను పాటించిను కలుగని సుగతి ఒక పుత్రుని వలనకలుగునని పలికినది.

తె. "దానధర్మములెన్ని చందముల నైన
దగనొనర్చిన గల్గునే సుగతి జగతి
పార లౌకిక వైదికాచార నియమ
కలన గల పుత్రతిలకంబు వలన గాక" (1-64)

ఈ విధముగా ఆమెలోని మాతృత్వము పెల్లుబికినది. ఇది స్త్రీ నైజము. సంతానము లేని యెడల ధానధర్మములు చేసినను సుగతి కలుగదనినది. నందనా నందమిడని భగవంతునకు (ఇందిరాపతికి) "అపచారమేమి చేసితిమొ కాని" 1-65) అని వ్యథనొందినది.

నాయకుని తల్లిదండ్రులను సద్గుణ సంపన్నులుగా చిత్రించుటచే కావ్యమున కెంతో శోభ చేకూరినది.

3. విప్రనారాయణుడు :

ఇతడే కావ్యకథానాయకుడు. లక్ష్మీనారాయణులకు వైజయంత్యంశమున పుట్టినవాడు. నాయకుడు గుణప్రధానుడై యున్నచో సాహిత్యలోకమునందు కావ్యముత్తమస్థానము నొందును.

"సీ. సాత్త్వికత్వము పురుషత వహించినరీతి
వినయంబు మూర్తీభవించినట్లు
కరుణ మనుష్య విగ్రహము దాల్చిన పోల్కి
జ్ఞానంబు సాకారమైన పగిది
సత్యంబు పురుషవేషము ధరించిన లీల
తాల్మిశరీరవంతమగు భాతి
శాంతంబు మానవ జన్మమెత్తిన జాడ
హరిభక్తి తను పొందినట్టి సరణి

"తే. సకల కళ్యాణ గుణరత్నజలధి యగుచు
వెలయు శ్రీవైష్ణవాచార విమలబుద్ధి
భగవదష్టాక్షరీమంత్ర పరమ జప ప
రాయణుండైన విప్రనారాయణుండు" (1-76)

పైన చెప్పబడిన అష్టవిధ గుణములను విప్రనారాయణుడు తండ్రి నుండి పుణికి పుచ్చుకొనినవే. ముందు గుణములను వర్ణించి తరువాత స్వరూపమును వర్ణించుట తమ్మయ్యకు గల మన స్తత్వశాస్త్ర జ్ఞానమును వెల్లడించుచున్నది. ఈ గుణములనే ప్రత్యక్షముగాను, పరోక్షముగాను కావ్యాంతము వరకు నాయకుని యందు పోషించినాడు.

ఈ విప్రుని శ్రీవైష్ణవాచారమునకు తగినట్లే ప్రవర్తనయును అలరారినది. భగవద్భక్తుల సేవయు యీతనికి తండ్రి నుండి సంక్రమించిన గుణమే. వానితో పాటు వినయము కూడ మిళితమయినది.

"విష్ణుపదభక్తుల గని సేవించి పుడమి
నెరగు మీ పాదరేణువు నేనటంచు" (1-74)

ఈ విధమగు వినయాది గుణములను తండ్రి నుండియు, వేదవేదాంగములను శాస్త్రాది విద్యలను గురుముఖము నుండియు నేర్చుకొనినాడు. (1-74)

గుణమునకు అనుకూలమైన ప్రవర్తన గలవాడు విప్రనారాయణుడు. వైజయంతీ వనమాలాంశ సంభూతుడగుటచే తద్వాసన వలన నిత్యము శ్రీరంగనికి పూలమాల నర్పించవలెనని తలంపు కలిగినది. అందుకు తానే స్వయముగా పూలతోట నేర్పరచుకొనినాడు. ఇట్టి ప్రవర్తనమునంతయు ఒక పద్యములో వివరించినాడు. తమ్మయ్య.

"శా. స్వాధ్యాయంబు బఠించు సాంగకముగా సంధ్యాద్యనుష్ఠానముల్
విధ్యుక్త క్రియ నాచరించుఁ దటితోఁ(వేల్పుచ్ర)స్వపూతాత్ముడై
మధ్యే రంగశయానమూర్తికిడు సమ్యగ్వృత్తితో మాలికల్
మధ్యాహ్నంబునఁ గుక్షి భిక్షఁ దనుపు న్మాధూకర ప్రక్రియన్" (1-89)

గుణమునకు తగిన వర్తనము, ప్రవర్తనమునకు తగిన వేషమును కలిగిన వానినిగ విప్రనారాయణుని చిత్రించినాడు తమ్మయ్య. ఈతని వేషమును సహజమైన వైష్ణవునిగా చిత్రించినాడు.

"సీ. ప్రతిమాస వపన ముండితమైన మస్తంబు
పెడతలఁ దూలాడు పిల్లసిగయుఁ
దులసి నెత్తమ్మి పూసల గొప్పపేరులు
విపుల రంధ్రములైన వ్రేలుఁ జెవులు
నడువీథిఁ గల నిల్వునామంబు పట్టెలు
శోభితంబగు తిరుచూర్ణరేఖ
పెన్మొలి త్రాటఁ గీల్కొన్న కౌపీనంబు
వితతంపు సిర్మాకవి వేష్టువలును

"తే. గలిగి పద్మాసనస్థుడై కన్నుమోడ్చి
భగవదారాధనైక తత్పరతనున్న
శ్రీమదష్టాక్షరీమంత్ర చింతనా ప
రాయణుండైన విప్రనారాయణుండు" (2-5)

ఇట్టి విప్రనారాయణుని దేవదేవి అక్కతో కలసి ఉద్యానవనమునందు ప్రవేశించి, తిరుగాడుచు కాంచినది. ఇంతవరకు విప్రనారాయణుడు పరమ భక్తుడు. విష్ణునామ ధ్యానము తప్ప అన్యమెరుగనివాడు. ఈ విధమైన పాత్రచిత్రణ పెద్దన చేసిన ప్రవరుని పాత్రచిత్రణను పోలియున్నది. ఉత్తరోత్తర పాత్ర పరిణతి చక్కగా నొందింపబడినది. మొదట కన్పించిన విప్రనారాయణుని కంటె ఈ పద్యమునందలి విప్రనారాయణునిలో కొంత పరిణతి కన్పించుచున్నది. వేషధారణలో కూడ పూర్తి మార్పు కలిగి ముమ్మరముగ శరీర మంతయు పట్టెనామములు ధరించినాడు (1-58)

సాత్త్వికత్వము కలిగిననాడు గనుకనే అనుష్ఠానము ముగించి వెళ్ళునపుడు "కించిద్ధూరమునఁ జేమొగిచి మ్రొక్కిన" (2-7) దేవదేవి మధురవాణులను కూడ గమనింపలేదు. కరుణ గలవాడు గనుకనే దేవదేవి వృత్తాంతమును విని జాలిపడి తదీయ దాస్యమంగీకరించినాడు. ఆమె దాస్యమును చూచి అతని హృదయము ద్రవించినది. ఆమెను తప్పక అదరించవలెనను దృఢ సంకల్ప మేర్పడినది.

"సీ. ఏ బసాపడి తోట కే తెంచు నందాకఁ
బని సేయుఁ దాఁ బసాపడను బోదు
నేఁ జేతఁ బనివట్టితే జూచి ముందుగా
దానందుకొను నొడల్ దాచుకొనదు
నే మేల్కనక మున్న తామేలుకొని దేహ
శుద్ధియై తిరుమాళ్ల శుద్ధి చేయు
నే నిద్రఁ బోవుఁ దాకా నిద్ర బోవదే
పని చెప్పనో యని పాయకుండు

"తే. విరతిమై నింట వేపుర విడిచివచ్చి
తోఁట పనిపాటు కొదిఁగి నాతోఁ బ్రయాస
పడుచు నున్నది పరదేశి పడుచు దీని
సాఁకి కున్న నుపేక్షాచారమొదవు" (2_126)

ప్రతి విషయమునందును ఆమెను పరిశీలించుటచే అతని హృదయములో నామెపై కరుణ అధిక మయినది. కరుణ అధికమయినపుడు ప్రేమ అవిర్భవించును. అదే సన్నిహితత్వము. యువతీ యువకులలో సామీప్యము అధికమయినపుడు వారిలో వాంఛలు చెలరేగుట సహజము. దేవదేవి విప్రుని ఉదారస్వభావము నాసరాగా తీసికొని తన హావభావాదుల ద్వారా అతని మనస్సును చెదర గొట్టినది. అతని మనస్సు చలించినది. అతనిలో మోహపు బీజము పడినది. దానికి మన్మధ సహకారము లభించినది. వృద్ధి పొందినది.

సీ. "ఆకాంక్ష ఔప్పవేయక చూచు ననిశంబుఁ
దలఁపు చేతనె తృప్తిఁ గొలుపు నుదికి
వనజాక్షి కొంగు సోకిన మేను గరుదాల్చు
మొగము విప్పుగఁ జేయు మగువ నగిన
నర్థినొయ్యనఁ గోర్కి నడుగ నుద్యోగించు
నడుగఁ జాలమి నేటికనుచు మానుఁ
జెలి పల్కు మెచ్చి కోయిల పల్కు దూషించు
నధరంబు మధువున కాసఁజెందు

తే. శిరస్సుపైఁ బేనుఁ బొడగన్నఁ జేరఁబోయి
హింస సేయకుమని చేతికిచ్చుఁ దిగిచి
తన్మయత నొంది కలికి చేఁతలనె హరిప
రాయణుండైన విప్రనారాయణుండు" (2-138)

అతనిలో మొలకెత్తిన మోహపు బీజము వర్షర్తువుతో మొగ్గతొడిగి చిగురించినది. వజ్ర పంజర నిభంబైన సద్భావము క్రమక్రమముగా క్షీణించి తుదకు నీటి కంటె పల్చ నగునట్లుగా కరగినది. వాంఛ బలీయమైనది,

వాన చిత్తడిగా నున్నది. కనుక వాన నెపమున ఇంటిలోనికి పిలిచి తన కోరిక తెలియజేయవలయునని నిశ్చయించుకొనినాడు. అంగీకరించక పోయినచో బలాత్కారము చేయుటకే నిశ్చయించుకొనినాడు (3-3). "నిన్ను నొరసి చూడ నున్నదే పదియాఱు వన్నె పసిఁడి కొదువ లెన్నఁ గలదే మా యభీష్టమైన మాట" (3-7) అని మనోవాంఛను తెలిపినాడు. ఆమె కొంత సంభాషణను పెంచినది. ఆమె తోడి సంభాషణ అతనిలోని శృంగారరసమున కుద్దీపన మైనది.

ఆమె చేత పంచాయుధ కైంకర్యమున కాహ్వానింప బడినాడు విప్రనారాయణుడు. ఆమె శృంగారపరముగా సంస్కరించినది. అమ్మాణవకుని నిజ శిష్యుని గావించుకొనినది. ఇంతకు పూర్వము "దినమొక్క కల్పమై యార్తిఁబొరలు విప్రనారాయణునకు నవ్వేలది సురతలీల నా రాత్రి నిమిషంబుబోలి గడచె" (3-49) ను. నాటి నుండి నారీ సేవలో మునిగినాడు విప్రుడు. దేవదేవుని పూజమాని దేవదేవి సేవలో లీనమయినాడు. నైష్ఠిక వర్తనములన్నియు మటుమాయమయినవి. వెంటనే పంతము పూర్తి చేసికొనుటకై బ్రాహ్మణుని తన గృహమునకు తరలించినది దేవదేవి.

"కామాతురాణాం న భయం న లజ్జా" అను నార్యోక్తి కలదు. కదా! ఇతడు కామాంధుడైన వాడు కనుకనే శ్రీవైష్ణవులు చూచెదరన్న భయము కూడ అతనికి లేదు. ఇతరులెవ్వరయిన చూచినచో తప్పుగా భావింతురను లజ్జ కూడ లేకుండ వేశ్యగృహమునకు వెళ్ళినాడు విప్రుడు. అతని లజ్జా రహిత ప్రవర్తనను చక్కగా వివరించినాడు తమ్మయ్య.

"వైష్ణవముఁ బట్టె తిరుమణి వళముఁ జేసి
బ్రహ్మచర్యంబు జందెము పాలుచేసి
విటజనోచ్ఛిష్టమైన యక్కుటిలవేశ్య
యంటున నతండు బ్రాహ్మణ్యమంటు పఱచె" (3-65)

వేశ్య యింటిలో కొంతకాలము గడిపినాడు విప్రనారాయణుడు. తరువాత ఈతనిని నిర్ధనుడుగా గ్రహించి వేశ్యమాత యిల్లు వెడల గొట్టినది, తిరిగి తన తోటకు చేరినాడు విప్రనారాయణుడు. అప్పుడు తనకు జరిగిన అవమానమును ఎవ్వరయిన "చూతురో యనుచు వంకముసుంగిడి నమ్రవక్త్రుడై" (3-109) తోటలోనికి ప్రవేశించినాడు. అక్కడ ధనహీనునకు వేశ్యాసంగమము కలుగదని చింతించినాడు. విరహవేదన అనుభవించినాడు. ఆ విరహములో వేశ్యమాతలను సృష్టించినందుకు బ్రహ్మను దూఱినాడు. తుదకు తన కర్మ క్షయించుటయే మేలని భావించినాడు. తనను దేవదేవితో కలుపుమని రంగనాథుని ప్రార్థించినాడు.

శ్రీరంగనాథుడు భక్తుని ఆర్తిని దీర్ప స్వయమర్థచోరుడై స్వర్ణ పాత్రను గైకొని వెళ్ళి వేశ్యమాత కిచ్చినాడు. ఆమె తిరిగి కావేరి నంపి విప్రనారాయణుని రావించినది. దేవాలయములోని గిన్నెలేమిని జియ్యరుకు తెలియ జేసినాడు అర్చకుడు. అతడు పరివారమును బంధించి శిక్షించినాడు. తదుపరి అగసాలివాని వలన దేవదేవి ఇంటిలో స్వర్ణపాత్ర యున్నట్లు కనుకొనబడినది. తలవరికి జియ్యరు ఆ విషయము తెలిపినాడు. అతడు దేవదేవిని, వేశ్యమాతను బంధించి నాడు. వారితో విప్రనారాయణుని కూడ బంధించి ధర్మసభలో నేరపు విచారణ జరిపించినారు.

విప్రనారాయణుడు దోషిగా నిర్ణయించబడినాడు. తనపై చేయని నేరము మోపబడి శిక్ష విధించబోవు సమయములో శ్రీరంగని ప్రార్థించినాడు. శ్రీరంగ నాథుడు ప్రత్యక్షమయి విప్రుని నిర్దోషియని చాటినాడు. అతడు మరల రంగని స్తుతించగా స్వామి ప్రసన్నుండై ఆశ్వాదును చేసినాడు. శ్రీరంగడు విప్రుని శరీర ములో ప్రవేశించినాడు. బ్రాహ్మణులందరు విప్రునికి బ్రహ్మరథము పట్టినారు.

విప్రనారాయణుని మొదట భక్తునిగా చిత్రించినాడు తమ్మయ్య. అప్పుడా తనిలో భక్తునకుండదగిన గుణములను, ప్రవర్తనమును, వేషము యొక్క

పరిణతిని క్రమముగా వర్ణించినాడు. దేవదేవి సమీపించిన తరువాత ఈతనిలో కలిగిన శృంగారపరమైన మార్పులను క్రమక్రమముగా వర్ణించినాడు. పాత్రచిత్రణలో నొక క్రమమైన పరిణామమును చూపుచు సహజత్వమును కలిగించినాడు తమ్మయ్య. శ్రీరంగనాథుడు ధర్మసభలో "మద్వనమాలిక యితడు" అని (4-125) పలుకునంతవరకు విప్రనారాయణుడొక భక్తుడు మాత్రమే. సామాన్య మానవుడు. అందమైన స్త్రీ సాహచర్యములో నెంతటి ధీరులకైన మతి చలించును. ఆ సహజత్వమునే విప్రనారాయణుని యందు కన్పింపజేసినాడు కవి. ఈ సహజత్వముకొరకు ధీరోదాత్తుడగు నాయకుడు కావ్యము నందుండ వలెనను నియమము ఉల్లంఘించినాడు తమ్మయ్య.

4. దేవదేవి :

ఈమెయే కావ్యమునందలి కథానాయిక. వేశ్యకుల సంజాత. వేశ్యకు ప్రధానము శారీరక సౌందర్యము. వెలయాలు శరీర సౌందర్యమున్నంతవరకే ప్రజల నాలుకలపై నానుచుండును. కనుకనే తమ్మయ్య ముందుగా దేవదేవి సౌందర్యమును గూర్చియే వివరించినాడు.

సీ. "వలరాజు శృంగార వనములోఁ గ్రొమ్మావి
కందర్పమాయల మందుఁ గ్రోవి
చిత్తజన్ముఁడు విటజనశ్రేణి కిచ్చినయీవి
మదను సామ్రాజ్య సంపదల దీవి
కమలాతనూజు రాగరసంపు నడబావి
జలజాస్త్రు టెక్కెంపు సన్నకావి
పుష్పకేతను వలపుల యేటి నడుదీవి
శంబరారాతి యార్జనపు తీవి

తే. "దాని సౌందర్యమున కీ విధాతృ సృష్టి
సరి సమంబీడు జోడెన్న సతులు కలరె
పచ్చవిల్కానితో నల్గివచ్చి రంగ
ధూ వసతి నున్నరతిదేవి దేవదేవి" (1-102)

అని "హిమశైల సేతు మధ్యమునఁ గల్గు ధాత్రి జనులెల్ల" రు వినుతింతురట (1-103). అంతేగాక మరొక్క చక్కని విశేషణము నుపయోగించి ఆమె సౌందర్యమును వర్ణించినాడు తమ్మయ్య

"విట మృగాఖేట పర్యటద్విషమబాణ
ముక్త మాయాకురంగి యమ్మోహనాంగి" (1-103)

ఇన్ని విశేషణములను ప్రయోగించుట వలన ఆమె సౌందర్యమెంతటి విశిష్టమైనదో నొక్కి పక్కాణించినట్లయినది. విటుల నాకర్షించుటకు తగినట్లుగనే వేశ్యల వేషధారణ యుండును అనగా వారి వేషధారణ నిలకడగా నుండదు. సమయమును బట్టి వేషమును మార్చుకొనుచుందురు. కనుకనే తమ్మయ్య దేవదేవి వర్ణనను ఆయా సమయములందు అవసరమగు విధముగనే కావించినాడు.

ఈమె "కందర్ప మాయలమందుఁగోర్వివి" అను దానివలన తనమాయచే విప్రుని విటునిగా మార్చగలదను విశ్వాసమును కల్గించినాడు కవి. ఈ విషయమునకు బలము కూర్చుటకై "ముక్తమాయాకురంగి" అను విశేషణమును ప్రయోగించినాడు తమ్మయ. ఆనాడు "కపట సారంగము"ను చూచి సీత సమ్మోహితురాలైన ఫలితముగా కొంతకాలము భర్తృవియోగమునకు గురియయినది. ఈ "మాయాకురంగి" మోహితుడై విప్రనారాయణుడు కొలదికాలము భ్రష్టుడై రంగని భక్తికి దూరమయినాడు.

"రాగరసంపు నడబావి" అనుటచే నీమె సంగీత విద్వాంసురాలనియు, నాట్యగత్తె అనియు ధ్వనితమగుచున్నది. ఏలననగా రాగమనగా అనురాగమనియు సంగీతములో నాలపించు రాగమనియును అర్థము ద్యోతకమగును. ఈమె చోళ దేశాధీశుని ఆస్థానములో చేసిన నాట్యప్రదర్శన హృదయాహ్లాదకరముగా నున్నది.

నాట్యప్రదర్శన యందు ఆమె చూపిన భంగిమలు నాట్యమందామెకు గల నైపుణ్యమును తెలియజేయుచున్నవి ఈ నాట్యము దేవదాసీలకుండుట సంప్రదాయసిద్ధమే.

సీ. "నాగస్వరంబు గానము భుజంగియుఁ బోలె
గీతమంగళము నంగీకరించి
హ_స్తవిన్యాస ప్రశ_స్త విభ్రమముల
నయమొప్ప నర్థాభినయముఁ జూపి
వివిధ వీక్షణ విలాస విచిత్ర నటనలఁ
బాటించి భావంబు తేటపఱిచి
చరణనూపుర ఝణంఝణ నినాదంబులఁ
దాళమానము దీపితంబు చేసి

తే. "లాస్యమొనరించె నక్కమలాస్య యపుడు
కోపుకోపున దొరలెల్ల దోఁపులొసఁగ
నాయకుఁడు బాపురే! బాపురే? యటంచుఁ
గట్నములు పైఁడి కోరబాగాలు నంప" (1-129)

అట్లు రాజును, రాజాస్థానములోని దొరలను మెప్పించి బహుమతులను పొంది తిరిగి వచ్చుచు, మార్గమధ్యములో మార్గాయాసఖేదమును పోగొట్టుగొనుటకై విప్రనారాయణుని ఉద్యానవనములో ప్రవేశించినది దేవదేవి. ఈమెతోపాటు అక్కయగు మధురవాణి కూడయున్నది.

అందలి పుష్పసౌరభముచే మార్గాయాసమును మరచి పోయినారు అక్కాచెల్లెండ్రు. అనంతరము వనమునందు విహరించుచు ఒకచోట ధ్యాననిష్ఠుడై కూర్చుని యున్న విప్రనారాయణుని గాంచిరి. అతడనుష్ఠాదులు ముగించి అచ్చటి నుండి అరుగునపుడు వారతనికి నమస్కరించిరి. కాని అతడు వారిని కన్నెత్తియైనను చూడలేదు. ఒకదీవెన మాటయు నాడలేదు. కనుకనే దేవదేవికి కోపముప్పొంగినది. అది అమె అభిజాత్యమనవచ్చును. (2-107)

అంతటి సుందరాంగికి ఇంతటి ఆభిజాత్యముండుట సహజమే. పాత్రకు నిండుదనము కూడ. కారణము జగమంతయు వారి యందము ముందు దాసోహమనక తప్పదను భావన వారిలో కలుగుటయే పరోక్షముగా విప్రునిపై కోపమునొందుట కదియే కారణమయినది.

ఎంతటి భక్తుడైనను స్త్రీ సౌందర్యమునకు వశుడగుననునది ఆమె ప్రగాఢవిశ్వాసము. పరాశరాది మునీంద్రుల వృత్తాంతములను తన విశ్వాసమున కుదాహరణముగా చెప్పి బలపరచుకొనినది. అటులనే విప్రనారాయణుని ఉద్దేశించి "ఈ నిష్ఠ లింతి తారసమైనంత దనుకనె" (2-17) అని పలికినది ఇంకను ఇట్లు పలికినది.

క. "ఇటువంటయ్యలె కొరా
చిటుకు మనక యుండ సందెచీకటి వేళన్
ఘటచేటీ విటులై యి
క్కటకంబునఁదిరుగు వారు కంజదళాక్షీ!" (2-18)

ఇటువంటి మనస్తత్త్వము వేశ్యకుండుట సహజము. అందునూ అందాల రాశియైన వేశ్యకుండుటలో నాశ్చర్యమేమియును లేదు. ఈమెకు తన శరీర సౌందర్యముపైఁ గల ప్రగాఢమైన విశ్వాసముచే 'లంజెతనపు గడన' విడుచుట కంగీకరించినది.

విప్రనారాయణుని వద్దకు వెళ్ళుటకు వైష్ణవ దాసరిసాని వేషమును ధరించి నది. విప్రనారాయణుని సమీపించుటకు ఈమెకిది మొదటి అర్హత. కనుక ఈ వేష మును చాల జాగ్రత్తగా ధరించినది; దీనిని కవి కూడ చక్కగా వర్ణించినాడు. దేవదేవి పాత్రకు ప్రత్యేకముగా ఇచ్చటనే వేషవర్ణన చేసినాడు. కారణము ఇక్కడ వేషధారణకు ప్రాధాన్యము కలదు.

"నడిముక్కు మీద సన్నపు సాభినామంబు
నడుమ ముంజేడి కావి నిడుదరేక
యలఁతి వీనుల విచ్చుటాకుల దుద్దులు
సిగవేసి ముడిచిన చిన్ని తుఱుముఁ
జనుదోయి నిటియఁగట్టిన చుట్టుపయ్యెద
క్రొత్తదోమిన దంతకోరకములు
త్రికముపై నెగఁగట్టు దిగఁట్టు దువ్వల్వ
నేలపైఁ జీరాడు వ్రేలుఁగచ్చు

తే. శ్రీరంగపార్శ్వంబున నగంబు కానిపించుచు
తులసి తామర పూసల వలుద సరులు
పూని నిక్కంపు దాసరిసాని లోలె
విప్రనారాయణారామవీథిఁ జొచ్చె (2-54)

వైష్ణవుల వేషధారణమిందు స్పష్టమయినది. ఈమెను చూడగనే వైష్ణవ భక్తురాలను నమ్మకము ప్రతిఒక్కరికి తప్పక కలుగును. ఈవిధముగా స్వరూప వర్ణనమును కూడ సమయానుకూలముగా చేసి పాత్రకెంతో నిండుదనమును కూర్చినాడు తమ్మయ్య.

వైష్ణవులు ఆచార్యసేవకు ప్రాముఖ్యము నెక్కువగా నిత్తురు. గౌరవింతురు. అటువంటి ఆచార్యసేవా మహత్తును విప్రనారాయణుని యెదుట చక్కగ వివరించినది దేవదేవి. విప్రనారాయణుని వద్ద దాస్యమును సంపాదించవలెనన్నచో ఈ వైష్ణవాచార్య మహత్తును ప్రశంసించుట ఆమె కుపయోగకరము. కనుకనే ఆచార్య సేవకు తీర్థసంసేవలు సాటిరావని నొక్కి పలికినది.

"తే. అనిశమాచార్యసేవ గలిగిన జనులకు
దేవ భూదేవ తీర్థ సంసేవలేల
అనిశమాచార్యసేవ గల్గని జనులకు
దేవ భూదేవ తీర్థ సంసేవలేల" (2-118)

వేశ్యలకు వాక్కులలో నేర్పరితనమే గాక చమత్కారము కూడ వెల్లివిరియును. అంతేగాక ఎదుటివారిని తమ మాటలతో బంధించివేయుట వారికి సహజ లక్షణము. విప్రనారాయణుడు ప్రశ్నింపగా తన వృత్తాంతమును ధ్వనిగర్భితముగా నిట్లుచెప్పినది.

"చ. అకలుషమైన తావక వనాశ్రమ భూమికి శంకలేక హీ
న కులులకెట్లు రాఁదగు మనంబున నుంచకు దట్టి దేను శూ
ద్రకులము దాన నందును వితంతును గా నొకరింట దాసిఁగా
నొక మగనాలి గాను దగులొందెద లేదు తనంత మానిసిన్" (2-59)

చివర ప్రయోగించిన "తనంతమానిసిన్" అనునొక్క మాటలోనే ఆమె మనోగతాభిప్రాయమంతయు స్పష్టపడినది. ఈ పదమునకు నీవలెనే విరాగిని యనియు, నీతో సమానమైన వయస్సుగల దానిని అనునర్థమును గోచరించు చున్నది. ఈ సన్నివేశమునందు మొదట పలికిన పలుకులు వరూధిని పలుకులను స్ఫురణకు తెప్పుచున్నవి. ఊరికి దారి అడిగిన ప్రవరునితో వరూధిని "ఇంతలు కన్నులుండ తెరువెవ్వరి వేడెదు భూసురేంద్ర! ఏకాంతమునందునున్న జవ రాంద్ర నెపంబిడి పల్కరించు లాగింతియ గాక"[1] అని పలుకును. ఈ పలుకులలో నామె ఏకాంతమునున్న జవరాలనని తెలియజేసినది. ఆమెకు అతని యందు మనస్సు కలదను విషయము నర్మగర్భితముగా పల్కినది. అట్లే దేవదేవియు "వితంతునుగాను" "ఒకరింట దాసిగాను" మగనాలిగాను తనంతమానిసిన్ అనుటలో ఆమె యొక్క మనస్సును పరోక్షముగా విప్రునకు తెలియజేసినట్లే అయినది "నాథ యెవ్వరు లేని యనాథన"ని పలుకుటలో కూడ భవిష్యత్తులో నీవే నాకు భర్త కావలయు (2-60) నను నభిప్రాయమే వ్యక్తమగును.

తానొక వేశ్యయనియు, పింగళాఖ్యము వినుటచే విరక్తి జనించి నాటినుండి ఇట్లు తిరుగుచు విప్రుని వనాశ్రమ భూమికి వచ్చినట్లును తెలియజేసినది దేవదేవి అప్పుడు విప్రనారాయణుడు "వేశ్యలుం గొకులవంటివార లటుగాన ప్రమాదమ చేరనిచ్చినన్" (2-98) అని పలికినాడు. అప్పుడామె ఎంతో చమత్కారముగా సమాధానమునిచ్చినది.

క. "వినవే సామెత మును తన
మనసు పదిలమైన లంజెమందిరమున నై
నను గొపురముండగ నగు
ననఁగను నిట్లాడ నీకు నగునె మహాత్మా! (2-10!

ఈ పలుకులతో నామె అతని పలుకులను నిలిపివేసినది. ఆలోచనా బంధము వేసినది. ఇప్పుడామె కాశ్రయమిచ్చినచో ప్రమాదము వాటిల్లున

1. "మను చరిత్ర" అల్లసాని పెద్దన 2-43

ఆశ్రయమివ్వనిచో అతని మనసునకు ఏకాగ్రత లేదని తేలిపోవును. ఈ విధమగు సంఘర్షణను సృష్టించినవి దేవదేవి పలుకులు. తనకు ఏకాగ్ర చిత్తము గలదని నిరూపించుకొనుటయే సమంజసము. కనుకనే విప్రుడామె కాశ్రయమిచ్చి దాస్యము చేయుటకంగీకరించినాడు. వాక్చాతుర్యముచేత ఎదుటివారిని త్రుటిలో బోల్తా కొట్టించగల సమర్థురాలు దేవదేవి. ఆమెను దాసిగా స్వీకరించక తప్పలేదు. విప్రనారాయణునకు.

ఆమె "పూఁపలుకాని ప్రయోగభూతమై" (2-133) అతనిని ప్రతిక్షణము అనుసరించినది. వివిధములైన హావభావహేలాదులగు శృంగారచేష్టలను ప్రదర్శింప సాగినది.

సీ. "మూఁపుపైఁ గురులు క్రొమ్ముడి వేయునొకవేళ
నొకవేళఁ జెంపకావ్వారగ దిద్దు
పెలినాభి దోఁప నీవి సడల్చునొకవేళ
నొకవేళఁ గంచుకంబూడ్చి తొడుగుఁ
దొకతొక నాడు ముద్దుల మాటలొకవేళ
నొకవేళఁ బ్రౌఢోక్తులొనర నెరపు
వలిపెంబుఁ గట్టుఁ బావడ లేక యొకవేళ
నొకవేళఁ బయ్యెద నోరచేయుఁ

తే. గదిసి వీనులు సొక్కఁ జొక్కముగఁ బల్కు
నొయ్యనొయ్యన సంగీతమొక్కవేళ
సకియ యస్ఖలిత బ్రహ్మచారియైన
వైష్ణవోత్తము మ్రోల లావణ్యలీల" (2-134)

అట్టి ఆమె శృంగారప్రదర్శన ముందు వజ్రపంజరనిభంబైన అతని సద్భావము తునాతునకలైనది. అతడామెను బలాత్కారము చేయుటకైనను వెనుకాడడని తెలిసికొనినది. ఇంకా అతనికి మనసీయక వలరాచ వెట్టని ఎక్కువ కావింపఁదలచినది. అతనితో సంభాషణ గావించి కొంత జాప్యమొనరించినది. దానితో అతనిలోని మన్మథ తాపమధికమయినది. దీపమునకు తనచీరను తెరగా నడ్డుపెట్టు నెపముతో నగ్నశరీరయై అతనికి శృంగార క్షేత్రదర్శనమిచ్చినది.

నిలోనున్న మన్మథతాప తీవ్రతను గ్రహించి పంచాయుధకైంకర్యమున హ్వానించినది. శృంగారపరముగా పంచసంస్కారములు గావించి నిజశిష్యుని వించుకొనినది దేవదేవి.

అతడు "తొంటి నైష్ఠికపు వర్తనములన్నియు కట్టిపెట్టి" ఆమె పరిచర్యలో పమయినాడు. దేవదేవుని సేవకు బదులు దేవదేవి సేవయే పరమార్థముగా భావించి ను. ఇప్పుడామెను విడచి విప్రనారాయణుడొక క్షణము కూడ నిలువలేక పోవు ండెను. ఈ అదను గ్రహించిన దేవదేవి "తార్చనగు నింటికి వీని దటాల్న ప్రతిజ్ఞా పరిపూర్తి యయ్యె నిఁక జాప్యము సేయఁ బనేమి యిచ్చటన్" -58) అని తన గృహమునకు తీసికొని పోవలయునని నిశ్చయించుకొనినది. అమ్మ కంచి నుండి చూచుటకు వచ్చి ఇంటికి రమ్మని బలవంతము చేయు న్నదనియు, కనుక తాను వెళ్ళి వచ్చెదననియు తెలియజేసినది. విప్రనారాయణు ఆ మాటలు ములుకులై నాటినవి. మనస్సు వికలమైనది. శరీరము స్వేదమయ యినది. ఆమెను ఒప్పించి ఆమెతోపాటు ఇంటికి వెళ్ళినాడు. ఈ విధముగా ప్రతిజ్ఞను పూర్తి చేసికొనినది.

వేశ్యలు తమ పని పూర్తి అయిన తరువాత విటులయెడ ఇసుమంత నను అనురాగము చూపరు. అందునూ నిర్ధనులని గ్రహించిన తరువాత వారిని ంతగా నిర్లక్ష్యముగా చూచెదరు. దేవదేవియు నట్లే చూచినది. విప్రనారా ణుడు నిర్ధనుడని గ్రహించిన వేశ్యమాత దేవదేవిని విప్రనారాయణుని గూర్చి శ్నించినపుడు పలికినపలుకులతో ఈ సత్యమే గోచరమగును.

క. "పోది నప్పయు నేనును బ
న్నిదమాడిన కోసమితనిఁ దెచ్చితి నిఁక నా
కొదవ పనిదీతె నిఁక నీ
కొదవయే యని .... " (3-96)

పల్కినది. ఏరు దాటి తెప్ప తగులవేయుటనగా నిదియే. అవసరము తీరినది. ని వ్రతభ్రష్టుని చేసినది. నైష్ఠికత్వమును రూపుమాపి నీచత్వములోనికి పినది. అవసరమున్నంతవరకు అంటిపెట్టుకొనియుందురు. అప్పులుగా

నటింతురు. ఆ తరువాత ముఖము వంక కన్నెత్తియైన చూచుట కిష్టపడరు కొంత మంది మనుష్యులు. అటువంటి వారి కోవలోనిదే మన దేవదేవి. వేశ్యావృత్తికి పై లక్షణములన్నియు సహజమే గదా! కనుకనే తీర్థప్రతిజ్ఞయైన దేవదేవి అతనిని ఇల్లువెడలగొట్టుమని తల్లితో పలికినది.

విప్రనారాయణుడు ధనహీనుడని తెలియగనే ఇల్లువెడలగొట్టినది వేశ్యమాత. శ్రీరంగనాథుడు మారువేషములో రంగడను నామముతో స్వర్ణపాత్రను తెచ్చి యిచ్చినపుడు మిక్కిలి సంతోషించినది. తిరిగి విప్రనారాయణుని కావేరిని పంపి పిలిపించినది. అప్పుడు దేవదేవి కూడ చాల ప్రేమగా పలుకరించినది.

ఉ. "అయె మతేమి మంచిగురుచౌ నయగారపె యట్లు పోదురా
మాయల వానికి న్వలపు మాయమటన్నది నిక్కమయ్యె ము
న్నా యమ యేమటన్న నగవై వినుచుందురు గాని పాటిగాఁ
జేయరు శాంతిఁదాల్చి గుణశీలుదు మీరలుగంగఁ జెల్లనే" (4-51)

ఇందు దేవదేవి విప్రుని ప్రేమించలేదు. విప్రుని ధనమును ప్రేమించినది. ఇంతకు ముందాతని సమీపించి నపుడు తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేరుటకై తన శరీర సౌందర్యమును ఎరగా చూపినది. ఇప్పుడు వృత్తిరీత్యా ధనము కొరకై శరీరము నమ్ముచున్నది. విప్రనారాయణుడు ఇల్లు వెడలగొట్టబడు నప్పుడు పల్లెత్తి మాటయైనను మాటాడని దేవదేవి ఇప్పుడాతనినే దోషిగా నిర్ధారించుచున్నది. అతనికే అనురాగము లేదట. మాయలవాడట. అంతేకాదు వేశ్యమాత మాటలను పరిగణనలోనికి తీసికొనకూడదట. తిట్టినప్పుడు నవ్వుచుండవలెనట. ఇది ఆమె వాలక పోసిన ప్రేమ. అందునా శాంతగుణ సంపన్నులు వేశ్యమాత పలుకులు దోషములుగా గ్రహించుట నిచ్చిరమట ఇది ఆమె వరస.

ఇట్టి దేవదేవి శ్రీరంగనాథుని సందర్శనము చేత మనోవికారము లన్నియు నశించిపోయి పశ్చాత్తప్త హృదయయైనది. కనుకనే ఆమె బంగారు గిన్నెను దానితోపాటుగా "యిరుమడుగుల పసిడి కాన్క" (4-137)గా నిచ్చినది. శాంతచిత్తయై భక్తురాలయినది.

ఆదిలో ఆభిజాత్యము గలదిగాను, తదుపరి వృత్తియందాసక్తి గలదిగాను, తుదకు భక్తి తత్పరత గలదిగాను దేవదేవి పాత్రను చిత్రించినాడు తమ్మయ్య. ఈమె ఎంతటి అందకత్తెయో అంతటి పట్టుదల గలది. ఏవంవిధ సర్వగుణ సంపన్నురాలుగా దేవదేవి పాత్రను చిత్రించినాడు తమ్మయ్య. తమ్మయ్య అమోఘ లేఖిని నుండి జారిన అమృత బిందువు దేవదేవి.

5. మధురవాణి :

ఈమె దేవదేవి అక్క. అయినప్పటికి దేవదేవి వలె గర్విష్టి కాదు. సద్గుణసంపన్నురాలు. ఈమెకు ఉత్తమ గుణములతోపాటు బంగారమునకు పరిమళము అబ్బినట్లుగా నృత్య, గీత, వాద్యములందు నైపుణ్యము కలదు. ఆమె గుణములను సౌందర్యమును గూర్చి ఒక తేటగీతిలో తేటపరచినాడు తమ్మయ్య.

తే. "ఆ తరుణి యక్క బహు నృత్య గీత వాద్య
కళల పెన్నిక్క పలరాజు కంచు ఢక్క
ధర సహి ప్రతి దాని సౌందర్యమునకు
మహిత శృంగార రసవేణి మధురవాణి" (1-104)

ఈమె సద్గుణవతి కనుకనే గుణములను ముందు చెప్పినాడు. వృత్తి వేశ్యావృత్తి కనుక సౌందర్యవతిగా నుండుట అవసరము కనుక సౌందర్యమును వర్ణించినాడు కవి.

రాజసభలో వీణను వాయించుటలో ఈమెకు గల నేర్పును బట్టి ఈమె ఎంత వీణావాదన నిపుణురాలో తెలియగలదు.

తే. "పొసఁగి నిజహస్తములను నింపొలయఁ జిత్ర
భంగి వినుపించు గీత ప్రబంధ తతులు
చేతనాచేతనములు సంప్రీతిఁ గరఁగఁ
జంచలేక్షణ వీణె వాయించు నపుడు" (1-118)

తనతోపాటు చెల్లెలు కూడ రాజసత్కారాదులు పొందవలెనను సోదరి ప్రేమ కలది మధురవాణి. అనుకనే నిచుళాధిపతిని "బాలిక రంగశాయి గుడిపాత్ర నృపాల వరేణ్య నీవు మాపాలికి రంగశాయివి కృపామతి నానతి యిమ్ము మాపనం గేలికి" (1-121) అని ప్రార్థించినది.

వేశ్యలకు భక్తులైనను, బాటసారులైనను, భాగవతులైనను ఒకే విధముగా కన్పింతురు. వారి దృష్టిలో నెల్లవారును కాంతాలోలురుగనే భావించబడుదురు. కాని మధురవాణి వానికతీతురాలు. భక్తులందు భక్తి, గౌరవము గల సద్భావ సంపన్న. తాను నమస్కరించినను కన్నెత్తియైనను చూడలేదని కుపితయైన చెల్లెలిని "చూచినను నేమి నీవలన చూడక యుండిన నేమి పూజ్యులం జూచిన భక్తి మ్రొక్కుటయె శోభన" మని మృదువుగా మందలించినది మధురవాణి. బ్రాహ్మణుల యందు దైవత్వము నారోపించి పల్కినది. అంతేగాదు ఎదుటివారి గుణములను చక్కగా చదువగల నిపుణురాలు మధురవాణి. ఎదుటివారి లోనున్న సద్భావమును వెంటనే గ్రహించగలదు. విప్రనారాయణుని తానొకసారి చూచినంతనే అతనిలోని విశిష్టతను వివరించినది. అతని గుణగణములను చక్కగా వర్ణించి చెప్పినది చెల్లెలికి.

ఆ. "బ్రహ్మచర్యమును జపంబు నధ్యయనంబు
హరి దినోపవాస మచ్యుతాంఘ్రి
చింతనముఁ దదీయ సేవానురక్తియు
నుదలి జగతి నితని సొమ్ము సుమ్ము" (2-13)

విప్రనారాయణునిలో సర్వగుణములను రూపమును చూచుటతోనే పసిగట్టినది. అతని గుణములను గ్రహింపలేక పోయిన దేవదేవి "కూలికెవ్వరిటు సేయం బంచిరో యీ యపస్మార భ్రాంతిమదాత్మశీల మనుజున్ సమ్యగ్వచో వైఖరిన్" (2-22) అని విప్రుని నిందించినది. ఈ పదములనే గ్రహించి చమత్కారముగా విప్రనారాయణుని భక్తి పారవశ్యము కల్గినవానిగా పలికినది మధురవాణి.

"స్మారభ్రాంతిమదంబు లే దితని కెంచన్ ధాత్రిఁ గాఁగా నప
స్మార భ్రాంతిమదాత్ముఁడంచుఁ బలికె న్సమ్యగ్వచో వైఖరిన్" (2-24

జితేంద్రియులు భక్తులు వారు అచంచలులు మనోవికారదూరులు అను విశ్వాసము కలది మధురవాణి. ఇట్టి భక్తులు శారీరక సౌందర్యమునకు లోను కారను ప్రగాఢ విశ్వాసము కలది మధురవాణి. కనుకనే దేవదేవితో పందెము వేసినది. ఆ పందెములో విప్రనారాయణుడు శరీర సౌందర్యమునకు లోను కాడను విశ్వాసమును వెల్లడించింది.

క. "నీవే కాదిప్పురిలో
నే వేశ్యాపుత్రి యైన నీతని విటునిం
గావింపఁ జాలెనేనియు
నా వేశ్యకు నీళ్ళుఁ గట్టియలు నే మోతున్" (2–27)

దేవదేవి కోరికను అనుసరించి పందెమును మార్చుట కంగీకరించినది. ఎటులైనను తనదే విజయము అను విశ్వాసము కలది మధురవాణి. కనుకనే పందెము మార్చుచు నిట్లు పలికినది.

"నీవీ వైష్ణవు విటునిం
గావించిన లంజెతనపుగడన విడిచెదన్" (2–30)

తుదకు విప్రుని విటుని జేసి తెచ్చిన దేవదేవిని చూచి తటుకున లంజెతనమును వదలినది (3–76).

మధురవాణి పాత్ర కావ్యమునందు చాల చిన్నది. దాదాపుగా ప్రాసంగిక లక్షణము గల పాత్ర మధురవాణి. చిన్న పాత్ర యైనను చాల ప్రాముఖ్యముగల పాత్రగా చిత్రించినాడు తమ్మయ్య. ఈమెయే లేకున్నచో దేవదేవి విప్రుని విటుని చేయుటకు ప్రేరేపితురాలు కాదు గదా! అట్లు ప్రేరేపణ లేనిచో తరువాత కథ శూన్యము. కనుక ఈ పాత్ర కథకెంతో ఉపయోగపడినది. వేశ్యలలో కూడ సద్గుణలు కలరని ఈ పాత్ర ద్వారా నిరూపించబడినది.

6. వేశ్యమాత :

ఈమె దేవదేవి తల్లి. ఈ వేశ్యమాత వర్ణనలో తమ్మయ్య నూతన విధానము నవలంబించినాడు. ఇతర కవులు సాధారణముగా వేశ్యమాత వర్ణనమును రూపవర్ణనతో ప్రారంభింతురు. కాని తమ్మయ్య ప్రథమముగా గుణములను పేర్కొనినాడు. ఇదియే సమంజసము. కారణమేమన వేశ్యమాతలు వృద్ధులు. వారి రూపమును గాంచిన వారికి అసహ్యమే కలుగును గాని మోహము కలుగదు. కావున ముందు గుణమును తెలిసికొని జాగ్రత్తపడుదురు. కనుకనే కవి వేశ్యమాత గుణములనే ప్రథమముగా పరిచయము చేసినాడు. ఆమెను "యల్లంబ్ర పెదబూచి ధనపిశాచి" (2-83) అనినాడు కవి.

సీ. మునుపు జంగాలఁ జేసిన భుజంగులఁ గన్న
గర్జించు కుసకమై కఱువ వచ్చుఁ
బెట్టొకించుక తీసికట్టైనఁ బట్టి చేఁ
దట్టించు విటునిఁ గందర్పుఁడైనఁ
బాదదక్షిణచేతఁ బడిన దక్షామాతఁ
బ్రణుతించు విటశిఖామణి యటంచు
ధనవంతుడైన మైత్తనివాఁడు చేరెనా
పుత్రిక కొప్పించుఁ బోటి విటులఁ

తే. బయిసిమాలించుఁ దన పిన్నవయసు నాటి
పడపుసుద్దులు దలపెట్టి పాఁతజోలి
నోరు విడివడ్డఁ బచ్చిబూతే రచించు
వివిధ మాయా సమోపేత వేశ్యమాత (2-84)

ఇందు వేశ్యమాత గుణములనే కాక చేష్టలను కూడ చక్కగా వర్ణించినాడు కవి. ధనము లేని వానిని ఇంటి చూరుకైనను చేరనివ్వదు వేశ్యమాత. ధనవంతుడైన విటుడు వారి పాలిటి మన్మథుడు. కూతులను బ్రతిమాలి అయినను వానికొప్పిం

చును. వేశ్యావృత్తిలో గడించిన అనుభవమును కథలుగా తమ కూతులకు నూరి పోసి వారిని వేశ్యావృత్తికి ప్రోత్సహించును. ధనహీనుడగు వానికి గులాబిపువ్వు అడుగుభాగమున నుండెడి కంటకము వంటిది వేశ్యమాత.

ఈ వేశ్యమాతల రూపము బహు వికృతముగా నుండును. శ్లథశరీరలు వీరు

సీ. లంబ స్తనములు నూల స్థానముల నంట
గడితంపు బవికలఁ గట్టి త్రోచి
పుత్రికా నిర్మాల్య పుష్పదామంబులఁ
దొట్టకొప్పులలోన దోపి తురిమి
పుక్కిళ్ళ వీడెంపుఁ దొక్కు మెండుగఁ జేసి
కంఠగర్తంబులఁ గాపుఁ గట్టి
బొరుసు మోముల బిట్టవోఁ బచ్చిపసపున
మేదించి నూనెచే మెఱుఁగుపెట్టి

తే. శునకములు దేఱి తమ దిక్కు చూడరోయు
వయసుతో నుండు రవ్వేశవాటియందు
నూన శరభుక్త నిర్ముక్త శుష్కపత్త్రి
భాజనము లైన వృద్ధవేశ్యా జనములు (3-7(

పై పద్యములోని సారాంశమంతయు ఎత్తుగీతిలోని చివరి రెండు పాదము లోనే వ్యక్తమగును. వేశ్యమాతలు సారహీనలు. నిస్సత్త్వలు. వీరికి వస్త్రము అమ్మవారి పుట్టములట. కంఠభూషణములు కలిదేవి పాదాలట. ఆరాధ్యదై సుంబికా శక్తి యట. తుదకు వారు నందనల పంచ "కాచు జాగిలములవోలెఁ గా యుంద్రు" (3-71) అనినాడు కవి.

వేశ్యమాత దేవదేవికి పడుపు వృత్తి నెట్లు నెరపవలయునో బోధించిన

క. తమ్ముఁ వలపంట కుండఁగఁ
గ్రమ్మి విటులఁ గలయు నేర్పు గటపెడు మనకున్
గొమ్మరొ! తామరపాకును
గుమ్మరిపురువులును బరమగురువులు సుమ్మీ! (3.8

ఇందు ఉపమానముల ద్వారా పడుపువృత్తిలో మెలగవలసిన పద్ధతి వివరింప బడినది. విటుడెంత చక్కనివాడైనను రొక్కము లేనిచో వారి దృష్టిలో ఎందుకూ కొఱగాడు. ఆతనిని దరిచేరనివ్వరు వేశ్యమాతలు. నిర్ధనుడైన విటుని వెంటనే ఇల్లు వెడలగొట్టుదురు వేశ్యమాతలు. ఈ పలుకులను వేశ్యమాత నోటి నుండియే తగు పదప్రయోగముతో చక్కగ పల్కించి ఆమె మనస్సెంతటి ధనాభిలాషియో తెలియజేసినాడు తమ్మయ్య.

క. పెచ్చానకు లేదనఁగా
నిచ్చటి కేతెంచి యాతఁడిచ్చిన మేలె
వచ్చినది లాగుకొని మఱి
చోచ్చోయనిపింతు నిదియ సూ మత మనుచున్ (3-99)

ధనహీనుడగు విటుని "చొచ్చో"అని పశువునుతోలినట్లు తోలుట వేశ్యమాతల లక్షణము. ఒకసారి ధనహీనుడని ఇల్లు వెడలగొట్టబడినవాడు తిరిగి కలిమినంపినచో మిక్కిలి గౌరవించి వానిని రావించి అధిక మర్యాదలతో ముంచెత్తును వేశ్యమాత. శ్రీరంగనాథుడు మారువేషములో "రంగడు" నామముతో వెళ్ళి స్వర్ణపాత్రను చూపి నపుడు వేశ్యమాత చేసిన మర్యాదలే ఇందుకు తార్కాణము.

తే. జాలవల్లిక తోడ బాగాలుఁ దెల్ల
నాకులును గైరవశ్ని గంధాక్షతములుఁ
గప్పురముఁ బైడిచెఱగుల దుప్పటియును
.... (4-7)

ఎదుట బెట్టినది వేశ్యమాత. విప్రనారాయణుని ఇంటికి రప్పించినది. ఆతనిని అతిథి మర్యాదలతో గృహములోనికి తీసికొని వచ్చినది. అప్పుడామె పలికిన పలుకులెంతో సమయోచితముగా నున్నవి.

ఆ. నవ్వు చేసికొంద్రు నా మాట కలుగరు
వృద్ధటంచుఁ బెద్ద పెద్ద దొరలు
దేవరట్ల మీరు శ్రీవైష్ణవులు మా య
వజ్ఞమాట లెగ్గుపట్టఁ దగునె (4-55)

ఇట వేశ్యమాత కడు వృద్ధురాలుగా చిత్రించబడినది. ఆమె పలుకుల నెవ్వరును లెక్కసేయ కూడదు. పెద్ద పెద్ద దొరలు కూడ ఆమె పలుకులకు నవ్వుదురే గాని కోపపడరట. ఇది అలౌకిక వాగ్భంగిమ.

విటులు ఒక వస్తువును పంపినచో దానిని బట్టి వారివద్దగల ధనమును అంచనా వేయగల శక్తి గలది వేశ్యమాత. కనుకనే విప్రనారాయణు దంపినాడని స్వర్ణపాత్ర నొకదానిని రంగడు ఇవ్వగనే స్వర్ణపాత్ర నిచ్చిన వాని వద్ద నింక ఎంత ధనమున్నదో యను భావన చక్కగా వ్యక్తముచేసిన వేశ్యమాత లోని ధనకాంక్ష పెల్లుబికినదని చెప్పవచ్చును. విటుడు ధనవంతుడని తెలియగనే వానికి శిరసంటు టాదిగాగల సకల మర్యాదలు చేయుదురు వేశ్యలు.

వేశ్య మాతకు ధనము లభించుటయే ప్రధానము. విటుడెచ్చట నుండి దానిని గ్రహించినాడో తెలిసికొనదు. తెలిసినా దానిని గూర్చి చింతించదు. విటుడు దొంగతనముగా కొనితెచ్చిన సొమ్ముకూడ సంతోషముతో స్వీకరించును. కాని అసలు రహస్యము బయల్పడినచో దానిని విటుడు ఇచ్చినాడనియే చెప్పును కాని నేరమును తమపై మోపుకొనదు. ఈ విషయము తలవరితో నామె పలికిన మాటలలో ద్యోతకమగును,

క. "ఇటులేము నెఱుఁగ మేమియు
విటుఁ డొక్కడు గిన్నె మాకు వేడుకతోఁ దా
నిట్ల దెచ్చియిచ్చి యింటను
విటుఁడై యున్నాడు తగ వివేకించవయా!" (4-84)

విటుడు ద్రొంగతనము చేయవలసిన అవసరమును కల్పించినది ఆమెయే అయినను తాను మాత్రము ధనమును గ్రహించునే గాని దోషిగా గుర్తింపబడుటకు నంగీకరించదు. ఆ దోషమును విటున కంట గట్టి దోషిగా పట్టించి తాను ప్రక్కకు తప్పుకొను కు ప్రయత్నించును.

ఈ వేశ్యమాతను వాచన పటిమ గల దానిగా రూపొందించినాడు కవి. విప్రనారాయణుడు స్వర్ణపాత్రను ఎఱుగనని చెప్పినప్పుడు నేరము తనపై బడునేమో

యని భయపడి తనకు స్వర్ణపాత్ర లభించిన వృత్తాంతమును పూసగ్రుచ్చినట్లు చక్కగా వివరించినది. అంతేగాక తానొక అమాయకురాలననియు, అతడే తనను నవ్వులపాలు చేయదలచినాడని ధర్మసభలో వివరించినది. అవకాశవాదినిగా నుండుట వేశ్యమాత లక్షణమే యగును ఆ విషయమును కవి ఆమె నోట యిట్లు వ్యక్తము చేయించినాడు.

చ. తెలివల మేమెఱుంగుదుమె తెల్లని పెల్లను బాలటందు మి
ట్లరయక పేడ్కకాఁడగుచు నక్కట యీ కొఱగామిచే మమున్
జెలుప నుపాయమెంచి యిలు చేర్చెను దేవరసొమ్ముఁ దెచ్చి యీ
యెఱుకవాళి యింత యురియౌనని కానక మోసపోయితిన్ (4-95)

వేశ్యమాత తన దోషమును తొలగించుటకై నిష్కల్మష హృదయగా నటించుచున్నది. సభలోని వారలను మెప్పించుటకు సకల విధముల యత్నము చేసినది. సఫలీకృతురాలైనది.

కథకు సంబంధించినంత వరకు వేశ్యమాత చిన్నపాత్రయే. కాని ఈమె నాయకుడగు విప్రనారాయణుడు విష్ణువును సాక్షాత్కరింప జేసికొనుటకు ప్రధాన కారకురాలు. ఈమె వలననే అతడు విష్ణుదర్శనమును గాంచి తన తప్పిదమును తెలిసికొనగలిగెను. అతని జీవితోద్ధరణకు తోడ్పడినది. చిన్నపాత్రలను కూడ ప్రధానపాత్ర లంతటి ప్రయోజనసమైనవేమో అనునట్లుగా చిత్రించుటలోనే కవి ప్రతిభ వెల్లడియగును. ఇటువంటి పాత్రల చిత్రణలోనే కవి రచనాపైదుష్యము స్పష్టమగును. పాఠకుల హృదయములకు హత్తుకొనునట్లుగా పాత్రలను చిత్రించుట ద్వారా కవి చిరస్మరణీయుడగును.

7. శ్రీరంగనాథుడు :

సాక్షాత్తు శ్రీమహావిష్ణువే ఈ నామముతో కావేరీ తీరమునందలి శ్రీరంగము నందు వెలసినాడు. భక్తుల నుద్ధరించుటకై వెలసిన భక్తవత్సలుడు. ఇట్టి స్వామినే విప్రనారాయణుడు నిత్యము పూలమాలల నొసగి పూజించుచుండెను. ఆత్మైకారాధన గావించుచుండెను.

వేశ్యమాతచే యిల్లు వెడలగొట్టబడిన విప్రనారాయణుడు తిరిగి తన తోటకు వచ్చి శ్రీరంగని ప్రార్థించినాడు. "నిలదీ యంగము రంగనాథః .... జలజాతేక్షణ మేనిలోని బయలన్ సాయుజ్య మొందింపవే" (4-5) అని వేడుట తోడనే గజేంద్ర ప్రాణదాత మారువేషము ధరించి ఆలయమునందలి స్వర్ణపాత్రను గ్రహించి దేవదేవి గృహమున కేగినాడు. తలుపు తెరచినది వేశ్యమాత. ఆమె శ్రీరంగని చేతిలోని గిన్నె నందుకొనినది. మిక్కిలి సంతోషము వహించినది. వెంటనే వేశ్యమాత "అలుకలు చాలు రమ్మనవయా యయగారిన్" (4-13) అని పలికినది. అత్తరి శ్రీరంగనాథుడు చాల చమత్కారముగా మాట్లాడినాడు.

క. నే రమ్మనిన న్వచ్చునే
మీరలె పిలువఁదగుఁ గాక మీ యల్లునిఁ దో
తేరఁ దగువారిఁ బంపుడు
మీరెఱుఁగని తగవు గలదే మేదిని యందున్ (4-14)

ఇట్లు పలుకుటచే శ్రీరంగనాథుని పాత్ర కెంతో నిండుదనము చేకూరినది. వ్యక్తిత్వమునకు సంపూర్ణత్వము లభించినది. భగవంతుడు భక్తుల కొరకు నీచ కార్యములయినను సగౌరవముగా భావించి నిర్వహించును. కాని వేశ్యల దాస్యము చేయనొల్లడు గదా! కనుకనే తమ్మయ్య శ్రీరంగనిచే అట్లు పలికించినాడు.

జియ్యరు గావించిన ధర్మసభలోనే తిరిగి శ్రీరంగనాథుడు మనకు కన్పించును. విప్రనారాయణుడు దోషిగా నిర్ణయించబడినాడు. అందుకు శాస్త్రోక్తమగు శిక్ష సీమనుండి వెడలగొట్టుట. శ్రీరంగని నిలయము వీడి వెళ్ళుట కిష్టపడక విప్రనారాయణుడు శ్రీరంగనాథుని ప్రార్థించినాడు. తుదకు "దేహము విసర్జింత స్వారిప్రీతిగన్" (4-114) అని పలికినాడు విప్రనారాయణుడు. పిలిచిన పలికే దేవుడు రంగనాథుడు. కనుకనే విప్రనారాయణుడు పిలవగనే సభలో ప్రత్యక్షమయినాడు. యథార్థమును వివరించినాడు (4-125). విప్రనారాయణుని నిర్దోషిత్వమును ఖండితముగా నిట్లు పలికినాడు.

క. "రోవెలకు నేనె యిచ్చితి
నీ వెలఁదికి గిన్నె వేశ్యకిచ్చిన యది గై
కోవచ్చునె మరలఁగ నా
యీవికిఁ దిరుగెందుఁ గలదె యిండది మరలన్" (4-128)

ఇందు దాతృత్వము మూర్తీభవించినట్లుగా శ్రీరంగనిపాత్ర చిత్రించబడినది. వరదుడను నామమిచట శ్రీరంగనికి సార్థకత్వము నొందినది. భగవంతుడు భక్తుల నుద్ధరించుటకై నీచకార్యములైనను చేయును. అట్టి నైచ్యానుసంధానమును తప్పుగా భావించడు. భక్తులకు సాయుజ్యమిచ్చి సాకుట చేతనే భగవంతునకు భక్తవత్సలుడన్న నామము సార్థకమయినది.

ఈశ్వరుని (పరమాత్మ) యందు జీవులు లీనమగుటయే అద్వైతము. పరమాత్మకు జీవునకు శేషి శేష సంబంధము గలదని చెప్పునదే విశిష్టాద్వైతము. అనగా పరమాత్మయే ప్రధానము కాని జీవుడు ప్రధానముకాదు. జీవుడు పరమాత్మ యొక్క నీడ వంటివాడే. ఒకానొక సమయములో పరమాత్మ, నీడ ఏకమగుటయు జరుగవచ్చును. ఈ యభిప్రాయముతోనే తమ్మయ్య ధర్మసభలో "సకల జనులు కనుంగొన నయ్యాది నారాయణుండు విప్రనారాయణు శరీరంబునఁ బ్రవేశించె" (4_127) నని పల్కినాడు. భక్తుని శరీరములో భగవంతుడు లీనమయినట్లు చెప్పుట నూతన మార్గమే యగును.

భగవంతుని యొక్క భక్త రక్షణ తత్పరతను, భక్తుల నుద్ధరించుటలో భగవంతున కుండవలసిన శరణాగత తత్త్వమును శ్రీరంగని యందు దర్శించి దర్శింపఁజేసినాడు తమ్మయ్య. పరిపూర్ణత్వ గుణముగల భగవంతునిగా శ్రీరంగని పాత్రను చిత్రించినాడు. మొదట మానవత్వమును తదుపరి భగవత్తత్త్వమును శ్రీరంగనాథుని పాత్రయందు పోషించినాడు కవి.

8. జియ్యరు :

ఇతడు శ్రీరంగనాథ దేవాలయాధికారి. విగ్రహాలంకరణాది వస్తువులన్నియు యీతని యాజమాన్యములోనే యుండును. అనగా ఈతడే సంరక్షకుడు.

ఎదుటి వారు అవలంబించిననే ప్రేవులు లెక్కించగల మేధాసంపన్నుడు. అంతటి మేధావంతుడు కనుకనే అర్చకులు గిన్నె పోయినదని చెప్పగనే యిట్లు పలికినాడు.

క. "గిన్నె యిటు మున్ను దేవర
సన్నిధి నేఁ గంటి వింతజను లీలోనే
కన్నపుదొంగలు వచ్చిరె
మిన్నక యీలోని వారె మ్రింగిరటంచున్" (4_64)

ఇది అతని బుద్ధికుశలతను చురుకుదనమును తెలియజేయుచున్నది.

క. "బడిపనుల వారి గొల్లల
గుడి సంబుల జంగపరుసఁ గొని చేకోలఁదిన్
బడిమాడఁ ద్రిదండంబున
నేడమ గుడి న్నారసింహమై త్రిసరీతిన్" (4_65)

దేవుని సొమ్ము నపహరించినారను కోపమాతనిలో పెల్లుబికినది. తన కర్తవ్యము గుర్తునకు వచ్చినది. కనుక అట్లు వారిని శిక్షించినాడు. అతని బాధ్యతానిర్వహణ కిది నికషోపలము.

నేరపువిచారణను విద్వజ్జనములు కలిగిన ధర్మసభకు అప్పగించుట (4_96)లో నితనికి గల నిష్పక్షపాత బుద్ధిని కొనియాడవచ్చును.

జియ్యరుపాత్ర బాధ్యతగల పాత్ర కనుక బాధ్యతానిర్వహణలో మేమాటని పాత్రగానే చిత్రించినాడు తమ్మయ్య.

ధర్మసభలో శ్రీరంగనాథుడు ప్రత్యక్షమయినాడు. విప్రనారాయణుని నిర్దోషిత్వమును చాటిచెప్పినాడు. బ్రాహ్మణులందరును అతనికి బ్రహ్మరథము పట్టినారు అప్పుడు జియ్యరు "ముందటి కొమ్మనఁ జేరి మోసినాడు" (4-127). భగవంతుని ఆజ్ఞను శిరసావహించి బంగారు గిన్నెను వేశ్య కొసగినాడు జియ్యరు.

మొదట కర్తవ్యనిష్ఠుడుగను, తరువాత భక్త శ్రేష్ఠునిగాను జియ్యరు పాత్రను చిత్రీకరించినాడు తమ్మయ్య.

9. తలవరి :

ఇతడు నగరసంరక్షకుడు. దండనాయకుడు. ఈతని వేషములో గాం తొణికిసలాడును. హుందాతనము కొట్టవచ్చినట్లుండును. వైక్షవము కూడ చుండును. ఈతడున్న స్థితిని చూచినచో నెవ్వరికైనను గుండెలు ఝల్లుమనక (4-67). నగర సంరక్షకుడు కనుక భయంకరాకారుడుగ నుండుట సహ యగును. ఇట్టి రూపమును దోషులు దర్శించిన మాత్రముననే భయకంపితుః

బంగారమునకు పరిమళమబ్బినట్లుగా నీతనిలో గంభీరత్వము బుద్ధికుశలత కూడ కలదు. సహృదయస్ఫూర్తి కూడ తోడయినది. దేవాలయమందలి బంగారు గిన్నె పోయినదని చెప్పినంతనె అతని చక్కని ఆలోచన మెరసినది.

క. "కంచును రాగియు వెండియుఁ
గాంచనమును మౌక్తికాదికములగు మణులుం
బంచాణము వారిండ్లకుఁ
గొంచక కొనివత్తురమ్ముకొనుటకుఁ జోరుల్"

ఇది లోకమునందు సాధారణమైనది. కనుకనే అగసాలి వారినందరిని పిం స్వర్ణపాత్ర పోయిన విధము చెప్పినాడు. ఆ విషయము తెల్పిన వా గట్టిన దుప్పటి బహుమతిగా నిత్తుననినాడు. "ఎట్టి యెడం బ్రచురమతని నే జేయన్" (4-74) అని వారికి హామీ యిచ్చినాడు కనుకనే అగసాలివా దేవదేవి ఇంటిలో స్వర్ణపాత్రయున్నట్లు తెలిసికొనుట సులభమయి విషయమును తెల్పిన అగసాలి బత్తునికి వాగ్దానము ప్రకారము బహుమః సత్యగుణసంపన్నుడు తలవరి. ఈతడు దోషులను పట్టి తెచ్చుటకు వెళ రూపమతిభయంకరము. అతని రూపము కాంచిన దోషులకు నోటమాటరాదు

సీ. "చలదయఃపత్త్రికోజ్జ్వల దండకాండముల్
ఘల్లు ఘల్లు మనుచు ముంగలఁ జెలంగ
నునుపారఁ జికిలిచేసిన పిచ్చుకత్తులు
తన దీప్తులఁ దళత్తళ యనంగ

హనుమదాకృతులు వ్రాసిన కంచుటరిగలు
జాళించు రవళిచే డాలుమించ
నదరుఁ గ్రోవుల మ్రోఁత కదరి నల్దిక్కుల
నార్తరావముల వాయసము లరుగ

తే. "ముందటను గంచుకొమ్ము మిన్నంది మొరయ
జారచోరుల గుండియల్ ఝల్లనంగ
వెడలి కోలాహలంబుగా వేశ్యవాటిఁ
జేరి యప్పట్టణము తలవారి గాంచె" (4-78)

ఈ రూపమును గాంచి జారచోరుల గుండియలు ఝల్లనుటయే కాదు బ్రద్దలగుననుటలో సందేహములేదు. ఈతడు నేరస్థులగు దేవదేవిని, వేశ్యమాతను విప్రనారాయణుని తెచ్చి జియ్యరునకు అప్పగించి తన బాధ్యతను తీర్చికొనినాడు.

ఈ పాత్రకు రూపము ప్రధానము. కనుకనే రూపమునే రెండుమారులు వర్ణించినాడు తమ్మయ్య. రూపవర్ణనతో పాటు కర్తవ్యతా నిష్ఠను కూడ ప్రతిబింబింప జేసినాడు.

ఈ పాత్రలతో పాటు గుర్తుంచుకొన దగని అప్రధాన పాత్ర కావేరీ. ఈమె వేశ్య. ఈమె వేశ్యమాత పంపగా తోటకు వెళ్ళి విప్రనారాయణుని బ్రతిమాలి తీసికొని వచ్చును. ఇంతకంటె ఈ పాత్ర ప్రయోజనములేదు. కనుకనే ఈమెను గూర్చి ప్రత్యేకముగా వ్రాయలేదు

"గుణము పేర్మిఁ బట్టి కోటిసేయు"[1] అని వేమన చెప్పినాడు. అట్లే మన తమ్మయ్య కూడ పాత్ర చిత్రణలో స్వరూపము కన్నను స్వభావమునకే ప్రాధాన్యము నెక్కువగా నిచ్చినాడు. ముందు గుణమును దర్శించి తదుపరి రూపమును తిలకించినాడు కవి. సుగుణవంతు నెవ్వరైనను గౌరవింతురు. ఎచ్చటనైనను సన్మానింతురు, దుర్గుణులెల్లరకును వర్జితులే యగుదురు. తన పాత్రల నందరు గౌరవించి ఆదరించవలెననియే తమ్మయ్య గుణవంతముగా తీర్చిదిద్దినాడు. ఒకటి రెండు చోట్ల స్వరూప వర్ణనమునే చేసినాడు.

---

1. వేమననీతి పద్యరత్నావళి" సి.వి. కృష్ణ బుక్‌డిపో మద్రాసు-1. ప. 955

ఏ యే పాత్రలకు ఏ యే గుణము లుండవలయునో ఆ యా గుణములను సంపూర్ణముగా నింపినాడు తమ్మయ్య. పాత్రలన్నింటిలో నైజమగు మానవత్వము నెక్కువగా వర్ణించినాడు. ఈ విధముగా సహజ సుందరముగాను, సమయస్ఫూర్తి గలిగిన వానిగను పాత్రలను నిర్మించినాడు కవి.

నాయికా నాయకులందు కూడ మొదటి నుండి తుదివరకు మానవత్వమునే ప్రదర్శింపజేసినాడు కవి. అయితే ధర్మసభలో శ్రీరంగనాథుడు ప్రత్యక్షనుయి విప్రనారాయణుడు వనమాలికాంశజుడని, దేవదేవి అప్సరసాంశజురాలనియు చెప్పునంత వరకు వీరిరువురు సహజ సామాన్య మానవులుగనే పాఠకులు తలంచెదరు. ఇచ్చట శ్రీరంగనాథుని ప్రవేశము లేకుండగ కావ్యరచన చేసి యుండినచో విప్రనారాయణుని పాత్రయందు సహజ మానవత్వ లక్షణములను సంపూర్ణముగా నింపిన ఘనత తమ్మయ్యకు దక్కి యుండెడిది.

ఇది వైష్ణవ ప్రబంధము నుండి గ్రహించిన కథ. కనుకనే ఆ మత ప్రభావము కావ్యముపై పడియుండును. అంతేగాక విప్రనారాయణుడు శ్రీరంగనాథుని భక్తుడు. బిడ్డ ఏదేని దోషమును చేసినప్పుడు తండ్రి మందలించి మంచి మార్గములో నుండునట్లు చేయును. అట్లే భగవంతుడు తన భక్తుడు పూర్వ ప్రారబ్ధముచేగాని, మరే కారణముచేతనైనను ఆపదలో చిక్కుకొనినప్పుడు వాని ఆ యాపదను తప్పించి ఉద్ధరింపచుట ధర్మము. అట్లు కానినాడు ఆపద్బాంధవుడను నామము ఆ భగవంతున కుండుట వ్యర్థమే యగును. అంతేగాక భగవద్భక్తిపై నమ్మకము సన్నగిల్లును. నాస్తికత్వము ప్రబలును. కావ్యము వలన ప్రపంచమునకు మేలుజరుగవలయునే కాని కీడు వాటిల్లకూడదు. కనుకనే తమ్మయ్య శ్రీరంగనాథ పాత్రను ప్రవేశింపఁ జేసి కావ్యమును సుఖాంతము చేసినాడు.

4. రచనాశిల్పము

శిల్పి శిల్పమును చెక్కును. దానినతడు తన మనస్సునందు కలిగి భావాల కనుగుణముగా నగిషీ చేయును. అదేవిధముగా కవి తన మనస్సునంది భావముల కనుగుణముగా కావ్యమును నిర్మించును. తన భావముల కనుగుణముగ పాత్రలను తీర్చిదిద్దును. ఇచ్చట నిర్మాణము కావ్యము. కావుననే దీనిని కా నిర్మాణశిల్పము లేక రచనాశిల్పము అనవచ్చును.

1. గ్రంథనామౌచిత్యము :

కావ్యములోని నాయకుని నామమును బట్టి గాని, నాయిక నామమును గాని, కథయందలి సన్నివేశమును బట్టిగాని కావ్య నామమిడుట జరుగు ఈ పేరును బట్టియే సాధారణముగా కావ్యమునందలి కథయుండును. అన ఈ నామమును చుట్టియే కథ తిరుగుచుండును.

తమ్మయ్య తన కావ్యమునకు "వైజయంతీ విలాసమ"ని పేరు పెట్టినా దీనికి వైజయంతి యొక్క విలాసమని విగ్రహవాక్యముగా చెప్పవచ్చు వైజయంతి యనగా విష్ణువుమెడలో ధరించుపుష్పమాలిక అని అర్థము. వైజయంతిమాల సహజ సుగంధభరితము. దీనిని విష్ణుమూర్తికి నరకాసుర సంహరించిన అనంతరము భూదేవి ఇచ్చినట్లు శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగవత చెప్పుచున్నది. [1]

సంతానరహితురాలైన విప్రసతికి శ్రీమహావిష్ణువు స్వప్నములో కన్పిం తన వైజయంతి మాల నొసగినాడు. దానిని కవి "నల్పు తెలుపుంగల పువ్వు

---

1. "శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగవతము" బమ్మెర పోతన, దశమస్కంధప (అకాడమీ ప్రతి) ఉత్తరభాగము – 201.

దండ" (1-69) అనినాడు. తరువాత "తద్వైజయంత్యంశ విస్ఫురణన్ గర్భము దాల్చి" నదామె (1-70). మార్గశీర్ష మాసమునందు జ్యేష్ఠా నక్షత్రమున కుమారుని కనినది. అతడే కథానాయకుడు విప్రనారాయణుడు.

ఈ విప్రనారాయణుడు విష్ణుభక్తులను "మీ పాదరేణువు నేనటంచు" (1-74) సేవించుటచే ద్రవిడభాష జనులు వీనిని "తొండరడిప్పొడి" యని పిలిచెడివారు. ఈతడు "వనమాలికాంశమున సంజననమగుట వాసనల వశమున" (1-77) ఈతనికి పూలమాలలతో విష్ణువును సేవించవలెననెడి కోరిక జనించినది.

అతడు మాలలను గూర్చుటకై పూలకొరకు స్వయముగా ఉద్యానవనము నేర్పరచు కొనినాడు. ఆ ఉద్యానవనమునందే ముప్పాతికభాగము కథ జరిగినది. ఈ ఉద్యానవనముండుట చేతనే దేవదేవి విప్రుని దర్శించుట కవకాశమేర్పడినది. ఈ యుద్యానవనమునందే విప్రునివద్ద దాసిగా చేరి, విప్రుని మనస్సు చెఱచి, నిజశిష్యునిగా చేసికొనినది దేవదేవి. వేశ్యమాతచే వెడలగొట్టబడిన విప్రనారాయణుడు తిరిగి ఈ తోటకే చేరినాడు.

ఇందలి కథ యంతయు విప్రనారాయణునికి సంబంధించినదే. అనగా వైజయంతిమాలకు సంబంధి యన్న మాట. కనుక ఈ కావ్యమునకు "వైజయంతీ విలాసము" అను నామమెంతో తగియున్నది తుదిలో శ్రీరంగనాథుడే "నువ్వన మాలిక యితడ"ని చెప్పుటచే విప్రనారాయణుడే వనమాలిక యను విషయము స్పష్టమయినది (4-125). పై వివరణకిది బలము నిచ్చినది. నామము ననుసరించియే కథయంతయు జరిగినది.

"భారతీయులు శబ్దబ్రహ్మోపాసకులు. ప్రతి శబ్దము వారి నోటివెంట వచ్చినది చారుతరము"[1] ఈ శబ్దముయొక్క సౌందర్యమును గుర్తించియే తమ్మయ్య కావ్యమునకు "వైజయంతీవిలాసము" అని విలాసశబ్దము కలిపి నామమిడినాడు.

---

1. "ఆముక్తమాల్యదా సౌందర్యము" ట్రి. కోటేశ్వరరావు, పుట 202

2. శైలీ విన్యాసము :

శైలి అను పదము పూర్వమునందు వాడుకలో లేదు. స్వల్పకాలము నుండియే ఈ పదము వాడబడుచున్నది. శైలిని గూర్చి పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు "శైలి అను పదము భాషాపరముగ నేనెఱిగిన ఏ అలంకారశాస్త్రములోను లేదు. ఇతరత్ర ఎచ్చటనైన ప్రయుక్తమై యున్నదేమో నేనెఱుగను. దానికి శబ్దనిష్పత్తిని బట్టి 'శీలవంతుని భావకర్మ' అని ఒక నిఘంటువులోనున్నది" [1] అని వివరించిరి. ఇందు భావకర్మ అను పదమును బట్టి చూడగా శైలి అనునది మానసికమైనది. కవి అంతరంగిక స్వభావము. వ్యక్తియొక్క మానసికస్వభావము అక్షరరూపము దాల్చినప్పుడే ఇతరులకు స్పష్టముగా తెలియును. అనగా మానసికభావమే శబ్దముగా మారును. కనుక శాబ్దికమైన మనోభావమే శైలిగా రూపుదాల్చినది. ఇది నేడు ఆంగ్లమున వాడబడుచున్న 'Style' అను పదమునకు సమానార్థకమైనది. ఆధునిక విమర్శకులు దీనిని శయ్య, రీతి, తీరు, సరణి అనునర్థములలో వాడు చున్నారు. "కావున కల్పితమైనను శైలి అను పదము శాస్త్ర సమ్మతమే యగునని నా తలంపు" [2] అని పలికినాడు లక్ష్మీకాంతం.

శైలి యనునది శీల ధాతు నిష్పన్నమని చెప్పినాడు పాటిబండ మాధవశర్మ. "శీలధాతు నిష్పన్నములయిన శీలము, శైలి, శిల్పము తర తమ భావమున నేకార్థములే. అనంత జన్మాభ్యాస సంస్కారము శీలము. శీలమే స్వార్థమున శైలి యగును. ఇహ జన్మాభ్యాస సంస్కారము శిల్పము. మహర్షుల యందు శీలమైనది. మహాకవుల యందు శిల్పమగుచున్నది. అప్రయత్నఫలసిద్ధి శీలమూలకము. సప్రయత్నఫలసిద్ధి శిల్పమూలకము" [3] అని వివరించినాడు మాధవశర్మ

పై నిర్వచనములను పరిశీలింపగా శీలమే శైలిగా మారినట్లు బోధపడు చున్నది. శీలమే స్వార్థమున శైలియగుటచే కవి వ్యక్తిత్వము లేక చిత్తసంస్కారము శైలి యగును. అది కవి యొక్క వాగ్వృత్తియందు సముద్దీపించును గాన

---

1. ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర, పుట. 53
2. అదే
3. "ఆంధ్రమహాభారతము-ఛందఃశిల్పము" పుట. 6

దాని ప్రకటనము కావ్యశిల్పమగుచున్నది. కవి కావ్యమును నిర్మించును. అందు కవియొక్క వాగర్థము, ఛందోలంకారములు సుస్నిగ్ధబంధములై అమరియుండును. అన్ని సన్నివేశములందును కవి అంతర బహిరింద్రియములు నేకాగ్రతను పొందును. ఈ ఏకాగ్రతయే కావ్యమునందు ఆ కవి శైలి యని భావించవచ్చును. అనగా కవియొక్క మనోధర్మప్రతిపాదకమైనది శైలియని చెప్పవచ్చును.

సాహిత్యపరముగా శైలిని రెండు విధములుగా విభజింపవచ్చును.[1] ఒకటి : కావ్యసరణి. ఇది వస్తువునకు సంబంధించినది. ఇది మూడు విధములు అవి : 1) అఖ్యానము (Narrative), 2) నాటకీయము (Dramatic), 3) వర్ణనము (Discriptive). ఆఖ్యానమనగా కేవలము కథను మాత్రమే ప్రధానముగా చెప్పుట. నాటకీయమనగా సంభాషణాత్మకమైన రచన. వర్ణనాత్మకమైనది వర్ణనము. అఖ్యానమునందు ప్రధాన కథకుడు కవి. నాటకమునందు కవికి ప్రవేశ ముండదు వర్ణనములో కవి మనస్సునందు కలిగిన భావావేశము ప్రధానముగా నుండును.

రెండవది పదగుంభన సరణి. ఇది శాబ్దికమైనది. దీనియందు కవి పాండిత్యము బయల్పడును కావ్యమును చదువునపుడు పాఠకునిలో కలుగు ఆనందమునకు మూలమిదియే. ఇదియే పాఠకునికి గిలిగింత పెట్టును. దీనిని బుద్ధిగమ్యము (Intelectual) భావస్ఫోరకము (Emotional), కర్ణపేయము (Aestetic) అని మూడు విధములుగా చెప్పిరి. ఈ లక్షణములలో నేదో ఒకటి ప్రధానముగా నుండి మిగిలినవి అంగములుగాను లేక నామమాత్రముగా నైనను యుండవచ్చును.

తమ్మయ్య కావ్యమునందు అఖ్యానశైలియే ప్రధానముగా నున్నది. అరంభమునుండియు కథను నడిపించుటయే కవికి ప్రధానలక్షణముగా కానవచ్చును. ఇందు ప్రధాన కథకుడు కవియే. దేవదేవి ప్రతిజ్ఞ చేయు సన్నివేశమునందు అక్కాచెల్లెండ్ర మధ్య సంభాషణను తగ్గించినాడు కవి.

---

1. "ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్ర" పింగళి లక్ష్మీకాంతం, పుటలు. 54,55

"తరుణీమణు లిరువురు నీ
కరణిం బన్నిదము నుడివి క్రమ్మఱ లీలా
సరణిం బురికిం జేరిరి" (2-81)

అని కవి కథోన్ముఖుడయినాడు

ద్వితీయాశ్వాసమునందు దేవదేవీమధురవాణుల మధ్య జరిగిన సంభాషణ నాటకీయ శైలికి ఉదాహరించవచ్చును. ఇందు మధ్య మధ్య వచ్చెడి వచనములను తొలగించినచోనది పూర్తి నాటకీయమును పొందును. అట్లే తృతీయాశ్వాసము లోని దేవదేవీ విప్రనారాయణుల మధ్య జరిగిన సంభాషణ కూడ నాటకీయమును సంతరించుకొన్నదనియే చెప్పవచ్చును.

వర్ణనాత్మక శైలిని వర్ణనలను గూర్చివివరించునపుడు వివరించెదను.

3. వస్త్వైక్యము :

ఆంధ్రప్రబంధములలో కొన్నింటిలో వస్త్వైక్యము వివాదాస్పదమై యుండుటచే నదియొక చర్చనీయాంశమైనది. కాని తమ్మయ్య కావ్యమునకట్టి దుస్థితిలేదు.

కనుక మత పరముగా వస్త్వైక్యమును పరిశీలించుచున్నాను. ఒక మహా ప్రయోజనము నాశించి కవి కావ్యమును వ్రాయును. స్థూలదృష్టికి ఈ కావ్యము ఒక వైష్ణవాచార్యుని కథ; శృంగారరసాత్మకముగా, వర్ణనాబాహుళ్యముగా నిబంధింపబడినట్లు కనిపించినను సూక్ష్మముగా ఆలోచించిన ఇందొక దివ్యమైన సందేశము కనిపించును. మహాకవులందఱు ఇట్టి ప్రయోజనమునాశించియే రచనలు చేసిరి. రామాయణమున వేదప్రతిపాదితమైన ఆదర్శగుణములను శ్రీరాముని యందు నిక్షేపించి ప్రపంచమున కొక గొప్ప సందేశమిచ్చుటయే పరమ ప్రయోజనము. మహాభారతము కూడ వైదిక ధర్మోద్ధరణము చేయుటకే వ్రాయ బడినది. ఆధ్యాత్మిక ప్రవృత్తియొక్క వైకృతస్వరూపమీ లోకము. ఈ లౌకిక జగత్తులో జ్ఞానము సంపాదించవలెనన్న జనులు ప్రబోధితులు కావలెను. "లోక

ప్రవృత్తి యందు మగ్నమైన చిత్తము ఆత్మజ్ఞానము పొందునటులచేయుట నిజమైన ప్రబోధము. ఇట్టి ప్రబోధము కావ్యమున కలిగింపవలెను" 1

ఈ దృష్టితో చూచినప్పుడు వైజయంతీవిలాసమొక ప్రబోధ కావ్యముగా భాసించును. మానవుడు లౌకిక జ్ఞానము లేనిచో నితరులచే మోసగింపబడి దుర్వర్తనమునకు లోనగుట కవకాశము కలదు. పతితుడగు వ్యక్తి భక్తుడైనచో భగవంతుడా తనిని తప్పక ఉద్ధరించును. ఇది ఇందలి ప్రబోధము. ఈ ప్రబోధమొక కథామూలమున జరిగినది.

ఈ కావ్యమునందలి కథ శ్రీరంగపురవర్ణనతో ప్రారంభమగును. దీనితో పాటు కావేరీనదిని వర్ణించుట జరిగినది.

"నిలిచె నే రాజధానిఁ బయోరుహానను
సజ్జపూల ననంతశయనమూర్తి
చెందె నే కటకంబు నందు సంతత సర్వ
పరిపూర్తితోఁ దత్త్రిపాద్విభూతి
పుట్టి రే పట్టణంబునఁ దృణద్రుమలతా
మూర్తులై తన్నిత్యముక్తవరులు
ప్రవహించె నే వీట బరిఖావిభూతి న
వ్విరజా ప్రసవంతి కావేరి పేర.

తే. వేద శృంగంబు నోంకార విగ్రహంబు
నైన శ్రీరంగ దివ్యవిమాన రాజ
మెచట నివసించె నిల దానినెన్నఁ దరమె
పుణ్య నికరంబు శ్రీరంగపుర వరంబు" (1-41)

శ్రీరంగపురము భగవన్నిలయము. ఆ భగవన్నిలయమైన శ్రీరంగమును త్రిపాద్విభూతిగాను, ఆ పట్టణమున తృణద్రుమ లతామూర్తులై నిత్యులు, ముక్తులు పుట్టిరనియు, తత్సమీపమునందున్న కావేరిని విరజగాను వర్ణించుటచే నిది నిత్య

---

1. "ప్రసన్న కథాకలితార్థయుక్తి" విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, పుట. 69

విభూతి యయినది. నిత్యవిభూతి యనగా వైకుంఠము. దీనినే త్రిపాద్విభూతి అని కూడ అందురు. ఇది పరమపురుషుని పరమపదము. ఇక్కడ కాలము భగవదధీనము. నిత్యసూరులగు అనంతాదులు భగవంతునితోపాటు ఆనందించుచుందురు. ఇక్కడికి వచ్చిన ముక్తులు లక్ష్మీపతిత్వము, సృష్టికర్తృత్వము తప్ప మిగిలిన లక్షణములలో ఈశ్వర సమానులే. కనుకనే "కైవల్య ఫలదాయక క్షితిధ్రభూమిరుహవల్లియైన యప్పురమతల్లి" (1-48) అని వైకుంఠతుల్యముగా రంగధామమును వర్ణించినాడు కవి.

నిత్యవిభూతి నుండియే లీలావిభూతి పుట్టును. లీలావిభూతి తుదిలో నిత్యవిభూతిలో కలియును. దీనినే మోక్షమని వైష్ణవులందురు. సృష్టి భగవంతుని లీల. కావ్యము కవి లీల. అది దైవ ప్రకృతి. ఇది మానవ ప్రకృతి. అందు సర్వము సర్వేశ్వరుని ఇచ్ఛాధీనము. ఇందు సర్వము కవి స్వేచ్ఛావిరచితము. ఈ కారణము చేతనే కవి కావ్యకథ యందు మార్పులు చేయుచుండును. లీలావిభూతిలో సృష్టి జరుగును. భగవంతుడు జీవుల పూర్వజన్మ సంస్కారముల ననుసరించియే సృష్టి చేయును. కవికి దానితో పనిలేదు. కవి స్వతంత్రుడు.

ఈ కావ్యమునందు విప్రనారాయణుడు జన్మించుట సృష్టి. అతడు దేవదేవిచే వంచింపబడుట, వేశ్యాగృహమున కేగుట, వేశ్యమాతచే వెడలగొట్టబడుట, అతనిపై స్వర్ణపాత్రాపహరణ నేరము మోపబడుట అతని స్థితి. ఇది లీలావిభూతి. ఈ విషయమును కవి స్వయముగా రంగనాథుని నోటినుండియే సభలో పలికించినాడు (4-125)

లీలావిభూతిలో సర్వము గుణత్రయాహంకార సంభిన్నము. కర్మవాసనా వాసితము. త్రిగుణాతీతులై ఫలాభిసంధిరహిత కర్మచేత నిత్యవిభూతిని చేరుటకు జీవులు అర్హులగుదురు. కర్మవశులైన జీవుల కిట్టి అవకాశము కలిగించుటయే లీలావిభూతికి ప్రయోజనము. దీనికి భగవంతుని అపార దయావిశేషము కారణము. "అపారకారుణ్య సౌశీల్య వాత్సల్యౌదార్య సౌందర్య మహోదధే"[1] అని రామానుజుడు భగవంతుని కీర్తించెను. ఇందలి నాయకుడైన విప్రనారాయణుడు భగవంతుని

---

1. శరణాగతి గద్య.

లీలచే సామాన్యుని వలెనే వేశ్యవలలో జిక్కినాడు. ఇది పూర్వప్రారబ్ధ మనవచ్చును. దీనినుండి విముక్తుని చేయుటకే శ్రీరంగనాథుడు స్వర్ణపాత్రాపహరణ నేర మాతనిపై వచ్చునటుల చేసినాడు. తుదకు శిష్టరక్షణ చేయుట కర్తవ్యముగా గల భగవంతుడు విప్రుని ఆత్మహత్యా ప్రయత్నమును తప్పించుటకై ప్రత్యక్షమై సభలోని వారి నందఱిని ఆశ్చర్యపరచునట్లు యథార్థమెరిగించినాడు. అది స్వలీల యనినాడు.

ఎల్లరు చూచుచుండగ "అయ్యాది నారాయణుండు విప్రనారాయణు శరీరంబున ప్రవేశించె"ను(4-127). ఈ విధముగా విప్రనారాయణునకు నిత్యవిభూతి నొసగినాడు శ్రీరంగనాథుడు. బ్రహ్మసభయెల్ల అతనికి బ్రహ్మరథము పట్టినది. శ్రీరంగనాథుని విప్రుడు మరల స్తుతించినాడు. ఆ లక్ష్మీపతి పునఃప్రసన్నుండై భక్తునకు సామీప్య పదవినిచ్చినాడు.

అట్లు విప్రనారాయణునికి శాశ్వతమైన నిత్యవిభూతి నొసగినాడు. నిత్య విభూతి నుండి లీలావిభూతి పుట్టి తిరిగి నిత్యభూతిలో లీనమగును. అట్లే యిక్కడ శ్రీరంగపుర వర్ణనతో నిత్యవిభూతి కావ్యమునం దారంభమయినది. నారాయణుని వర్ణనలో లీలావిభూతి ఆరంభమగును. అనగా అంతటితో నిత్యవిభూతి అంతమై దానినుండి లీలావిభూతి పుట్టినది. చివరలో శ్రీరంగనాథుని సాక్షాత్కారముతో లీలా విభూతి నిత్యవిభూతిలో లీనమయినది. కనుక నిత్యవిభూతి లీలావిభూతి కలసి కావ్యమయినది.

పై విధముగా మత దృష్టితో వస్త్వైక్యమును సాధించినాడు తమ్మయ్య. అని చెప్పుట సమంజసమగును.

4. కథాదృష్టి :

ఇందలి కథ ప్రబోధాత్మకమైనది. స్థూలముగా చూచినచో శృంగార వర్ణన లధికముగా కన్పించును. కాని ఆ శృంగారము ద్వారా జ్ఞానబోధ జరిగినది. వేశ్యలు సమీపమున ఉన్నను ప్రమాదము కలుగుననినాడు కవి.

"కాకులు రావిపండ్లు దిని క్రక్క శిలామయ దేవమందిరా
నీకములందు రావులు జనించును సజ్జన చిత్తవృత్తి యె
వ్వాకుల లీల తొతిగుడి వంటిది లోకములోన వేశ్యలుం
గాకుల వంటి వారలటుగానఁ బ్రమాదము చేరనిచ్చినన్" (2-94)

పై పద్యమునకు వివరణయే దేవదేవి ప్రవర్తన. అతనిచే దాస్యమంగీకరింప జేసికొని తన సౌందర్యముచే విప్రుని ఆకర్షించి, తుదకు మన్మథపరముగా సంస్కరించి నిజశిష్యునిగా చేసికొని రమించినది.

వేశ్యలు చతురతచే పరమభక్తులను తేలికగా చెడగొట్టుదురు. ఇది భక్తులకు తాత్కాలికమైన ప్రమాదము. భగవంతుడు వీరిని వెంటనే ఉద్ధరించి సన్మార్గవర్తను లుగా చేయును. కనుకనే వేశ్యాలోలుడైన విప్రనారాయణుని ఉద్ధరించినాడు శ్రీరంగ నాథుడు. ఈతనిని ఉద్ధరించుటకే శ్రీరంగనాథుడు స్వర్ణపాత్రాపహరణాది కార్య క్రమములను నిర్వహించినాడు.

ఆ విధముగా శ్రీరంగని భక్తవాత్సల్యత్వమును చాటినాడు తమ్మయ్య.

5. వర్ణనా సౌందర్యము :

అష్టాదశవర్ణన లుండుట కావ్య సంప్రదాయము. కావ్యమున చేయవలసిన వర్ణనలకు సంబంధించి ఆలంకారికులలో భిన్నాభిప్రాయములు కలవు. కావ్యము లోని వర్ణనలకు వ్యస్తముగా ప్రయోజనము నాశించలేము. కథోపస్కారకములైన వర్ణనలే ఆకర్షకములు. అట్టి వర్ణనలకే కావ్యత్వము సిద్ధించును. పనిగట్టుకొని చొప్పించిన వర్ణనలకు విలువగాని ప్రయోజనము గాని యుండదు. వర్ణనలు కావ్యమునకు మూలమైన కథావస్తువు విస్తరించు విధానమును సూచించును. కథా నాయకుని మూలమున కావ్య ప్రయోజనమును నిరూపించునపుడే నాయకుని వ్యక్తి గత జీవితమున గల వివిధ భావ సంఘర్షణలను కవి ప్రకృత్యాది వర్ణనలచే ఉద్దీ పింపఁ జేసి రసోదంచిత మొనర్చును. "సర్వకావ్య ప్రపంచము రసమునందు జన్మించి రసమందే జీవించి అందే లయించు" [1] టచేత కథ రసోన్ముఖముగా సాగ

1. "ఆముక్తమాల్యదా సౌందర్యము" టి. కోటేశ్వరరావు.

వలసి యున్నది. ప్రధాన రసపోషణకు విభావాదు లవసరము. ఈ కారణముల చేత ప్రబంధము వర్ణనా ప్రధానముగా కన్పించును.

కావ్యము కవి కర్మ. వర్ణించువాడు కవి. ఈ యర్థమున కావ్యమంతయు వర్ణనయే యగును. కావ్యమున ప్రధానముగా కథ యొకటి యున్నను అది కవి కూర్చు బహ్యాంశములపై అధారపడి యుండును. "లోకోత్తర వర్ణనానిపుణః కవిః" అని మమ్మటుని అభిప్రాయము ప్రకారము కూడ కథాంశమును విస్తరించుటకు కవి లోకోత్తరమైన వర్ణనలను నిపుణముగా చేయునను నదియే బోధపడుచున్నది. కవి వర్ణించునది ప్రకృతి. ప్రకృతిని పరమాత్మగా భావించి ఉపాసించిన గాని కవి ఉత్తేజితుడు కాలేడు. ఇది అనుభూతిపై అధారపడి యుండును. కవి ప్రకృతి నెంత అనుభవించిన కావ్యమంత రమణీయమగును. కావున కావ్యము మొత్తము వర్ణనమే యని కథావస్తువు వర్ణనల వలననే ప్రాణవంతమగుచున్నదని తెలియు చున్నది.

కావ్యమున వర్ణనలు ప్రధానములని తేలినను కవులు తను పాండిత్య ప్రకర్షను చాటుకొనుటకు మాత్రమే వర్ణించరాదు. వర్ణనలే ప్రధానములై కథ నప్రధానమొనర్చిన పాత్రపోషణ కుంఠితమై అస్వాభావికమగును. దృశ్యసాక్షాత్కారమునకు, కథకు నూతన చైతన్యము కలిగించుటకు మాత్రమే వీలైనంత వరకు వర్ణనలను గ్రహింపవలసియుండును. ప్రకృతిని మానవస్వభావమున కనుగుణముగా చూపుటకు ప్రయత్నించవలెను. "వర్ణింపబడు ప్రకృతి సమస్తమును, ప్రధానకథా పురుషుల యొక్క సుఖదుఃఖముల మీద ప్రతిభాసించి ప్రకరణము ననుసరించి తదుద్దీప్తి హేతువు కావలయును. అప్పుడే అది శిల్పము. సొగసంతయు ప్రయోజనములో నున్నది. ప్రకృతి యందముగా వర్ణింపబడిన దనగా సప్రయోజనముగా వర్ణింపబడినదని యర్థము"[1] వర్ణనలు కావ్య కథాగతికి ప్రతిబంధకములు కాకుండగ లీనమగునట్లు వర్ణించినచో పాఠకునకు విసుగు జనించదు. అది నాగరక లక్షణమే అగును. అది యొకవిధముగా కవి యొక్క ప్రజ్ఞను చాటును. ఇట్టి ప్రజ్ఞ సర్వజనామోదము పొందును.

---

1. "తిక్కన కావ్యశిల్పము" కేతవరపురామ కోటిశాస్త్రి. పుట. 387

ఈ కావ్యమునందలి వర్ణనలన్నియు కథాగతిలో లీనమయినవే కాని ప్రతిబంధకములు కాలేదు. ప్రబంధమనగానే వర్ణనల కాలవాలమైనదని విమర్శకుల అభిప్రాయమై యున్నది. కాని ఈ ప్రబంధమట్టి అపోహకు తావీయలేదనియే చెప్పవచ్చును.

1. పురవర్ణనః

ఈ కావ్యమునందు ప్రధాన స్థలము శ్రీరంగపురము. ఇది శ్రీరంగనాథుని నిలయము. ఈ కావ్యమునందలి కథ యందలి ఎక్కువభాగము ఇక్కడనే జరిగినది. ఇది శ్రీరంగనిలయమగుటచే వైష్ణవపుణ్యక్షేత్రమయినది. ఇట్టి పురము యొక్క విశిష్టతను రెండుపద్యములలోనే వర్ణించినాడు కవి. వానిలో రెండవ పద్యము ప్రధానమైనది. ఆ పుర మాహాత్మ్యమును కన్నులకు కట్టినట్లు వర్ణించి నాడు కవి.

సీ. "ఆశించునెప్పుడు సత్యాసక్తి నమ్మహా
నటుడు నే నగరిఁ గోణంగి యగుట
పాంథించు వాగ్వధూవరుఁ డతి ప్రేమ నే
పట్టణంబున మాగధాఖ్యుఁదనము
కాంక్షించు నింద్రుడు తక్కంఠతో నే రాజ
ధాని లోపల నుపాదానపరత
కామించు దేవర్షిగణము లే పెనుఁబ్రోల
శ్వపచ పక్షి మృగాది జంతువృత్తి

తే. "విరజ కావేరియై పుట్టి పరిఖ కాగ
పరమపదవల్లభుడు రంగభర్త పేర
నాయకుఁడు కాఁగ వైకుంఠనగరి తాన
యైన శ్రీరంగపురము శక్యంబె పొగడ" (1-42)

ఇచ్చట శ్రీరంగపురమునకును వైకుంఠమునకును అభేదముగా వర్ణించినాడు కవి. ఇది సమంజసమే. జీవులకు మోక్షమిచ్చు శ్రీమహావిష్ణువే యిందు శ్రీరంగ నాథుడయినాడు కదా! వైకుంఠమునకు పరమపదమనియు వైష్ణవులు వాడు

చున్నారు. కనుకనే కవి శ్రీరంగనాథుని "పరమపదవల్లభుడని" పేర్కొనినాడు. ఇందు కావేరి విరజగా వర్ణించబడినది. ఇట్టి పరమపదవల్లభుని కొరకు చంపక మాలను సమర్పించి ముందుకు సాగినాడు కవి.

2. ఋతువర్ణనలు :

ఋతువులు కాలమును తెలియజేయును కనుక వీనిని కావ్యమునందు తప్పక వర్ణించవలయును. అయినప్పటికి వీనిని కథలో లీనము చేసియే వర్ణించినాడు కవి. ఈ ఋతువర్ణనలలో తమ్మయ్య సమయస్ఫూర్తిని ప్రదర్శించినాడు. తెలుగువారికి వసంతఋతువుతో సంవత్సరము ప్రారంభమగును. కనుకనే కవి కూడ మొదట వసంతఋతువును వర్ణించినాడు. ఇది కవికి తెనుగుదనముపై గల మమకారమునకు తార్కాణమనవచ్చును.

విప్రనారాయణుడు వనమాలికాంశమున పుట్టుటచే అంబుజోదరునికి వనమాలికలర్పించి పూజించవలెనను బుద్ధి జనించినది. కొంతకాలమట్లు చేసిన తరువాత పరుల తోటలోని పూలు తెచ్చి మాలలను గూర్చి శ్రీరంగనికి సమర్పించుట "కూలిమాత్రంబె కాని పూర్ణఫలము రాదని" (1-81) భావించినాడు విప్రనారాయణుడు. అతడు శ్రీరంగమునందు కొంతభూమిని కొని స్వయముగా ఏతామెత్తి కావేరి నీటితో తడిపి, సేద్యము చేసి పూలతోట వేసినాడు. అందలి పూలమొక్కలు చిగిర్చి పుష్పించినవి. అది వసంతఋతువులోనే జరుగును. కనుకనే వసంతఋతువర్ణనను గావించినాడు కవి. ఈ ఋతువర్ణనమిచ్చట రెండు సీసములతోపాటు ఒకవచనముతో ముగిసినది.

సీ. "మదనప్రతాపాగ్ని మంటలువోలె లే
మావులఁ జిగురుజొంపములు వొలిచె
వనమాయుధుని కీర్తియొసఁగు కైవడి మల్లి
కా కుంజములను మొగ్గలుఁ దనర్చె
స్మర గజ కర్ణచామరములై పున్నాగ
ములఁ బ్రసూన గుళుచ్ఛములు ఘటిల్లె
జలజాస్త్ర బలరేణువులు నాఁగ సంపెంగ
గమి మరుద్గతపరాగములు నెరసెఁ

తే. "గుసుమ బాణాసన ముహురాఘుష్యమాణ
కాహళీ శంఖ పటహ ఢక్కల తెఱంగుఁ
దాల్చె నామని యన మహాధ్వని నుదార
కీర కలకంఠ సమద భృంగీకులంబు" (1-92)

ఈ పద్యము ద్వారా వసంతఋతుశోభను కన్నుల ముందు ప్రత్యక్షమొనర్చినాడు తమ్మయ్య. ఈ పద్యము చదువగనే వసంతశోభ పాఠకుని హృదయఫలకముపై చిత్రముగా ముద్రితమగును. సహజసుందరమై హృదయాహ్లాదముగా నున్నదని చెప్పినను అతిశయోక్తికాదు.

వసంతఋతువు తరువాత గ్రీష్మఋతువు వచ్చుట ఋతువుల క్రమము. వేసవిలో ఎండతీవ్రత అధికము. దీనివలన భూమిపై నున్న తటాకాదులలోని నీరంతయు నింకిపోవుట సహజము ఈ ప్రకృతి గతమగు విషయమును గ్రీష్మ ఋతుపరముగా రమ్యముగా వర్ణించినాడు కవి. ఇదియే గాక ఇంకా యెన్నో విషయములు వేసవి యందుండెడివి సహజ సుందరముగా చమత్కారయుక్తముగా నిందు వర్ణించబడినవి.

సీ. "చండభానుఁడు కక్కసముఁ జేసి మున్ను తా
మహికిచ్చు నప్పులు మరలఁ గొనియె
వారి పూర్ణములైన వసుధార కలశముల్
శివలింగమూర్తుల శిరములెక్క
నృపమందిరములఁ బానీయ కుంభంబులు
పెసనుట్టిగట్టుక ప్రేలఁ దొణఁగె
భువి నెల్ల జనుల దప్పులు మాన్పు తక్రంబుఁ
దా దప్పి గొని నీళ్ళు ద్రావఁజొచ్చె

తే. "హరుడు కైలాస కుధరనాథాగ్ర వసతి
విడిచి వటమూలతలమున విశ్రమించె
సతత నిజ దీర్ఘతా తనూకృతినిశాప్ర
హారములగు నట్టి గ్రీష్మవాసరములందు" (1-97)

గ్రీష్మ ఋతువు ఇంకను తీవ్రమైనది. ఈ తీవ్రత బహు చమత్కారముగా ఉత్ప్రేక్షింప బడినది.

ఉ. "వేసఁగిపెట్టఁ గ్రాఁగి పృథివీ తలమంతయు వేఁడి మంగలం
బై సెకలీనఁ బ్రాణి నివహంబులు లాజలువోలెఁ బ్రేలఁగా
నా సమయంబునన్ శరణమై యొక కొందఱఁబ్రోచె ధాత్రిపై
నాసవ పాన కించిదవశాబ్జముఖీ కుచకుంభశైత్యముల్" (1-99)

ఈ వేసవి వర్ణన ముందు జరుగబోవు కథకు దోహదముగా నున్నది. చోళదేశాధీశునిచే సన్మానింపబడి తిరిగి వచ్చునపుడు దేవదేవి విప్రనారాయణుని వనములో ప్రవేశించుటకు తోడ్పడినది వేసవియే. కనుకనే ఇచ్చట గ్రీష్మఋతు వర్ణన తరువాత కథారీతికి సహాయకారి లేక అను సంధానమన వచ్చును.

ద్వితీయాశ్వాసమునందు వర్షర్తు వర్ణన సాగినది. అయిదు పద్యములకిది పరిమితమైనది. అది తొలకరివర్షము. ఆ వర్షము పడినపుడు గ్రీష్మఋతువులో భూమిలో లీనమయిన వేడి యంతయు పైకెగయును. భూమి చల్లబడును. దీనిని ఋణదాత ఋణగ్రహీతను తన అప్పు చెల్లించి పొమ్మనుచు నడి వీథిని గిరిగీసి నిలదీసినట్లు ధరణి చండకరుని "అప్పులీయు" మని ఆకాశవీథిని నిలదీసినదనుచు వర్ణించినాడు కవి.

తే. "అన మాయప్పు లీక పోలేని యనుచు
ధరణి పంపునఁ దొలుకారు తరవుకాడు
నింగి గుడి వ్రాసి యాగిన భంగి నపుడు
చండకరుఁడుండెఁ బరివేషమండలమున" (2-148)

దేవదేవి తన పందెమును నెరవేర్చుకొనుటకై దాసరిసాని వేషము దాల్చి విప్రనారాయణుని సమీపించినది. తన మాటల నేర్పుతో విప్రుని వద్ద దాసిగా చేరినది. తన శృంగార చేష్టలతో అతని మనస్సులో మోహపుబీజము నాటినది. ఆ బీజ ప్రభావముచే అతని మనస్సు క్రమక్రమముగా కరగిపోజొచ్చినది. వజ్రపంజర నిభంబైన సద్భావము నీటికంటె పల్చనైనది. అట్టి మోహపు

బీజము మొలకెత్తవలెనన్న వర్షమవసరము. అంతేగాక శృంగారమునకు మలయమారుతములు ఉద్దీపనములు. అట్లే వర్షర్తు వర్ణన కూడ రసోద్దీపనమే యగును. వారిరువురి కలయికకు వర్షర్తు ఎంతో దోహదమైనది. దీనివలన శృంగార రసపోషణమునకు సంపూర్ణత్వము లభించినది.

శరదృతువు వర్ణన కూడ కథా సూచకముగనే చేయబడినది. వర్షర్తువులో కురిసెడి వర్షములవలన నదీ ప్రవాహములలోని నీరు మాలిన్యమును పొంది కలుషితమగును. శరదృతువునందు వర్షములు పడవు. కనుక ప్రవాహవేగములు ప్రశాంతతను పొందును. నీటిలోని మాలిన్యమంతయు అడుగునకు జారి పైన స్వచ్ఛత యేర్పడును. శరచ్చంద్రికలు హృదయాహ్లాదముగా నుండును. ఈ విషయము నంతయు నొక్క సీసములో చక్కగ వర్ణించినాడు కవి.

సీ. కార్తికచంద్ర విస్ఫూర్తి వక్త్రము తోడఁ
చంద్రికా మందహాసంబు తోడ
హరిదంతరాచ్ఛవి స్ఫురణాంబరము తోడ
విమల కహ్లారనేత్రముల తోడఁ
దారావళీ స్వచ్ఛహారావళుల తోడ
నతుల రాజమరాళ గతుల తోడ
నభ్ర విభ్రమ కళాదభ్ర మధ్యము తోడఁ
గమల కోమల పదాబ్జముల తోడ

తే. వితత సత్కాశ చామర ప్రతతి తోడ
సకల కవిరాజ సంస్తుత్య వికలుపైక
జీవన స్థితి నెసెసె నానావనీ త
లముల శారద సమయ విలాసలక్ష్మి" (3-78)

దేవదేవి విప్రనారాయణుని విటుని చేసికొని వెంటనిడికొని స్వగృహమునకు వెడలినది. ఇప్పుడాతడు దేవదేవినే సర్వముగా భావించినాడు. పరమ భక్తుడగు వానికి వేశ్యాలంపటత్వమను మాలిన్యమంటుకొనినది. ఇక నీతని భగవంతుడే సన్మార్గమునకు మరల్పవలెను. కనుక ఇచ్చట శరదృతువర్ణ

చేయుటలో కవి అభిప్రాయము సువిదితమైనది. ఏలయనగా శరదృతువు లక్షణము నదీ నదములలోని నీటిలో నుండెడి మాలిన్యమును పోగొట్టి శుద్ధి చేయుటయే. అట్లే విప్రుని ఆవరించిన ఈ వేశ్యాసాంగత్యమను మచ్చను పోగొట్టి, భగవంతుడు అతనిని సన్మార్గ వర్తనుని చేసి, సాయుజ్యమిచ్చునను కథా సూచనమిందు కన్పించుచున్నది.

3. సూర్యోదయము :

చండకరుడను నామము సార్థకమగునట్లుగనే సూర్యుని వర్ణన చేయబడినది. దీర్ఘ సమాసములును, సంస్కృత పదభూయిష్టతను కలిగిన గంభీరత్వమును వెల్లివిరియుచున్నది సూర్యోదయ వర్ణన. ఉదయభానుడు ఎఱ్ఱగా పెద్దగా నుండును దాని నుండి వెలువడు ఉషఃకిరణములు జీవకోటికి ఉత్తేజము నిచ్చును. ఇట్టి సూర్యబింబము జనులెల్లరకును అహ్లాదము కలిగించును.

మహాస్రగ్ధర

ఉదయ క్షోణీ ధరాధ్యాధ్యుషిత పిశిత భుగ్యోధ యూథాగ్రిహోద్య
త్కదన క్ష్మాదేవ దత్తార్ఘ్య జల కులిశ సంఘాతపాత క్షతద్రా
క్మదవన్మందేహ దేహక్షరదురు తర రక్తప్రభామండలీకుం
డు దయించెన్ భాస్కరుం డత్యుపరి దృఢసముద్ద్యోతశోభాకరుండై "(2-61)

ఇందు ఓజోగుణమొప్పినది. సూర్యుని గంభీరత్వమును చాటినది.

4. సూర్యాస్తమయము :

తనను చూచి పారిపోయిన చీకటిని వెంబడించుటకై ఇనుడు కుంకెనని సొగసుగా సూర్యాస్తమయమును వర్ణించినాడు కవి. సూర్యుడు రాగానే చీకటి వీడిపోవుట ప్రకృతి సిద్ధము. సాయంత్రమునందు సూర్యుడు తన వేడిమి తగ్గించి పశ్చిమాంబుధి చేరును. దీనిని పై విధముగా నూహించి చెప్పుటలో నెంతో రమ్యముగానున్నది.

క. "పెరిఁగిన చీఁకటి తనుఁ గని
సురిగి యరిగి వరుణనగరుఁ జొచ్చిన దానిన్
బొరిఁ గొన వెంబడిఁ దాసను
నరిగిన క్రియ నినుఁడు క్రుంకె నపరాంబుధిలోన్" (2-32)

దీనివలన మరో భావము పాఠకుల హృదయమునందు స్ఫురించుటకవకాశము కలదు. ప్రియుని చూచిన ప్రియురాలు దాగియుండి తరువాత గ్రామమునకు చేరినట్లు ఆ ప్రియునికి తెలిసినది. కనుక అతడామెను వెంబడించుటకై ఆ గ్రామమునకు త్వరగా వెళ్ళినాడు. ఈ సూర్యాస్తమయ వర్ణనలో ఆ విధమైన శృంగార భావన వ్యక్తమగుచున్నది.

౮. చంద్రోదయము :

సూర్యాస్తమయమునందు సూర్యబింబము పెద్దదయి అస్తమించును. అనంతరము ఆబింబముచే ప్రసరింపబడెడి ఎఱ్ఱని కాంతులు భూమిపైకి వ్యాపించును. ఆ ఎఱ్ఱని కాంతి కలిగిన దిక్కు నేత్రానందముగా నుండును. రాజుగారి ఆగమనమును తెలియజేయుటకు ముందు భటులు వచ్చెడి విధముగా చంద్రికారాజు ఆగమనమును తెలియజేయుటకు తారకలు వచ్చినవి. చంద్రుడు దయించినాడు. చంద్రిక లానందము నిచ్చినవి. చకోరకములకు క్షుద్బాధ తొలగినది. చంద్రునితో కలసి కుముద్వతులు జాగరణంబొనర్చినవి. చక్కని చిక్కని పదములతో చంద్రోదయము వలన కలిగెడి ఆనందమును రమణీయముగా వర్ణించినాడు కవి. ఈ విధమైన భావము వలననే కవి పాఠకుల హృదయపీఠముల నలంకరించి చిరస్మరణీయుడగును. కనుకనే ఈకవిని గూర్చి వ్రాయుచు దివాకర్ల వేంకటావధాని "మృదుమధురభావములను సుస్పష్టముగాఁ బఠితల చిత్తములకు హత్తుకొనునట్లు చేయుటలోఁ గవి మిక్కిలి నేర్పరి" [1] అని పలికినాడు. పై భావముల నన్నింటిని క్రమముగా వర్ణించినాడు కవి.

---

1. "వైజయంతీవిలాసము" దివాకర్ల వేంకటావధాని. పుట 31
("కుతుబ్షాహీసుల్తానులు-ఆంధ్రుల సంస్కృతి" సం॥ బిరుదురాజు రామరాజు)

ఉ. "రాగము నిండె నంతఁ దిమిరంబును బర్వె ననంతరంబ తా
రాగణ ముల్లసిల్లె నట రాజోదవెం దరువాతఁ జంద్రికా
భోగము సాఁగెఁ బిమ్మట బుభుక్షలు దీరెఁ జకోరపం క్తికిన్
జాగరణంబొనర్చెఁ బహుసాంద్ర మధూళికలై కుముద్వతుల్" (1-109)

రాత్రివేళ వచ్చేడి వెన్నెల హృదయాహ్లాదముగా నుండును. ప్రసాద గుణములో చంద్రోదయ వర్ణన చేయుటచే ఆ హాయి మరింత యినుమడించినట్లుగా నున్నది.

ఈ చంద్రోదయ వర్ణనను భాగవతాంతర్గత గాథ స్ఫురించునట్లుగా వర్ణించినాడు గ్రంథకర్త.

క. "ఆ తటిఁ బ్రహ్లాద సమ
న్వితంబై కువలయంబు విలసిల్లె నవ
ద్యోత సటాపటలుండై
శీతాంశుడు పొడిచె నారసింహుడు పోలెన్" (2-42)

ఇందు "ప్రహ్లాద, కువలయంబు" శబ్దములు శ్లేషించి చంద్రోదయమును, ప్రహ్లాదుని చరిత్రను తెలియజేయుచున్నవి. ఒక అర్థములో కలువల సమూహము నానందపరచుటకై చంద్రోదయమయినదను ప్రస్తుతాంశము స్పష్టమగుచున్నది. మరొక అర్థములో ప్రహ్లాదుని రక్షించుటకై సాక్షాత్కరించిన నారసింహుని చూచి భూవలయము ఆనందమును పొందినట్లు బోధపడుచున్నది.

చంద్రోదయారంభమునందు చంద్రబింబము ఎఱ్ఱగాను, పెద్దదిగాను ఉండును. ప్రహ్లాదుని రక్షించుటకై హిరణ్యకశిపుని సంహరించుటచే రక్తసిక్తమైన శరీరుడైన నరహరిని ఉదయించుచున్న చంద్రునితో పోల్చి వర్ణించినాడు రచయిత. ఒకదాని వలన రాక్షస పీడ విరగడయినదని ప్రజలా నందింతురు. మరొక దాని వలన చీకటి విడిపోయి వెన్నెల వచ్చినదని జనులు ఆనందింతురు.

తే. "దితిజ రక్తారుణ నృసింహదివ్యమూర్తిఁ
బోలి యొప్పారెఁ బొడుపుఁ గెంపున విధుండు
తద్విశాలాంకతల దైత్యతనువు వోలె
లాంఛనంబొప్పె నమ్మండలంబునందు" (2-43)

ఉదయించిన కొంతకాలమునకు వెన్నెలను వెదజల్లుచు చంద్రుడు తెల్లగా మారను. హిరణ్యకశిపుని వధించుటచే రక్తారుణ శరీరుడైన నరహరి దేవతలు ఆకాశము నుండి కురిపించెడి సలిలాభిషేకముచే విమలాంగు డయినాడు (2-44). ఈ విధముగా ప్రకృతిని నృసింహుని కృత్యముతో ముడిపెట్టి హృదయదృగ్గోచరముగా వర్ణించినాడు కవి.

6. చంద్రాస్తమయము :

రాత్రి యంతయు నాటక ప్రదర్శన గావించి ప్రదర్శనము ముగియగనే పాత్రధారులు వేషములను మార్చి తమ నిజవేషములను ధరించు విధముగా చంద్రాస్తమయము కన్పించుచున్నది. రాత్రియంతయు చంద్రునితోపాటు జాగరణ గావించిన కుముదములు నిద్రను పొందినవి. తార లంతకుపూర్వమే జారినవి. చంద్రుడు పశ్చిమాంబుధి చేరుటతో చీకటి విడిపోయి తూర్పుదిక్కు సంజకెంపుతో ఎఱ్ఱనయినది. హృదయమును గిలిగింతపెట్టెడి యూహ యిది. చక్కని క్రమపద్ధతిలో వర్ణన సాగినది.

ఉ. "తూరుపు తెల్లవాఱె శశి తోయధి పాశకుఁజేరె వెన్నెల
ల్తారలతోన జాఱెఁగుముదంబులు నిద్రలఁగూరె జక్కవల్
గేరెఁబ్రసూన సాయకునికి న్పని దీరె దిగంతరంబులం
దారెఁజకోర సంఘములు దారత మీఱెను సాంధ్యరాగముల్" (2-49)

ఇట్టి వేర్వేఱు వర్ణనలే గాక రెండు లేక మూడు విషయముల నొకే పద్యమునందు వర్ణించుటయు జరిగెను. చంద్రాస్తమయమును, ప్రాతఃకాలమును, సూర్యోదయమును ఒకే పద్యమునందు వర్ణించుట విశేషము. కొన్ని ప్రాంతములందు ప్రజలు నీటిలోనున్న మురికిని తొలగించుటకై చిల్లగింజలను వాడుదురు. వీనిని నీటిలో వేయగానే నీటిపైనున్న మురికి తొలగి స్వచ్ఛతను పొందును. మురికితో పాటు చిల్లగింజలు కూడ నీటి అడుగుభాగమునకు చేరును. ఈ విషయమును నక్షత్రములతో జోడించి స్ఫురింపజేసినాడు కవి. నక్షత్రములు తెల్లవారగనే కనుమఱుగగు చుండును. ఇవి చిల్లగింజలవలె జాఱినవని వర్ణించుట విశేషము.

ఉ. "ఆయెడఁదూర్పు తెల్లనగునంతనె శుక్రుఁడు తోఁచెఁ దారకల్
చాయలఁ జిల్లగింజలయి జాతె పదాయుధకోటి కొక్కరో
కోయని మ్రోసె నద్దమునకు న్నతియై శశి తాటె సంజకెం
పాయితమయ్యెఁ బ్రాచి నుదయాచల మెక్కెఁ బయోజబంధుడున్"(1-111)

చుక్క పొడిచినది కోడి కూసినది అని పల్లెప్రాంతీయులు నేటికి తలంచు చుందురు. అవి వారు మేల్కొను సమయములు. ఈ విషయమిందు వర్ణించుటచే కవికి పల్లెప్రాంతమునందలి పద్ధతులపై గల అభీష్టము స్పష్టమయినది.

7. భావవర్ణన :

వ్యక్తియొక్క మానసికభావములను వర్ణించుట మహాకవులకే సాధ్యము. అట్టి వర్ణన కవుల ప్రజ్ఞను వెల్లడించును. ఎంతో ప్రతిభ కలిగిననే తప్ప పాత్ర మానసికభావములను వర్ణింపజాలరు. అట్టి మానసికభావవర్ణనను తమ్మయ్య చక్కగా చేసినాడు. దేవదేవి తన గృహమునకు వెళ్ళుచున్నట్లు విప్రనారాయణునికి తెలియజేసినది. అప్పుడాతనిలో కలిగిన మానసికభావములను ఒక చిన్న పద్యములో కన్నులకు కట్టి నట్లు వర్ణించినాడు కవి. ఇందుమానసిక భావానుకూలమగు శారీరక పరిణామములు స్పష్టపరచబడినది.

తే. "జల్లనియె గుండె ధాతువుల్పల్లటిల్లె
మొగము పస చెడె దేహంబు బిగువు సడలె
స్వాంతము కలంగెఁ జేకాళ్ళ శైత్యమొదవె
నొడలు చెమరించె మఱుమాట పెడలదయ్యె" (3-57)

అంతవరకు తనతో కలసిమెలసి సుఖజీవన మొనగుచున్న దేవదేవి తనను వీడిపోవుననిన విప్రనారాయణునకు పిడుగుపాటయినది. మనసు కలత చెందినది. శరీరము పట్టుదప్పినది. చేతులు, కాళ్ళు చెమర్చినవి. శరీరమంతయు శీతలమైనది. గొంతు తడియారి, మాట వచ్చుటలేదు. ఇవన్నియు సాత్త్వికభావములే. ఈ విధముగా మానవునిలో భావావేశమును సాత్త్వికమైన దానిని యథాతథముగా మాటలతో చిత్రించుట మహాకవికి మాత్రము సాధ్యమైన పని. ఒక చిన్న పద్యములో నంతటి ప్రజ్ఞను తేటపరచినాడు తమ్మయ్య.

8. ఇతర వర్ణనలు :

ద్వితీయాశ్వాసము నందు విటీవిటులు కలిసికొను రహస్యస్థలములు యథార్థమునకు దగ్గరగా వర్ణించబడినవి (2-38). మరొక పద్యములో ప్రియురాండ్రను ఆకర్షించుకొనుటకై విటులు ఏ విధముగా నలంకరించుకొని వేశ్యావాటికలో సంచరింతురో హృద్యముగా వర్ణించినాడు కవి.

సీ. "చెలువ గట్టిన చీర మొలఁ గొంతగట్టి యా
సగము పై వల్లెవాటుగ నమర్చి
పనిఁబూని రేకదిద్దిన కన్బొమల నంటఁ
గమ్మ తావుల కదంబమ్ము నలఁడి
లీలగా నూరుదోర్మూల భాగమ్ములు
హాసించు గోవ జవ్వాదిఁ దుడిచి
తమ దాక ప్రియులకెంతయు దోల వినరాఁ బి
సాళించు కీలుపాగాలు మెట్టి

తే. చుట్టుపువ్వుల సిగలు కస్తూరిబొట్లు
సందితాయెతులును జెంపగందములును
గలిగి నవయస్కులగు కోడెకాండ్రఁ గూడి
విటులు విహరింతు రవ్వీటి వేశ్యవాటి" (2-45)

తృతీయాశ్వాసమునందు వేశ్యవాటిక యందలి విటవీటీ జనులు ప్రవర్తించు తీరుతెన్నులు, వేశ్యమాతల వేషవర్ణన, వారి ప్రవర్తన, వేశ్యమాతలు విటులపట్ల ప్రవర్తించేటి విధము వంటి విషయములు కొంచెమధికముగనే వర్ణించబడినవి. ఆ విషయవివరణ సహజ సుందరముగా నుండుటచే అధికమయినను ఆనందమునే కలిగించుచున్నవి. వర్ణించ వలయును గనుక వర్ణించినట్లు కన్పించును. కాని పేరొందు కాదు. వీని ద్వారా లోకమునందున్న వేశ్యావర్తనములు పఠితల కవగతము కాగలవు

6. ఆలంకారాధిక శైలి :

"అలంక్రియా వితానము సొమ్ముల్"[1] అని రామరాజభూషణుడు పలికెను. కావ్యేందిరకు అలంకారములే సొమ్ములని అతని యభిప్రాయము. స్త్రీకి ఆభరణము లే విధముగా శోభను చేకూర్చునో అదే విధముగా కావ్యమనే స్త్రీకి శబ్దార్థాలంకారములు సొగసు నిచ్చునని రామరాజభూషణుని అభిప్రాయము. "కావ్యమునకు అలంకారములు కలిగించు ప్రయోజనములు ఎన్ని యున్నను వర్ణ్యవస్తు స్వరూప స్వభావములను సముద్దీపింప జేయుట, రసభావములను పోషించుట అనునవి ప్రధానములు".[2]

ప్రతిభావంతులగు కవులు అలంకారములను ప్రయత్నపూర్వకముగా సాధింప నవసరములేదు. వారికవి అప్రయత్నముగనే సిద్ధించుచుండును. "కావ్యముల యందలంకారములు కవియొక్క ప్రౌఢోక్తిచేత సిద్ధించును. మరియు కవి నిబద్ధపాత్ర వాచికము వలన సిద్ధించును. ఎట్లు సిద్ధించినను వర్ణ్యవస్తువు యొక్క తత్కాలము నందలి స్వరూప స్వభావములను సహృదయుని బుద్ధియందు సముద్దీపింప జేయునదిగను, మరియు ప్రధాన కథా సంబంధి అనగా అంగి విషయ సంబంధి పరమార్థమును స్ఫురింపజేయునదిగను, అలంకార ముండవలయును".[3] కావ్యమున కవి ఎన్నో అలంకారములను ప్రయోగించి అలంకార వైచిత్రిని ప్రదర్శించుచుండును. ఏ కవి యైనను అలంకారముల నెక్కువగా స్వీకరించ రాదు, అలంకారము లధికముగా ధరించుటచే స్త్రీ శారీరక సౌందర్యము చెడినట్లే, అలంకారముల నధికముగా స్వీకరించుటచే కావ్యసౌందర్యము తరుగును. అలంకారములు సమాయానుకూలముగా రసపోషణార్థము గ్రహింపబడి అప్రయత్న సిద్ధములుగా సమరినపుడే శోభాయమానములగును.

శబ్దాలంకారములు, అర్థాలంకారములని అలంకారములు ప్రధానముగా రెండువిధములు. శబ్దముల నాశ్రయించుకొనియుండు అలంకారములు శబ్దాలంకార

---

1. "కావ్యాలంకారసంగ్రహము" రామరాజ భూషణుడు. 2-53
2. "కవికర్ణరసాయనము-విశిష్టాద్వైత సమన్వయము" గల్లా చలపతి పుట 126
3. "తిక్కనకావ్యశిల్పము" రేతవరపు వేంకట రామకోటిశాస్త్రి పుట 487

ములు. ఇవి శబ్దపరివృత్తిని సహింపవు. అనగా ఒక శబ్దమును తీసివేసి దాని స్థానమున నదే యర్థముగల మరొక పదమును వాడినచో ఆ యలంకారము భగ్నమగును.

అర్థము నాశ్రయించుకొని యుండు అలంకారములు అర్థాలంకారములు. ఇవికూడ శబ్దపరివృత్తిని సహింపవు.

1. అర్థాలఁకారములు :

"ఈ యలంకారముల కెల్ల నేఁ బ్రధానమైన యుపమయె ముందుగా ననువుగొలిపి"[1] అని రామరాజభూషణుడని నట్లుగా అలంకారములలో నెల్ల ప్రధానమైన ఉపమాలంకారమును గూర్చియే ముందు తెలిసికొనుట సమంజస మగును.

ఉపమాలంకారము :

తిమ్మయ్యకు ఉపమాలంకారమంటే ఎక్కువ మక్కువగా నున్నట్లు కన్పించును. అతడే పీఠికలో స్వయముగా "ఉపమల కలిగి కృతులొనరించెడి (పీఠిక-11)" కవులను పొగడినాడు.

1. ప్రకృతి పరిణామమును పురాణగాథలో ముడిపెట్టి వర్ణించుటకు ఉపమాలంకారమునే వాడినాడు కవి.

చ. అనిమిషమండలీ విరచితాభ్ర ధునీ సలిలాభిషేచనం
బున విమలాంగుడౌ నృహరి వోల్కి సుధాకిరణుండ నంతరం
బునఁ దెలుపొందె ... ." (2-44)

ఉదయించునపుడు చంద్రుడు డెఱ్ఱగా నుండును. అనంతరము వెన్నెలను వెదజల్లుచు తెల్లగామారును ఇట్టి చంద్రబింబము దుష్టుడైన హిరణ్యకశిపుని సంహ

1. "కావ్యాలంకార సంగ్రహము" 5-6

రించగా, శరీరమున కంటుకొనిన రక్తము దేవతలు కురిపించిన సలిలాభిషేకముచే శుభ్రపడి తెల్లగానున్న నరహరితో పోల్చబడినది. ఇది యెంతయో రమణీయమైన పోలిక.

2. ఉపమాలంకారము నుపయోగించియే మానవ స్వరూపమును వర్ణించినాడు తమ్మయ్య.

క. "అమ్మగువ కనుంగొనియెన్
ముమ్మరముగఁ బట్టెనామములు మైనెల్లం
గ్రమ్మికొన నుట్టిఁ బెట్టిన
గుమ్మడికాయయును బోలెఁ గూర్చున్నతనిన్" (2-58)

దేవదేవి వైష్ణవ దాసరిసాని వేషములో వెళ్ళినపుడు చూచిన విప్రనారాయణుని రూపమిందు వర్ణించబడినది. ధ్యాననిష్ఠుడైన వైష్ణవభక్తుని రూపమిది. ఇందు పమ చేత గుజ్జురూపము గల వ్యక్తిని సాక్షాత్కరింప జేసినాడు కవి.

3. సన్నివేశము వర్ణించుటలో కూడ ఉపమనే వాడినాడు రచయిత.

క. "పలిపెంపుఁ జీరతెర లో
పలి దీపచ్ఛాయ వారిపై నవ్వేళం
బలపలనై రాఁదెరకును
వెలుపల ప్రసరించె లేతవెన్నెల పోలెన్" (3-32)

తెల్లచీర మాటున గల దేవదేవి విప్రనారాయణుల ఆకారములు అక్కడనే నిల్చి వెలిగెడి దీపపుకాంతిలో లేతవెన్నెలలో వలె బయటికి ప్రసరించినవి.

అనంతర పద్యమున కవి ప్రయుక్తమైన మరొక యుపమ కూడ శృంగార రసోద్దీప్తికి ఉపకరించుట గమనించగలము. (3-33).

కొన్ని ప్రకృతి దృశ్యములను (2-143) ఉపమాలంకారము ద్వారా రమ్యముగా వర్ణించినాడు కవి. పూర్వము "ఉపమా కాళిదాసస్య" అని కాళిదాసును ఉపమా

లంకార రచనలో సిద్ధహస్తునిగా విమర్శకులు వివరించిరి. తమ్మయ్య కూడ చిన్న చిన్న పద్యములలో ఉపమాలంకారములను చక్కని చిక్కని భావములతో హృదయంగమముగా పోషించినాడు.

ఉపమాలంకారముతో పాటు ఇతర అలంకారములను కూడ సమర్థవంతముగా నిర్వహించినాడు తమ్మయ్య.

రూపకము :

రూపకాలంకారము ద్వారా దేవదేవి రూపమును చక్కగ చిత్రించినాడు కవి. ఇది ఆమె సౌందర్యరాశి యని పాఠకుల హృదయములలో ముద్రించబడును. రూపసౌందర్యమును వర్ణించుటలో రూపకాలంకారము నెన్నుకొనుటలో కవికి గల రచనాపాటవము వెల్లడి యగుచున్నది.

"పచ్చవిల్కానితో నల్గి వచ్చి రంగ
భూవసతి నున్న రతిదేవి దేవదేవి" (1-102)

ఇచ్చట దేవదేవికి రతిదేవికి అభేదము చెప్పబడినది. వేశ్యలకు సౌందర్యమే ప్రధానము. కనుకనే కవి అట్లు వర్ణించినాడు.

మధురవాణియందు సంగీత, నాట్య కళలు కలవనియు, సౌందర్యవంతురాలనియు చెప్పునపుడు (1-101) ను రూపకమనే గ్రహించుటలో కూడ కవియొక్క ఆలంకారిక రచనా సామర్థ్యము వెల్లడి యగుచున్నది.

ఉత్ప్రేక్ష :

ప్రాకృతికమైన విషయము కథాంశముతో ముడివడునట్లు ఉత్ప్రేక్షించుట తమ్మయ్య విశిష్టత.

తే. "అంబరారణ్యమునఁ బ్రవృద్ధంబులైన
ఘోర తిమిర తమాల భూమీరుహముల
దట్టముగ నల్లుకొని పూచినట్టి మొల్ల
విరులు నాఁ బొల్చెఁ దార లయ్యవసరమునందు" (2-34)

చీకటి పడినప్పుడు ఆకాశమునందు నక్షత్రము ఉదయించి ప్రకాశించుట విధి క్రమము. తమాల వృక్షములు దట్టముగా నుండును. అందుచే వానిమధ్య చీకటియే గాని వెలుగు ఉండదు. కాని పూవులు మాత్రము పైకి కన్పించునటుల వికసించును. ఇది ప్రకృతి సిద్ధమైన విషయము. ఈ రెంటిని కలిపి ఒక మధురమైన భావన కలిగించుచున్నాడు కవి. ఎప్పటికైనను అజ్ఞానమనే చీకటిని అణగద్రొక్కి జ్ఞానమనే వెలుగు బయల్పడుననను భావము స్ఫురించుచున్నది. దేవదేవి మోసపు మాటలకు విప్రు డామెకు వశుడయినను, శ్రీరంగనాథు డీతనిలోని అజ్ఞానాంధకారమును తొల గించి ఉద్ధరించుననను భవిష్యత్కథ కూడ స్ఫురింప జేయబడుచున్నది.

స్వభావోక్తి :

స్వభావోక్తిని ఎక్కువగా సీసపద్యములలో వర్ణించుట తమ్మయ్య విశిష్టతగా కానవచ్చుచున్నది. మధురవాణి సంగీత, నాట్యప్రదర్శనను (1-118) సీసమునందే వర్ణించినాడు. వేశ్యమాత రూపవర్ణనను సీసమునందే (4-80) వర్ణించినాడు కవి.

కాని అక్కడక్కడ యితర వృత్తములలో కూడ స్వభావోక్త్యలంకారమును పోషించినాడు తమ్మయ్య. రాజాస్థానములో సంగీత ప్రదర్శనకు సంసిద్ధురాలైన మధురవాణి రూపవర్ణన స్వభావోక్తిలో హృద్యముగా వర్ణించినాడు కవి.

చ. "సవరని వీణెఁ గైకొని భుజంబున నొందొక కాయయు న్నిజాం
క వసతినొక్క కాయయుఁ దగం బొసగించిన రెంటి సందునం
గువలయ పత్రనేత్ర కుచకుంభము బొల్చు దృతోత్తరీయమై
గవిసెన తోడి కాయగమకంబునఁ దత్సదృశోజ్జ్వలాకృతిన్" (1-117)

ఇందు వీణవాయించుటకు సంసిద్ధురాలయిన మధురవాణి మధురాకృతిని కనుల ముందు సాక్షాత్కరించునటుల చిత్రించినాడు కవి. ఒక వీణావిద్వాంసురాలి రూపము మన హృదయములందు ముద్రించబడునటుల యున్నది ఈ వర్ణన. వీణ నేవిధముగా ధరించి కూర్చొనవలయునో విదితమగునటుల వర్ణించినాడు కవి.

అర్థాంతరన్యాసాలంకారము :

అర్థాంతరన్యాసమును అర్థవంతముగానే పోషించినాడు తమ్మయ్య. విషయ వివరణకు తగు వృత్తమును కూడ గ్రహించినాడు కవి.

మ. "తతి నూర్లేబడు లెప్పుడు న్ధనము చేతంగల్గి వర్తించు పు
ణ్య తపశ్శాలికిఁ గాక నిర్ధనునకు న్నాకేల సిద్ధించు నా
సతి సంపర్క మవక్రవిక్రమ విరాజద్రాజ దోర్దండ మం
డిత సామ్రాజ్య వధూటి చేరఁ జనునే నిర్భాగ్య దామోదరున్" (3-119)

ఇందు వేశ్యా స్వభావము స్పష్టపరచబడినది. ఇందు వేశ్య ధనమునే వరించును గాని దారిద్ర్యమును దరి చేరనివ్వదను భావము బోధపడుచున్నది.

2. శబ్దాలంకారములు :

ఒక్కసారి కావ్యమును చదువగనే హృదయమున కాహ్లాదము నిచ్చునవి శబ్దాలంకారములే. అలంకారికుల విభజన ప్రకారము అనుప్రాసాదులు శబ్దాలంకారములు.

ఛేకానుప్రాసము :

సీ. "రమణీయ తేజోవిరాజులు రాజులు
పటు పరాక్రమ సముద్భటులు భటులు
నిజ బలాధరిత దిగ్గజములు గజములు
హరిణ వేగ జితార్క హరులు హరులు
వివిధ క్రతుప్రీతి విబుధులు విబుధులు
కవితాభినుత మరుత్కవులు కవులు
రతిరాజ కంఠహార మణులు మణులు
వర ధర్మవర్తకుల్ వర్తకులును" (1-48)

ఇందు 'రాజులు - రాజులు', 'ఉద్భటులు - భటులు', దిగ్గజములు - గజములు', 'హరులు - హరులు', 'విబుధులు - విబుధులు', 'కవులు - కవులు',

'వర్తకులు - వర్తకులు', అను పదములలో రెండేసి హల్లులు వ్యవధాన రహితముగా వచ్చినవి. ఇందువలన పద్యమునకు మిక్కిలి సొగసు కలిగినది. వాని వాని ధర్మములను చక్కగా వ్యక్తము చేసినాడు కవి. అనగా రాజుల తేజస్సు, భటుల పరాక్రమము, గజముల బలాధిక్యత, హరుల వేగము, కవుల కవితాశక్తి, విబుధుల క్రతుప్రీతి, వర్తకుల ధర్మవర్తనము స్పష్టమయినది.

యమకము :

సమానమైన వర్ణముల యొక్క జంటనుగాని, సమూహమునుగాని అవృత్తి చేయుట యమకము.

ఉ. "తమ్మనయంబుఁ బ్రోచుటకు ధారుణి బంధులు బంధు పారిజా
తమ్మన రామభక్తిఁ గని తార్కికులెల్లను వీనిదొరః చి
త్తమ్మనఁ జూపులం దనిసి ధార్మికులీతని దెంత మంచి వృ
త్తమ్మన నా గిరిప్రభుని తమ్మన మించె నుదంచితస్థితిన్" (పీఠిక 22)

'తమ్మన' అను శబ్దములో నున్న హల్లులు పలుమార్లావృత్తి యయినవి. అర్ధ భేదమును కలిగియున్నవి. ఈ విధముగా తమ్మనను వర్ణించుచు 'తమ్మన' శబ్దమును పలుమార్లు ప్రయోగించుటతో నాతని విశిష్టత ద్విగుణీకృత మయినది.

పాదయమకము :

ఇది యమకములోని భేదము. ఇది పలువిధములుగా నుండును. కాని మన కావ్యమునందు సందష్టయమకమను భేదము మాత్రమే ప్రయోగించబడినది.

రెండు, నాలుగు పాదములు తుల్యములయిన సందష్టయమక మగును.

తే. "అనిశ మాచార్యసేవ గల్గిన జనులకు
దేవ భూదేవ తీర్థ సంసేవలేల
అనిశ మాచార్యసేవ గల్గని జనులకు
దేవ భూదేవ తీర్థ సంసేవలేల" (1-113)

పై పద్యము నందు రెండు, నాలుగు పాదములు సమానము. కనుక ఇది సందష్ట యమకము. ఇందు ఆచార్యసేవా ప్రాశస్త్యము అన్వయ వ్యతిరేకముతో నిర్ధారించబడినది. ఇటువంటిదానినే సరస్వతీ కంఠాభరణ కర్తకూడ చెప్పినాడు.

"కౌముదీ యది కంఠస్థా
వృథా భాష్యే పరిశ్రమః
కౌముదీ యద్యకంఠస్థా
వృథా భాష్యే పరిశ్రమః"

ఇందు రెండు విధములుగా భాష్యపరిశ్రను పై యర్థమును కవి సాధించు చున్నాడు. మొదటిది. ప్రత్యక్ష ముఖము. రెండవది వ్యతిరేక ముఖము. అన్వయ వ్యతిరేక ముఖముల సమన్వయము కుదిరినగాని న్యాయసిద్ధాంతమును కాదనుటకు వీలులేదు కదా! కావుననే పై పద్యమునందు తమ్మయ్య అట్లు చెప్పినాడు.

ఇంకనూ కొన్ని పద్యములలో నక్కడక్కడ మధ్యభాగములలోను కొన్ని పాదములలోను (1-17), యమకము రచింపబడినది. "భూసురపుర మొకట వెలయు భూసురపురమై" (1-52) అను దానిలో పదము విరుపులో యమకము కన్పించును. ఇదే విధముగా యమకమును పోతన 'కొమ్మా' శబ్దముచే సాధించినట్లు తమ్మయ్య కూడ సాధించినాడు (2-97).

వృత్త్యనుప్రాస :

ఒకే హల్లు పలుమార్లావృత్తి యైన వృత్త్యను ప్రాసాలంకార మగును.

"అక్షీణ కరుణా కటాక్ష వీక్షణ రమారక్షితాపాంగ ...." (3-133)

ఇందు 'క్ష' కారము పలుమార్లావృత్తియై వీనులవిందు గొల్పినది.

శబ్దాలంకారములు కూడ రసస్ఫోరకముగానే పోషించబడి హృదయాహ్లాద మొనర్చినవి.

సంసృష్టి :

[1] లోకమున భిన్న భిన్నములయిన భూషణముల సంయోగమున నూతన సౌందర్యము ప్రభవించు విధమునఁ గావ్యములందు పృథక్సౌందర్య హేతువులగు రూపకాద్యలంకారములు పరస్పరమును సంయుక్తములై సౌందర్యాతిశయమును కలిగించును. ఇట్టి కలయికయే సంసృష్టి అనబడును. ఈ సంసృష్టి కేవల శబ్దాలంకార సంసృష్టి, కేవల అర్థాలంకార సంసృష్టి, ఉభయాలంకార సంసృష్టి అని మూడు విధములు.

తమ్మయ్య తన కావ్యమునందు అర్థాలంకార సంసృష్టియు, ఉభయాలంకార సంసృష్టియు పోషించినాడు.

చ. అనిమిషమండలీ విరచితాభ్రధునీ సలిలాభిషేచనం
బున విమలాంగుఁడౌ నృహరి పోల్కి సుధాకిరణుం దనంతరం
బునఁ దెలుపొందె తత్సలిల పూరము రోదసిఁ జిక్కఁ టిల్లెనో
యన బలితంపు వెన్నెలలజాండ విభాగము నిండె నత్తరిన్ (2-44)

ఇందు పూర్వార్ధమునందు ఉపమాలంకారము కలదు. ఉత్తరార్ధమునందు ఉత్ప్రేక్ష కలదు. ఈ విధముగా నిది అర్థాలంకార సంసృష్టి యయినది. ఈ రెండు అలంకారములును ఒకే విషయమును వివరించుట కొరకే పోషింపబడినవి. చోళరాజాస్థానములో నాట్యము చేయుచున్న దేవదేవిని వర్ణించునపుడు ఒకే పద్యమునందు స్వభావోక్తి యను నర్థాలంకారమును, యమకమను శబ్దాలంకారమును కలవు. కనుక ఇది ఉభయాలంకార సంసృష్టి.

7. ఛందస్సౌందర్యము :

"సృష్టిలోని సర్వభాషా కవిత్వములును ఛందస్సునందే యున్నవి. ఛందస్సును వదలి కవిత్వము లేదు. ఛందస్సు యొక్క రూపము వర్ణనము. స్థూలరూపము పద్యము" [2]. అట్టి పద్యము లన్నియును వృత్తాది ఛందస్సులో నుండును. ఈ

---

1. "కావ్యాలంకార సంగ్రహము" వ్యాఖ్య సన్నిధానము సూర్యనారాయణ పుటలు 700, 701.
2. "తిక్కన కావ్యశిల్పము" కేతవరపు వేంకట రామకోటిశాస్త్రి, పుట 505.

వృత్తములను తగుసమయములలో తగువిధముగా వాడుటలోనే కవి ప్రతిభ బయల్పడును. ఇది వస్తువర్ణనలోను, విషయ వివరణలోను కన్పించును.

సహజ సుగంధభరితము వైజయంతీమాల. అట్టి దానిని శ్రీ మహావిష్ణువు ధరించును. ఆ మాలను ఉత్పలమాలలో వర్ణించుటలో నెంతయో హృద్యముగా నున్నది (1-69).

ఏనుగు గంభీరత్వమునకు గుర్తు. చోళరాజును మత్తేభములోనే వర్ణించినాడు కవి (1-115). ఈ వృత్తములో నట్లు రాజును వర్ణించుటచే రాజుయొక్క గాంభీర్యము వ్యక్తమయినది. పద్యమంతయు నేక సమాసములో నిమిడినది. అతని పరిపాలనాదక్షత, ధైర్యస్థైర్యములు చక్కగ వివరించబడినవి. నిశితదృష్టి స్పష్టమయినది. ఈ వృత్తము నిచ్చట ఉపయోగించుట ద్వారా రాజఠీవి మనోజ్ఞముగా వ్యక్తమయినది.

నదులను స్త్రీగా భావించుట అనాదిగా వచ్చు సంప్రదాయము. మహిళలు మందయానలే కదా! అట్లే కావేరినది కూడ మందాకినియే. ఈ నది వర్ణనలో మత్తేభవృత్తము స్వీకరించుట కవి పాండిత్య ప్రకర్షను వెలువరించు చున్నది.

మ. వియద ధ్వన్య నుత ప్రభూతమహిమన్ విఖ్యాతయై తత్పురో
భయ పార్శ్వాంబుల నప్రయత్న పరిఖా భావంబునం బొల్చు న
క్షయ పుణ్యాకరవారి వారి నిధికిన్ గారాపు దేవేరి వా
గ్ధయితాద్రీంద్ర కుమారి కుంభభవ సాక్షాన్నారి కావేరి నాన్ (1-51)

ఈ మత్తేభ వృత్తములో కావేరిని వర్ణించుటచే దానియొక్క గంభీరత్వము నిండుదనము స్పష్టమయినవి.

ఏ యే విషయములను ఏ యే వృత్తములలో వర్ణించినచో కావ్యమునకు శోభ కల్గునో ఆ యా విషయములలో ఆ యా వృత్తములను వాడిన ఘనత దక్కించుకున్నాడు, తమ్మయ్య.

8. జాతివార్తా చమత్కృతులు :

మహాకవుల కావ్యములలో శబ్దమునకు తగిన అర్థము, అర్థమునకు తగిన శబ్దము కుదురుకొనుచుండును. తిమ్మయ్య కవి కావ్యపీఠికలో తనకు కవిత నొసంగుమని సూత్రవతీశుని ప్రార్థించినాడు (1-6). కవిత్వమునకు శబ్దార్థములు శరీరము. అనగా సుశబ్దార్థముల నొసగుమని సూత్రవతీశుని ప్రార్థించినాడు కవి. కాళిదాసు జగత్తునకు మాతాపితరులగు పార్వతీ పరమేశ్వరులను వాగర్థముల వంటి వారని స్తుతించెను.[1] అనగా కావ్య ప్రపంచమునకు శబ్దార్థములే మాతాపితరులని కాళిదాసు భావము.

రమణీయమగు శబ్దములచే రమణీయమగు నర్థము ఉపపన్నమగును. శబ్దము కావ్యశరీరము. కావ్యశరీరము రమణీయమగుచో దానిలో అంతర్నిహితమై తత్ప్రతిపాదిత కావ్యార్థము కూడ రమణీయము కాగలదు. సుశబ్దములను వాడి వివక్షితార్థమును రమణీయముగా సాధించుట శబ్దహృదయజ్ఞత్వ లక్షణము. సుశబ్దము అనగా వ్యాకరణ శిక్షితములైన మాటలేగాక చెవికింపైన మాటలుగూడ. ఈ శబ్దహృదయజ్ఞత్వము నన్నయ వాడిన 'అక్షరరమ్యత'ను స్ఫురింపు మాట. అక్షరరమ్యత యనగా అక్షరములను అందముగా చెక్కుట అనికాదు. అక్షరములను పదములుగా కూర్చుటలోను, పదములను సమాసములుగా గ్రథించుటలోను రమణీయతను సాధించుట. కవి శబ్దములపైననే మనస్సు పెట్టిన అర్థము వక్రమార్గము పట్టుట కవకాశముకలదు. "కావ్యములలో రమణీయములును రమ్యములును అగు అర్థములు రమణీయార్థములును రమ్యార్థములునునై సహృదయు లాదరించి యానందింప దగిన వగును. ఇట్టి రమ్యార్థము అక్షరాశ్రితమగుచో అది 'అక్షరరమ్యత' యగును.[2]

తిమ్మయ్య కావ్యపీఠికలో సుకవులను పొగడుచూ ఇట్లు పలికినాడు.

"జాతుల వార్తల నుపమల
రీతులఁ బదబంధముల ధరిత్రీతల వి
ఖ్యాతిగఁ గృతులొనరించు పు
రాతన నూతన కవీశ్వరావళిఁ గొలుతున్" (పీఠిక 12)

---

1. "రఘువంశము" కాళిదాసు, 1-1.
2. "నన్నయ కవిత్వము - అక్షరరమ్యత" వి.వి.యల్. నరసింహారావు, పుట 116

ఇందు చెప్పబడిన కవిత్వ లక్షణములు సుకవి స్తుతిగా చెప్పినప్పటికిని అవి తన కవిత్వమునందు కలవనియే తమ్మయ్య అభిప్రాయము.

'జాతి' అను పదమును గూర్చి పలువురు పలువిధములుగా వివరించిరి. 'కావ్యాలంకార సంగ్రహము' నందు రామరాజ భూషణుడు 'జాతి'ని యీ విధముగా వివరించినాడు.

"సహృదయ హృదయంగమమై
మహినున్నది యున్న యట మాటల తేటల్
బహుళంబులుగాఁ జెప్పిన
మహితోక్తి జాతియయ్యె మహినెల్లన్నన్"

ఇది స్వభావోక్తికి దగ్గఱగా నున్నది.

చేమకూర వేంకటకవి కవితాగుణములను గూర్చి చెప్పుచూ ఆరుద్ర "అనాటి జాతికి ఈనాటి 'జోక్' అని అర్థము చెప్పవచ్చు"[1] ననినాడు. వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి విజయవిలాసమునకు వ్యాఖ్య వ్రాయుచు "జాతి అనే మాటకు స్వభావము అనియు, బులుసు వెంకటరమణయ్య ,ముకురటీక,లో జాతి అంటే స్వభావోక్తి అని వ్రాసినట్లును ఆరుద్ర పేర్కొనినాడు[2].

జాతి అను మాటకు హాస్యమను నర్థము గ్రహించుట సమంజసముగా నుండును. ఈ హాస్యము శబ్దసంయోజనము వలననే కలుగును.

'వార్త' అను పదము విషయమను నర్థము బోధించును. ఈ యర్థమునే తాపీ ధర్మారావు తన మాటలలో నిట్లు పలికినాడు. "వార్త అనగా వర్ణిస్తున్న విషయంగాని, కథావస్తువుగాని కంటికి కట్టినట్టు – హృదయానికి హత్తినట్టు –

---

1. "సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం" (10 వ భాగము), ఆరుద్ర, పుట 100.

2. పైది, పుటలు 99, 100.

అనుకరణమయిన దేశకాలాది వాతావరణంతో — వాస్తవమా అనిపించేలాగ రచించడం అనవచ్చును. సూక్ష్మంగా చెప్పాలంటే కథా కథన నైపుణ్య మనవచ్చును"[1] అరుద్ర "వార్త అంటే సామెత" అని పల్కినాడు[2].

పైన వివరించిన రెండు గుణములలో 'జాతి' అనునది శబ్దసౌందర్యము వలన యేర్పడినదే. వార్త కిపి ప్రతిభకు సంబంధించినది. పై పద్యమునందు పేర్కొనిన "పదబంధము" అనగా పదముల కూర్పు అని యర్థము చెప్పవచ్చును. చక్కని పదముల కూర్పు హృదయాహ్లాదము నిచ్చును. ఏ శబ్దమును కూర్చిన రమణీయముగా నుండునో ఆలోచించి కూర్చుటయే పదబంధమగును. దీనివలన శ్రోత హృదయానందమును పొందును,

ఈ కావ్యమునందు విరుపులలో మెఱుపు మెరసినట్లుగా శబ్దగత చమత్కారము తొంగిచూచినది. నవనవోన్మేషశాలిని యైన ప్రజ్ఞను ప్రకటింప జేయునది చమత్కారమే. రసజ్ఞులచే 'ఓహో' అని మెప్పను బడయగల్గినది చమత్కారమే, 'జాతి' అను కవితాలక్షణము దీనికి దగ్గఱగానుండును. ఇట్టి చమత్కారము దేవదేవీ మధురవాణుల సంభాషణలో కన్పించును.

తాము నమస్కరించినను దీవించక మిన్నకుండగా పోయిన విప్రనారాయణుని దేవదేవి "కూలి రెప్పరిటు సేయంబంచిరో యీ యపస్మార భ్రాంతి మదాత్మ శీలనునుచున్ సమ్యగ్వచో వైఖరిన్" (2-22) అని నిందించినది. దీని లోని 'అపస్మార' పదమును విరిచినచో చమత్కారము కలదు. ఇచ్చట దేవదేవి అభిప్రాయము 'అపస్మారుడు', అనగా స్పృహలేనివాడని అర్థము.

దానికి మధురవాణి ప్రత్యుత్తర మిట్లు పలికినది.

"స్మారభ్రాంతి మదంబు లేదితని కెంచన్ ధాత్రిఁగాఁగా నప
స్మార భ్రాంతి మదాత్ముఁడంచుఁ బలికె స్సమ్యగ్వచో వైఖరిన్" (2-24)

---

1. "విజయవిలాసము" (హృదయోల్లాస వ్యాఖ్య) తాపీ ధర్మారావు, పుట 60.
2. "సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం" (10వ భాగం) పుట 100.

ఇందు గల అర్థము నిట్లు చెప్పుకొన వచ్చును.

అప = మరొక

స్మారభ్రాంతిమత్ = మన్మథుడను భ్రాంతికలిగించు నటువంటి

ఆత్ముడు = శరీరము కలవాడు

దేవదేవి మాటలలో "అపస్మార భ్రాంతిమదాత్ముడు" అను శబ్దమునకు "మతిలేని వాడను భ్రాంతిని కలిగించుచున్నాడు" అను భావము వెల్లడియగును. దానినే మధుర వాణి "మరొక మన్మథుడను భ్రాంతిని కలిగించుచున్న వాడ"ను నర్థము వచ్చునట్లుగా చమత్కరించినది. ఇదియేగాక అచ్చటచ్చట చమత్కార పదప్రయోగములు చక్కని హాస్యరసము నుద్దీపింప జేసినవి.

శ్రవణ సుభగములైన శబ్దముల ప్రయోగమును కూడ పదబంధ మనవచ్చును. భావానుకూలమగు పదములను ప్రయోగించుట ద్వారా వీనులవిందు గొల్పినాడు తమ్మయ్య.

ఉ. కిఱ్ఱున నొండొకళ్ళు తమకే తమకే పిలుపంచుఁ బైపయిన్
గొట్టెలు పాడిపైరములు కోకలు రూకలు ముందు ముందుగా
వఱ్ఱుగ నిచ్చి వచ్చి తలవాకిలిఁ గాతురు రేతిరిం బగల్
గుఱ్ఱవయస్సు మల్లరపుఁ గోడెలు సైరిక రాట్కుమారకుల్ (2-72)

దేవదేవి తన పొందు కొరకు విటులు ఏ విధముగా పోటీపడుదురో స్వయ ముగా విప్రనారాయణునికి వివరించినది. ఇందు 'కిఱ్ఱున' అను శబ్దము వారి పాద రక్షల ధ్వనికి అనుకరణ. విటులు దేవదేవి సౌందర్యమునకు ముగ్ధులై ఆమె అనుగ్రహమును పొందుటయే మహాభాగ్యముగా భావించుచుండిరి. రాత్రింబవళ్ళు దానికొరకు పడిగాపులు కాచుకొని యుండిరట. ఆమె పిలుపే మహాప్రసాదముగా భావించి తమకు గల గొఱ్ఱెలు, పాడిపైరములు మొదలగు సమస్తమును ఆమెకు సమర్పించుటకై ఋణములు చేసికొనుచు, అహమహమికతో తీసికొని పోవుచుండిరి. దీనివలన పఠితృ శ్రోతృ హృదయములందు ఆసక్తి పెంపొందును. దీనికి కారణము ప్రయోగించిన పదములే. మరియు పఠితల హృదయములలో నొక శృంగార మూర్తిని సాక్షాత్కరింప జేసినాడు తమ్మయ్య.

విషయమును తెలియజేయుటలో సరళమైన పదములను ఎల్లరకు అర్థమగు నట్లుగా శ్రవణసుభగత్వముగా నుండునట్లు రచన చేసినాడు కవి.

ఉ. ఒక్కని బిల్వనంపి మఱియొక్కని చేతఁ బసిండిఁబట్టి వే
రొక్కని యింటికేఁగుచు మఱొక్కని నానడుచక్కి నొక్కచోఁ
జొక్కిలి దార్చి కూడు భ్రమఁబొంది విటుల్దెలియంగ లేరుగా
లెక్కడి సత్య మేడవల పెక్కడి నేమము వారకాంతకున్ (2-77)

ఇందు దేవదేవి విప్రనారాయణునికి వేశ్యావర్తనమును గూర్చి తెలియ జేసినది. ఇందలి పదములన్నియు సరళమైనవి. నిత్యవ్యవహారములో వాడుకలో నున్న పదములే. సామాన్యునికి కూడ ఒక్కసారి విన్నంతనే భావము బోధ పడును. శ్రోతకు అర్థమగు శబ్దమును ప్రయోగించినప్పుడే కవిభావమును శ్రోత గ్రహించుట కవకాశము గలదు. కనుకనే వి. వి. యల్. నరసింహారావు "శబ్దము శ్రుతిగోచర మయినప్పుడు శ్రోతృ సంస్కారము ననుసరించి అర్థవ్యక్తి భాసించును. అర్థవ్యక్తికి పట్టుకాలము యొక్క పరిమితియు శ్రోతృ సంస్కారము ననుసరించి యుండును"[1] అని పలికినాడు.

తమ్మయ్య పద్యములలో ఏ పాదమునకు ఆ పాదము తెగిపోవుచుండును. పాదములే గాక ఆ యా పాదములలోని భావము కూడ తరువాత పాదము యొక్క భావము నాశ్రయింపక సంపూర్ణ మగుచుండును. వృత్తములలో నాలుగు పాదములు నాలుగు వాక్యములుగా మారును. కొన్ని వృత్తములలో ప్రతి పాదమున రెండు వాక్యము లుండును. కొన్నిచోట్ల కొన్ని పదములు కుప్పలు పోసినట్లున్నను రమణీయమైన పద్య నిర్మాణము లగుచుండును. ఇట్టి వింతలన్నియును ఈ కవికి గల శబ్దాధికారమును వెల్లడించును.

ఉ. మేఁతలు మాంసముం జిమురు మెత్తని యన్నము గట్టి పెద్దులున్
బూతలు గన్ధము ల్కపురము న్మృగనాభియుఁ గాక వేశ్యకున్
మేతలు పూతలన్నవి గణింపగ మందులె తారుమందులై
చేతలు కూచిమారములు చేయుదు రింతియ కాక దుర్విటుల్ (2-79)

1. "నన్నయ్య కవిత్వము - అక్షరరమ్యత" పుట 122.

ఇందు వేశ్యలకు ఏ యే వస్తువులు ప్రీతికరములో వేశ్యయగు దేవదేవి నోటనే పలికించినాడు కవి. ఇందు పదములు కుప్పలుగా నున్నట్లు కన్పించినను చెవికింపును కలిగించుచున్నవి.

ఇదే సన్నివేశములో వేశ్యమాత స్వభావమును వర్ణించు మరొక పద్యము పరిశీలింపదగినది కలదు.

ఉ. ఈవిట రమ్ము వొమ్మనుటయే గుఱుతింతియ కాక మాకు నీ
యీవు లదేమిగుర్తు విదెమె పదిలచ్చలు వద్దటంటి మా
దేవర చిత్తవృత్తి యొకతీరయి యుండ దిదేమటంచు మి
థ్యా వినయోక్తుల న్విటుల యర్థము లొల్తురు వారకామినుల్ (2-86)

ఇందు ఏ పాదమునకు ఆ పాదమే సంపూర్ణవాక్యముగా భాసించినవి. వృత్తములలో కన్నను సీసపద్యము నందు నాలుగు పాదములును నాలుగు సంపూర్ణ వాక్యములుగా భాసించుట కవి యొక్క ప్రతిభగా కన్పించును.

వేశ్యమాత స్వభావమును వర్ణించు మరొక సీసములో ఏ పాదమునకు ఆ పాదమే సంపూర్ణవాక్యముగా నుండును (2-75).

"మూఁపుపైఁ గురులు క్రొమ్ముడి వేయు నొకవేళ
నొకవేళఁ జెంపకొప్పొరగదిద్దు" (2-134)

"అకాంక్ష తెప్పవేయక చూచుననిశంబుఁ
దలఁపు చేతనె తృప్తిఁగొలుపు మదికి" (2-138)

అను పద్యములలో నొక్కొక్క పాదమునందు రెండేసి వాక్యములు కలవు. ఈ విధమగు పదముల కూర్పు కవి యొక్క కవిత్వ పటుత్వమును, వ్యాకరణ నిర్మాణదక్షతను వెల్లడించును.

ఈ కవి కొన్ని సమయములలో పదములను తూచితూచి ప్రయోగించు చుండును. దాదాపుగా ఆ పద్యములో వర్ణించిన భావమంతయు ఆ ఒక్క పదము లోనే ఇమిడియుండును. ఆ పదము లేనిచో పద్య భావమంతయు చిందరవందర

యగును ఆ పదము యొక్క స్థానమునందు మరొక పదమును ప్రయోగించినను అదేగతి పద్యమునకు పట్టును. బహుశ దానినే పదబంధ మనవచ్చును.

దేవదేవి విప్రునకు వేశ్యావర్తనములను వివరించుచూ "ఇసుక పాతర యీ జోలియేల" (2-67) అని పల్కినది. దీనివలన వారి వర్తనము లనంతములని వివరించబడినది. విప్రనారాయణుని వశపర్చుకొనుటకై దేవదేవి ఏ విధముగా ఆతనిని అనుసరించినదో ఒక్క మాటలో వ్యక్తముచేసినాడు కవి. "పూవిలుకాని ప్రయోగ భూతమై" (2-133) అను దానివలన కేవలహాతని చెడగొట్టుటయే ఆమె ధ్యేయమని విశదమగుచున్నది.

వశుడయిన విప్రనారాయణుని తన గృహమునకు చేర్చవలెనను దేవదేవిలోని ఆత్రుత చక్కని పదములో స్పష్టపరుప బడినది.

> "నా పరిచర్యఁ జేసెదు దినంబును దానికి దానరీతి నే
> నీ పరిపాటిఁ దార్చనగు నింటికి పీనిఁ దటాల్న .... " (3-53)

ఇచ్చట 'తటాల్న' అను పదము ద్వారా దేవదేవి మనస్సు ఎంత తొందర పడుచున్నదో వ్యక్తమగుచున్నది. ఈ 'తటాల్న' శబ్దము యొక్క ప్రథమ రూపము 'తటాలున' అయియుండవచ్చును. అందువలననే ముందుగా 'తటాలున' (2-91) అని ప్రయోగించబడినది. ఈ శబ్దమునకు సమానార్థకముగనే 'తటుకున' (3-76) అను శబ్దము ప్రయోగించబడినది.

తృతీయాశ్వాసమునందు నిర్ధనులైన విటులను వేశ్యమాత "చో చ్చో" అని తోలునట (3-99). వేశ్యమాతకు ధనవంతుడే గుణవంతుడు. ధనరహితుడు గుణ రహితుడు. అతడామెకు ధనము నిచ్చినంతకాలము కూతుతో పొందు కూడనిచ్చును. లేనియెడల పశువును తోలినట్లు బయటకు తోలును. ఈ భావమంతయు "చొచ్చో" అను పదము ద్వారా స్పష్టమగును. ఈ పదమును తొలగించి అదే అర్థమునిచ్చు వేరొక పదము నుంచినను ఆ భావము రాదు.

అనంత విధముల ఆలోచించుటకు వీలగు మహార్థస్ఫురణమును కలిగించి తదనుకూలమైన శబ్దములను ప్రయోగించుట, శబ్దముల కూర్పులలో సాధింపదగు

రహస్యము. పై ఉదాహరణములందు తమ్మయ్య కవి శబ్దప్రయోగము పరిశీలించ బడినది. ఎంతటి విషయమునైనను లలితపదములతో భాసింపజేయుట, ఆ పదముల కూర్పు వలన కలుగు శ్రావ్యతాగుణముచే సహృదయులకు వినోదమును కలిగించుట, పద్యము చదివినపుడు శ్రవణ మాధుర్యమును కలిగించుట అనునవి తమ్మయ్య శబ్దసౌందర్యము వలన సాధించిన గుణములు.

9. శాస్త్రపాండిత్యము :

కవికి భాషాపాండిత్యమే కాక శాస్త్రపాండిత్యము కూడ అవసరము. బహు శాస్త్రములు సమన్వయించబడిన కవితకు అధిక గౌరవము కలుగును. కావ్యము ఉపదేశప్రధానము. ఇట్టి ఉపదేశప్రధానమయిన కావ్యమునందు కవి తన అనుభవము లోనున్న విషయములను కూడ గ్రథించవచ్చును. ఇట్టివే ఈ కవి వర్ణించిన సంగీత, నాట్యశాస్త్ర విషయములు. వీనితోపాటు కామశాస్త్ర, న్యాయశాస్త్ర విషయములను కూడ కావ్యమునందు కూర్చినాడు తమ్మయ్య.

నాట్యశాస్త్రము :

చోళాధీశుని ఆస్థానములో దేవదేవి యొనర్చిన నాట్యవర్ణన తమ్మయ్యకు గల నాట్యశాస్త్ర పాండిత్యము ప్రకటించుచున్నది. ఇందు రెండు సీసపద్యములలో వివిధ నాట్యభంగిమలను, అభినయ విధములను చక్కగా వివరించినాడు కవి. ఒక పద్యమునందు నాగస్వరాదులను అభినయించు నపుడు చేసిన హస్తవిన్యాసములను వర్ణించినాడు కవి (I-129). మరొక పద్యములో భావాభినయమును నిర్వహించిన విధము వర్ణించబడినది.

సీ. "సవ్య హస్తంబర్ధ చంద్రాభినయముతోఁ
గౌనంటి కటితటిఁ గదియఁ జేర్చి
కొనగోళ్ళ నుదుటఁ గ్రిమ్ముగ పెంజెమట మాటి
మాటికిఁ దిగిచి పో మీటికొనుచుఁ

జనుకట్టు విప్పఁ జుట్టును ఘన స్తన కాంతి
చల్లించి యురముపై వెల్లివిరియఁ
గోపఘూర్ణితమైన కాదమనాగము వోలె
నలత నిట్టూర్పు నందంద నిగుడ

తే. నలల వళితంబులైన కటాక్ష వీక్ష
ణాంచలంబులు యువధైర్య కంచుకములు
చించి చీకాకుపఱచి విసంచుఁజేసె
రామ నర్తన కేళీ విరామవేళ" (1-131)

ఇందు విరామహేల కూడ వర్ణించబడినది. ఇందు నాట్యమొనర్చెడి స్త్రీ మూర్తిని మన కన్నులముందు సాక్షాత్కరింప జేసినాడు తమ్మయ్య. ఈ విధముగా వర్ణించి తన నాట్యశాస్త్ర వైదుష్యమును పాఠకుల కందించినాడు.

కామశాస్త్రము :

ఈ కావ్యమునందు కామశాస్త్ర సంబంధితమైన విషయములను వేశ్యయగు దేవదేవి చేత చెప్పించుట సమయోచితముగా నున్నది.

"దీపము లేని రతుల్సుఖ
లోపములవి చీకటింటిలో వెకిరింతల్" (3-18)

అంతేగాక, దీపము రాగోద్దీపనమగునట. ఇంకనూ కామోద్దీపనమునకు తోడ్పడు వానిని చక్కగా వర్ణించినాడు.

"ఆడెడు కొమ్మ పదంబులఁ
బాడెడు కలకంఠ మోము భావజుకేళిం
గూడెడు సకియల చోటుల్
చూడక రహి పుట్టదంద్రు సుగుణుల మదికిన్" (3-28)

ఇందు నాట్య, కామశాస్త్ర విషయములను మేళవించి పలికినాడు కవి. ఇది సామాన్య మానవునకు కూడ సులభగ్రాహ్య మగునట్లుగా వివరించినాడు రచయిత.

తేలిక పదములతో శాస్త్రవిషయములను పామరునకు సైతము సుస్పష్టమగునటుల వివరించుటయే తమ్మయ్య ప్రత్యేకత.

లోకవ్యవహారము నందు గల విషయములను కూడ కావ్యమునందుఁ జొప్పించి పాఠకునకు లోకజ్ఞానము నందించుట తమ్మయ్య ధ్యేయముగా కన్పించు చున్నది. కొన్ని అసహ్యములును సహ్యములుగా గ్రహించుట లోకాచారము.

క. "మృగయా విహారవేళల
మృగదంశక వక్త్రములును మీనాంకాజిన్
మగువల వదనంబులు శుచు
లగు నుచ్ఛిష్టత్వ మంటదప్పనిపట్లన్" (3-42)

ఇది లోకవ్యవహార సిద్ధము. వేటాడు సమయములో లేళ్ళు మొదలగు జంతువులను పట్టుకొనుటకు వేటకుక్కలను ప్రయోగింతురు. అవి వానిని నోట కరచుకొని తెచ్చి యజమాని కిచ్చును. దానిని ఆ యజమాని ఇంటికి తీసికొనివెళ్ళి భుజించును. కాని దానిని ఎంగిలిపడినదిగా భావింపడు. అదేవిధముగా ఆ న్యాయ మునే కామశాస్త్రమునకు సమన్వయించి చూపినాడు లోకజ్ఞుడైన తమ్మయ్య.

భార్యాభర్త లిరువురును సమభావముతో అన్యోన్యానురాగము కలిగి జీవించినచో ఆ జీవితము స్వర్గతుల్యము. అట్లుకానిచో నది నరకప్రాయము (3-114). ఈ విషయమును కావ్యమునందు పొందుపరచి నీత్యోపదేశ మొనర్చి నాడు కవి.

న్యాయశాస్త్రము :

స్వర్ణపాత్రాపహరణ నేరపు విచారణను ధర్మవిదుల సభకు నప్పగించుటలో తమ్మయ్య సమయస్ఫూర్తి ప్రకాశించినది (4-96). విప్రనారాయణుడు దోషియని ధర్మసభవారు నిర్ణయించిరి. వారు విప్రునకు విధించవలసిన శిక్షనుగూర్చి ఇట్లు వివరించిరి.

ఆ. "ధనము గొనుట యొండెఁ దలగొట్టుట యొండె
నాలయంబు వెడల నడుచుటొండెఁ
గాని చంపఁదగిన కార్యంబుఁ జేసినఁ
జంపఁదగదు విప్రజాతిఁ బతికి" (4-111)

"విజ్ఞానేశ్వరుని వచనమున్నది" (4-112) అని పలికించుటలో కవికి గల న్యాయశాస్త్ర పాండిత్యము వెల్లడియగుచున్నది.

10. జాతీయములు – నానుడులు :

ఒక జాతి వారిచే ప్రయోగింపబడి ఆ వాడిన పదముల భావము ఆ జాతికే పరిమితమగుచో నది జాతీయమగును. లోకమునందు ప్రజల వాడుకలో నుండినవి నానుడులు.

ఘోటక బ్రహ్మచర్యంబు	(2-19)
పింగళాజపంబు	(2-19)
పిల్లిశీలము	(2-19)
నరుల దేహములు లోపములే	(2-21)
నాల్గక్షరాలు నేర్చిన కతాన	(2-95)
సహించునె కక్కిన కూడు క్రమ్మఱన్	(2-100)
చేదోడు వాదోడు	(2-106)
ఒడల్ దాచుకొనదు	(2-126)
పాదుచేసి	(2-136)
నీళ్ళకుంబల్చనై	(2-139)
చిక్కెరా దాసరిబోడి	(3-9)
దేవుడాన	(4-38)
నారసింహమెత్తిన రీతిన్	(4-58)
అజవకువాళి	(4-95)

ఇత్యాదులు

11. లోకోక్తులు - సామెతలు :

లోకులచే పలుకబడుచూ లోకమునందు ప్రసిద్ధమైనవి లోకోక్తులు. అనుభవజ్ఞులచే సిద్ధాంతీకరించబడినవి సామెతలు.

నిద్దురవోయిన వాని కాళ్ళకున్ (2-10)
గంతలకు దగిన బొంతలు లేవె (2-101)
పాలు విటికితే పెరుగగునె (2-102)
తన మనసు పదిలమైన లంజె మందిరము నైనను
గోపురముండనగు (2-103)
సదాచారి యటంచె అబ్బినదాకయునను మౌనిజన
విడంబనములు (2-17)
చల్లకు వచ్చి ముంత దాచనేల (3-7)
మూత్రద్వారంబు పేరి ఘోరనరకంబు కొంకింతురే (3-13)
నొసలు బత్తుడును నోరు తోడేలు (3-18)
కాముకస్య కుతో లజ్జా (3-66)
పువ్వులమ్మ నంగడినె కట్టెలమ్మ జేసెను (3-72)
బ్రాహ్మణో న హంతవ్యః (3-88)
గొడ్రాలు బిడ్డకట్టె మెఱుగున్ (3-126)
వ్రతము చెడ్డ సుఖము దక్కదు (3-127)
పట్టె కంకటి నల్లి పట్టినట్లు (3-125)

ఇత్యాదులు

జాతీయములు, లోకోక్తులు సమకాలిక సహజ వ్యావహారిక భాషామర్యాదను, ప్రజాసామాన్య మానసాంతర్గత కాకువును తెలుపునట్టివి. లోకులు వాడు వ్యావహారిక పదములు కావ్యమున ఇమిడినపుడు కవిత్వమునకు గౌరవము కలుగును. కవి మాటలు లోకవ్యవహారము లోనికి వెళ్ళిన జనులు మాట్లాడు భాషకు విలువ హెచ్చును. కావున లోకుల మాటలను కవి, కవి మాటలను లోకులు గ్రహించుచునే యుండవలయును. అప్పుడే భాషకు జీవత్వమబ్బును. ఈ దృష్టితో కవులు తమ కావ్యములందు సమకాలీనమైన మాటలను, వాక్యములను వాడుచుందురు.

సురుచిర నామములుకల్గి, ఆఖ్యానశైలీ విన్యాసము గల వస్త్వైక్యము కల్గి, కథోపస్కారములగు వర్ణనాదుల నిముడ్చుకొవి, రమ్యమగు శబ్ద సంస్కారమును పొంది అమిత శాస్త్రపాండిత్యము కల్గి, వీనుల విందుగొల్పు జాతీయములు, నానుడులతోను, కథోపయోగమగు లోకోక్తులు. సామెతలు సమయానుకూల సమన్వితాలంకార భూషితమై తమ్మయ్య రచనాశిల్ప మలరారినది.

5. రసదర్శనము

ప్రాచీనాలంకారికుల మతమున రసము కావ్యమునకు ఆత్మ వంటిది కావున కావ్యము రసప్రధానమైనది. కావ్యపఠనము వలన సహృదయుడు పొందునది రసానందము. ఈ సద్యః పర నిర్వృతియే కావ్యమునకు పరమ ప్రయోజనము. పఠిత హృదయము నందున్న రత్యాది వాసనలను కవి మాటలు, వర్ణనలు, భావనలు ఉద్దీపింపఁజేసి రసోన్ముఖుని చేయును. తమ రచనలు రసికజన హృదయాస్వాదములు కావలెనను కవులు వివిధ రస భావములను కావ్యమున ప్రతిభానుసారము సంతరింపవలసి యుండును. కవి భావనలన్నియు ఏకరసాశ్రయములు కాకున్న కావ్యమున లాలిత్యముండదు. అందువలన కవి కావ్యమున ఒకరసమును ప్రధానముగను, తదితరములను దానికి పోషకములుగను అనుసంధించును. ప్రధాన రసము అంగి. తదితరములు అంగములు. ఈ అంగాంగి రసముల సంబంధమును నిర్ధారించిన రసౌచిత్యము నిరూపితమగును.

కొందరు కవులు ప్రధానరసమును తామే సూచింతురు. కొందఱు ధ్వనితము చేయుదురు. ఈ రెండుమా లేని కావ్యమున కావ్యము ఆలోచనామృతమగుటచేత కవి రసనిర్ణయమును పాఠకుని ఊహకే వదలివేయుట చేయదగిన పని.

తమ్మయ్య కావ్యము నందెచ్చటను ప్రధాన రసమును గూర్చి చర్చించలేదు. ధ్వనితము చేయలేదని అనలేము. కావ్యము మూడింట రెండువంతులు శృంగార రస సంబంధిగనే నడచినది. కనుక ఇందు శృంగారమే అంగిరసమని చెప్పుట సమంజసము. మిగిలిన వానిలో హాస్య మెక్కువగా కన్పించును. ముందు ప్రధాన రసమగు శృంగారమును గూర్చి చర్చింతును.

1. శృంగారము :

శృంగార మతిలలితమైన రసము. ఇది సర్వజీవకోటికి అనుభవ సిద్ధమైనది. జన్మ మృత్యు ప్రవాహాత్మకమైన సంసారమున సుఖమభిలషణీయము. సుఖము

గృహస్థాశ్రమ సంబంధి యగుటచేత శృంగారము మిథున గతమగుచున్నది. ఈ శృంగారము ప్రాకృతికముగా భావించినపుడు బంధహేతువగును. అప్రాకృతికముగా ఆలోచించినపుడు బంధ విముక్తి హేతువగును. అందువలన "శృంగారమెంత సులభగ్రాహ్యమో లోకమునకు నిర్వహించుట కవికంత కష్టము. లోకవ కచ కుచాది వర్ణనలే శృంగారమని భ్రమించుచుండును. ఇందుచే శృంగార ర స్వరూపము సుష్ఠ్వవగతము కాని కవులనేకులు తత్పావిత్ర్యమును మలీమసవ గావించుట తెలియనిది కాదు"[1]. లోకమునందలి శృంగారము (కామము) కావ్యవ నందలి శృంగారము నొకటి కావు. ఇందు శరీరగత వాంఛ మిక్కుటము. తదీష పరి సమాప్తితో అది అంతమగును. ఇది లౌకిక శృంగారము. కావ్యములంద మహాకవులచే నభివర్ణితమగునట్టిది అలౌకికము. ఇచ్చట కేవలం శరీరవాంఛావ యుండదు. ఇది అమలిన శృంగారము. ఇట్టిదియే దివ్య శృంగారము. ఇ ధర్మగతమైనది. శృంగార క్షేత్రము నుండియే తమ్మయ్య శాంతరస బీజమ నావిర్భవింపజేసినాడు.

శృంగారము రెండు విధములు. 1. సంయోగ శృంగారము. 2. వియో శృంగారము (లేక) విప్రలంభ శృంగారము.

1. సంయోగ శృంగారము :

స్త్రీ పురుషులు పరస్పరానురక్తులై దర్శన, స్పర్శన, ఆలింగనాదుల దీపించునది సంయోగ శృంగారము.

విభావములు :

విభావములు రెండు విధములు- 1) ఆలంబన 2) ఉద్దీపన విభావములు.

నాయికానాయకులు ఆలంబన విభావములు. ఇందు నాయకుడు విప్రనారా ణుడు. ఇతడు భాగవతుడు. నాయిక దేవదేవి. ఈమె సామాన్య. "సామాన్య నాయి ధీరయు కలానిపుణయు నగును".[2]

---

1. "ఆముక్తమాల్యదా సౌందర్యము" టి. కోటేశ్వరరావు పుట 39
2. "ఆంధ్రసాహిత్య దర్పణము" వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి పుట 53. (ప్రథమ భాగము)

మొదటి ఆశ్వాసము నందంతయు విప్రనారాయణుడు పరమభక్తుడుగా ్రంచును. సాత్త్వికత్వము పురుషత వహించినవాడు. కరుణ మనుష్య గ్రహము దాల్చినవాడు. సకల కల్యాణగుణుడు (1-76)

ద్వితీయాశ్వాసమునందు దేవదేవి విప్రుని వద్ద దాసిగా నుండుట కంగీకారము ందినది. ఆమె మొదట అతనితోనే కలసి తోటపనులను నిర్వహించుచుండెను. ిధముగా పనులను నిర్వహించుచునే తన కార్యమును పూర్తి చేసికొనినది పనారాయణుని సమీపించి అతని వీపుపై క్రొమ్ముడివేయుట, చెంపకు కొప్పును ంరుట, ముద్దుమాటలాడుట. నీవి సడల్చుట పయ్యెద తొలగించుటాదిగా గల ్దేవిచే ప్రదర్శించబడిన శృంగార చేష్టలు ఉద్దీపనములు (2-134). ఆమె ర్శచే పులకరించుట, కోరికతో ఆమె వంక చూచుట, "అర్థినొయ్యన కోర్కి- ంగ నుద్యోగించుట" (2-138) మొదలగునవి అనుభావములు.

వాన నెపముతో ఆశ్రమములోనికి రప్పించి బలాత్కారము చేయఁదలచుట -8) నిన్ను నొరసి చూడనున్నదే పదియాఱు వన్నెపసిఁడి కాదువ లెన్న ుదె మా యభీష్టమైన మాట" (3-7) అని వ్యాసాదుల ప్రవర్తన గుర్తుచేయుట -18) మొదలగు సంభాషణమంతయు తృతీయాశ్వాసమున జరిగినది. ఇవి చారిభావములు.

తుదకామె విప్రనారాయణుని పంచాయుధ కైంకర్యమున కాహ్వానించి నిజ ్యనిగా వరించినది. ఇంతకు పూర్వమే చేసిన శృంగారక్షేత్ర వర్ణన వలన ంగార రసోద్దీపనమునకు మరికొంత పటుత్వమును కలిగించినాడు తమ్మయ్య.

వీరి కలయికలో కూడ విశిష్టాద్వైత పరమగు పంచ సంస్కారములను ్దేవిచే విప్రనారాయణునకు మన్మథ పరముగా నిర్వహింపజేసినాడు కవి.

ఈ వర్ణన ద్వారా వారి సంభోగమును ధ్వనితము చేసినాడు కవి (3-48). ంగారము కేవలము ఉద్దీపనాదులకే పరిమితము కాకుండగ శారీరక సుఖాపేక్ష రును. ప్రేమను గూర్చి నాగయ్యగారు చెప్పిన అభిప్రాయములో నిది స్పష్ట ును.

'Love as it is commonly understood is sensual and can hardly be distinguished from passion, it craves for physical Satisfaction' [1]

ఈ విధముగా విభావానుభావాదులచే శృంగారరసము పోషింపబడినది. తృతీయాశ్వాసమునందలి విటవిటీ సరస సల్లాపములు (3–69) ద్వితీయా శ్వాసము నందలి విటుల ప్రవర్తన (2–45) మొదలగు వర్ణన లన్నియును శృంగార రసోద్దీపకములే, కొన్నిచోట్ల చేయబడిన సూర్యాస్తమయ వర్ణన (2 33) కూడ శృంగారరసోద్దీపకముగానే యున్నది. ఇట్లు కావ్యమునందు సంయోగ శృంగార మలరారినది.

విప్రలంభ శృంగారము :

నిజ జీవితమునందు ప్రతిమానవుడును సుఖాభిలాషియే. దుఃఖమెవడును కోరుకొనడు. కాని సుఖదుఃఖములు పగలు రాత్రి వంటివి. పగటి విలువ రాత్రి యున్నపుడే తెలియును. కనుకనే కాళిదాసు రచనలలో సంభోగము తరువాత స్వల్పకాలములోనే నాయికానాయకులకు వియోగము కల్పింపబడుచుండును. సంభో గము యొక్క విలువ విప్రలంభము న్నప్పుడే పెరుగును. విప్రలంభము వలననే శృంగారము పుష్టినొందును. ఈ వియోగము నాయిక పరముగా వర్ణించుట మన సాహిత్యములో సాధారణముగా కన్పించును. కాని ఈ కావ్యమునందు నాయకుని యందు విప్రలంభము వర్ణించబడినది.

వేశ్యమాతచే నిల్లు వెడలగొట్టబడిన విప్రనారాయణుడు తిరిగి తోంటి తోటకు చేరినాడు. అతడచ్చట విరహముతో బాధనొందినాడు. ఇదే విప్రలంభ శృంగారము చోటుచేసికొనిన సన్నివేశము. అతనిచే వర్ణించబడిన ఆమె సౌందర్య వర్ణన విప్రలంభ శృంగారమునకు ఉద్దీపనమయినది. ఆమె సౌందర్యమునే తన మనస్సునందు స్థిరపరచుకొనినాడు విప్రనారాయణుడు.

---

1. 'Kalidasa' S. Nagaiah P-15. (Tirupati 1978.)

"నూర్లేబదు లెప్పుడు స్థనము చేతం గల్గి వర్తించు పుణ్యతపశ్శాలికిఁ గాక నిర్ధనునకు న్నాకేల సిద్ధించు నా సతి సంపర్కము (3-119) అని చింతించినాడు విప్రుడు. వేశ్యల పొందున కాటంకము కల్గించు వేశ్యమాతలను సృజించినందుకు బ్రహ్మను కడు నిందించినాడు విప్రుడు. మరియు బ్రహ్మసృష్టిని కూడ దూషించినాడు.

ఆ. "తమకు నేమి త్రవ్వి తలకెత్తి రమరు లీ
యుర్వి మనుజు లేమి యొసగరైరి
నింగి వారసతుల నిర్మాతృకలఁ జేసి
పుడమి మాతృభూతముల సృజించె" (3-122)

అని బ్రహ్మ కృత్యమును దూరినాడు విప్రుడు మరియు "రతి సౌఖ్యమెఱుఁగునే వేదజడుఁడు" (3-125) అని నాడు. అతని కోపము కొంచె మధికమయినది. బ్రహ్మ ఎప్పుడైన విటుడై యుండినచో వేశ్యమాతలను సృజించడనుచూ "గొడ్రాలు బిడ్డ కుట్టెమెఱుగున్" (3-126) అని నిందించినాడు.

తనయొక్క బ్రహ్మచర్యము చెడినను వేశ్యపొత్తు తనకు దూరమైనందుకు వ్యధనొందినాడు విప్రనారాయణుడు.

తే. "బ్రహ్మచర్యంబునకు నంతరాయమొదవె
జలజముఖి మైత్రియును గొనసాగదయ్యె
వసుధఁ బరికింప నిది సుమీ "వ్రతముచెడ్డ
సుఖము దక్కదటన్న వచోనిరూఢి" (3-127)

విరహమునందు చంద్రుని పలువురు పెక్కువిధములుగా దూషించెదరు. కాని తమ్మయ్య మాత్రము ధ్వనితముగా చంద్రుని దూషింపజేసినాడు.

ఆ. "శతభిషగ్వరుండు సకలౌషధీనాథుఁ
డమృతధాముఁ డిందిరానుజన్ముఁ
డట్టి రాజు రాజయక్ష్మచేఁ గృశియించుఁ
గర్మమనుభవమునఁ గాక తెగునె" (3-129)

చంద్రుడు సకల ఔషధీశుడును, అమృతధాముడును అయినప్పటికిని కృష్ణ పక్షమునందు కృశించుచున్నాడు. ఇది కర్మఫలము. కనుక ఎంతవారైనను కర్మ అనుభవించక తప్పదు. ఇది ప్రతి యొక్కరికి అనుభవసిద్ధము.

విప్రలంభమునందు తటస్థభావములు కూడ యుండును. వానిని తమ్మయ్య మొదటనే వర్ణించినాడు. దేవదేవి సాన్నిహిత్యము దూరమైనందున విప్రనారాయణునిలో కలిగిన భావములే తటస్థభావములు. ఆతనికి తలచిన నిద్ర రాకుండుట, చలి తాఁకనుట, నిలిచిన గుండె జల్లనుట, మనః పరితాపవేదన, నిలిచినచోట నిల్వ ధృతి లేక పోవు టాదిగా గల భావములు కలిగినవి (3-115) ఇవియే తటస్థ భావములు.

ఈ విధముగా శృంగార మంగి రసమై కావ్యమునకు సొగసు నిచ్చినది. ఆనాటి కాలప్రభావమేమో గాని కావ్యమునందు శృంగారము కొంచెమధికమనిపించినది. కాని అది పాఠకున కేవిధమైన అసహ్యత కలిగింపదు సరికదా; అభిరుచినే కలిగించును.

అంగరసములు

నవరసములను మాట పండిత పింఢీకృతాభిప్రాయము. అవి వరుసగా -
1. శృంగారము 2. హాస్యము 3. కరుణ 4. వీర 5. రౌద్ర 6. భయానక 7. భీభత్స 8. అద్భుత 9. శాంత

వీనిలో కావ్యమునందు శృంగార మంగి రసమగుటచే ముందే వివరించితిని. ఇక మిగిలిన వానిని వివరించుచున్నాను.

హాస్యము :

వికృతములైన ఆకారములు, వాక్కు, వేషము, చేష్టల యొక్క వేడుక వలన హాస్యము కలుగును. దానికి హాసము స్థాయీభావము.

ఈ కావ్యమునందు హాస్యము ద్వితీయముగా పోషింపబడినది. నాయకుని స్వరూపవర్ణనము గాంచినవారికి హాస్యము కలుగుననుటలో అతిశయోక్తి లేదు.

ప్రతిమాస వపన ముండితమైన మస్తము, పెడతల తూలాడు పిల్లసిగ, విపుల రంధ్రములై వ్రేలు చెవులు (2-5) చూచినచో తప్పక నవ్వు కలుగును. చెలువ గట్టిన చీర మొలకు కొంత చుట్టుకొని మిగిలిన సగము వల్లెవాటుగ నమర్చికొని, చుట్టు పువ్వుల సిగలు కలిగిన విటులను (2-45) కాంచినచో స్వైరమావిర్భవించని వారుండరు.

తమ్మయ్య నన్నయ్య వలెనే సున్నితమైన హాస్యమును పోషించినాడు.

క. "దండము దండ మి దెవ్వరు
తొండరడివోవుదులు గిన్నె దొంగై నారో
రండిట వేంచేయుండిదె
దండమిడన్ వచ్చినాడు తలవరి మీకున్" (4-86)

దండింప వచ్చిన తలవరి దండమిడన్ వచ్చినాడనుటలో నెంతయో సున్నితమైన హాస్యముకలదు. అనగా ఉత్తముడుగా నుండు నీవు ఇంతటి దొంగబుద్ధి కలిగి యున్నావా? అను నభిప్రాయమందు వ్యక్తమగుచున్నది. ఇది ద్రుపదుని అర్జునుడు రథమునందు బంధీని చేసికొని వచ్చి ద్రోణుని పాదములపై పడవేసి నప్పుడు ద్రోణుడు పలికిన "వీరెవరయ్య ద్రుపదమహారాజులె" అను హాస్యపు పలుకులను జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నది. ఈ విధమైన హాస్యము ఎదుటి హృదయములో బాకుతో పొడిచిన దాని కన్నను అధికమైన బాధను కలిగించును.

ఈ విధముగా హాస్యమను స్థాయీ భావము పరిపుష్టినొంది హాస్యరసముగా మారినది. కావ్యమునందు ద్వితీయ రసముగానే పోషింపబడినది హాస్యము.

కరుణ :

ఇష్టనాశము వలనను, అనిష్టప్రాప్తి వలనను కరుణమనెడి రసము కలుగును. దీని స్థాయీభావము శోకను. శోచనీయమేదో అది ఆలంబనము. దాహాదికావస్థ ఆలంబనము. దైవనింద, భూపతనము, రోదనము, ఇత్యాదు లనుభావములు. వైవర్ణ్యము, ఉచ్ఛ్వాస, నిశ్వాసములు, స్తంభ ప్రళయాదులు వ్యభిచారులు.

లక్ష్మి యతికి భిక్షమిడఁబోయెను. అతడది గ్రహింపక "యెందు ననపత్య భిక్ష నేనందననుచు నొల్లక" (1-61) వెళ్ళెను అప్పుడామెలో కలిగిన మనో వ్యధ అనంతము. యతివాక్యము కరుణకు ఆలంబనము. తన్మనోపై కల్య మద్దీపనము. "గొడ్రాలైన వధూటి జన్మమది పేర్కొ నిష్ఫలంబిమ్మహిన్" (1-63) అని నిరాశ చెంది, నిట్టూర్చుట వ్యభిచారీభావము. "నందనానంద మిడదాయె నిందిరాధిపతికి నపచారమేమి చేసితిమొ" (1-65) అని యొనర్చిన దైవనింద అనుభావమగును.

ఈ విధముగా విభావానుభావాదులచే శోకమను స్థాయీభావమే కరుణరసముగా మారినది.

వీరము :

ఇందు నాయకుడు ఉత్తముడు. స్థాయీభావము ఉత్సాహము. ప్రతినాయకుడాలంబనము. క్రోధము, అభిమానము, హాసము మొదలగునవి వ్యభిచారులు. ఈ వీరమున రౌద్ర రస స్థాయియగు క్రోధమును, హాస్యరస స్థాయి యగు హాసమును సంచారిభావములు.

సాధారణముగా కావ్యములందు వీరరసము నాయకునియందు పోషింపబడుచుండును. కాని తమ్మయ్య నాయికయందు పోషించినాడు. దేవదేవి మ్రొక్కినను దీవించని విప్రనారాయణుడు ఆమెలోని వీరమునకు ఆలంబనము. ఆమె యొక్క అభిమానము వ్యభిచారీభావము. అతడు దీవించలేదని "మనకేటికి మ్రొక్కితి మమ్మ యక్కటా నెక్కొని పెట్టిబుద్ధిమెయి నిద్దురవోయిన వాని కాళ్ళకున్" (2-10) అని కోపమునొందుట సంచారీభావము. ఇక వీరము యొక్క స్థాయీభావమగు ఉత్సాహము నాయిక తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుటలో కనబడును అనగా నాయిక యందే ఉత్సాహము వర్ణించబడినది.

ఈ విధమగు ప్రతిజ్ఞయే కథకు అయువుపట్టు. ఇది వీరరసమునకు స్థానమగుటచే కావ్యమునందు అంగిరసమగు శృంగారరసమున కాధారమైనది వీరమే నని స్పష్టపడుచున్నది. అనగా తమ్మయ్య కావ్యమునందు శృంగార రసపోషణకు వీరము నాధారము గొని నాడని చెప్పుట సమంజసమే యగును.

రౌద్రము :

దీని స్థాయీభావము క్రోధము. వర్ణము రక్తము, అధిదేవత రుద్రుడు. శత్రువు ఆలంబనము.

గుడిలోని స్వర్ణపాత్ర పోయినదని తెలియగనే జియ్యరునకు క్రోధము కలిగినది. ఇది రౌద్రమునకు స్థాయీభావము. అతడు ఆలయపు సిబ్బందిని హింసించినాడు.

క. "బడిపస్నుల వారి గొల్లల
గుడి నంబుల జంగ వరుసఁ గొని చేకోలఁదిన్
బడిమారుఁ ద్రిదండంబున
నెడమఁ గుడి న్నారసింహమెత్తిన రీతిన్" (4-85)

ఇవి యన్నియు అనుభావములు. ఈ విధముగా జియ్యరునందు రౌద్రమునకు స్థాయీభావమగు క్రోధము పోషింపబడినది.

భయానకము :

దీని స్థాయీభావము భయము. అధిదైవతము కాలుడు. దేని వలన భయము కలుగునో అది ఆలంబనము.

నేరస్థులను పట్టుకొనుట కేగు తలవరియందు భయానకము పోషింపబడినది. అయఃపత్త్రికోజ్జ్వల దండకాండములు, తళతళలాడే విచ్చుకత్తులు, కంచుటరిగలు మొదలగునవి (4-78) ధరించిన అతని రూపమే భయమును కలిగించును. ఇది ఆలంబనము. ఆతడు దేవదేవి ఇల్లు శోధింపచేయుట అనుభావము. ఆమె ఇంటిలో స్వర్ణపాత్ర లభించుట ఉద్దీపనమగును. అతడు దానిని దోషులతోపాటు జియ్యరునకు అప్పగించుట వ్యభిచారీభావము. ఈ విధముగా తమ్మయ్య కావ్యమునందు భయానకరసము పోషింపబడినది.

భీభత్సము :

దీనికి స్థాయిభావము జుగుప్స. జుగుప్స అను పదమునకు ఏవగింపు అనునర్థ మును గ్రహించినచో తమ్మయ్య కావ్యమునందు భీభత్సము ధ్వనితముగా కన్పిం చును. విప్రనారాయణుడు తనను మన్మథబారి నుండి తప్పించి. కోర్కె తీర్చుమని దేవదేవిని అడిగినాడు. ఆ సమయములో దేవదేవి పలికిన పలుకులు ఆలోచించిన వారి కెవరికైనను తప్పక జుగుప్స కలుగును. కావ్యమాలోచనామృతము కదా!

శా. "క్షేత్రజ్ఞ ప్రకృతి స్వరూపవిదు లక్షి ఘ్రాణ జిహ్వా తను
శ్రోత్రోద్భూత సుఖ వ్యపేతు లురు విష్ణుధ్యాన పారాయణుల్
మిత్రామిత్ర సము ల్భవాదృశులు స్వామీ! ప్రాకృతుల్వోలె ని
మ్మూత్ర ద్వారము పేరి ఘోరనరకంబుం జేరఁ గాంక్షింతురే" (3-13)

ప్రకృతి స్వరూపమును తెలిసినవాడును, పంచేంద్రియ సుఖములను విడనాడి విష్ణుధ్యాన పారాయణుడైన వాడునగు విప్రనారాయణుడు క్షణికమైన శారీరక సుఖమును కోరకూడదని దేవదేవి యభిప్రాయము. అనగా శరీరము పంచేంద్రియ ములతో కూడి యున్నది. క్షేత్రము మూత్రద్వారము. అట్టి మూత్రద్వారముతో సంబంధించుట నరకమును కోరి పొందుట యగును. దీనిని గూర్చి ఆలోచించిన వారికి తప్పక జుగుప్స కలుగును.

అద్భుతము :

దీనికి స్థాయీభావము విస్మయము. లోకాతీతమగు వస్తువు ఆలంబనము, గుణముల మహత్త్వము ఉద్దీపనము

అయాచితముగా జరిగే దైవదర్శనాదుల వలన మానవులలో విస్మయము కలుగును. ధర్మవిదుల సభలో శ్రీరంగనాథుని సాక్షాత్కారము సభాసదులకు విస్మ యము కలిగించినది. ఇచ్చట ఆలంబనము శ్రీరంగనాథుడు. ఆతడు శ్రీవిప్రనారాయ ణుడు నిర్దోషి యనియు, స్వర్ణపాత్రాపహరణ స్వయంకృతమని చెప్పుట (4-128)

ఉద్దీపనమగును. భగవంతుడు విప్రనారాయణుని శరీరములో ప్రవేశించుట అను భావమగును(4-127). ఈ విధముగా ఈ సన్నివేశము అద్భుతరసమునకు నిలయమయినది.

శాంతము :

దీని స్థాయీభావము శమము. నాయకుడు ఉత్తముడు. నారాయణు డధిదేవత.

విష్ణువు దర్శనమే సభలో శాంతిని నెలకొల్పినది. ఇది శాంతరసమునకు ఆలంబనమయినది. ఇచ్చట నాయకుడు విప్రనారాయణుడు. అతడు "స్వేచ్ఛారీతి నడు నేనొనర్చిన యనాచారంబు లోగొంటి నీ కారుణ్యంబున కేది మేర" (4-130) అని శ్రీరంగని స్తుతించినాడు. "మన్మనోగారాప్తి న్వసియించి సంసరణదుఃఖంబు న్నివారింపుమో శ్రీరంగేశ్వర" (4-131) అనునది అనుభావమగును. "నీ పుష్ప మాలికా కైంకర్యంబున నీకు గల్గు సంతతమును మత్సామీప్య పదవి ముల్లోకము లన్" (4-133) అని శ్రీరంగనాథుడు పలుకుట శాంతరసమునకు ఉద్దీపనము కలిగినది. ఇట్లు తమ్మయ్య తన కావ్యమునందు శాంత రస పోషణ చేసినాడు.

ఈ విధముగా శృంగారమంగియై మిగిలినవి అంగములుగా నుండి నవరసోపేతమై "వైజయంతీవిలాసము" సహృదయానంద జనకమై యొప్పినది.

6. మతసంప్రదాయము

మతమనగా జ్ఞానము. సంప్రదాయమనగా పెద్దలచే నిర్ధారింపబడి పూర్వు లేకుండగ వచ్చెడి కట్టుబాటు. ఇది నీతితో ముడివేయబడి యుండును. ఈ సంప్రదాయమునే నారాయణరెడ్డిగారు తన మాటలలో నిట్లు పలికిరి.

"అంత కడివెడు పాలపై ఒ
క్కింత మీగడ పేరినట్లుగ
మనకు మిగులును గతము లోపలి
మంచి అదియే సంప్రదాయము" (సమదర్శనము)

ఇట్టి సంప్రదాయము మతపరముగా నున్నచో దానిని మతసంప్రదాయమని చెప్పుదురు. వేషధారణ, భాష మొదలగు నవన్నియు సంప్రదాయములందు ఇమిడి యుండును.

ఈ కావ్యము వైష్ణవ భక్తుని చరిత్ర కనుక ఇందు వర్ణింపబడిన సంప్రదాయము లన్నియు వైష్ణవ మత సంప్రదాయములే. అందునూ విశిష్టాద్వైత సంబంధమైనవి.

శ్రీవైష్ణవ లక్షణము :

విశిష్టాద్వైతులనే శ్రీవైష్ణవు లందురు. వీరి మతము శ్రీవైష్ణవమనియు పిలువబడును. శ్రీవైష్ణవుల లక్షణములు రెండువిధములు 1. బాహ్యము 2. అంతరంగికము

"ద్వివిధం వైష్ణవం ప్రోక్తం బాహ్య మాభ్యంతరం తథా
శంఖ చక్రాదికం బాహ్య మాంతరం వీతరాగతా"[1]

---

1. "శ్రీరామానుజ కీర్తి కౌముది" (3వ భాగము) సం॥ ధనకుధరం వరదాచార్యులు పుట 51 (ఉద్ధృతము)

శంఖ చక్రాది ధారణము బాహ్యము. రాగ ద్వేషాది రాహిత్యము అంతరంగికము. వీతరాగత్వమనగా శ్రీశాంఘ్రి సంబంధ జ్ఞానానురాగ పూర్వకముగా ఇతర దేహసంబంధుల యందు ప్రతికూలతా రూపమగు వైరాగ్యమే యని తెలియదగును. మొదటిది స్వరూపము రెండవది స్వభావము.

బాహ్య లక్షణములను వివరముగా నిట్లు చెప్పుదురు.

"యే కంఠలగ్న తులసీ నలినాక్షమాలా
యే బాహుమూల పరిచిహ్నిత శంఖచక్రాః
యేవా లలాటఫలకే లసదూర్ధ్వ పుండ్రాః
తే వైష్ణవా భువనమాశు పవిత్రయంతి" [1]

అను దాని ప్రకారము కంఠమునందు తులసీ తామర పూసల పేరులు, బాహుమూలములందు లలాటమునందును ఊర్ధ్వపుండ్రములు ధరించుట వైష్ణవుల బాహ్యలక్షణము. శిఖా, యజ్ఞోపవీతము, త్రిదండములను కూడ ధరింతురు. వైష్ణవులు శ్రీపాద భక్తిని అనితరముగా ఆచరించెదరు. తిరుమంత్ర "జపము ఓంనమో నారాయణాయ" అను శరణాగతి వైష్ణవములోని ప్రముఖాంశములు.

శ్రీరంగమునందలి భాగవతులు విష్ణుభక్తులు వైష్ణవాగ్రేసరులు.

"అలికాదికాంగంబు లనుగత శ్రీచూర్ణ
ధవళోర్ధ్వ పుండ్ర బాంధవము నెరప
వదనాంబుజములు దివ్య ప్రబంధానుసం
ధానవాసన తోడ నంటుసేయఁ
గంఠదేశంబులు కమలాక్ష తులసికా
మాలికా సౌహార్ద్ర లీల నడప
బాహుమూలములు శుంభత్సుదర్శన పాంచ
జన్య లాంఛనమైత్రి సంఘటింప" (1-47)

పైన వివరించిన వైష్ణవబాహ్యలక్షణములు వీరియందు సంపూర్ణముగా వర్ణించబడినవి. శిరోముండనము కూడ వైష్ణవ బాహ్యలక్షణముగా వర్ణించినాడు

1. అదే పుట 49. (ఉద్ధృతము)

కవి (2-5). వేశ్యవాటిలోని విటులయందును (2-45). దేవదేవి వైష్ణవ దాసరిసాని వేషవర్ణనలోను (2-54) వైష్ణవ సంప్రదాయమగు లక్షణములే ప్రతిబింబించినవి.

ఆచార్యసేవ :

వైష్ణవమత ప్రవక్తలు ఆచార్యులు. ఆళ్వారులును ఆచార్యులే. వీరు ప్రపన్నులు అనగా వైష్ణవ మత రహస్యములను సంపూర్ణముగా తెలిసికొన్నవారు. వీరిని సేవించుట ద్వారా విష్ణువునకు చేరువగుట సులభమని వైష్ణవులు తలతురు. వీరి ద్వారా పరమపదమును పొందుట సులభముగా భావించెదరు వైష్ణవులు. "పితాసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురు ర్గరీయాన్" [1] అని రామానుజాచార్యులు విష్ణువు కన్న గురువునే గొప్పవాడుగా వర్ణించిరి. ఆచార్యసేవ లేనివారు విష్ణుపద సేవ కలిగినను పరమపదము పొందలేరు.

"తన్ గురువిన్ తాళిణై గళ్ దన్నిల న్బొన్నిల్లా దార్
అన్బు తన్పాల్ శెయ్ దాలు మమ్బుయై కోన్ ఇన్బ మిగు
విణ్ణాడుతా నళిక్క వేణ్డియిరాన్
ఆదలాల్ నణ్ణారవల్ గళ్ తిరునాడు". [2]

ఈ ఆచార్యసేవయే మోక్షకారణము. గురువే సర్వము. అతడే మానవుని లోని అవిద్యను పోగొట్టి జ్ఞాననేత్రమును తెరిపించును.

పై ఆచార్య సేవావిశిష్టతను వేశ్యనోటివెంట స్పష్టముగా వివరించినాడు తమ్మయ్య.

సీ. "నిర్వాణరాజధానికి నేఁగు వారికిఁ
జక్కని త్రోవ యాచార్యసేవ
విరజానదీ సముత్తరణంబునకు మనో
జవమైన నావ యాచార్యసేవ

---

1. శరణాగతిగద్య
2. ఉపదేశరత్నమాలై పా. 60.

త్రిజగజ్జనులకు సతీపతి న్యాయమై
చాగిన త్రావ యాచార్యసేవ
అజ్ఞాన హతులను విజ్ఞానులను జేయు
సంజీవి తీవ యాచార్యసేవ

తే. యాశ్రయించిన వారల కర్థినిచ్చు
విష్ణు సాలోక్య సారూప్య వివిధ దివ్య
భోగ సామ్రాజ్య వైభవా భోగ మహిమ
శాశ్వతంబైన శేవ యాచార్యసేవ" (2-112)

ఆచార్యసేవ చేయని వానికి తీర్థసంసేవలు
వ్యర్థములనినది దేవదేవి (2-113)

పంచసంస్కారములు :

ఇవి కలిగిన వానిని వైష్ణవునిగా గుర్తించెదరు. అందువలన వైష్ణవత్వమును గ్రహించిన ప్రతియొక్కడు వీని చేత సంస్కరింపబడెదరు. ఇవి ఐదు విధములు.

శ్లో. "తాపః పుండ్రః తథా నామా మంత్రో యాగశ్చ పంచమః" [1]

ఈ పంచ సంస్కారములు ఆచార్యునిచేతనే నిర్వహింపబడును.

1. తాపః :

శంఖచక్రములను అగ్నిలో తప్తము చేసి, వానిని శరీరముపై గుర్తులు వేయుట.

2. పుండ్రః :

ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రములను ధరించుట. దీనిని స్వరూపమని వాడుదురు.

---

1. "భారద్వాజ సంహిత"

3. నామః :

భగవంతుని యొక్క భగవద్దాసుల యొక్క నామములను ఆచార్యుల ద్వారా తాను ధరించుట.

4. మంత్రః :

అష్టాక్షరి - ద్వయము - చరమశ్లోకము అనబడు రహస్య మంత్ర త్రయమును గురుపరంపరా పూర్వకముగా నుపదేశింతురు. భగవంతుని సన్నిధిలో వీరి చేత శరణాగతి చేయించి, శరణాగతిని స్వీకరింపుమని ఆచార్యుడు భగవంతుని ప్రార్థించును.

వీరు పాటించు అష్టాక్షరి "ఓంనమోనారాణాయ" అనునది.

ద్వయము : "శ్రీమన్నారాయ చరణౌ శరణం ప్రపద్యే
శ్రీమతే నారాణాయ నమః" ఈ మంత్రములో నున్న దివ్యశక్తి
అపారము.

చరమశ్లోకము : "సర్వ ధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ
అహం త్వా సర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యా మాశుచ"

అను గీతలోని శ్లోకము. ఇది సర్వ దుఃఖములను పోగొట్టును. మనమూహింపజాలని ప్రశాంతతను ప్రసాదించును. భక్తుడు భగవంతుని సన్నిధికి చేరుటకు తగిన ఉపాయము ఇదియే.

5. యాగః :

ఆచార్యుల ద్వారా భగవత్తిరువారాధన క్రమమును యధావిధిగా తెలిసికొని ఆచరించుట.

పంచసంస్కారములను మన్మథక్రీడా సమయమునందు దేవదేవి విప్రనారాయణునికి జరిపినది. అంత వరకు స్త్రీ సాంగత్యమెఱుగని విప్రనారాయణునికి

ఈ మెయే ఆ విషయమునందు ప్రథమాచార్యురాలయినది. కనుకనే అతనిని సంస్కరించి శిష్యునిగా స్వీకరించినది. శిష్యునిగా స్వీకరించుటకు ముందు పంచసంస్కారములు జరిపించుట వైష్ణవాచారము. దీనిని మన్మథ క్రీడాపరముగా వర్ణించి చమత్కరించినాడు తమ్మయ్య.

సీ. "ఆత్మహస్తమునఁ బంచాయుధ చిహ్నము
 ల్బాహుమూలంబులఁ బాదుకొల్పి
దల పైన చెమట బొట్టెలమితోఁ జెన్నొంద
 నలికభాగంబునఁ గలుగఁ జేసి
జమిలిరేఫలకు దీర్ఘము లిచ్చి నై చ్యభా
 వంబుగా దాసనామంబుఁ జేసి
మూని దుర్లభమైన మణితమంత్ర రవంబు
 శ్రవణ గతి రహస్యముగఁ బలికి

తే. "నెమ్మి రతిదేవ పూజాక్రమమ్ము దెలిపి
యఖిల సంస్కారములు నిటు లాశ్రయించి
మన్మథ వ్రాత్యుఁడైన యమ్మాణవకుని
మృగవిలోచన నిజ శిష్యునిగ వరించె" (3-46)

వైష్ణవాచార్యులచే విప్రనారాయణునకు చేయించవలసిన పంచసంస్కారములు మన్మథ క్రీడలో నాచార్యయై దేవదేవియే మన్మధ పూజతో చేసినది. ఇది యొక చమత్కారజనిత సన్నివేశము.

ఏకాదశీ విశిష్టత :

ఈ ఏకాదశి దినము వైష్ణవుల కత్యంత పవిత్రము. ఈ దినమున వారు శ్రాద్ధ కామ్య కర్మలను నిషేధింతురు. "పక్షే పక్షే ఏకాదశ్యాం న యాజయేత్ న తర్పయేత్ న శ్రాద్ధ కర్మ కుర్వీత - యది మోహేన కుర్యాత్ - సోగ్నిహాన పితృహాన మాతృహా చేత" [1] అని యాజ్ఞవల్క్యుడు పలికిన విధముగా ఏకాదశి

1. శతపథ బ్రాహ్మణము శుక్ల యజుస్సు.

యందు యాజన, తర్పణ, శ్రాద్ధ కర్మలు నిషేధము. ఇది వైష్ణవుల కుపవాస దినము. ఈ రోజు స్త్రీ సాంగత్యము త్యాజ్యము. ఆనాడు భాగవతాది విష్ణు కథా శ్రవణముతోను విష్ణ్వాలయమునందు విష్ణుదర్శనము చేసికొనియు జాగరణము చేయుదురు. నారాయణుడు ఈ ఏకాదశీ వ్రతమును శాస్త్రోక్తముగా నిర్వహించినాడు. విప్రనారాయణుని నమ్మించుటకు దేవదేవి ఈ ఏకాదశి నాటి రేయి "సముల్లై యున్నట్టి లోవెట్టు వేడుకకాం్రదెవ్వరు రామి" (2-89) విటాన్వేషణమునకై వీధియంతయు గాలించి, విఫలయై విష్ణ్వాలయ ప్రాంగణములో ప్రవేశించినట్లు చెప్పినది. అచ్చట భాగవతమునందలి పింగళాఖ్యానమును వినినదట దాని ప్రభావముచే వేశ్యావృత్తి వదలి తీర్థయాత్ర చేయుచూ విప్రుని ఆశ్రమము చేరినట్లు విప్రనారాయణునితో పలికినది దేవదేవి. అనగా ఏకాదశి నాటిరేయి విటులు కూడ వేశ్యల వద్దకు వెళ్ళరని తెలియుచున్నది. దీని ద్వారా విశిష్టాద్వైతులు తమ మతాచారములను ఎంతనిష్ఠతో నాచరించెవరో స్పష్టమగుచున్నది.

త్రిదండము :

ఇది వైష్ణవ భక్తుల చేతిలో నుండును. దీనిని భగవత్స్వరూపముగా వైష్ణవులు తలతురు. విశిష్టాద్వైతులు దీని నిర్మాణము నిట్లు తెల్పుదురు. ఇది మొదట మూడు భాగములుగా నుండును. తరువాత ఒకే కట్టగా నుండును. పై మూడు భాగములను చిత్తు, ఈశ్వరులుగా వ్యాఖ్యానింతురు. ఈ మూడింటిలో ప్రధానమైన వాడు ఈశ్వరుడు కనుక పొడవైన కట్ట ఈశ్వరుడు. మరి కొంతమంది బ్రహ్మ విష్ణు మాహేశ్వరుల స్వరూపముగా మొదటి భాగమును వర్ణింతురు. వీరిలో బ్రహ్మ మహేశ్వరులలో శరీరము విష్ణువు. కనుక తరువాత కట్టను విష్ణువుగా భావింతురు. కనుకనే దీనిని త్రిదండమని పిలిచెదరు. దీనిచే దండింపబడువారు విష్ణువుచే దండింపబడినట్లు విశిష్టాద్వైతులు భావించెదరు. అందువలననే జియ్యరు శ్రీరంగనాథ ఆలయమందలి సిబ్బందిని త్రిదండముతో దండించెను (4-85)

భాష :

కవి వైష్ణవ మతసంప్రదాయములలో పాటు భాషను కూడ సమయోచితముగా ప్రయోగించి రచనకు శోభను కూర్చినాడు.

తిరునామము = ఊర్ధ్వపుండ్రములు	1_89
వేష్టువు = ధోవతి	2_5
తిరుకట్టి = చీపురు	2_115
తిరుకట్టిసేవ = ఇల్లూడ్చుట	2_115
తిరుమాళిహ (గ) = ఇల్లు	2_115
తిరుమంజనము = స్నానము	2_115
తిరుప్పట్టము (తిరుపరిటము) = వస్త్రము	2_115
సాపాటు = భోజనము	2_122
తిరువళకు (తిరువిళకు) = దీపము	2_121
తళియప్రసాదము (తళిగప్రసాదము) = పళ్లెరపు ప్రసాదము	2_128
తిరుపణ్యారము = భక్ష్యము	2_131
తిరుకణామధు = పాయసము	2_131
తొడుకు (తోడవ) = చీపురుకట్ట	3_93
తిరువరంగము = శ్రీరంగము	2_131
తిరుమణి = నామము	3_103
తిరిపపుగూడ = జోలె	3_109

తిరువాయిమొడి (తిరువాయిమొళి) = దివ్యప్రబంధము (4_129) ఇత్యాదులు

విశిష్టాద్వైత సంప్రదాయములతో "వైజయంతీవిలాసము" వికసించినది.

కావ్యపరమార్థము :

"విశ్వశ్రేయః కావ్యమ్" [1] అనిన ఆంధ్రశబ్ద చింతామణికారుని మాటలో నెంతో సత్యము కలదు. ప్రపంచశ్రేయస్సు అనగా ప్రజాశ్రేయస్సే కదా! ప్రజాక్షేమము కోరని ఏ కార్యమైనను వ్యర్థము. ప్రజోపయోగమైనది కావ్యరచన.

---

1 ఆంధ్రశబ్దచింతామణి సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము. సూ. 1

కావ్యము ద్వారా చేయు ఉపదేశము ఏ మానవునకైనను సులభముగా చెవికెక్కును. కారణము కావ్యము కాంతాసమ్మితమగుటయే. కవి తన కాలము నాటి సాంఘికాది సమస్యలను కావ్యమునందు పొందుపరచి రసోదంచితముగా లోకమునకు తెలియజేయును. కవి కావ్యము ద్వారా ప్రజలకు మహత్తర సందేశమిచ్చును.

"ఈ విప్రనారాయణ చరిత్రమునకు ఒక మహోన్నతమైన ఆధ్యాత్మిక ప్రయోజనము సమున్నతమైన సామాజిక ప్రయోజనము కలవు"[1] భక్తుడు పొరపాటున సన్మార్గము తప్పినను తిరిగి భగవంతుని ప్రార్థించినచో అతడు భక్తుని రక్షించునన్నదే ఆధ్యాత్మిక ప్రయోజనము. ఈ కావ్యమునందు ఆధ్యాత్మిక ప్రయోజనము కన్నను సామాజిక ప్రయోజన మధికముగా నున్నది.

ఇందలి నాయకుడు విప్రనారాయణుడు. మొదట పరమ విష్ణుభక్తుడు. విష్ణువగు శ్రీరంగని సేవించుట తప్ప అన్యమెఱుగని వాడు. భగవత్సేవయే పరమావధి గావించుకొని సంఘమునకు దూరముగా నుండెను. అయినప్పటికి ఆపద తప్పలేదు. ఎంతటి ఇంద్రియలౌల్యము లేనివాడైనను స్త్రీ సాంగత్యమునకు లొంగును. ఇదియే కావ్యమునందు ప్రతిబింబించినది. దానికి ఉదాహరణము.

శా. "ఆ విప్రోత్తము వజ్రపంజర నిభంబై నిశ్చలంబైన స
ద్భావం బంగన సాహచర్య గుణ సంపర్కంబునన్ లోహమై
గ్రావంబై దృఢదారువై తరుణవృక్షంబై ఫలప్రాయమై
పూవై తన్మకరందమై కరఁగెఁ దోఁ దో నీళ్ళకుం బల్చనై" (2-199)

వజ్రము వజ్రముతోనే కోయదగినది అని పెద్దలు వక్కాణింతురు. ఆ విధమైన మొక్కవోని సద్భావమతనిది. దేవదేవి దాసిగా నుండుట కనుమతిని కోరినది విప్రనారాయణుని. ఆమె వేశ్య కనుక దరిచేర నిచ్చుట ప్రమాదమని గ్రహించినాడు విప్రనారాయణుడు. ఆమె చెప్పిన కల్పితగాథ విని యథార్థముగా భావించి

---

1. "వైజయంతీ విలాసము" గోమఠం రంగాచార్యులు
("సమాలోచన" 1-3-1984 సం॥ బులుసు సీతారామశాస్త్రి) పుట. 5

కరుణార్ద్రహృదయుడగుటచే ఆమె దీనస్థితికి జాలినొంది ఆశ్రయమిచ్చినాడు. కుదకామె తన పంతము నెరవేర్చుకొనుటకై అతని వజ్రపంజర నిభంబైన సద్భావమును క్రమక్రమముగా నీటికంటె పల్చనగునట్లు చేసినది. కనుక దుష్టుల యెడ కరుణ కలిగి యుండుట ప్రమాదభరితము.

ఈవిధముగా దుష్టులకు దూరముగా నుండి ఏవిధమగు చాంచల్యము లేక భగవత్సేవలో జీవితము గడుపు చున్నవానికి హఠాత్సంభవముగా స్త్రీ సామీప్యము కలిగినది. అందునూ వేశ్యా స్త్రీ సామీప్యము. అదియును గాక కేవల మాతనిని చెఱచుటకే పట్టుపట్టి వచ్చిన స్త్రీ సాహచర్యము. ఆ స్త్రీయే దేవదేవి. ఈ దేవదేవి తన సౌందర్యవిలాసాదులను ప్రదర్శించి విప్రునిలో కామవాంఛ రేకెత్తించినది. తుదకాతనికి శరీరమును ఎరగా పెట్టి పంతమును నెగ్గించుకొనినది.

తెలిసిగాని తెలియకగాని చేసిన కర్మ అనుభవింపక తప్పదు. కావుననే బ్రహ్మచారి వేశ్యాలోలుడై వేశ్యవాటికకు వెళ్ళినాడు. తుదకు నిర్ధనుడుగా గుర్తింప బడి వేశ్యమాతచే నిల్లు వెడల గొట్టబడినాడు. తాను చేసిన పొరపాటుకు పరిభవ మును అనుభవించినాడు. శ్రీరంగనాథుని ప్రార్థించినాడు. ఆ స్వామియే స్వయముగా స్వర్ణపాత్రాపహారియై దానిని వేశ్యమాత కిచ్చినాడు. అందువలననే తిమ్మయ్య విష్ణుమాయకు "వేశ్యమాత వెడమాయల జేయలని" నాడు (4-6). ఆ పాత్రను స్వీకరించి, వేశ్యమాత కావేరిచే విప్రనారాయణుని రావించినది. ఆతనితో మరల దేవదేవి పొందును కూర్చినది.

వేశ్యమాత సాక్షీభూతముగా స్వర్ణపాత్ర నపహరించిన దోషిగా పట్టుబడి నది. ఆమె విప్రనారాయణుడే తన కిప్పించినట్లును, ఆతడే దోషియై నట్లును తలవరికి వివరించినది. ధర్మసభలో కూడ విప్రనారాయణునినే దోషిగా నిరూపించి నది. తుదకాతడు వ్యథనొంది శ్రీరంగని ప్రార్థించినాడు. భగవంతుడే స్వయముగా ప్రత్యక్షమయి యథార్థమును వివరించినాడు. విప్రుని నిర్దోషిగా ఋజువు చేసినాడు. విప్రనారాయణుని తొండరడిప్పొడి ఆళ్వారును చేసినాడు.

"సాధకుడుగాని, భక్తుడుగాని జీవితములో మలుపు తిరగని పక్షమున మరింత భ్రష్టుడగును. అట్టియెడ ఏదో ప్రోద్బలము-ప్రధానముగా దైవికమైనది-

వాని యుద్ధరణమునకై ఉద్భూతమగును. పారమేశ్వరికమగు ప్రభావము జైవ మాంద్యమును భిన్నాభిన్నము గావించి వ్యక్తి నుద్ధరించును" 1

ఉద్ధరించుటకు పూర్వము జీవికి ఆవేదన, ఆక్రోశము భగవంతుని గుణములను ధ్యానించుట మొదలగు క్రియావిశేషములు రేకెత్తును. అనంతరము తనను తాను ఉద్ధరించుకొనుట జరుగును. ఈ సత్యమును వివరించుటకే ఈ కావ్యము రచింపబడినది.

అంతేగాక మరొక విషయము కూడ యిందు స్పష్టమగుచున్నది. విప్రనారాయణుడు వేశ్యాసంగమునకు దూరమయిన తరువాత భగవంతుని ప్రత్యక్షమొనర్చుకొని ఆళ్వారు అయినాడు. కనుక అతడు తన తప్పిదమును తెలిసికొని నిర్మలుడయినాడు. కనుకనే "జీవితములో పెద్దగండము తప్పిన పిదప మానవంతులగు వారు సామాన్యవిషయములను విడనాడి ఉదాత్తచరిత్రలకై ఉద్యమింతురు. విప్రనారాయణుడిందులకు తార్కాణము" 2 అని శివశంకరస్వామి పలికినాడు.

ఈ కావ్యపరమార్థము యొక్క పిండీకృత సారాంశము నిట్లు చెప్పవచ్చును. సంఘమునకు దూరముగా నుండి లౌకిక జ్ఞానములేనిచో మానవులు ప్రమాదములకు గురియగుదురు. అందుచే లోకవృత్తమును గ్రహించుటమేలు. ఎన్నితీయని మాటలు చెప్పినను దుష్టులను దరిచేర నివ్వక దూరముగా నుంచుట మేలు. అట్లు చేయుట వలన దోషారోపణమునకు తావుండదు. బ్రహ్మచర్య, గృహస్థ, వానప్రస్థములను చక్కగా నడుపుచో మానవునకు జీవితములో ఒడుదుడుకులు, జారుపాటులు సంభవించవు. ఇట్టి నీత్యుపదేశము కలిగిన కావ్యమగుట వలననే "జనసామాన్యమున కత్యంతావసరమగు గొప్పనీతి ప్రధానముగాఁ బూరించుటకే కవి ఈ కావ్యమును రచించెను" 3 అని పొగడబడినది.

---

1. "ప్రకాశిక" (వైజయంతీ విలాసము – ఎమెస్కో ప్రతి) స్వామీ శివశంకర స్వామి. పుట 41
2. అదే. పుట 39.
3. "మల్లన తమ్మయ్య్య కవుల విప్రనారాయణ చరిత్రలు" పల్లా దుర్గయ్య (సాహితీవాల్లభ్యము, 1961 పుట 564)

7. ప్రభావ ముద్రలు

మానవుడు సంఘజీవి. సంఘము మానవుల సమూహము. భిన్న భిన్న రుచులు కలిగిన మానవులు సంఘమునందున్నారు. మానవుడు వేరొక మానవుని సుగుణములను అనుకరించుట తప్పుకాదు సామాన్యముగా పూర్వులగు పెద్దల అభిరుచులను పిన్నలు అనుసరించుట సంఘమునందు జరుగుచున్నది. కవులు కూడ మానవులే. కనుక కవులు కావ్యమును వ్రాయునపుడు పూర్వకవుల కవితాచ్ఛాయలు కొన్ని చోటు చేసికొనును. పూర్వకవుల రచనలను ఉత్తరోత్తర కవులు పఠించుట సామాన్యము. వారి రచనా ధోరణులు అనంతర కవుల కావ్యములందు కనిపించుట కూడా సాధారణమే. ఒకే అంశమును ఇరువురు కవులు వర్ణించునప్పుడు ఇరువురును ఒకే విధముగా భావించుటకు వీలున్నది. సాదృశ్యములు అప్రయత్నముగా దొరలుచుండుననినను వింత కాదు. ఎట్లయినను పూర్వకవుల ప్రభావ ముద్రలు అనంతర కవులపై పడుచుండుట సహజము. పూర్వకవుల భావములను మార్పు చేసియో, చేయకయో అనంతర కవులు గ్రహించుట వారికిచ్చు గౌరవమే యగును కాని వేరొండు కాదు.

అనుకరణలు మూడువిధములు. [1] అవి- 1. ప్రతిబింబాకారసంవాదము. 2. ఆలేఖ్యాకారసంవాదము 3. దేహాంతరతుల్యసంవాదము. బింబము వలె ప్రతిబింబమును తయారుచేయుట ప్రతిబింబాకారసంవాదము. ఇది ప్రతిబింబము. దీనికి శరీరము భిన్నముగా నుండదు. ఇది మూలమునకు నకలు కావున గ్రంథ చౌర్యమగును. ఒక చిత్తరువును వేరొక చిత్తరువు పోలియున్న విధమున ఇతరుల కావ్యవస్తువును పోలియుండుట ఆలేఖ్యాకారసంవాదము. ఇందు మొదటి రూపమునకు కొంత వన్నె తెచ్చినట్లు గ్రహింపబడును. పోలిక కన్పించినను కావ్యాత్మ వేరుగా నుండుట చేత కొంతవరకు పరిగ్రాహ్యము. దేహము దేహాంతర

---

1. "కావ్యాలంకార సంగ్రహము" (సన్నిధానము సూర్యనారాయణ వ్యాఖ్య) పుట. 122

మును పోలియున్న విధమున భావమునందుగాని, ప్రకరణమునందుగాని, వి మునందు గాని పోలిక కనబడినను స్వాతంత్ర్యము కోల్పోక సహజ సుందర జీవముతో నాస్వాదనార్హమై యున్న కావ్యవస్తువు దేహాంతరతుల్య సంవాదము ఇది ఉపాదేయమైన పద్ధతి. ప్రతిభావంతుడగు కవి పూర్వకావ్యచ్ఛాయ గ్రహించడు. గ్రహించినను వానికి మెరుగుపెట్టి మూలకర్తను గౌ నాపాదించును.

తమ్మయ్యపై పూర్వకవుల ప్రభావము అల్పమనిపించును. అన కవులపై తమ్మయ్య ప్రభావ మధిక మనిపించును ఇతడు పూర్వకవుల భా శైలిని మాత్రమే గ్రహించి అనుసరించెను. తరువాత కవులు తమ్మయ్య ముతో పాటు పదములను కూడ గ్రహించినట్లు కనపడును.

తమ్మయ్యపై పూర్వకవుల ప్రభావము :

1. ప్రపన్నామృతమ్ :

ఇది సంస్కృతగ్రంథము. దీనిని గరుడవాహన పండితుడు రచిం ఇందు పన్నిద్దరాళ్వారుల యొక్కయు, తదితర వైష్ణవ మతాచార్యుల యొక్క జీవితచరిత్రలు వర్ణించబడినవి. విప్రనారాయణుడు కూడ పన్నిద్దరాళ్వారు నొకడు. ఈతని చరిత్రనే తమ్మయ్య "వైజయంతీవిలాసము"ను ప్రబంధ రచించినాడు. కనుకనే ఈ గ్రంథప్రభావము తమ్మయ్యపై పడుట కవకాశము

విప్రనారాయణుడు పతనమయిన విధమును ఒక శ్లోకములో చెప్పి పండితుడు.

"అఙ్గారసదృశా నారీ ఘృతకుమ్భ సమః పుమాన్
తస్మాన్నారీషు సంసర్గం దూరతః పర్జయేత్" (1-23.

ఇందు పొలతి దావగాను, పురుషు డాజ్యఘటముగాను వర్ణించబడి దావను సమీపించిన ఆజ్యఘటము క్రమముగా కరిగిపోవును. అదే విధమ దేవదేవి సాంగత్యములో విప్రనారాయణుడు హృదయ చాంచల్యము కలిగి మయినాడు. ఈ శ్లోకము నందలి భావమును గ్రహించి వివరించినాడు తమ్మ

శా. "ఆ విప్రోత్తము వజ్రపంజరనిభంబై నిశ్చలంబైన స
ద్భావం బంగన సాహచర్య గుణ సంపర్కంబునన్ లోహమై
గ్రావంబై దృఢదారువై తరుణ వృక్షంబై ఫలప్రాయమై
పూవై తన్మకరందమై కరగెఁ బోఁబో నీళ్ళకుం బల్చనై" (2-138)

దావ దగ్గఱయిన ఆజ్యఘటమునందలి ఆజ్యము ఒక్కసారిగా కరుగదు. క్రమముగా కరుగును. అట్లే దేవదేవి అను స్త్రీ సాహచర్యముతో విప్రుని మనస్సు క్రమముగా చలించి, కరిగినది. తుదకు నీటి కంటె పల్చనైనది. ఇది మూల భావమునకు విపులమైన వివరణ నిచ్చినది.

2. పెద్దన అడుగుజాడలలో తమ్మయ్య :

కథాకథన చిత్రీకరణలో తమ్మయ్య పెద్దననే అనుసరించినాడనుట సముచితముగా నుండును. పాత్ర గుణములను పాఠకులకు పరిచయము చేయు సమయములోనే సంక్షిప్తముగా తెల్పుట పెద్దనలోని విశేషము. ఆ గుణములే తైలబిందు వ్యాప్తివలె కథయంతయు ఆవరించి యుండును. పెద్దన 'మనుచరిత్ర'లో ప్రధానమైన పాత్రలు రెండు. ఒకటి ప్రవరుడు. రెండు వరూధిని.

పాఠకులకు ప్రవరుని పరిచయము చేయుటలోనే గుణముల నిట్లు వర్ణించినాడు కవి. ఒక్క పద్యములోనే ప్రవరుని గుణముల నన్నింటిని వివరించినాడు.

ఉ. "ఆ పురిఁ బాయకుండు మకరాంక శశాంక మనోజ్ఞమూర్తి భా
షాపరశేషభోగి వివిధాధ్వర నిర్మల ధర్మకర్మ దీ
క్షాపరతంత్రు డంబురుహ గర్భకులాభరణం బనారతా
ధ్యాపన తత్పరుండు ప్రవరాఖ్యుడ లేఖ్య తనూ విలాసుడై" (మను 1-51)

ప్రవరుడు బ్రాహ్మణుడు. ఎన్నడునూ ఊరు విడిచి వెళ్ళలేదు. కనుకనే హిమాద్రి మీద పాదలేపనము కరగి పోగా స్వగ్రామమునకు తిరిగి వచ్చు మార్గము తెలియక బాధపడినాడు. వరూధిని సహాయ మర్థించినాడు. శశాంక మనోజ్ఞ

మూర్తి కనుకనే తొలిచూపులోనే వరూధిని ఈతనిపై మరులు గొన్నది. నిర్మల ధర్మకర్ముడు కనుకనే ప్రొద్దుక్రుంకుసరికే గృహమునకేగి నిత్య నైమిత్తిక కార్య క్రమములు నిర్వహించవలెనని తాపత్రయ పడినాడు. దీక్షాపరతంత్రుడు కనుకనే వయ్యారియగు వరూధిని పొందును తిరస్కరించినాడు. అగ్నిదేవుని ప్రార్థించి తత్ప్రభావముచే గృహమునకు చేరినాడు.

అదేవిధముగా తమ్మయ్యయు విప్రనారాయణుని పాత్ర పరిచయములోనే గుణములను తెల్పి కావ్యమునందు వివరించినాడు.

సీ. "సాత్త్వికత్వము పురుషత వహించిన రీతి
 వినయంబు మూర్తీభవించినట్లు
కరుణ మనుష్యవిగ్రహము దాల్చిన పోల్కి
 జ్ఞానంబు సాకారమైన పగిది
సత్యంబు పురుషవేషము ధరించిన లీల
 తాల్మి శరీరవంతమగు భాతి
శాంతంబు మానవ జన్మమెత్తిన జాడ
 హరిభక్తి తనువొందినట్టి సరణి" (1-76)

ఇవి విప్రనారాయణుని గుణములు.

వేశ్యలగు దేవదేవీ మధురవాణుల యెడ సమభావము చూపుటయే సాత్త్వికత, దేవదేవి దీన స్థితిని విని ఆశ్రయమిచ్చుటలో కరుణ స్ఫురించును. జ్ఞాన సంపన్నుడగుట చేతనే సంసారమును దరి దాపునకు చేరనివ్వలేదు. ధర్మసభలో పలువురి ముందు భగవంతుని సాక్షాత్కరింపచేసికొనుటలో సత్యము, హరిభక్తి స్పష్టమగును. శాంతమూర్తి కనుకనే వేశ్యమాత దూషించినను మారుమాటాడలేదు. భటులు శొల్లుంతనము లాడినను కించిత్తు కూడ కోపగించుకొనలేదు. ఆదిలో చెప్పిన ఈ విప్రనారాయణుని గుణములు కావ్యమునందు చివరవరకు పోషించ బడినవి.

సన్నివేశకల్పనలో నిరువురికి సామ్యము కలదు. 'మనుచరిత్ర'లో ద్వితీయాశ్వాసములోని వరూధిని, ప్రవరుల సభాషణను అనుకరించియే తమ్మయ్య

తన కావ్యమునందు తృతీయాశ్వాసమునందు దేవదేవి విప్రనారాయణుల సంభాషణను తీర్చిదిద్దినాడు. అక్కడ వరూధిని వాగ్ధోరణి విప్రనారాయణునియందును, ప్రవరుని వాగ్ధోరణి దేవదేవి యందును గోచరించును. అందు ప్రవరుని మాటలు సహజమైనవి. ఇక్కడ దేవదేవి మాటలు కృతకములు కపటము. తాత్కాలికమైనవి. వరూధినిలోని మనశ్చాంచల్యము విప్రనారాయణునిలో స్పష్టముగా కన్పించును.

మోహపరవశయైన వరూధిని లజ్జను వీడి ప్రవరునితో మనోవాంఛ నిట్లు తెల్పినది.

ఉ. "ఇక్కము దాఁప నేల ధరణీసురనందన! యింక నీవయిన్
డక్కె మనంబు నాకు, ననుఁ జిత్తజుబారికి నప్పగించెదో
చొక్కి మరంద మద్యముల చూఱల బాటలు వాడు తేంట్లసొం
పెక్కిన యట్టి పూవుఁ బొదరిండ్లను గౌఁగిట గారవించెదో" (మను 2-15)

వరూధిని స్త్రీ కనుక మనోవాంఛను ఉత్పలమాలలో పొదివి ప్రవరుని ముందుంచినది. కాని విప్రనారాయణుడు పురుషుడు గాన మనోవాంఛను ఆటవెలది ద్వారా దోవెలదికి తెలియజేసినాడు. మరొక కందపద్యములో ఖచ్చితముగా కోర్కెను తీర్చుమని ఆదేశించినాడు.

ఆ. "నిన్ను నొరసి చూడనున్నదే పదియాఱు
వన్నె పసిడి కొదువవెన్న గలదె
మా యభీష్టమైన మాట చల్లకు వచ్చి
ముంత దాపనేల యింతి వినుము (3-7)

క. "సరసిజముఖి పంచాయుధ
గురుకైంకర్యంబు మనసు గురువై చెప్పన్
సరి నింకొక పంచాయుధ
గురుకైంకర్యమున నీవు గురువగు మనుడున్" (3-8)

వరూధిని వనిత యగుటచే అంతర్మథనమును తెల్పి అర్థించినది. విప్రనారాయణుడు కాంక్షను తెలిపి పురుషాధిక్యతచే నాజ్ఞాపించినాడు. విప్రనారాయణుని యందు పురుషాధిక్యత లోపము లేకుండగా పోషించి, పెద్దన రచించిన సంభాషణా ధోరణిని అనుకరించి మెఱుగుపెట్టినాడు తమ్మయ్య.

"పెతలంబెట్టకు మింక నన్ననుచు (మను 2-67)" అని వేడిన వరూధిని వలె విప్రనారాయణుడు "సమ్యక్కృపచేఁ గైకొని శంబరరిపుచేఁజాకుండ నుద్ధరింపుము నన్నున్ (3-22)" అని కోరినాడు. వరూధినీ ప్రవరులలో నేకపక్ష శృంగారమే వర్ణితమగుటచే సంయోగశృంగారమునకు స్థానము లేకపోయినది. దేవదేవీ విప్రనారాయణులలో నిరువురియందును పరస్పరాను రాగము కలదు. అందునూ దేవదేవి కేవలము విప్రనారాయణుని చెరచుటకే వచ్చిన వేశ్య. విప్రనారాయణు డామె శృంగార చేష్టలకు వశమయినాడు. కామాతురు డయినాడు. కనుకనే ఇరువురికు సంభోగము సిద్ధించినది.

నాయికా నాయకుల కలయిక లోపించుటచే పెద్దన కావ్యమునందు రసము ఆభాసమయినది. కాని తమ్మయ్య కావ్యములో నట్టి లోపము లేదు. కనుకనే రామమోహన్‌రాయ్ "సారంగు తమ్మయ్య కావ్యరచనలో ముందువారి కంటె ముందడుగు వేసినట్లు కాన్పిస్తుంది" [1] అని పలికినాడు.

పెద్దన శైలిని, భావమును కూడ తమ్మయ్య గ్రహించినాడు. పెద్దన మనోరమ బాల్యమును ఇట్లు వర్ణించినాడు.

శా. "రారాపిళ్ళ భుజాంగదమ్ముల మణుల్ రాలంగ విద్యాధరుల్
గారామొప్పగ నెత్తికొంద్రు నను నంకస్థాయినిం జేయగా
వారిన్ వీడ్కొని సింహపీఠికఁ బలత్వంబొందు మా తండ్రి మం
జీరంబింపుక ఘల్లుమన్న నవి దాఁ జెప్పంగ నింకేటికిన్" (మను 4-76)

---

1. "వైజయంతీ విలాసము" (సమీక్ష) రామమోహనరాయ్
భారతి. డిశంబరు 1971 పుట 79

పై పద్యము శైలిలోనే తమ్మయ్య పద్యరచన చేసినాడు. దేవదేవి కొరకు విటులు తాపత్రయపడు విధమును "కిట్టున నొండొకళ్ళు తమకే పిలుపంచు ప్రయన్" (2-72) అని వర్ణించినాడు తమ్మయ్య. పెద్దన వర్ణించినది రాజులను కనుక శార్దూలవృత్తము గైకొనినాడు. తమ్మయ్య విటుల విలాసచేష్టలు ఉత్పల మాలలో వర్ణించినాడు. అచ్చట పొందునది. సార్వభౌముని మెప్పు. ఇక్కడ వేశ్య మెప్పు. వారికి మానసికానందము కలుగును. వీరికి శారీరకానందము కలుగును. అది శాశ్వతము. ఇది క్షణికము. వారికి రాచమర్యాద ప్రధానము. వీరికి వేశ్య వాలుగంటి చూపు ప్రధానము. వేశ్యకు మణులు, రూకలు మొదలగు విత్తము ముఖ్యము. కనుకనే తమ్మయ్య విటులచే వానిని ఉత్పలమాలలో నిమిడ్చి విసరి వేయించినాడు.

ఈవిధముగా పరిశీలించినచో పెద్దనను తమ్మయ్య అనుసరించి అడుగు వేసి ముందడుగు వేసినట్లు కన్పించును.

3. ఆముక్తమాల్యద - వైజయంతీ విలాసము :

శ్రీకృష్ణదేవరాయలచే రచింపబడిన వైష్ణవ మత ప్రబంధము ఆముక్త మాల్యద. ఇది ప్రౌఢరచన. ఈ శైలినే తమ్మయ్య అనుకరించి పద్యరచన చేసినాడు.

మాలదాసరి కాంచిన మఱ్ఱిచెట్టును రాయలు ఈవిధముగా వర్ణించినాడు.

శా. "కాంచె న్వైష్ణవు డర్ధయోజన జటాఘాటోత్థ శాఖోపశా
ఖాంచజ్ఝాట చరన్మరుద్రయ దవీయః ప్రేషితోద్యచ్ఛదో
దంచత్కూటకృత ప్రణచ్ఛలన లిప్స్యాపాదితాధ్వన్య ని
స్సంచారాత్త మహాఫలోపమ ఫలస్ఫాయ ద్వటక్ష్మాజమున్" (ఆముక్త 6-15)

ఇందు పద్యమంతయు ఏక సమాసములో నడచినది. అదేవిధముగా తమ్మయ్య కూడ చోళరాజు వర్ణనను ఏకసమాసములో వర్ణించినాడు.

మ. "పిధువింబాస్యలు కాంచిరున్నత చలద్వీచీ సముద్యద్విలా
స ధురాంచల్లవణేషు సార మదిరా సర్పిర్దధిక్షీర నీ
ర ధునీశాన చిరత్న రత్న రశనా రాజత్కటిస్ఫార వి
శ్వ ధరా రక్షణ దక్ష దక్షిణ భుజవ్యాళేంద్రు చోళేంద్రునిన్" (1-115)

ఇందు చోళరాజు గాంభీర్యము, కీవి వర్ణించబడినవి. రాయల వలె ఇతడు వర్ణ్య వస్తువును ఏకసమాస మాత్ర నిష్ఠముగా చేసి రచన సాగించినాడు.

4. కవికర్ణరసాయనము-వైజయంతీ విలాసము :

శృంగార వైరాగ్యములకు నిలయమైన కావ్యము 'కవికర్ణరసాయనము' దీని కర్త సంకుసాలనృసింహకవి. ఇతడు రాయలకాలము నాటివాడేనని గల్లా చలపతి సిద్ధాంతీకరించినాడు.[1]

నృసింహకవి చేసిన వారవనితా స్వభావ వర్ణన మిట్లున్నది.

ఉ. "ఒక్కని విన్నదాక మఱియొక్కరుపైఁ దలఁపైన దాఁక వే
రొక్కనిఁ గన్నదాకఁ దనునొక్కఁడు పైకొని సోకుదాక నొం
డొక్కని దక్కఁ జూపి తగులూడ్చెదు నంతటి దాక మిండచే
రొక్కము చెల్లుదాఁకనె సరోరుహలోచనలందుఁ గూరుముల్"(కవిక 4-118)

పై పద్యమునందలి భావమునే కొద్ది మార్పుచేసి తన కావ్యమునందు పొదివినాడు తమ్మయ్య.

ఉ. "ఒక్కనిఁ బిల్వనంపి మఱియొక్కని చేతఁ బసిండిఁ బట్టి వే
ఱొక్కని యింటి కేఁగుచు మఱొక్కని నానడుచక్కి నొక్కచోఁ
బొక్కిలి దార్చి కూడు భ్రమఁ బొంది విటు ల్దెలియంగ లేరు గా
కెక్కడి సత్య మేడపల పెక్కడి నేమము వారకాంతకున్" (2-77)

---

1. "విశిష్టాద్వైతము-కవికర్ణరసాయనము" పుట 8

నృసింహకవి గ్రహించిన ఛందస్సునే గ్రహించి అ భావమునే తమ్మయ్య విపులీకరించినాడు. ఇది మూలమునకు మెఱుగయినది.

వేశ్యమాత స్వభావ వర్ణనలో నిరువురికి ఎంతేని పోలిక కలదు. నృసింహ కవి ప్రభావము అధికముగా తమ్మయ్యపైనున్న దనుటకు యీ పద్యమే తార్కాణ మగుచున్నది.

సీ. "భావింపఁ దీర్ఘపు రేవు కొఱుమొసళ్ళు
చెఱకుపై క్రొవ్వాడి కఱకుఁబేళ్లు
గెంటని తేనియ జుంటిపై యీగలు
పూచిన మొగలిపైఁ బోరలు ముండ్లు
పంటచేలకు నాఁగబడిన యోదంబులు
గంధంపుఁ దీవెల కాలఫణులు
కదలక పెన్నిధి గాచు దయ్యంబులు
రచ్చరావుల బొమ్మరక్కసులు

ఆ. లంజతల్లులనగ లక్షింపగా నిట్టి
కట్టిడులకు నలువ కరుణ లేక
బాతిమాలినట్టి బ్రతుకులు నిడుపుగా
జేసి విటుల గోడు వోసికొనియె" (కవిక 4_101)

పై పద్యమునందలి భావమునే తమ్మయ్య యథావిధిగా గ్రహించి కొన్ని ఉపమానములను అధికముగా చేర్చి మూలభావమునకు వన్నె తెచ్చినాడు.

సీ. "ధనము కొప్పెరదండఁ బెనుభూతమున్నట్లు
గంగదరి మొసలి గాచినట్లు
రసకూపమున నంటి రాకట్టు గల యట్లు
మొగిలి పువ్వున ముండ్లు మొలచినట్లు
అమృతకుంభము నగ్ని యావరించిన యట్లు
శ్రీగంధమునఁ బాము చేరినట్లు
తేనెతెట్టెకుఁ జుట్టు రాసీగ లున్నట్లు
పట్టెకంకటి నల్లి పట్టినట్లు

తే. అవని వేశ్యల పేరి శ్రేయస్సులకును
దల్లులనియెడు విఘ్నాధిదైవతముల
విధి విచారము లేక యెవ్విధి సృజించె
వేశ్య రతిసౌఖ్య మెఱుఁగునే వేదజడుఁడు" (3-125)

నృసింహకవి కన్నను తమ్మయ్యయే బ్రహ్మను అధికముగా నిందించినాడు

అనంతరకవులపై తమ్మయ్య ప్రభావము :

తమ్మయ్య తరువాత పదునెనిమిదవ శతాబ్దము వారలగు కూచిమంచి తిమ్మకవి, జగ్గకవుల పైనను' ఇరువదవ శతాబ్ది వాడగు కృష్ణమాచార్యుల పైనను ఈ కవి ప్రభావమున్నట్లు కన్పించుచున్నది. వీనిలో కూచిమంచి తిమ్మకవి కావ్యములలో నధిక భాగము తమ్మయ్య ప్రభావమునకు లోనయినవి. శరీర మాత్ర భేదము లేకుండగనే తమ్మయ్య పద్యములను తిమ్మకవి స్వీకరించినట్లు కన్పించుచున్నది.

1. "నీలాసుందరి పరిణయము" :

దీని కర్త కూచిమంచి తిమ్మకవి. ఇతడు పదునెనిమిదవ శతాబ్దమువాడు. మిథిలాపురము నందలి కుంభకుడను యాదవ వంశీయుని కూతురు నీల. ఈ నీలతో శ్రీకృష్ణునకు జరిగిన వివాహ సంబంధమును వర్ణించు కావ్యము "నీలాసుందరి పరిణయము". వైజయంతీ విలాస ప్రభావముచే ఈ కావ్యమునకు శోభ చేకూరినది.

ధనహీనుడగుటచే విప్రనారాయణుని వేశ్యమాత ఇల్లు వెడలగొట్టినది. తిరిగి తొంటి తోటకు వచ్చినాడు విప్రనారాయణుడు. దేవదేవి పొందుకు దూరమయినాడు. ఆ విరహవేదనలో వేశ్యమాతను సృష్టించినందుకు బ్రహ్మను యిట్లు దూషించినాడు విప్రుడు.

సీ. "ముసిఁడిమ్రాకున సైతమును బండ్లు గల్పించి
చెఱకున కేల సృజింపఁడాయె
బూతిగడ్డకు సైతమును గంధమొనరించి
కుందనంబున కేల కూర్పఁడాయెఁ" (3-121)

నీల కృష్ణుని గుణములను విని ప్రేమించినది. ఆతనియందు మనస్సు లగ్నము చేసినది. ఆతని ముఖారవిందమును దర్శించి తరించవలెనని తహ తహ పడుచున్నది. ఆతని పొందు తనకు కూర్చని బ్రహ్మను దూరు సమయములో నిట్లు పలికినది నీల.

"మునిఁడిబ్రమాకునఁ బండ్లు పసమీఱ గల్గించి
యించునకేల పుట్టించడయ్యె
బిల్లగడ్డకుఁ దావి పెల్లుగా నొన గూర్చి
కుందనంబునకేల గూర్పడయ్యె (నీలా 1-111)

'పసమీఱ' అను పదము చేర్చి తమ్మయ్య భావమునకు వన్నె తెచ్చినాడు తిమ్మకవి.

2. రాజశేఖర విలాసము :

దీని కర్త కూచిమంచి తిమ్మకవి. ఇది భల్లాణుడను శివభక్తుడగు రాజు చరిత్ర. అడిగిన వస్తువులేదనకుండగ దానము చేయువాడు భల్లాణుడు. ఇది మూడాశ్వాసముల ప్రబంధము.

దేవదేవి విప్రనారాయణునితో ఆ చార్యసేవ నిట్లు వివరించినది.

సీ. "నిర్వాణరాజధానికి నేగువారికిఁ
జక్కని త్రోవ యాచార్యసేవ
విరజానదీ సముత్తరణంబునకు మనో
జవమైన నావ యాచార్యసేవ
....
....
అజ్ఞాన హతులను విజ్ఞానులను జేయు
సంజీవి తీవ యాచార్యసేవ" (2-121)

వైష్ణవమత ప్రబోధకులు ఆచార్యులనబడుదురు. శైవమత ప్రవర్తకులను గురువు లందురు. భల్లాణుడు గురువు నాశ్రయింపవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. ఆ సమయములో తిమ్మకవి సద్గురుసేవా మహిమను తమ్మయ్య వివరించిన ఆచార్యసేవను దృష్టిలో నిడికొనియే వర్ణించినాడు.

సీ. "బహు జన్మ జనితమౌ పాపాబ్ధికిని నావ
చర్చింప సద్గురు చరణసేవ
కమనీయ పుణ్యలోక ప్రాప్తికిని త్రోవ
చర్చింప సద్గురు చరణసేవ
....
....
దుష్కర్మ రుక్సంహితులకు నౌషధమేవ
చర్చింప సద్గురు చరణసేవ (రాజ 1-94)

తమ్మయ్య కవి భావమును తిమ్మకవి రమణీయముగా వివరించినాడు. దీని వలన విషయ వివరణలో మరింత స్పష్టత యేర్పడినది. తమ్మయ్య వర్ణించిన వేశ్యల స్వరూపము (2-47) నకును తిమ్మకవి వర్ణించిన వేశ్యా స్వరూపమున కును (రాజ 2-184) పోలికలు మెండుగా కన్పించుచున్నవి. అదే విధముగా కొన్ని పట్టులలో తిమ్మకవి తమ్మయ్యను అనుకరించినాడు.

విప్రనారాయణుడు మరల దేవదేవి గృహమునకు తేబడినపుడు వేశ్యమాత బహు విధముల ప్రియోక్తులాడినది. అతడు ఆమె అట్లు పలుకుటకు దేవదేవి తన యందనురాగము కలిగి యుండుటచే బిడ్డమాట కెదురాడలేక అట్లు పలుకుచు న్నట్లు భావించుకొనెను. ఆ సమయములో తమ్మయ్య స్త్రీ లోలుడగువాని స్వభావము నిట్లు వర్ణించినాడు.

"తా వలచి నట్టి వానికి
స్త్రీ వలచిన యట్టులుండుఁ జిత్తములోనన్" (4-57)

భల్లాణుని భటులు వేశ్య కొరకు గాలించి దొరకక తిరిగి తిరిగి వేసారి ప్రభువు వద్దకు వెళ్ళిరి. వారు వేశ్యావర్తనములను వివరించుచూ ఇట్లుపలికిరి.

క. "వలచిన వానికిఁ బడతియు
వలచిన చందమునఁ దోఁచి వదలదు గాకెం
దులనైన వెల పొలంతికి
వలపును గనకంబునకును వాసనగలదే" (తాజ 3-88)

పై తమ్మయ్య పద్యమునందలి భావమునే తిమ్మకవి గ్రహించి విపులీకరించినాడు.

3. "రసికజన మనోభిరామము" :

ఇది కూడా తిమ్మకవి కృతమే. ఇది ఆఱాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము. ఇందలి కథ ఋతుధ్వజుడను రాజు చరిత్ర.

విప్రనారాయణుడు విరహ వేదనలో బ్రహ్మను దూరిన విధమును వివరించు పద్యము (3-121) లోని భావమునే తిమ్మకవి తన కావ్యమునందు పొందు పరచినాడు.

ఋతుధ్వజుడు వేటకు వెళ్ళి అద్రిపైమన్న మహేశుని పూజించినాడు. అచ్చటనొక గానమును వినినాడు. ఆ గానము చేయు వ్యక్తి సుందరిగా తెలిసికొనెను. అప్పుడామె వద్దకు తన నర్మసచివుని పంపినాడు రాజు. అతడే మతిమంతుడు. మతిమంతు డామెకు రాజు యొక్క సౌందర్యమును వర్ణించి చెప్పుచూ, ఇరువురికి పొత్తు కుదర్చనందుకు బ్రహ్మను నిందించినాడు.

సీ. "కనకంబునకుఁ దావిఁ గలుగంగ జేయక
పిల్లిగడ్డలకు కల్పించినట్లు
పనస పంటికి మంచి పస యొదగూర్పక
ముసిడిపండ్లకుఁ దద్ద యొసగినట్లు
బుధ పుంగవులకు దంబుగఁ గల్మి యొసగక
కూళల కిరవారఁ గూర్చినట్లు" (రసికజ 3-40)

పై తమ్మయ్య పద్యమునే తిమ్మకవి గ్రహించినాడు. దీనిని "నీలా సుందరి పరిణయము" నందును వివరించి నట్లు ముందే వ్రాసితిని.

విప్రనారాయణుడు వేశ్యాగృహమునందు చూచిన స్థితిగతులను తమ్మయ్య హృద్యముగా నిట్లు వర్ణించినాడు.

సీ. "సకినెల పట్టెమంచముఁ బట్టు తలగడ
బటువుబిళ్ళలు సూర్యపుటపుఁ బఱపుఁ
జేదివ్వె ప్రతిమ చౌశీతి బంధముల మే
ల్కట్టు గొజ్జఁగినీటి గాజుకొప్పె
వటివేళ్ళ సురటి జవ్వాది పక్కెనతట్టు
ఘమగుఁ బింగాణి కప్పురపుఁ గ్రోవి
గొడగుఁబావలు గంధపొడి పెట్టె నునుసాన
గడియార పంచముకాళ్ళ లిపీట" (3-74)

ఈ భావమును గ్రహించియే తిమ్మకవి ఋతుధ్వజుడు ప్రవేశించిన పర్ణకుటీరము నందలిస్థితిని వర్ణించినాడు.

సీ. "సకినెల పట్టెమంచము దోమతెర జర
తాదు బాలీసు గ్రొందగటు పఱపు
కుతినీతలాడ తక్కెఁబసిండి చందువా
నిలువుటద్దములు పన్నీటిగిండ్లు
జాలపల్లికలు ముత్యాల జాలీలు పెన్
వింజామరలు వట్టివేళ్ళ సురటి
కపురంపు బరిణెలు కస్తూరి వీణె జ
వ్వాది క్రోవులు పటువాసి పెట్టె" (రసికజ 5-148)

4 "సుభద్రా పరిణయము" :

దీని కర్త కూచిమంచి జగ్గకవి. తిమ్మకవికి సోదరుడు. పాండవమధ్యముడు కృష్ణుని చెలియలగు సుభద్రను వివాహమాడుట యిందలి కథ. ఇతడు కూడ తన సోదరుని వలెనే తాను రచించిన గ్రంథములందు తమ్మయ్య భావములచే ప్రభావితుడై రచించినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

విప్రుడే కాదు ఎవరైనను స్త్రీ సౌందర్యవిలాసాదులకు తప్పక వశులగు దురను సందర్భములో దేవదేవి తన యక్కతో నిట్లు పలికినది.

సీ. "ముగ్ధేందువదనల ముఖవిలాసములకుఁ
జిగురుబోడుల కుచాశ్లేషములకు
మహిళాజనంబుల మధుర భాషలకును
వనితల నిశ్వాస వాసనలకుఁ
గలకంఠకంఠుల కలికి చూపులకును
బాటలగంధుల పాటలకును
మత్తేభయానలమందహాసములకు
మగువల వాతెఱమధువులకును

తే. నంగనల పాద హస్త విన్యాసములకు
వెంటఁ బరువెత్తుముని వృక్ష తతులు
విషయసౌఖ్య స్వరూప వివేకి యైన
నరుడు వశుడౌట యేమి యచ్చెరుపు జగతి" (2-20)

అర్జునుడు సుభద్రను వివాహమాడుటకై కృష్ణుని కోరిక ననుసరించి ముని వేషము ధరించినాడు. ద్వారకానగరిలో ఉద్యానవనమునందు విడిది చేసినాడు. మనస్సంతయు సుభద్రనే పలవరించుచుండెను. ఈ సందర్భములో తిమ్మకవి పై తమ్మయ్య భావమును గ్రహించి ఇతరాంశములను జోడించి ఇట్లు పలికినాడు.

సీ. "కర్పూరగంధుల కచవిలాసములకుఁ
జిగురుబోడుల ముద్దు మొగములకును
జలజాతముఖుల వాల్గనుకుఁ జూపులకును
రమణుల బింబాధరంబులకును
గొమ్మల సిబ్బెంపుగుబ్బ గుబ్బలులకు
లలనల జిలిబిలి పలుకులకును
జెలువల నిద్దంపుఁ జెక్కుటద్దములకును
వెలదుల శృంగార వేషములకు

తే. ఫల జల దళానిలాహారములకు నవయు
బలుని రాజారి పెద్దలు బలసి వెంటఁ
దిరుగు చుండుదు రహహఁ యిద్ధరణి నొక్క
నరుడు తరుణిని గోరి వేసరుట యరుదె" (సుభద్రా 4-22)

అందు విప్రనారాయణుడు వశుడగునని సామాన్యయగు దేవదేవి భావించి నది ఇచ్చట అర్జునుడు సుభద్రకొరకు వెదకివచ్చుట సామాన్యమని జగ్గకవి భావించినాడు.

6 చంద్రరేఖావిలాపము :

ఇదియు జగ్గకవి కృతియే. ఒకప్పుడు విజయనగరమునకు వెళ్ళి ఆ నగర సంస్థానాధిపతులగు శ్రీపూసపాటి విజయరామరాజు చెల్లెలి పెనిమిటి యగు చింతలపాటి నీలాద్రిరాజు నాశ్రయించినాడు జగ్గకవి. అతడు తానుంచుకొనిన వేశ్యను నాయికగా చేసి తనమీద ప్రబంధమును రచింపుమని కోరినాడు. జగ్గకవి అందుల కంగీకరించినాడు. ఈతడు 'చంద్రరేఖావిలాసము'ను శృంగార కావ్యమును రచించుటయు, అంతలో నాదిమళ్ళ వెంకటశాస్త్రి సంస్కృత కావ్యమొకటి రచించి ఇచ్చెదనని చెప్పి జగ్గకవి కావ్యమును నిరసించునటుల చేసినాడు. ఆ నీలాద్రిరాజు జగ్గకవికి తగిన బహుమాన మిచ్చి సత్కరింపక తిరస్కరించినాడు. అందువలన జగ్గకవి తాను రచించిన చంద్రారేఖావిలాసమును చించివైచి చంద్రరేఖావిలాపమను నీ హాస్య రస ప్రబంధమును రచించుట తటస్థించినది.

చంద్రరేఖతో నీలాద్రిరాజు శృంగార సంబంధము నేర్పరచుకొని భోగించుట ఇందలి కథ. దీనికి "వైజయంతీవిలాసము" యొక్క ప్రభావము మిక్కిలి శోభ కలుగ జేసినది.

దేవదేవి విప్రనారాయణుని వెంటనిడికొని స్వగృహమునకేగినది. అక్కడ కొంతకాలమాతనికి ఆనందము నిచ్చినది. ఆ వేశ్యవాటిలో విటులు గొప్ప గొప్ప బహుమతులను తెచ్చి తమ తమ వేశ్యల కిచ్చు చుండిరి. విప్రనారాయణు డట్టి వేమియు తేలేదు. అప్పుడు వేశ్యమాత దేవదేవితో నిట్లు పలికినది.

క. తమ్ము వలపంటకుండఁ గఁ
గ్రమ్మి విటులఁ గలయు నేర్పుఁ గఱపెడు మనకున్
గొమ్మరొ! తామరపాకును
గుమ్మరి పురువులును బరమ గురువులు సుమ్మీ" (3-88)

పై తమ్మయ్య భావమును జగ్గకవి వేంకటసాని చేత చంద్రరేఖకు చెప్పించినాడు. ఇది పై పద్యమునకు వివరణాత్మకముగా నున్నదని చెప్పవచ్చును.

క. వలపెంత నీకు గలిగిన
కులధర్మము తప్పరాదు-కుమ్మరిపురువుం
బలెఁ దిరిగి వీటఁ బెంపగ
వలెఁ జుమ్మా! ముద్దుగుమ్మ వగనాయమ్మ" (చంద్ర 2-8)

ఇద్దరి యొక్క భావవ్యక్తీకరణ విధమొక్కటియే. దేవదేవి వేశ్యావృత్తిని నిరసించుచు వేశ్యమాత స్వభావము నిట్లు వివరించినది.

సీ. అర్థప్రమోషణాయత్తంబు చిత్తంబు
బహుమృషా భాషణాభ్యసన రసన
యా జన్మ పశ్యతోహరములు కరములు
ప్రచుర హేయాశన భక్షికుక్షి
సంతతాన్యాయ ప్రచారమాచారంబు
మతకంపు మాయల మనువు తనువు
సకల వర్ణోచ్ఛిష్ట సదనంబు వదనంబు
వితత కుతర్కాభివృద్ధి బుద్ధి

తే. అంగజ వ్యాధిఁ గడుపుచ్చినట్టి విటుల
యాత్మజల పూరముల తెట్టువల్లపట్టు
హేయ భాజన మెన్నిట నెన్నిచూడ
వేశ్య జన్మంబు జన్మమే విప్రవర్య! (2-75)

చంద్రరేఖ తల్లితో కూడిన వేశ్య విటులకు సౌఖ్యమివ్వ జాలదని పల్కుచూ, వేశ్యమాత స్వభావము నిట్లు పలికినది. తమ్మయ్య భావమును, కొంత పదజాలమును యథాతథముగా గ్రహించినాడు జగ్గకవి.

సీ. పరధనాకర్షణ ప్రాంతంబు స్వాంతంబు
వ్యర్థమాయా వచోవ్యసన రసన
శఠవిటోచ్ఛిష్టాది వదనంబు వదనంబు
పలుబొజుంగుల చొంగ బావి మోవి.
పల్లవ భయద కృపాణులు పాణులు
కుటిలాఘ వితతుల కోపుచూపు
కృత్రిమ గుణ గణ గేహంబు దేహంబు
షిద్గసంఘంబుల సెజ్జ బొజ్జ

గీ. పంచసాయక రోగ ప్రపంచ ఘోర
యాతనా దూయమాన ప్రయాత విటప
మదన సలిల యుక్తమగు దోని మలపు యోని
కనుగొనంగ వేశ్య హేయభాజనము గాదె" (చంద్ర 2-85)

దేవదేవికి కలిగినది కృత్రిమ వైరాగ్యము. చంద్రరేఖ నీలాద్రిరాజుపై మమకారముచే వేశ్యావృత్తిని నిరసించినది. దీనివలన చక్రదరేఖ శాశ్వతముగా వేశ్యావత్తిని విడువవచ్చును. కాని దేవదేవి పూర్తిగా ఆ వృత్తిని విడనాడ లేదు. కనుక చంద్రదేఖ వర్ణించిన వేశ్యమాతా స్వరూపము కడు నీచముగా తమ్మయ్య దేవదేవిచే చెప్పించిన దానికి జగ్గకవి వివరణనిచ్చినాడు.

6 వైజయంతీ వైభవము :

ఈ గ్రంథకర్త శ్రీమాన్ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులు. ఇతడు 20 వ శతాబ్దవాడే. ఇందలి కథ విప్రనారాయణ చరిత్రయే. ఇందలి విప్రనారాయణ కథ పెక్కుమార్పులను కలిగి యున్నది.

తమ్మయ్య ప్రబంధమునందలి కథయును, ఈ ప్రబంధమునందలి కథయు ఒక్కటే కనుక తమ్మయ్య ప్రబంధమును అతడు చదివియే యుండును. తమ్మయ్య ప్రభావము ఆచార్యులపై కన్పించుచున్నది.

విప్రనారాయణుని వైష్ణవదాసరిసాని వేషములో సమీపించిన దేవదేవి అతని వద్ద దాస్యము చేయుదునని పల్కి తన వృత్తాంతమును వివరించినది. అప్పుడాతడు తన మనోగతాభిప్రాయము నిట్లు పలికినాడు.

ఉ. "కాకులు రావిపండ్లఁ దిని క్రక్క శిలామయ దేవమందిరా
నీకములందు రావులు జనించును సజ్జన చిత్తవృత్తి య
వ్యాకుల లీల జాతి గుడివంటిది లోకములోన వేశ్యలుం
గాకులవంటి వారలటుగానఁ బ్రమాదము చేర నిచ్చినన్" (2-88)

అదే సన్నివేశమునందు తమ్మయ్య భావమునే యథాతథముగా గ్రహించి, విప్రనారాయణుని శిష్యుని ద్వారా పలికించినారు ఆచార్యులు.

"బలిభుగ్భుక్త నిసృష్ట బీజములు దేవస్థాన వైమానిక
స్థలమందంకురముల్ ఘటింపగఁ ధృఢాశ్మ స్నిగ్ధముల్ దేవతా
కులముల్ కూలున కాదె వేశ్యలకు మాకున్ బొత్తు చేకూరునే"(వై వై1-122)

తమ్మయ్య తెలుగు పదములతో తెలిపిన భావమునే ఆచార్యులు సంస్కృత పదభూయిష్ఠముగా వ్యక్తపరచినారు. ఒకరు లోకమునందలి విషయమును వివరించగా, మరొకరు అప్పటి సన్నివేశమున కనుకూలముగా తీర్చిదిద్దినారు.

తన సాహితీ వ్యాసంగమునకు ప్రాచీన ప్రబంధకవుల రచనలను బాసటగా గొనిన తమ్మయ్య అనంతరకాలమున సుదీర్ఘము, వైవిధ్య సమన్వితము నైన స్వకీయ రచనాప్రాభవమును ఎందరో కవులపై నెఱపినట్లు సోదాహరణముగా నిరూపితమైనది. కాగా ఆంధ్రప్రబంధముల అవతరణవికాసముల అనంతరము జరిగిన పరిణామదశలో తమ్మయ్య కృతికి ఒక విశిష్ట స్థానము కలదని భావింపవచ్చును.

సంక్షిప్త ఆధార గ్రంథసూచిక

1. ఆరుద్ర : సమగ్ర ఆంధ్రసాహిత్యం, (8వ సంపుటము) యం. శేషాచలం అండ్ కం, మద్రాసు.

2. కేశవాచార్యులు, నంబూరి : ఆచార్య సూక్తిముక్తావళి, ఆర్. వెంకటేశ్వర్ అండ్ కంపెనీ, మద్రాసు, 1922.

3. చలపతి, గల్లా : కవికర్ణ రసాయనము - విశిష్టాద్వైత సమన్వయము, వాసు పబ్లికేషన్స్, తిరుపతి, జులై, 1984.

4. జగ్గకవి, కూచిమంచి : చంద్రరేఖా విలాపము, కామగ్రంధ మాల, పుదుచ్చేరి, 1922.

5. జగ్గకవి, కూచిమంచి : సుభద్రా పరిణయము, శ్రీపతి ముద్రాక్షరశాల, కాకినాడ, 1935

6. తమ్మయ్య, సారంగు : వైజయంతీ విలాసము, వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, మద్రాసు, 1971.

7. తిమ్మకవి, కూచిమంచి : రాజశేఖర విలాసము, వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, చెన్నపురి, 1912.

8. తిమ్మకవి, కూచిమంచి : రసికజన మనోభిరామము, వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, మద్రాసు, 1927.

. తిమ్మకవి, కూచిమంచి : నీలాసుందరి పరిణయము, వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, చెన్నపురి, 1944.

. తిరువేంగళనాథుడు, తాళ్ళపాక : పరమయోగి విలాసము, ఎ. రంగనాథ మొదలియార్, కమీషనర్, తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము కమిటి, తిరుపతి.

. నరసింహం, అంతటి : ప్రబంధములలో ప్రకృతివర్ణనలు, రచయిత, హైదరాబాద్, 1979.

1. నరసింహచార్యులు,కె.టి.ఎల్. : ద్వాదశసూరి చరిత్ర, గోదాగ్రంథమాల, ముసునూరు, కృష్ణా జిల్లా, ప్రథమ ముద్రణ, 1973.

1. నృసింహకవి, సంకుసాల : కవికర్ణ రసాయనము, వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, చెన్నపురి, 1916.

4. పెద్దన, అల్లసాని : మనుచరిత్ర, ఎం. శేషాచలం & కో. మొదటి ముద్రణ, మార్చి, 1970.

5. మల్లన, చదలువాడ : విప్రనారాయణ చరిత్రము, ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు, కాకినాడ, 1938.

6. యశోదారెడ్డి, పి. : ఆంధ్రప్రబంధ వాఙ్మయము, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, హైదరాబాద్, 1975.

7. రామరాజ భూషణుడు : కావ్యాలంకార సంగ్రహము, (సన్నిధానము సూర్యనారాయణ వ్యాఖ్య) యం. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ, మచిలీపట్టణము, ఫిబ్రవరి, 1959.

18. రామానుజస్వామి, తి. వ. : శ్రీవైష్ణవ ఆచార నిర్ణయము,
శ్రీవైష్ణవ గ్రంథ విక్రయశాఖ,
నడిగడ్డపాలెం, 1974.

19. రామరాజు, బిరుదురాజు : ఖుతుబ్షాహీ సుల్తానులు-ఆంధ్రసంస్కృతి
ఇదార-అద్బియాతె-ఉర్దూ, పంజగుట్ట
రోడ్డు, హైదరాబాద్, 1962.

20. లక్ష్మీనరసింహం, పానుగంటి : విప్రనారాయణ, కురుకూరి సుబ్బారావు
అండ్ సన్, సరస్వతీ బుక్ డిపో,
విజయవాడ-1, 1953.

21. లక్ష్మీకాంతం, పింగళి : ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర, ఆంధ్రప్రదేశ్
సాహిత్య అకాడమీ, హైదరాబాదు,
ప్రథమ ముద్రణ, 1974.

22. విజయరాఘవనాయకుడు : విప్రనారాయణ చరిత్ర,
యస్. గోపాలన్, 1930.

23. వీరేశలింగం, కందుకూరి : ఆంధ్రకవుల చరిత్రము, (ద్వితీయ
భాగము) అవంతీ ప్రెస్, రాజమహేంద్ర
వరము, అక్టోబరు, 1949.

24. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు : ఆముక్తమాల్యద, యం. శేషాచలం
అండ్ కంపెనీ, మద్రాసు, మే, 1970.

25. శేషయ్య, చాగంటి : ఆంధ్ర కవితరంగిణి, (8వ సంపుటము)
హిందూధర్మశాస్త్ర గ్రంథ నిలయము,
కపిలేశ్వరపురము, తూ॥ గోదావరి జిల్లా.

26. సత్యనారాయణ, కంభంపాటి : ఆంధ్రుల చరిత్ర - సంస్కృతి,
హైదరాబాదు, బుక్ ట్రస్ట్,
ప్రథమ ముద్రణ, 1982.

27. పంకజమ్మ, క. : "నిత్యానుసంధానము" గ్రహింపబడినది. ఉపదేశ రత్నమాలై, మణవాళముని కృతము, కె. వి. కృష్ణా ముద్రాక్షరశాల, చెన్నపురి, 1929. (తమిళము)

28. విన్నళకియ పెరుమాళ్ : గురుపరంపరాప్రభావామ్, శ్రీగీతాచార్య ముద్రాక్షర శాలైయిల్, కాంచీపురము. (తమిళము)

29. గరుడవాహన పండితుడు : ప్రపన్నామృతమ్, (అను) టి.వి. చూడామణి గోపాలాచార్య 1984. (తమిళము)

30. Radha krishna, S. : Indian Philosophy (Vol - II) New York, Macmillan CompanY

పత్రికలు – వ్యాసములు

31. చలపతిరావు, నందిరాజు : విజ్ఞాపనము, వైజయంతీ విలాసము, మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు, 1966.

32. దుర్గయ్య, పల్లా : వ్యాసం, మల్లన తమ్మయ్య కవుల విప్రనారాయణ చరిత్రలు, సాహితీవాల్లభ్యము, 1968.

33. ప్రతాపరెడ్డి, సురవరము : వ్యాసము, కుతుబ్షాహీల ఆంధ్ర భాషా పోషణము, అయ్యంకి వెంకట రమణయ్య సన్మానసంచిక, 13–12–1942

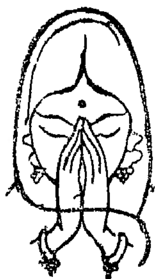
34. రంగాచార్యులు. గోమఠం : వ్యాసము, వైజయంతీ విలాసము సమాలోచన, సంపుటము 7, సంచికలు 9, 10, (సం.) విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి, రాజమహేంద్రవరం.

35. రామమోహనరాయ్ : వ్యాసము, వైజయంతీ విలాసము (సమీక్ష) భారతి డి. 48(12)79, 1971.

36. రామరాజు, బిరుదురాజు : వ్యాసము, సారంగు తమ్మయ్య-గీర్వాణ భాషాసేవ, శాంతి, 1981 (సం) భార్గవ విద్యాదేవకులపతి.

37. వేంకట నరసయ్య, సూరి : వ్యాసము, దశవిధ వైష్ణవులు, శ్రీ రామానుజ కీర్తికౌముది (8వ భాగం శ్రీ రామానుజ కీర్తికౌముది గ్రంథమాల, లక్ష్మీనారాయణపురము, గుంటూరు, జులై, 1982.

(శ్రీ కోటేశ్వర ప్రింటింగ్ ప్రెస్, నరసరావుపేట)